

AFRIŠKI ANGLOFONI POSTKOLONIALNI ROMAN V SLOVENSKEM PREVODU

Nina Grahek Križnar

FF

UNIVERZA V LJUBLJANI
Filozofska fakulteta

Afriški anglofoni postkolonialni roman v slovenskem prevodu

Avtor: Nina Grahek Križnar
Recenzenta: Tomaž Onič, Simon Zupan
Lektura: Tina Petrovič, Mojca Žnidaršič
Tehnično urejanje: Jure Preglau
Prelom: Eva Vrbnjak
Na naslovnici: Stock photo © mountaininside

Založila: Založba Univerze v Ljubljani
Za založbo: Gregor Majdič, rektor Univerze v Ljubljani
Izdala: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani
Za izdajateljico: Mojca Schlamberger Brezar, dekanja Filozofske fakultete

Tisk: Birografika Bori, d. o. o.
Ljubljana, 2024
Prva izdaja, prvi natis
Naklada: 130 izvodov
Cena: 19,90 €

Knjiga je izšla s podporo Javne agencije za raziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije.

To delo je ponujeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva-Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 Mednarodna licenca (izjema so fotografije). / This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (except photographs).

Prva e-izdaja. Publikacija je v digitalni obliki prosto dostopna na <https://e-knjige.ff.uni-lj.si/>
DOI: 10.4312/9789612973001

Kataložna zapisa o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

Tiskana knjiga
COBISS.SI-ID=190726659
ISBN 978-961-297-297-4

E-knjiga
COBISS.SI-ID 190556675
ISBN 978-961-297-300-1 (PDF)

Kazalo

1	Uvod	5
2	Teoretski okvir	13
2.1	TEMELJI POSTKOLONIALNE TEORIJE	13
2.1.1	»Orientalizem« Edwarda Saida	14
2.1.2	Koncept <i>drugega</i>	16
2.1.3	Psihološke posledice kolonializma	17
2.2	PREVODOSLOVNA IZHODIŠČA	18
2.2.1	Literarni sistem	19
2.2.2	Even-Zohar in polisistemska teorija	19
2.2.3	Polje, kapital in habitus	20
2.2.4	Uredniki in založniki kot posredniki	21
2.2.5	Prevodne norme	23
2.2.6	»Kulturni obrat« v prevajanju	25
2.3	DRUŽBENOZGODOVINSKO OZADJE	29
2.3.1	Britanski afriški imperij in njegova dezintegracija	29
2.3.2	Po osamosvojitvi	33
2.3.3	Jezikovna situacija na ozemljih, ki so pripadala britanskemu imperiju	37
2.4	ZNAČILNOSTI AFRIŠKE ANGLOFONE KNJIŽEVNOSTI	42
2.4.1	Časovna in geografska opredelitev afriške postkolonialne anglofone književnosti	42
2.4.2	Teme in motivi	44
2.4.3	Jezikovna hibridnost afriške postkolonialne anglofone književnosti	45
2.4.4	Jezikovne strategije za ustvarjanje hibridnega postkolonialnega besedila	48
3	Analiza	53
3.1	AVTORJI, ROMANI, PREVAJALCI, PREVODI	53
3.1.1	Zahodna Afrika	53
3.1.2	Vzhodna Afrika	64
3.1.3	Južna Afrika	69
3.1.4	Pregled slovenskih prevodov afriških romanov 1960–2022	78
3.2	RECEPCIJA AFRIŠKE KNJIŽEVNOSTI V SLOVENIJI	86
3.2.1	Knjižne recenzije in poročila	86
3.2.2	Drugi medijski odzivi	92
3.2.3	Antologije in druga prevedena dela afriške anglofone književnosti	96
3.2.4	Znanstveni in strokovni članki ter druga znanstvena dela	99

3.2.5 Podatki o knjižnični izposoji	100
3.2.6 Povzetek	101
3.3 DESKRIPTIVNA KONTRASTIVNA ANALIZA PREMIKOV MED IZVIRNIKOM IN PREVODOM	103
3.3.1 Zahodna Afrika	105
3.3.2 Vzhodna Afrika	135
3.3.3 Južna Afrika	148
3.3.4 Pregled prevodnih strategij prevajalcev afriških anglofonih romanov	167
4 Zaključek	175
Bibliografija	185
Povzetek	199
Summary	201
Imensko kazalo	203

1

Uvod

Monografija želi opredeliti mesto, ki ga ima afriški anglofoni postkolonialni roman v slovenski prevodni književnosti, in preveriti, kakšno predstavo o afriški poskolonialni družbeni in kulturni stvarnosti dobi slovenski bralec iz prevedenih romanov: kako so vsebinske in jezikovne posebnosti postkolonialne literature skozi prevod predstavljene slovenskemu bralstvu.

Začetki afriške postkolonialne književnosti v angleškem jeziku segajo v konec petdesetih in začetek šestdesetih let 20. stoletja, tj. v čas osamosvajanja nekdanjih kolonij britanskega imperija in ustanavljanja držav na afriški celine. Med današnjimi državami podsaharske Afrike so v okvir britanskega imperija sodile Gana, Nigerija, Sudan, del Somalije, Kenija, Tanzanija, Uganda, Malavi, Zimbabve, Zambija, Bocvana in Južna Afrika.

V ospredju pisanja afriških postkolonialnih avtorjev je politična in kulturna stvarnost ljudi, ki jih je zaznamovala zgodovinska izkušnja kolonializma. Tematsko obravnavajo etnične konflikte, revščino, zatiralske politične režime, odvisnost od Evrope ter razočaranje, ki je nastopilo, ko se je poleglo navdušenje ob osamosvojitvi in je uplahnilo upanje v novo, pozitivno obdobje afriškega razvoja. V južnoafriški književnosti, ki nastaja v nekoliko drugačnih zgodovinskih okoliščinah, prevladuje tematika rasnega konflikta v času politike apartheida in njegovih posledic v postapartheidskem obdobju.

Večina avtorjev z območja nekdanjih britanskih afriških kolonij piše v angleščini, tj. v jeziku nekdanjih kolonizatorjev oziroma v jeziku centra, v okvir standardne angleščine pa se umeščajo neprevedene besede oziroma fraze iz lokalnih jezikov, lokalni pregovori, besede in stavki v pidžinu in lokalnih angleščinah, kulturno zaznamovane oblike nagovora, avtohtoni govorni ritmi, glasovne besedne figure, npr. aliteracija ipd.

Ta jezikovna hibridnost je najbolj prepoznavna značilnost postkolonialnega pisanja, kulturna napetost, ki jo ustvarja v postkolonialnem diskurzu, pa ima ideološke podtone: zavrača namreč estetske standarde in določila o tem, kaj je »pravilna« jezиковna raba imperialne kulture, hibridizirani diskurz pa obenem na različne načine predstavlja družbeno izkušnjo postkolonialne stvarnosti. Postkolonialni pisatelji si prilastčajo dominantni jezik, ga razstavljajo, reorganizirajo in prilagajajo ter iz njega ustvarjajo orodje za predstavljanje prav tistih kulturnih diskurzov, ki jih je dominantni jezik kot kolonialni jezik dušil in brisal (Zakrajšek 2009).

V slovenščino je prevedenih več romanov afriških anglofonih postkolonialnih romanopiscev – od leta 1960, ko je Cankarjeva založba objavila prevod romana *Divji pohod* Petra Abrahamsa, do danes jih je izšlo okrog trideset. Avtorji prevedenih romanov so iz različnih delov Afrike: sorazmerno veliko jih je iz Nigerije (Amos Tutuola, Chinua Achebe, Wole Soyinka, Ken Saro-Wiwa, Ben Okri, Chimamanda Ngozi Adichie in Oyinkan Braithwaite) ter iz Južne Afrike (Peter Abrahams, Alan Paton, Nadine Gordimer, Alex La Guma, Richard Rive, J. M. Coetzee). Iz Somalilanda je Nuruddin Farah, iz Kenije sta Ngugi wa Thiong'o in Leonard Kibera, iz Malavija Legson Kayira, iz Gane Amma Darko.

Ta raziskava je omejena na afriške, v angleškem jeziku pišoče avtorje, ki so bili rojeni bodisi v britanskih kolonijah bodisi v državah, ki so nastale na njihovih ozemljih, ne glede na to, ali so domovino zapustili. V raziskavo so vključena samo literarna besedila daljšega obsega; torej romani, saj njihov nastanek pogojuje zavest o drugih jezikih in kulturah. Značilnost romana kot žanra je po Bahtinovo večglasje (*heteroglosija*), ki vključuje hkratnost različnih družbenih glasov in perspektiv (Bahtin 1982) in zato ponuja izhodišče za analizo besedil, ki se ne umeščajo v klasične nacionalne literarne kontekste »zahodnega« tipa (Zakrajšek 2009).

V raziskavo niso vključena dela, katerih avtorji niso bili rojeni v Afriki, in avtobiografska dela, ker značilnosti avtobiografije kot polleposlovnega žanra niso povsem primerljive z značilnostmi leposlovne literature. Predmet raziskave tudi niso romani, ki tematsko ne ustrezajo kriterijem postkolonialne književnosti, prav tako pa ne antologije in zbirke kratkih zgodb. Med analiziranimi romani torej ni romana Doris Lessing *Trava poje*, saj pisateljica ni bila rojena v Afriki in je v Rodeziji preživela le del otroštva. V analizo prav tako nista vključeni dve prevedeni avtobiografski deli, avtobiografija *Aké: leta otroštva* Woleja Soyinka ter avtobiografska trilogija J. M. Coetzeeja *Prizori*

iz *podeželskega življenja: Deška leta, Mladost in Poletje*, pa tudi ne Coetzeejeva romana *Jezusovo otroštvo* in *Peterburški mojster*, ker tematsko ne ustrezata kriterijem postkolonialne književnosti.

S področja prevajanja afriške anglofone književnosti imamo poleg posameznih člankov (prim. Zakrajšek 2009) magistrsko nalogo o hibridnem jeziku v romanu *Božja puščica* (Levačič 2017) in diplomsko delo o prevajanju pidžinske angleščine v romanih *Soldatko* in *Nekaj vijoličastega* (Knez 2012). Pregleda in recepcije slovenskih prevodov afriških anglofonih romanov doslej ni opravil še nihče, prav tako še nimamo celostne analize prevodnih premikov nestandardnih prvin v afriških anglofonih romanih v slovenščino.

V monografiji bomo zato najprej opravili pregled avtorjev afriških anglofonih romanov, ki jih imamo v slovenskem prevodu, ter opredelili teme, ki jih romani obravnavajo. Ogledali si bomo, kdaj so bili prevodi objavljeni, pri katerih založbah, kdo jih uredil in koliko časa je minilo od objave izvirnika. Zanimalo nas bo, ali je prevod dopolnjen s spremno besedo in kdo jo je napisal. Raziskali bomo tudi recepcijo prevodov v slovenskem prostoru, tj. odziv medijev na objave romanov ter na osnovi števila knjižničnih izposoj tudi odziv bralcev.

Zanimale nas bodo tudi prevodne strategije, s katerimi prevajalci prenašajo nestandardne prvine v afriških anglofonih romanih v ciljni jezik. Opravili bomo deskriptivno analizo premikov kulturnospecifičnih sestavin iz izvirnika v slovenščino in izsledke povezali s podatki o prevajalcih, njihovi izobrazbi in siceršnjem prevajalskem delovanju, da bi dognali, kako je na prevodne odločitve vplival prevajalčev osebni habitus.

Odgovoriti bomo poskušali na dve vprašanji:

- Kakšno je prevodno polje afriške anglofone književnosti v slovenskem literarnem sistemu?
- Kakšni so pristopi slovenskih prevajalcev k prevajanju nestandardnih jezikovnih prvin v afriških anglofonih romanih?

Raziskava je utemeljena na metodi mnogoterih vzročnosti Anthonyja Pyma (1998), ki razvije tezo, da mora zgodovina prevajanja pojasniti, zakaj so prevodi nastajali v določenem času in prostoru, ter da mora pri tem obravnavati probleme družbene vzročnosti. To pa je mogoče razumeti prek prevajalcev, udeležencev v prevodnem postopku (založnikov, urednikov) in bralcev. V raziskavi bomo tako biografske podatke o avtorjih izvirnika in prevajalcih ter podatke o urednikih in založbah kombinirali z besedilno analizo segmentov iz prevedenih del.

S pomočjo socioloških konceptov habitusa (Bourdieu, Simeoni), literarnega sistema (Casanova) in polisistemov (Even-Zohar) bomo opredelili vlogo založb, urednikov in prevajalcev pri vključevanju afriških anglofonih postkolonialnih romanov v programe slovenskih založb od prve polovice šestdesetih let do danes. Zanimalo nas bo, ali je v obdobju šestdesetih let katero od desetletij posebej izstopalo v smislu večjega ali manjšega števila prevodov. Na osnovi spremljevalnih besedil, podatkov o knjižnični izposoji, knjižnih recenzij, kritičnih ocen, esejev in drugih medijskih odzivov, kot so intervjuji in poročila o mednarodnih srečanjih PEN, bomo raziskovali recepcijo afriških anglofonih postkolonialnih romanov v slovenskem prostoru.

Pristope slovenskih prevajalcev k prevajanju nestandardnih jezikovnih prvin v afriških anglofonih romanih bomo ugotavljali s kontrastivno analizo vzorcev, izbranih iz različnih delov romanov. Preverjali bomo, ali so slovenski književni prevajalci upoštevali sestavine hibridnega postkolonialnega diskurza in pri prevajanju uporabljali takšne strategije, ki bralca prevoda ne prikrajšajo za izvorni kulturni naboj in ubesedeno družbeno in kulturno stvarnost; ali prevajalci torej niso z nepremišljenimi rešitvami na novo ustvarjali predsodkov do (post/kolonialnega) *drugega*, ki si jih postkolonialna književnost prizadeva rušiti. Poskusili bomo dognati, v kolikšni meri na prevajalčev proces prevajanja in oblikovanje strategije prevajanja postkolonialnega književnega dela vplivajo prevajalske norme (Toury 1995) in prevajalčev (osebni in profesionalni) habitus (Simeoni 1998).

Naloga je razdeljena na teoretični in empirični del. V teoretičnem delu bomo opredelili temelje postkolonialne teorije ter nanjo navezali prevodoslovna izhodišča. Sledijo družbenozgodovinske okoliščine, iz katerih je zrasla in črpala afriška anglofona književnost, in nato značilnosti afriške anglofone književnosti. V empiričnem delu bomo predstavili avtorje prevedenih romanov, na kratko opisali romane, navedli okoliščine nastanka prevodov in predstavili prevajalce. V nadaljevanju bosta sledili recepcija prevodov afriških anglofonih romanov na Slovenskem in kontrastivna analiza vzorcev, ki vsebujejo nestandardne jezikovne prvine.

Teoretski okvir bomo razdelili na štiri poglavja. Prvo (2.1) obravnava temelje postkolonialne teorije, ki je nastala kot odziv na kreativno pisanje v (nekdanjih) kolonijah britanskega imperija v petdesetih in šestdesetih letih. Omenili bomo ključne mislece, ki so s svojim razmišljanjem in koncepti prispevali k razvoju postkolonialne vede kot discipline, ki bere in kritično analizira literaturo na ozemljih nekdanjih kolonij. Najprej bomo omenili Edwarda Saída – ta

je v svojem delu *Orientalizem* problematiziral predstavo, ki si jo je Evropa v svojih literarnih besedilih ustvarila o tretjem svetu in s tem prispevala k širjenju evropske hegemonije (Said 1996). V navezavi s tem se bomo dotaknili Gramscijeve ideje o hegemoniji ter Foucaultove teorije diskurza, na kateri se je oprl Said. V nadaljevanju bomo nato razložili tudi pojma post/kolonialnega *drugega*, ki označuje nekoga, ki je tuj dominantni subjektivnosti, in »subaltern«, ki ga je za potrebe postkolonialne teorije od Gramscija prevzela Gayatri Spivak. Nazadnje se bomo dotaknili tudi psiholoških posledic kolonializma, saj je pisanje o kolonialni in postkolonialni preteklosti eden od načinov razčiščevanja z njo.

Drugo poglavje (2.2) je namenjeno prevodoslovnim izhodiščem. Za potrebe umestitve prevoda afriškega anglofonega romana v slovenski literarni sistem bomo najprej definirali pojma literarni sistem (Casanova 2004) in literarno polje (Bourdieu 1996). Nadaljevali bomo s polisistemsko teorijo Even-Zoharja (1990), ki je utemeljeval vlogo in vpliv književnega prevoda znotraj literarnega polisistema. Razdelali bomo Bourdieujeve pojme *polje*, *kapital* – materialni in simbolni – ter *habitus* in jih navezali na koncept prevajalčevega habitusa, ki ga je za potrebe prevajanja definiral Daniel Simeoni (1998). Del poglavja bo posvečen Pymovemu »družbenemu spremstvu prevajalcev«: urednikom in založnikom, ki imajo v literarnem sistemu najmočnejšo posredniško funkcijo (Dović 2010b). Preden se bomo povsem posvetili kulturnemu obratu v prevajanju, ki sta ga uvedla Bassnett in Lefevere (1990), bomo pojasnili tudi teorijo prevodnih norm (Toury 1995), ki so temelj deskriptivne smeri v prevodoslovju in opredeljujejo celoten prevajalski proces.

Tretje poglavje (2.3) vsebuje zgodovinski pregled afriškega kolonialnega in postkolonialnega obdobja, s poudarkom na tistih ozemljih, ki so bila del britanskega imperija: opisali bomo razmere v Afriki pred razdelitvijo celine, nadaljevali z britansko kolonizacijo, opredelili, kje geografsko so bile britanske afriške kolonije, kako so se med seboj razlikovale ter zakaj in kako je slednjič prišlo do osamosvojitve. V nadaljevanju se bomo posvetili času po razglasitvi neodvisnosti, ki mnogih težav kolonialnega obdobja ni razrešila, nekatere pa je celo potencirala, na primer medetnične konflikte v Nigeriji in Somaliji in medrasne odnose v Južni Afriki po uvedbi politike apartheida leta 1948. Tretje poglavje bomo dopolnili z jezikovno situacijo na ozemljih, ki so pripadala britanskemu imperiju, po začetku kolonizacije ob stiku lokalnih jezikovnih variant z angleščino. Povedali bomo, kako se je angleščina v posameznih tipih kolonij razvijala različno, in opisali družbenozgodovinsko ozadje razvoja postkolonialnih angleščin.

V četrtem poglavju teoretskega dela (2.4) bomo defnirali afriško anglofono književnost in povedali, katere teme in motivi so najpogostejši v afriških anglofonih romanih. Na koncu bomo še pojasnili, v čem je jezikovna hibridnost postkolonialnega besedila in katere strategije za ustvarjanje hibridnosti uporabljajo afriški anglofoni pisatelji.

Empirični del raziskave je razdeljen na tri dele. V prvem delu (3.1) bomo naredili pregled ključnih podatkov o avtorjih, katerih romane imamo v slovenskem prevodu; zaradi boljše preglednosti jih bomo geografsko razdelili na tiste, ki prihajajo iz zahodnega, vzhodnega in južnega dela celine, ter jih razporedili po letnici rojstva. Podatke o pisateljih bomo dopolnili s kratkim opisom prevedenih romanov. Pod vsakim romanom bomo navedli podatke, ki zadevajo prevod romana v slovenščino, leto izdaje prevoda in časovno oddaljenost prevoda od izdaje izvirnika, založbo, urednika; povedali bomo, ali je prevod opremljen s spremno besedo in kdo jo je napisal oziroma ali so na platnicah ali v knjigi navedeni kakšni drugi podatki. Naposled bomo navedli tudi osnovne podatke o prevajalcih, njihovi izobrazbi, prevajalskih izkušnjah, morebitnih prevajalskih nagradah ipd. Zanimalo nas bo tudi, ali je prevajalcem prevod romana predlagala založba ali pa so ga založbi predlagali sami.

Drugi del empiričnega dela raziskave (3.2) bo vseboval recepcijo prevedenih romanov v slovenskem prostoru. Navedli bomo knjižne recenzije oziroma kritiške ocene, poročila, članke, intervjuje s pisatelji prevedenih del ipd.; omenili bomo znanstvena dela, ki preučujejo afriško anglofono pisanje, in naposled tudi antologije afriške književnosti v slovenskem prevodu ter novele in odlomke daljših del, ki so izšli v slovenskem prevodu pri različnih časopisih in revijah. K recepciji bomo priključili tudi v bibliografskem sistemu Cobiss objavljene podatke o knjižnični izposoji obravnavanih romanov od leta 2000 do danes.

Tretji del empiričnega dela naloge (3.3) bo vseboval deskriptivno kontrastivno analizo prevodnih premikov med izvirnikom in prevodom. Primerjali bomo segmente besedila iz izvirnika in prevoda in preverili, na kakšen način so prevajalci v ciljni jezik prenašali tiste jezikovne sestavine, ki imajo v izvirniku funkcijo rušenja osrednje vloge angleščine, in s kakšnimi prevajalskimi strategijami so ustvarjali novo jezikovno stvarnost, ki bi ciljnemu bralcu predstavila v literarnem delu upodobljeno družbeno in kulturno postkolonialno okolje.

Namen monografije je torej zapolniti primanjkljaj v prevodoslovju na področju prevajanja afriškega anglofonega romana. Pričakujemo, da bomo na osnovi enaintridesetih afriških anglofonih romanov, ki so izšli v slovenščini med

letoma 1960 in 2022, lahko dokaj zanesljivo opredelili prevodno polje afriške anglofone književosti v slovenskem literarnem sistemu, z analizo segmentov besedila pa določili prevodne strategije slovenskih prevajalcev pri prevajanju nestandardnih kulturno specifičnih prvin v afriških anglofonih romanih.

2

Teoretski okvir

Preden se podrobno posvetimo v slovenščino prevedenim anglofonim romanom, nastalih na ozemlju nekdanjih britanskih afriških kolonij, je treba razjasniti temelje postkolonialnih študij, ki jih je spodbudil pojav kreativnega pisanja na ozemlju številnih nekdanjih britanskih kolonij v Afriki (in drugod) v petdesetih in šestdesetih letih. Teoretski del bomo nato nadaljevali s prevodoslovnimi izhodišči, z družbenozgodovinskim ozadjem ter zaključili z značilnostmi afriške anglofone književnosti.

2.1 TEMELJI POSTKOLONIALNE TEORIJE

Kot teorija in kritična misel so postkolonialne študije zrasle iz protikolonialnega aktivizma in političnih gibanj v nekdanjih kolonijah. Ukvarjajo se predvsem z oblikami, ki »posredujejo, izpodbijajo ali reflektirajo odnose prevlade in podrejenosti – ekonomske, kulturne in politične – med narodi, rasami in kulturami (pogosto tudi znotraj njih) in katerih značilnost je, da imajo korenine v zgodovini modernega evropskega kolonializma in imperializma ter da se nadaljujejo v sedanjem času neokolonializma« (Moore-Gilbert 1997: 12). Postkolonialna teorija se nanaša na način branja, politično analizo in kulturno presojanje kolonialne zgodovine in neokolonialne sedanjosti (Nayar 2010). Kot kompleksna analitična strategija postavlja v ospredje rasno pogojene razlike v odnosu med Zahodom in tretjim svetom (ibid.), se upira »misticirajoči amneziji posledic kolonializma« (Gandhi 1999) in obravnava posledice kolonializma od trenutka, ko je bilo določeno področje kolonizirano (Innes 2007: 2). Postkolonialna književnost torej ni zgolj pisanje, ki nastaja, ko se konča obdobje imperija, temveč v splošnem literatura, ki kritično ali subverzivno

preučuje kolonialne odnose in na različne načine zanikuje kolonialističen pogled na svet (Boehmer 2005). Navedli bomo ključne tvorce in teoretike, ki so s svojim razmišljanjem prispevali k nastanku in razvoju postkolonialne teorije in definirali osnovno terminologijo, ki opredeljuje značilnosti postkolonialnega pisanja.

2.1.1 »Orientalizem« Edwarda Saída

Postkolonialne vede kot disciplino in postkolonialno teorijo kot metodo kritične analize je leta 1978 uvedel literarni in kulturni kritik Edward Saïd v svojem kulturnem delu *Orientalizem*. Saïd orientalizem razume kot skupno podobo, ki si jo je Evropa ustvarila o tretjem svetu in z njo opravičila kolonizacijo (Saïd 1996). Upodobitve tega sveta v evropskih literarnih besedilih so ustvarjale dihotomijo med Evropo in njenimi *drugimi*, ta dihotomija pa je prispevala k ohranjanju in širjenju evropske hegemonije nad drugimi deželami (Saïd 1996, Loomba 2005). Saïd se je v *Orientalizmu* naslonil tako na idejo o hegemoniji in nadvladi, ki jo je prevzel od italijanskega družbenega teoretika in marksista Antonia Gramscija, kot tudi na teorijo diskurza poststrukturalističnega filozofa in zgodovinarja Michela Foucaulta.

Za Gramscija je »hegemonija« prevlada enega družbenega razreda nad drugim. Pri tem pa ne gre zgolj za politično in ekonomsko prevlado: vladajoči razred svoje videnje sveta projicira na način, da ga tisti, ki so mu podrejeni, sprejmejo kot »naravnega« (Gramsci 1974). S pomočjo Gramscijevega koncepta hegemonije je mogoče razložiti, kako je moč avtoritete oblikovala samopodobo, vrednote, politične sisteme in osebnosti celotnih ljudstev še dolgo po tem, ko je bil zunanji vir avtoritete odstranjen (Robinson: 2014: 22). Ponotranjenje te avtoritete je opisal francoski marksistični filozof Louis Althusser – postopek imenuje *subjektifikacija*. Termin »subjekt« je po mnenju Althusserja dvoumen, saj na eni strani pomeni svobodno subjektiviteto: središče iniciativ, avtorja dejanj, ki je zanje odgovoren, in na drugi strani podrejeno bitje, podložno višji avtoriteti; potemtakem bitje, ki ni v ničemer svobodno razen v tem, da svobodno sprejme svojo podrejenost (Althusser 2000: 106–107). Po njegovem posameznik postane subjekt v obeh pomenih: razmišljujoč in čuteč posameznik, ki je podrejen hegemoničnim silam. Subjekt torej misli in čuti tisto, kar ideološki državni aparat želi, da misli in čuti – človeka v subjekt pretvori družba (Althusser 2000, Robinson 2014). Althusser je uvedel tudi pojem *interpelacije*, pri čemer oseba, ki ji s pozicije moči nadeneš neko ime, postane imenovana stvar (Althusser 2000). Obe teoriji pojasnjujeta, zakaj je mogoče,

da se je kulturna hegemonija ohranila tudi po padcu imperija: *subjektiviziran* kot orientalec, *drugi*, nesposobnež, divjak itd. je podrejeni prebivalec nekdanje kolonije ostal »interpelirani« subjekt tudi potem, ko so kolonialni vladarji odšli in se je formalno osamosvojil (Robinson 2014: 24).

Kot bomo videli v nadaljevanju, velik del analiziranih romanov ne obravnava hegemoničnega odnosa med kolonizatorji in lokalnim prebivalstvom, temveč se s premikom v čas po osamosvojitvi ukvarja s posledicami kolonializma in t. i. »notranjim kolonializmom« (Jeffs 2008), pri katerem si bodisi ena etnična skupina ekonomsko in politično poskuša podjarmiti drugo (v romanih *Soldatko*, *Polovica rumenega sonca*) bodisi domača elita, ki se je po neodvisnosti dokopala do oblasti, v maniri kolonialnih gospodarjev izkorišča ljudstvo, ki je pripomoglo k neodvisnosti (v romanih *Mravljišča v savani*, *Tolmači*, *Glasovi v temi*, *Krvaevi cvetni listi*). Izjema je južnoafriška postkolonialna literatura, ki v delih, ki obravnavajo medrasne odnose v času apartheida, v ospredje postavlja hegemonijo belske manjšine nad temnopolto večino (temo obravnavajo Alex La Guma, Alan Paton, Nadine Gordimer idr.).

Na Saida je, kot rečeno, vplivala tudi Foucaultova teorija diskurza. Po mnenju Foucaulta (2008: 133–134) je resnica povezana s sistemi oblasti, ki jo proizvajajo in vzdržujejo, je tisto, kar velja za resnično v sistemu pravil za določen diskurz. Foucault je idejo védenja in moči navezal na jezik – po njegovem je diskurz celotno polje ali domena, znotraj katere se na različne načine uporablja jezik, in ta domena je ukoreninjena v človeških praksah, institucijah in dejanjih (Foucault 2010, Loomba 2005). Nič, kar je izrečeno, ni nedolžno in vsaka izjava nam pove nekaj o svetu, v katerem živimo, in obratno spet vpliva na to, kar izrečemo; svet lahko razumemo le prek diskurznihih reprezentacij: besedil in drugih vrst reprezentacije, ki so ključne za ustvarjanje zgodovine in so sredstvo za tvorjenje kulture (Loomba 2005: 39).

Tudi pri postkolonialnem diskurzu gre za medsebojni odnos med resnico, oblastjo in jezikom: oblast želi ohraniti nadzor nad jezikom centra – oblast izrablja jezik, saj ta določa pogoje, po katerih se izreka resnica (Ashcroft in sod. 2002: 165), oblast nadzoruje diskurzne sisteme in z njimi definira resnico, po kateri živi in sodi druge (Said, 1996, Loomba 2005, Foucault 2010, Innes 2007). Za Saida je reprezentacija »Orienta« kot ideje v antropoloških, zgodovinskih in literarno kritičkih besedilih ter potopisih skupaj z evropskimi literarnimi deli mreža diskurzov, ki ustvarjajo določen pogled na »ljudi tretjega sveta« kot na ljudi, ki jim je treba vladati, saj sami tega niso sposobni (Innes 2007).

2.1.2 Koncept *drugega*

V postkolonialni teoriji je predstavnik koloniziranega ljudstva »subaltern«, nekdo, ki je manjvreden in podrejen, *kolonialni drugi* oziroma *drugi (the Other)*. Koncept *drugega* označuje nekaj, kar je neznano in tuje dominantni subjektivnosti, nasprotno tistemu, kar je definirano kot avtoriteta, in kot tako negativno (Boehmer 2005: 21). Homi Bhabha (1994, Ashcroft in sod. 2002) pojasnjuje, da so procesi, v katerih se ustvarja *drugi*, v osnovi protislovni: da bi v kolonialni situaciji ohranil avtoriteto nad *drugim*, si je imperialni diskurz prizadeval *drugega* opisati kot radikalno drugačnega od sebe, hkrati pa je moral z *drugim* ohranjati dovoljšno mero enakosti, da je lahko ovrednotil nadzor nad njim. Kolonialni gospodar si želi, da bi mu bil prvotni prebivalec čim bolj podoben, hkrati pa se želi od njega razlikovati. *Drugi* se lahko ustvari le iz jaza, jaz pa mora *drugega* artikulirati kot neizogibno drugačnega. Po prepričanju Bhabha je kolonialni diskurz ambivalenten (1994): zaradi strukture kolonialnih odnosov se beli človek *drugega* boji, hkrati pa ga ta privlači; drugačnost ga hkrati fascinira in odbija. In prav zaradi te ambivalentnosti se porajajo stereotipi o *drugem*, ki jih je treba vedno znova obnavljati, saj bi sicer izgubili moč in veljavo. Drugačnost tako nastaja v stalnem procesu, ki podžiga ambivalenco imperialne avtoritete in nadzora (ibid.). Predstavniki evropske kolonialne oblasti so za dojetanje svoje superiornosti potrebovali nekoga, ki so mu pripisovali pomanjkanje moči, samozavesti ter sposobnosti razmišljanja in vladanja, torej inferiorna kolonizirana ljudstva. Svojo identiteto in individualnost so potrjevali tako, da so na svetu vedno znova našli nekoga, ki so ga imeli za svoje nasprotje, svojo temno zrcalno podobo (Boehmer 2005: 78). In čeprav je imperialni Evropejec *drugega* zavračal, je potreboval njegovo navzočnost in drugačnost, da bi lahko samega sebe v polnosti doživel kot belega kolonialista. Predvsem v opoziciji z *drugim* iz čezmorskih kolonij se je krepila tudi nacionalna zavest metropole.

Evropska hegemonija je temeljila na trdni veri v možnost univerzalizacije svoje znanosti, politike in religije. Evropejci so bili prepričani, da je mogoče skozi to prizmo razumeti preostali svet in ga spodbuditi, da bo tudi sam svet interpretiral na evropski način, skladno z evropskim jezikom razuma. V družbi, ki je častila pridnost, je bil stereotip *drugega* takšen, kakršen je bil upodabljan v kolonialistični književnosti – otročji, poženščen, živalski, barbarski brezdelnež in pridanič, v nasprotju z arhetipom belca kot delavnega, pridobitnega človeka (Boehmer 2005: 76). Said opiše, kako je Evropejec videl orientalca – *drugega*: »Orientalce živi na Orientu, živi orientalsko lenobno življenje, v

orientalskem despotizmu in senzualnosti, prežet z občutkom orientalskega fatalizma« (1996: 134).

Gayatri Spivak je termin »subaltern«, ki ga je uvedel Gramsci (1974) in je v osemdesetih letih začel opredeljevati tiste družbene skupine, ki so podrejene na osnovi družbenega razreda, kaste, starosti, spola itd., razvila za potrebe postkolonialne teorije. Spivak v odmevnem eseju »Can the Subaltern Speak?« (Spivak 2003), ki temelji na predavanju iz leta 1983, obravnava problematiko uporabe univerzalnih konceptov pri preučevanju v kolonialnem kontekstu podrejenih kultur: po njenem mnenju je svet ekonomsko, politično in kulturno še vedno naravnano skladno z zahodnimi diskurzi, zato postkolonialni teoretiki, ki želijo dati glas *drugemu*, kljub dobremu namenu *drugega* pogosto romantizirajo ali preučujejo preveč ozko in tako replicirajo kolonialni diskurz, do katerega so kritični. Zanj je *subaltern* »čista heterogenost dekoloniziranega prostora«, v vsakem sistemu ali diskurzu pa so glasovi, ki jih ni slišati, zato je treba biti pripravljen spreminjati uveljavljene diskurze in jih nadomestiti z novimi, ki bodo bližje tistemu, kar je v starih ostalo neizgovorjeno.

2.1.3 Psihološke posledice kolonializma

Še en pomemben vidik študija postkolonialnih ved so psihološke posledice kolonizacije in dekolonizacije koloniziranih ljudstev, pa tudi njihovih kolonizatorjev. Dekolonizacija ne pomeni absolutne prekinitve s kolonialno preteklostjo. Pomembno se je spominjati, naj je to še tako težko in travmatično, da bi lahko doživeli zgodovinsko in psihično ozdravitev, ki je ključna za razumevanje tistega, kar se je zgodilo. Postkolonialna besedila so pogosto poskus takšnega zapletenega in težavnega spominjanja (Gandhi 1999: 7–8, Ward 2007: 191).

Psihološke posledice kolonizacije so po drugi svetovni vojni začeli preučevati v francoščini pišoči teoretiki: Francoz Octave Mannoni, Tunizijec Albert Memmi in Martiniquečan Frantz Fanon. Fanona zanimajo posledice stika med kolonizatorji in koloniziranimi. Po njegovem mnenju se je v času kolonizacije med belci in temnopoltimi ustvaril »velik psihološko eksistencialni kompleks«, znotraj katerega se identiteta ustvarja v stiku z *drugim*. Temnopolti je bil obravnavan zgolj na osnovi rase, zato sebe vidi le še kot objekt sredi množice drugih objektov. Svoje barve se zaveda v odnosu do belega človeka, kar v njegovi psihi povzroča travmatsko razklanost, saj se zato do belcev začne vesti drugače kot do temnopoltih (Fanon 2008). Fanon poskuša razumeti vzroke za

rasizem in posledice, ki sta ga imela rasizem in kolonializem na temnopolte. Verjame, da so temnopolti internalizirali rasizem tistih, ki so vodili družbo, in bodisi sprejeli svoj inferiorni položaj bodisi občutili potrebo po tem, da bi bili človeški in enakopravni – vendar po merilih, ki jih je postavil belec (Fanon 2008, Innes 2007). Da bi upravičili svojo oblast in zasedbo ozemelj, so nase-ljenci in administratorji ustvarili »manihejsko družbo« – svet prvotnih kolo-niziranih prebivalcev so klasificirali kot civilizacijsko, moralno itd. nasproten evropskemu.

Fanonovi nasledniki so psihološke posledice kolonializma začeli preučevati v okviru raziskovanja »travmatskih izkušenj«. Francoski filozof Jean-François Lyotard (2003) zagovarja stališče, da mora žrtev travmatske izkušnje travmo izraziti, da bi jo prebolela. Šele takrat se lahko začne zdravljenje. Zato po nje-govem postkolonialno umetnost lahko razumemo tudi kot poskus odkrivanja novih izraznih načinov, kako se z bolečino in travmo preteklosti – in v neka-terih primerih tudi sedanjosti – soočiti in jo poskušati preseči, čeprav je proces težak in boleč in izražanje otežuje omejenost jezika (Lyotard 2003, Ward 2007). Homi Bhabha v *The Location of Culture* (1994: 63) zapiše, da »spomin-janje ni nikoli tih pogled vase ali v preteklost. Gre za boleče spominjanje, sestavljanje razkosane preteklosti, da bi osmislili travmo sedanjosti.«

Učinek travme pa lahko seže dlje od neposredno prizadetih, tudi do tistih, ki so se rodili pozneje. Marianne Hirsch (Hirsch 1999, Ward 2007) govori o t. i. *po-spominu* – ta je značilen za izkušnje tistih, ki so zrasli ob pripovedih o času pred svojim rojstvom in so jih oblikovale travme, ki jih ne razumejo in jih ne morejo predelati. Po-spomin pomaga razumeti to, kako sodobni postkolonialni avtorji preučujejo spomin na suženjstvo in tudi na travme postkolonialnega obdobja v odsotnosti neposredne izkušnje. Mnogo afriških avtorjev obravnava medetnične spopade in državljanske vojne obdobja po koncu kolonizacije (o ogadenski vojni piše Nuruddin Farah v romanu *Zemljevidi*; o biafrski vojni Chimamanda Ngozi Adichie v romanu *Polovica rumenega sonca*; Nadifa Mo-hamed v neprevedenem romanu *The Orchard of Lost Souls* piše o somalijski državljanski vojni itd.).

2.2 PREVODOSLOVNA IZHODIŠČA

Naše osrednje teoretično izhodišče so prevodoslovne študije. Pri raziskavi nas na makroravni zanima umestitev polja afriških anglofonih romanov v slovenski literarni sistem, na mikroravni pa prevodne strategije pri prevajanju kulturno

zaznamovanih sestavin v izvorniku. Zato je za celostno analizo prevoda kot izdelka, prevajanja kot prakse, prevajalca kot akterja in dejavnikov, ki vplivajo na nastanek in življenje prevoda kot izdelka, treba prevodoslovno analizo umestiti v prostor in upoštevati čas in okoliščine, v katerih je prevod nastajal (Zlatnar Moe in sod. 2017). Oprli se bomo na tista področja prevodoslovja, ki nam bodo pomagala odgovoriti na obe vprašanji: sociološki vidik prevajanja, teorijo prevodnih norm, kulturni pristop k prevajanju in postkolonialne prevodoslovne študije.

2.2.1 Literarni sistem

Preden se posvetimo vlogi prevoda v literarnem polisistemu, na katero je prvi opozoril Even-Zohar (1990), na kratko povzemimo pojem svetovnega literarnega sistema, ki ga je po zgledu Wallersteinove svetovne systemske teorije (ta poudarja svetovni sistem kot primarno enoto družbene analize) razvila Casanova (2004). Casanova svetovno književnost, ki jo pojmuje kot trg del, idej in form, primerja z mednarodno blagovno menjavo ter interpretira s stališča simbolnega/literarnega kapitala. Termin literarnega polja je vpeljal Bourdieu, razume pa ga kot prizorišče družbenih silnic, na katerem se pisatelji, skupine, mediji in kulturne ustanove potegujejo za veljavo svojih besedil, poetik, idej, žanrov in slogov, si gradijo ugled in širijo odmevnost (1996). V svetovnem literarnem polju za globalno razporeditev literarnega kapitala konkurirajo avtorji (ali njihovi posredniki), ki poskušajo s svojimi literarnimi izdelki prodreti čez meje svojega jezika in nacionalnega literarnega sistema. Casanova (2004) svetovnega literarnega sistema ne dojema kot odprt prostor intelektualnih izmenjav, temveč kot zaprt prostor, ki mu vladajo specifična razmerja moči, procesi in mehanizmi. Ta »svetovna literarna republika« ima svoj način delovanja: svoje gospodarstvo, ki ustvarja hierarhije, in svojo zgodovino (ibid.).

2.2.2 Even-Zohar in polisistemska teorija

Even-Zohar je Wallersteinovo teorijo uporabil v sociološko orientiranih prevodoslovnih študijah, ko je razmišljal o vlogi književnega prevoda znotraj literarnega polisistema – polistema zato, ker je dinamičen in heterogen ter v neprestanem stiku z drugimi družbenimi in kulturnimi sistemi. Even-Zoharjeva polisistemska teorija je s tem, ko je poudarjala vlogo prevoda v literarnih polisistemih, pomembno vplivala na deskriptivno teorijo prevajanja in omogočila lažje preučevanje prevodov. Po Even-Zoharjevem mnenju so prevodi

medsebojno odvisni na vsaj dva načina: (a) v načinu, kako se v ciljni književnosti izbirajo izhodiščna besedila, pri čemer načela izbire nikoli niso neuskklajena z domačimi ko-sistemi ciljne književnosti; in (b) v načinu, kako se sprejemajo posebne norme, vedênja in politike, kar je posledica odnosov z drugimi ko-sistemi ciljne kulture. Ti niso omejeni le na jezikovno raven, temveč se kažejo tudi na katerikoli izbirni ravni.

Prevodi literarnih del tvorijo svoj polisistem v literarnem polisistemu. Po Even-Zoharjevem mnenju je prevodna literatura celo najbolj dejaven del vsakega literarnega polisistema, saj aktivno sodeluje pri oblikovanju središča polisistema – vloga literarnih prevodov ni zgolj periferna ali celo marginalna, ampak sooblikuje in preoblikuje nacionalne jezike. Prek tujih besedil se v domačo literaturo uvedejo značilnosti (tako načela kot prvine), ki jih pred tem v njej ni bilo.

2.2.3 Polje, kapital in habitus

Sociokulturne omejitve, ki se pojavljajo pri procesu prevajanja, prevodoslovcem pomagajo razlagati Bourdiejevi koncepti, kot so *polje*, *kapital* in *habitus*. Polje je po Bourdieju sistem razmerij moči, v njem pa posamezniki poskušajo doseči ali ohraniti dostop do dobrin, ki so v določenem polju pomembne. Te dobrine Bourdieu imenuje kapital, razporedi pa jih v štiri kategorije: ekonomski kapital, se pravi finančno premoženje; družbeni oziroma socialni kapital, to so zveze in poznanstva s pomembnimi posamezniki; kulturni kapital so izobrazba, slog, navade in običaji; simbolni kapital pa je prestiž oziroma ugled (Bourdieu 1977, Vogrinc Javoršek 2021).

Osrednji za prevodoslovje uporabni Bourdiejev koncept je *habitus*, ki ga opredeli kot niz dispozicij, ki posamezniku (akterju) narekujejo, da deluje in se odziva na določene načine. Dispozicije, ki so pridobljene z vsakdanjimi praksami in učenjem, postanejo posameznikova druga narava. Kot načini ravnanja, zaznave in odnosov se posamezniku zdijo normalne in jih ne vidi kot omejitev ali vsiljeno pravilo (Thompson 1991, Bourdieu 1990: 53, Pokorn Kocijančič 2009: 51). Daniel Simeoni je na osnovi Bourdiejevega koncepta habitusa definiral *prevajalčev habitus*, ki je po eni strani strukturirana mreža dispozicij, ki jih prevajalec v življenju pridobi in oblikuje, tj. odraz družbenega okolja, v katerem je v življenju dispozicije pridobival in oblikoval, po drugi pa strukturirajoči mehanizem, saj pridobljene dispozicije neposredno delujejo na razvoj norm in konvencij, s čimer še večajo njihov obseg in moč (Simeoni

1998: 21–22). V prevodnem polju prevajalec deluje v neprestani interakciji z drugimi akterji, torej določa in oblikuje habituse akterjev v njem, akterji pa obratno neprestano oblikujejo prevodno polje. Prevajalec v zahodni kulturi je pogosto v podrejenem položaju: podrejen je naročniku, javnosti, avtorju, besedilu, jeziku samemu in včasih celo kulturi ali subkulturi, znotraj katere mora osmisлити nalogo, ki jo opravlja (Simeoni 1998: 12). Prevajalec se normam, ki veljajo v okolju, kjer profesionalno deluje, ne zgolj podredi, temveč omejitve, ki mu jih okolje postavlja, tudi ponotranji, tako da so videti kot del njegovega mentalnega aparata. In ponotranjene norme so zelo odporne na spremembe. Takšno izhodišče po mnenju Simeonija omogoča preučevanje, v kolikšni meri so slogovne odločitve, ki jih prevajalci sprejemajo pri vsakdanjem delu, funkcija njihovega osebnega habitusa oziroma ali morda različnost slogovnih odločitev posameznih prevajalcev lahko razumemo kot funkcijo razlik v njihovih specifičnih habitusih. Je v takšnih razmerah še kaj prostora za kreativnost in inovativnost ali je edina kreativnost v izbranih načinih doseganja ciljev podrejenosti (ibid.)? Prevajanje kulturno zaznamovanih sestavin postkolonialnih besedil od prevajalca terja inventivnost in pogum, zato bomo poskušali dognati, kako so na prevajalske strategije prevajalcev afriških anglofonih romanov, zajetih v naši raziskavi, vplivali njihovi osebni habitusi. Simeoni je svojo tezo posplošil na vso zahodno kulturo in pri tem ni upošteval, da za prevajanje iz perifernih kultur, čeprav so besedila napisana v centralnih jezikih, veljajo zakonitosti, ki so bolj kot tistim za prevajanje iz centralnih jezikov podobne zakonitostim prevajanja iz perifernih jezikov (Zlatnar Moe in sod. 2017).

2.2.4 Uredniki in založniki kot posredniki

Dović (2010b) opozori tudi na habitus tistega, ki ima v literarnem sistemu najmočnejšo posredniško funkcijo – književnega urednika. Naloga urednika je usmerjati avtorjevo/prevajalčevo aktivnost, določiti zadnjo različico besedila in politiko promocije. V praksi pa imajo vsaj v novejšem času aktivnejšo vlogo tudi prevajalci sami, saj so dobri poznavalci knjižnega polja (Blatnik 2017).

Literarno posredništvo ima pomembno vlogo pri gradnji repertoarjev v smislu inovacij in vplivov, ki prihajajo v ciljne sisteme s prevodnim literarnim korpusom (Even-Zohar 1990). Kljub določeni avtonomnosti uredniške funkcije pa urednika omejujejo različni dejavniki, ki jih Dović razdeli na ekonomske, politično-ideološke in mreženjske. Obenem na uredniške odločitve vplivajo tudi estetske preference, izobrazba in osebni habitus. Posredniško vlogo za-ložb in urednika v literarnem sistemu je mogoče pojasniti z Bourdieuevim

konceptom simbolnega in ekonomskega kapitala. Založništvo je po mnenju Dovića torišče spora med simbolnim in ekonomskim kapitalom. V tržno reguliranem sistemu so odločitve izbire nujno omejene s trgom in pozitivno bilanco poslovanja, v netržnem, na različne načine subvencioniranem sistemu, pa »se moramo vprašati, v kolikšni meri aktivna ali pasivna oblika politike izbira namesto urednika ali z njim« (2010a). Simbolni kapital založnikov in urednikov se vzpostavlja in širi skozi prikrito mrežo povezav med njimi in profesionalnimi literarnimi agenti, poznavalci posameznih literatur, mednarodnimi združenji, vpeti morajo biti v izmenjavo avtorjev na različnih festivalih in sejnih, v infrastrukturo mednarodnih nagrad, vzpostavljati morajo stike s predstavniki medijev, posebej s kulturnimi novinarji, recenzenti in kritiki, ki lahko odločilno prispevajo k promociji knjige, s komisijami za podeljevanje nagrad, s komisijami za razdeljevanje subvencij, s stanovskimi združenji ipd. Nadvse pomembno pa je, da imajo uredniki kakovosten odnos z *avtorji*, v našem primeru prevajalci, ki je lahko tudi prijateljski in včasih celo oseben (Dović 2010b).

Zlatnar Moe in sod. (2017) so v okviru raziskave odnosa med centralnimi in perifernimi jeziki preučevale, kako se položaj jezika oziroma jezikovne skupnosti odraža v prevodni dejavnosti bodisi na makroravni – pri prevodni politiki, številu prevodov, številu prevajalcev in drugih udeležencev v prevodnem procesu ter pri razmerah, v katerih ti udeleženci delajo – bodisi na mikroravni, se pravi pri prevodnih strategijah, ki jih je mogoče prepoznati z analizo posameznih besedil različnih žanrov in različnih jezikovnih parov. Prevajanja postkolonialne književnosti ni mogoče povsem preslikati na obravnavani model, saj je njena hibridnost v tem, da sicer izhaja iz perifernih književnosti, napisana pa je v jeziku centra, vendar se zaradi svojega izvora in jezikovnih specifik v ciljnem sistemu vendarle obnaša podobno kot književnost, ki je napisana v perifernih jezikih. Jezikovna hibridnost in inovativnost, ki izpodbijata prevladujoče standarde jezika, poetike in kulture z uvajanjem novih formalnih sredstev in paradigm, dajeta afriški anglofoni literaturi značaj tistega, kar Deleuze imenuje »jezikovno območje tretjega sveta« (1986: 27, Bandia 2008: 10–11), to pa v primeru afriške anglofone literature ustreza Deleuzovi definiciji »manjšinske literature«, tj. »literature, ki jo manjšina ustvarja s centralnim jezikom« (Deleuze in Guattari 1986: 16, Bandia 2008: 10–11). Zato izsledki Zlatnar Moe in sod. glede tega, kdo je predlagal posamezne knjige za prevod, v veliki meri veljajo tudi za postkolonialni roman. Njihovi rezultati so pokazali, da prevajalci velikokrat sami predlagajo besedilo za prevod, njihovi predlogi pa so bodisi sprejeti ali pa ne. Založniki, ki so sodelovali v njihovi raziskavi, so

povedali, da besedila iz perifernih jezikov za prevod izberejo na podlagi njihovega prodajnega ali kritiškega uspeha v centralnih kulturah in privlačnosti na knjižnih sejmih, občasno pa sprejmejo tudi predloge prevajalcev. Nobena od založb, ki so sodelovale, se s prevajanjem literature iz manjših držav ne ukvarja sistematično (Zlatnar Moe in sod. 2017).

2.2.5 Prevodne norme

Tako Even-Zoharjeva polisistemska teorija kot Simeonijev koncept prevajalčevega habitusa dopolnjujeta deskriptivno smer v prevodoslovju, v središču katere je teorija prevodnih norm. Norme so splošne vrednote in prepričanja v skupnosti, ki določajo, kaj je prav in kaj narobe, kaj primerno in kaj neprimerno, in obstajajo v situacijah, ki dopuščajo več različnih načinov vedenja (Tourey 1995: 54–55). Hermans (1999: 79–85) loči med *konvencijami* in normami: konvencije so arbitrarne, a učinkovite rešitve za ponavljajoče se probleme in prav zaradi svoje učinkovitosti postanejo preferenčne rešitve za posamezike v določeni situaciji. Ni nujno, da glede njih v družbi obstaja soglasje, čeprav se predpostavlja, da jih ljudje poznajo in sprejemajo. Konvencije niso norme, lahko pa v norme prerasejo, če dovolj dolgo služijo svojemu namenu. Norme so preskriptivne oblike družbenih konvencij. Temeljijo na skupnem znanju in pričakovanjih in so pogosto ponotranjene. V nasprotju s konvencijami pa imajo predpisovalni značaj, saj implicirajo, da med množico možnosti obstaja ena, ki je bolj zaželena, saj naj bi jo skupnost sprejela kot bolj pravilno oziroma primerno.

Prevodne norme opredeljujejo celoten prevajalski proces. Tourey ločuje med *predhodnimi*, *začetnimi* in *operativnimi* normami. *Predhodne* norme zadevajo prevodno politiko, tj. tiste dejavnike, ki vplivajo na to, za prevod katerega dela se bodo v določenem času odločale založbe in kaj si bodo pri tem postavile za merilo: književne nagrade, Nobelovo nagrado, aktualnost tem, ki jih avtorji obravnavajo v določenem obdobju, lahko pa na izbor vpliva zgolj osebna preferenca urednika.

Začetne norme določajo adekvatnost in sprejemljivost prevoda: če da prevajalec prednost normam izhodiščne kulture, govorimo o ustreznosti ali adekvatnosti prevoda [*adequacy*], če pa bo dal prednost normam v ciljni kulturi, bo dosegel sprejemljivost prevoda [*acceptibility*]. Hermans (1999: 77) meni, da o začetni normi ne bi smeli razmišljati zgolj kot o odločanju med dvema poloma, marveč bi morali upoštevati več dejavnikov, odvisnih od stališča ciljne kulture do

izhodiščnega besedila, od tega, ali je bilo besedilo že kdaj prevedeno, do tega, ali so bila prevedena sorodna besedila itd. Prevajanje vključuje vsaj dva jezika in dve kulturi, tj. dva sistema norm, in prevajalec se ukvarja z besedilom v izhodiščnem jeziku, ki zaseda prostor v izhodiščni kulturi, ustvariti pa mora reprezentacijo tega besedila v jeziku, ki pripada drugi oziroma ciljni kulturi. Prav v okviru začetnih norm se prevajalci postkolonialnih del odločajo, ali bodo pri prevodu dali prednost podomačevanju kulturospecifičnih prvin ali pa bodo v prevodu ohranili »tujost«. Književno delo, ki se prevaja v ciljno kulturo, »si želi« postati del literarnega sistema ciljne kulture, kar se zgodi prej, če se prilagaja normam ciljne kulture. Te oblikuje položaj, ki ga ima prevodna književnost v ciljnem jeziku in kulturi, ter odnos, ki ga goji ciljna družba do izhodiščne družbe, kulture ali izhodiščnega avtorja (Pokorn Kocijančič 2009: 47). Tudi ideološka opredelitev prevajalca in ciljne družbe in kulture do izhodiščne družbe in kulture, ki lahko obsega vse od nezanimanja in brezbriznosti do zavračanja tujega in drugačnega, lahko vpliva na prevajalčeve odločitve v okviru začetnih norm.

Operativne norme zadevajo odločitve, ki jih prevajalec sprejme med samim prevajalskim procesom, tj. razporeditev jezikovnega materiala, tvorbo stavkov in izbiro besedišča ter razmerje med izhodiščnim in ciljnim besedilom, npr. kaj se bo v prevodu ohranilo in kaj spremenilo (Touy 1995). Sem sodijo konkretne prevajalske odločitve na nivoju besedila in uresničitev splošnih usmeritev, ki jih prevajalec sprejme v okviru začetnih norm.

Prevodi v različnih obdobjih nastajajo pod različnimi pogoji, saj naj bi zadovoljili različne zahteve. Norme niso zavezujoče in lahko se izkažejo tudi za nezadostne, neprimerne ali celo napačne: marsikatero prevajalsko strategijo, ki so se uporabljale pred štiridesetimi, tridesetimi ali dvajsetimi leti, se danes zdijo zastarele in preživete. Sam obstoj norm omogoča tudi to, da se jih krši, in prav osamljeni primeri prevajalskih pristopov, ki v določenem trenutku ne delujejo skladno z uveljavljeno normo, se bodo v prihodnosti morda uveljavili kot nova norma (Touy 1995: 61–64).

Kot dopolnitev Touryjevemu sistemu norm omenimo še Chestermanove (1997) produktne norme, ki po njegovem določajo pričakovanja bralcev glede na prevladujočo prevajalsko tradicijo, besedila istega žanra in druge ideološke ali politične dejavnike. Glede na podobnost nekaterih prevajalskih strategij je mogoče sklepati, da se prevajalci pri zahtevnih prevajalskih odločitvah zgledujejo po drugih prevodih. Hermans zapiše, da je norma lahko postavljena kot ideal ali pa izhaja iz določenih modelov, ki se zdijo vredni posnemanja, in prevajalec bo z izbiro določenih možnosti zavzel določen položaj v kontekstu

pričakovanj, pri čemer bo šel bodisi s tokom bodisi bo veslal proti njemu (Hermans 1999: 85–90).

2.2.6 »Kulturni obrat« v prevajanju

Razvoj postkolonialne teorije, ki pojasnjuje značilnosti postkolonialne književnosti, sovpada s t. i. »kulturnim preobratom«, ki je v devetdesetih letih zaznamoval prevodoslovje, in postkolonialna književnost je eno ključnih področij, prek katerega je »kulturni obrat« posegel na področje prevajanja (Bandia 2010). Če so bili pred tem pri prevajanju glavni kriteriji zvestoba, točnost, iskanje ekvivalentov itd., se je s kulturnim obratom pristop k prevajanju sprostil in v ospredje je stopil jezik kot odslíkava kulture. S kulturnim obratom se primernost prevoda ne ocenjuje zgolj s primerjavo ustreznega leksikalnega pomena, slovničnih kategorij in retoričnih sredstev, prevajalska enota ni več beseda ali besedilo, temveč kultura. V ospredje stopijo kulturno specifične sestavine izhodiščnega besedila, ki zahtevajo drugače domišljen pristop k prevajanju. Posebej postkolonialna besedila, ki so zaradi kritičnosti do hegemonistične prevlade ene kulture nad drugo ideološko zaznamovana, zahtevajo od prevajalca odločitve, ki ne bodo odsevale njegove lastne ideološke usmeritve. Pri reprezentaciji tujih oziroma drugačnih kultur se prevajalec pogosto znajde pred odločitvijo, ali naj kulturno specifične sestavine, za katere v ciljni kulturi ni ustreznega ekvivalenta, podmači ali naj ohrani tujost. V iskanju odgovora na to vprašanje bomo strnili razmišljanja Mihaele Wolf, Mary Snell-Hornby, Marie Tymoczko, Sare Al-Mohannadi, Andréja Lefevera, Lawrencea Venutija, Paula Bandia idr.

Prevajalec bo lahko s poznavanjem kulturno specifičnih družbenih pojavov, o katerih govori izvirno besedilo, razumel tudi zgradbo in pomen jezika, v katerem je besedilo napisano (Wolf 1995), in tako lažje sprejel odločitve glede strategij, s katerimi bo kulturno specifične sestavine iz izvirnika prenesel v ciljni jezik. Pri premiku med jezikoma in kulturnima diskurzoma, udeleženi v prevajalskem procesu, popolna homologija ni mogoča (Snell-Hornby 1988: 13–22, Tymoczko 1999b), zato se mora prevajalec sprijazniti s tem, da bo lahko kaj izgubljeno – a hkrati tudi kaj pridobljeno. Prevajalec se lahko odloči, da bo ohranil ali poudaril nekatere elemente, nekatere vidike ali nekatere dele izhodiščnega besedila, nekaterim parametrom dal prednost, drugim pa ne.

Lefevere loči med konservativnim prevajalcem, ki deluje na nivoju besede ali stavka, in »energičnim« (*spirited*) prevajalcem, ki deluje na nivoju kulture kot celote in tega, kako besedilo deluje v tej kulturi. S tem zavrača tudi pojem

zvestega prevoda, saj meni, da je prevodna zvestoba izvirniku samo ena od prevajalskih strategij, ki jo navdahne povezanost določene ideologije z določeno poetiko, nikakor pa je ne gre poudariti kot edino mogočo ali celo edino sprejemljivo (1992: 51).

2.2.6.1 Vpliv ideologije na prevajalske odločitve

Povedali smo, da na prevajalčeve odločitve v okviru začetnih norm vpliva tudi ideološka opredelitev prevajalca ter ciljne družbe in kulture do izhodiščne družbe in kulture, in ta odnos se lahko pokaže v prevodu. Postkolonialna književnost, ki obravnava politično in kulturno stvarnost ljudi v okolju, prežetem s posledicami kolonializma, in je kritična do hegemonistične kulture in kolonialističnega odnosa do sveta, je že sama po sebi ideološko zaznamovana in prevajalec bi moral to prvo postkolonialne književnosti prepoznati. Al-Mohannadi (2008) trdi, da odločitve, ki jih sprejema prevajalec, v resnici temeljijo na kriterijih onstran jezika, in sicer v kulturi, identiteti in ideologiji. Ko je izhodiščno besedilo ideološko zaznamovano, ga prevajalec lahko interpretira skladno z lastno ideološko usmeritvijo in zavedno ali nezavedno sprejema ideološke odločitve. Po mnenju Hatima in Masona (1997: 122) prevajalec prefiltrira besedilni svet izhodiščnega besedila skozi svoj pogled na svet, skozi svojo ideologijo, ter vanj vnese lastno znanje in prepričanja ter tako lahko prepreči, da bi bralce prevoda dosegla avtorjeva osebna ideologija ali ideologija njegove kulture.

Ideološko pogojenost prevajanja opredeljuje tudi Lefevere (1992: 7), češ da nekatere prevode navdihujejo ideološki motivi ali da nastajajo pod ideološkimi omejitvami, ki so odvisne od tega, ali se prevajalci (t. i. *re-writers*) strinjajo s prevladujočo ideologijo svojega časa ali ne. Lefevere zagovarja stališče, da je vsak prevod na novo napisan izvirnik (*rewriting*) ter da vsak prevod preprosto *je* original. Prevajanje je zanj verjetno najbolj prepoznavna in vplivna oblika prepisovanja oziroma ponovnega pisanja, saj predstavi podobo avtorja in njegovega dela v drugi kulturi in ga s tem prenese prek meja lastne kulture. Po njegovem podobo književnega dela, predstavljenega v obliki prevoda, v osnovi določata dva dejavnika, in sicer v naslednjem vrstnem redu glede na pomembnost: prvi je prevajalčeva ideologija (njegova lastna ali tista, ki mu jo nalagajo omejitve v obliki patronatov), drugi pa poetika, ki prevladuje v književnosti ciljne kulture v času nastanka prevoda. Po Lefeverovi teoriji sistemov je literatura eden od podsistemov v »sistemu sistemov«, ki se imenuje kultura. Lastna sta ji dva kontrolna mehanizma; eden deluje od zunaj in ohranja

odnose med literaturo in njenim okoljem: sem sodijo patronati (posamezniki, skupine, institucije, družbeni razred, politične stranke, založniki, mediji itd.) in ideologija (ta določa razmerje med literaturo in drugimi družbenimi sistemi); drugi mehanizem, poetika, ohranja red znotraj literarnega sistema (to je prevladujoči koncept o tem, kaj naj bi bila literatura ali kaj ji je dovoljeno biti v dani družbi) (Lefevere 1992: 41, Hermans 1999: 126–127). Ideologija narekuje prevajalčevo osnovno strategijo in s tem tudi rešitve problemov, povezanih tako z »diskurznim univerzumom«, izraženim v izvirniku (s predmeti, koncepti, navadami iz sveta, ki je znan piscu izvirnika), kot z jezikom, v katerem je napisan izvirnik (Lefevere 1992: 41). Po Lefeverovem mnenju vsak ponovni zapis (*rewriting*), kamor spada tudi prevod, implicira manipulacijo izvirnika (Lefevere 1992: 1–10). Tako je bralec prevoda, ki ne razume jezika izvirnika, lahko prikrajšan za stvarnost, ki je izražena v izvirnem besedilu. Do podobnih zaključkov sta prišli Zlatnar Moe in Grahek Križnar, ko sta preučevali vpliv ideološke orientacije študentov prevajalstva na prevajalske odločitve (Zlatnar Moe in Grahek Križnar 2012). Vprašanje ideologije pri prevajanju je še posebej zanimivo pri prevajanju postkolonialne literature, saj je »eksoetični« diskurz mogoče manipulirati do te mere, da se predstavlja kot izmišljena geografija, imaginaren prostor, zgrajen skladno z ideologijo, kulturnimi vrednotami in normami Zahoda (Álvarez in Vidal 1996: 3, Said 2003: 66–68).

2.2.6.2 Podomačevanje (*domestication*) in potujevanje (*foreignization*)

Prevajanje omogoča spoznavanje in razumevanje drugačnih kultur in s silnim vplivom, ki ga premore, ustvarja reprezentacije tujih kultur (Venuti 1998: 67). Ciljnemu bralcu so lahko tuje različne sestavine prevajanega romana: opisani družbeni odnosi, navade, vzorci vedenja in vrednostne sestavine, ki niso skladni z bralčevimi predstavami o svetu in njegovim vrednostnim sistemom (Grosman 1997). Prevod v ciljno kulturo vnese nekaj novega, nanjo vpliva oziroma povzroča spremembe v njej; kulture s prevodi pogosto tudi zapolnjujejo vrzeli, primanjkljaj tistega, kar obstaja v izhodiščni kulturi in česar v ciljni ni (Toury 1995: 23–39). Toda ravno pri prevajanju kulturno zaznamovanih jezikovnih sestavin, za katere v ciljni kulturi ni ustreznega ekvivalenta, tj. pri razlikah v jeziku izražene stvarnosti izvirne in ciljne kulture, se prevajalec znajde pred najbolj zahtevnimi odločitvami: bo ohranil tujost ali se ji izognil tako, da jo nadomesti z elementi, ki jih bo črpal iz ciljnega jezika in kulture, da bi s tem dosegel večjo sprejemljivost prevoda v ciljni kulturi (Venuti 2001)? S tem, kako se prevajalec loteva jezikovnih in kulturnih drugačnosti tujega besedila, lahko kulturno raznovrstnost v

ciljni/domači kulturi bogati ali zavira. Resnici na ljubo uredniki, založniki, kritiki, bralci in tudi prevajalci prevedeno besedilo pogosto ocenjujejo za uspešno, če se »tekoče bere«, če daje vtis izvirnika, ne prevoda (Venuti 1992: 4).

Vnašanje jezikovnih in kulturnih elementov, ki so razumljivi bralcem v ciljni kulturi, se najbolj očitno pokaže pri »oblikovanju prevajalske strategije, ki tuje besedilo prepíše v domačih dialektih in diskurzih« (Venuti 1998: 67). Pri prevajanju postkolonialnih besedil takšna akulturacija pomeni prilagajanje kulturno drugačnega – kulturnega *drugega* – tako, da je razumljivo, da zveni znano, celo enako, »in ima vkodirane ideološke kulturne diskurze, ki krožijo v ciljnem jeziku« (Venuti 1991: 127). Venuti meni, da takšni uveljavljeni prevajalski vzorci dopuščajo možnost ustvarjanja stereotipov o tujih kulturah. Pri tem lahko stigmatizirajo specifične etnične, rasne in nacionalne skupine in tako spodbujajo sovraštvo do kulturne drugačnosti, ki temelji na etnocentризmu, rasizmu ali patrotizmu. Venuti se sprašuje o etičnosti takšnega prevajanja. Pri tem se sklicuje na Bermana (1992), ki koncept prevajalske etike osnuje na odnosu med domačo in tujo kulturo: po Bermanovem mnenju je slab prevod etnocentričen v tem, da sistematično zanika drugačnost (tujost) v tujem delu, dober prevod pa to etnocentrično negiranje omejuje ter domači jezik in kulturo prisili, da registrirata drugačnost (tujost) v tujem besedilu.

Seveda se ob tem poraja vprašanje odziva bralca. Po dognanjih kognitivne znanosti ljudje nove in neznane informacije asimiliramo v vzorce, ki so nam znani in jih prepoznamo (Tymoczko 1999a). To pomeni, da tuje besedilo postane razumljivo, ko se bralec prepozna v prevodu, ko prepozna domače vrednote, ki so bile motiv za izbor določenega besedila. Baker (1995: 254) vidi prevajalčev izziv v tem, da mora presoditi, do kod sega znanje ciljnega bralca o različnih vidikih sveta in skladno s tem najti ravnovesje med tem, kako izpolniti njegova pričakovanja in po drugi strani ohraniti njegovo pozornost tako, da mu ponudi nova in alternativna spoznanja. Po njenem mnenju so posebej bralci prevedenih besedil pripravljene sprejeti drugačen pogled na svet od svojega, če so za to motivirani.

Bandia (2008: 238) zagovarja prevajalski pristop, ki ni povsem osredotočen niti na izhodiščno besedilo niti na ciljno besedilo, ki torej ne zgolj podomačuje ali potuje, marveč ga usmerja etika prevajanja – tako se ohranja specifičnost lokalne jezikovne kulture, prevod pa je še zmeraj berljiv. Takšen prevod naj bi našel mesto v literarnem prostoru ciljne kulture, po zaslugi prevajalske poetike pa ohranil identiteto. Bandia (2008) opozarja na dvoje nevarnosti: po eni strani na nevarnost podomačevanja besedila, s čimer bi se izbrisale njegove posebnosti, in po drugi na nevarnost, da prevod postane antropološki artefakt.

Aibo Laurence (2020) ugotavlja, da se večina znanstvenikov sicer strinja, da je hibridnost ključna lastnost postkolonialnega besedila, ni pa soglasja o tem, kako to lastnost uresničiti pri prevajanju. Po njenem bi se morali prevajalci zavedati, da je afriška književnost v evropskih jezikih že sama po sebi mediacija med oralnim metabesedilom in pisno obliko: prevajalčeva odgovornost je torej rehabilitacija tega metabesedila. Aibo Laurence je kot del afriške oralne tradicije prepoznala manj očitne oblike oralnega metabesedila, namreč glasovne besedne figure, ki jih nekateri anglofoni (in frankofoni) afriški pisatelji vnašajo v okvir standardnega besedila. Preučevala je, kako se te prevajajo v ciljne jezike. Po njenem imajo razlogi za odločitev o tem, ali se bodo melodični elementi prevajali, ideološke implikacije. Pri preučevanju ideološke komponente postkolonialne teorije v smislu formalne estetike se je oprla na trditev Spivak (2000), da prevajanje slogovnih eksperimentov postkolonialnih pisateljev pomeni priznanje njihove identitete. A čeprav se raziskovalci strinjajo, da je upoštevanje slogovnih eksperimentov v prevodu priznanje identitetnih zahtev avtorjev izvirnika, ni soglasja glede tega, kako doseči »dekolonizirajoči« prevod (Aibo Laurence 2020: 7).

Tudi Zakrajšek (2009) zapiše, da je pri prevajanju afriškega evrofonega romana (angleškega in francoskega) v slovenščino »na delu kompleksno posredovanje med izvornim kontekstom in jezikom izvirnika ter soočanje z jezikovnimi praksami, reprezentacijami in normami, vpeto v simbolna in politična razmerja moči«. In kot poudari, »močnejše ko so politične implikacije jezikovnih strategij danega besedila, močnejši politični naboj zadobijo prevodne izbire«.

Upošteevajoč navedene prevodoslovne vidike in pristope bomo v empiričnem delu raziskave najprej opredelili prevodno polje afriške anglofone postkolonialne književnosti. S podatki o založbah in prevajalcih ter s kritičnimi ocenami prevodov bomo določili predhodne norme, s primerjalno analizo segmentov besedila iz izvirnikov in prevodov pa bomo rekonstruirali začetne in operativne norme, ki so prevajalce vodile pri njihovih odločitvah.

2.3 DRUŽBENOZGODOVINSKO OZADJE

2.3.1 Britanski afriški imperij in njegova dezintegracija

Če želimo razumeti okoliščine, ki so spodbudile nastanek postkolonialne književnosti v nekdanjih britanski kolonijah v Afriki ter njen položaj v postkolonialnih družbah nastalih držav, moramo vedeti, kako je potekala britanska

kolonizacija afriškega ozemlja, v kakšni obliki je obstajala, kako se je končala in kakšne so bile njene posledice.

Predkolonialna Afrika je bila družbeno raznovrstna. V različnih geografskih okoljih so vznikale in živele različne družbene skupnosti z lastno družbeno ureditvijo, duhovno kulturo in običaji – od ohlapno povezanih vasi in rodovnih skupnosti brez poglavarjev ali izrazite hierarhije do kraljestev in kalifatov z raznovrstnimi političnimi, socialnimi in ekonomskimi strukturami (Somerville 2017, Meredith 2015). Njihova oblika je odražala eksistencialne potrebe ljudi in glede na naravno okolje in podnebje so bile bodisi nomadske, naselbinske, temelječe na pašništvu, lovu ali obdelovanju zemlje. Samo na ozemlju kasnejših britanskih kolonij, na primer, so bili na območju današnjega Zimbabveja kraljestvo Mutapa, na območju reke Niger Songajski imperij, v Nigeriji islamski sultanati Sokoto, Kano in Borno ter v Južni Afriki kraljestva Zulu, Svazi, Soto in Ndebele (Somerville 2017: 2–3).

Preden je kolonializem prinesel novo vrsto skupne izkušnje, ki je presegala lokalno, Afrike ni družila identiteta oziroma skupni interesi. Ljudstva in države so sodelovale med seboj, v Sahari, vzdolž Rdečega morja ter ob obalah Indijskega in Atlantskega oceana pa so Afričani prihajali v stik z Neafričani. Prvi Evropejci, ki so pokazali zanimanje za Afriko, so bili v 15. stoletju Portugalci, ki so začeli trgovati z Arabci in Berberi. S trgovino so se širili jeziki (posebej arabščina) ter vera (prek Sahare islam in vzdolž Atlantika krščanstvo).

Portugalci so v sodelovanju s skupnostmi v zahodni in centralni Afriki že zgodaj začeli trgovati s sužnji. Ko se je konec 17. stoletja tudi v britanskem imperiju, zlasti v Zahodni Indiji, pokazala potreba po delovni sili na plantažah sladkornega trsa, so se Britanci trgovini z afriškimi sužnji pridružili. V 18. stoletju je Britanija postala največji izvoznik sužnjev, saj jih je več kot polovica končala na britanskih ladjah, ki so vozile čez Atlantik (Meredith 2015). V večjem delu Afrike so lokalne skupnosti že prej izkoriščale sužnje in najemne delavce, poglavarje pa je v sodelovanje z Evropejci silila želja po evropskih izdelkih. Evropejci so zaslužnjevanje Afričanov opravičevali s sklicevanjem na njihovo domnevno inferiornost in zaostalost, kar je vplivalo tudi na to, kako so Evropejci Afričane videli in z njimi ravnali v času kolonializma (Somerville 2017: 6).

Trgovini z blagom in sužnji je postopno sledilo ustanavljanje obalnih trgovskih pristanišč ali protektoratov. Britanske naselbine v Afriki so bile dolgo časa omejene na štiri sorazmerno majhna območja: Gambijo, Zlato obalo, Sierro Leone in Kapsko kolonijo, ki so jo leta 1795 Britanci odvzeli nizozemskim kolonistom.

V 19. stoletju je Afrika postajala vse bolj zanimiva tudi za misijonarje in raziskovalce. Ti so se začeli od obalnih naselij pomikati proti notranjosti celine, njihove podvige pa so ljudje z zanimanjem spremljali. Livingstonovo iskanje izvora Zambezija in Nila v centralni Afriki pomeni vrhunec klasičnega obdobja evropskega ozemeljskega raziskovanja in kolonialnega prodiranja v afriško celine. Obenem so Livingstonovi misijonarsko delovanje, izginotje in slednjič smrt v Afriki privedli do mnogih krščanskih misijonarskih pobud v osrčju celine.

Do druge polovice 19. stoletja je bila Britanija vodilna industrijska država in večina uvoza iz Afrike je pripadala njej. V osemdesetih letih 19. stoletja pa je sredi globalne gospodarske recesije britanski imperij začel izgubljeni primat: Japonska, Rusija, ZDA in nekatere evropske države – Belgija in Nemčija – so se razvijale kot imperialne sile, gradile so sodobno ladjevje in pokazale interes za tista afriška ozemlja, ki jih še nobena država ni terjala zase. »Razgrabitev Afrike« (*Scramble for Africa*¹) je formalizirala berlinska konferenca 1884–85, ki jo je organiziral nemški kancler Bismarck, njen namen pa je bil doseči dogovor glede tega, kako naj si velesile razdelijo območje vpliva v Afriki, ki je kasneje določalo meje kolonij. Do konca 19. stoletja so velike evropske države – Velika Britanija, Francija, Nemčija, Italija, Španija – in tudi nekatere manjše – Belgija, Portugalska – kolonizirale večino afriške celine. Razdelitev Afrike zaznamuje začetek obdobja kolonialne okupacije, ki je trajala do razpada imperijev na koncu petdesetih in začetku šestdesetih let 20. stoletja.

Svoj delež k »razgrabitvi« so prispevali tudi Afričani sami (Meredith 2015). Evropejci so izkoriščali rivalstvo in konflikte med lokalnimi afriškimi plemeni in mnogi poglavarji so z Evropejci podpisovali dogovore, da bi dobili zaščito, ki pa je navadno pomenila popolno podreitev. Evropejci so polastitev celine opravičevali s tem, da je njihova dolžnost v Afriko vpeljati civilizacijo, tj. evropsko različico civilizacije. Imeli naj bi moralno obvezo, da izboljšajo življenje Afričanov, sentiment, ki ga je ubesedil Rudyard Kipling kot »breme belcev« v pesmi z istim imenom.

Britanskemu imperiju so po berlinski konferenci pripadli Egipt, Centralno-afriška federacija (Severna in Južna Rodezija ter Njasa), Nigerija in Britanska Vzhodna Afrika. Potem ko so v drugi burski vojni (1899–1902) Britanci porazili dolgoletne tekmece za prevlado v južni Afriki, Afrikanerje, so na tamkajšnjem teritoriju ustanovili Unijo Južno Afriko in vanjo vključili še staro Kapsko kolonijo.

1 Izraz »razgrabitev Afrike« (*the Scramble for Africa*), ki so ga skovali Britanci v času berlinske konference leta 1884, opisuje osvajanje Afrike in delitev njenega ozemlja med evropske sile. Uporablja se tudi izraz »razdelitev Afrike« (*the Partition of Africa*).

Britanska zahodna Afrika je skupno ime za britanske kolonije v zahodni Afriki med kolonialnim obdobjem. Po neodvisnosti so iz teh kolonij zrasle države Gambija, Sierra Leone, Gana in Nigerija. Zaradi vročega vlažnega podnebja in malarije zahodna Afrika za Britance ni bila zanimiva kot naselbinska kolonija in tam so vpeljali t. i. »posredno oblast«, s katero so želeli s čim manjšimi stroški upravljanja izkoristiti čim več virov. Pri tem so imeli vidno vlogo domorodni poglavarji in tradicionalne ustanove, ki so bile vpete v širšo kolonialno administracijo pod britansko oblastjo. Čeprav so tradicionalne ustanove in navade ohranile zunanjo obliko, so znotraj ustroja imperialne vladavine privzele nove pomene in funkcije (Ní Fhlathúin 2007, Meredith 2015). Britanci so izrabljali afriške tradicionalne vladarje, da so delali v njihovem imenu in jim pomagali obvladovati prebivalstvo. Čeprav so ti Afričani nominalno »vladali«, so resnične odločitve sprejemali britanski kolonialni uradniki.

V Britanski Vzhodni Afriki ter v Južni Afriki so Britanci ustanavljali naselbinske kolonije. Zaradi ugodnejše klime je bilo okolje za evropske priseljence tam primernejše, in ker so v teh kolonijah načrtovali stalno naselitev, so tam vzpostavili neposredno oblast. V naselbinskih kolonijah je bilo ravnanje z avtohtonimi Afričani strožje kot v kolonijah s sistemom posredne vladavine. Bela manjšina si je prilagodila zakone, ki so ji omogočili obvladovanje številčnejšega afriškega prebivalstva. Kolonialni naseljenci so si prisvajali obdelovalna zemljišča, ki so jih označili kot »kronsko lastnino«.

V upravnih prestolnicah in mestih, ki so zrasla ob železnicah, cestah, pristaniščih ali rudnikih, je prebivalstvo sčasoma postajalo vse bolj raznovrstno, saj so mladi moški tja prihajali bodisi sami bodisi so jih tja pripeljali kot delavce, rudarje, pristaniške delavce in železničarje. Kasneje so se z misijoni in drugimi oblikami osnovnega izobraževanja ljudje tam zaposlili tudi kot javni uslužbenci in trgovci, redki, ki so pridobili višjo izobrazbo, pa tudi kot učitelji, odvetniki in zdravniki. Kolonizatorji si sicer niso želeli ustvariti izobraženega, »detribaliziranega« afriškega prebivalstva, ki bi bilo zunaj nadzora tradicionalnih ali novih oblik oblasti, vendar je prevladala ekonomska potreba po cenejši delovni sili (Somerville 2017).

Novi razred izobraženih Afričanov, ki je zrasel v mestih in večinoma zavračal tudi avtoriteto poglavarjev, je vse bolj zahteval samoupravo in enakost in je postal jedro nacionalističnih gibanj. Močan vpliv na zahteve po samoupravi sta imela tudi druga svetovna vojna in obdobje gospodarske obnove, ki ji je sledilo. Ekonomska rast in potreba po surovinah sta povečali potrebo po delovni sili, mnogo kmetov pa je ostalo brez zemlje, ker so si jo prisvojili naseljenci in velika kmetijska podjetja iz tujine.

Dezintegracija britanskega imperija v Afriki se je razpotegnila čez več kot dvajset let. Na ozemlju Britanske zahodne Afrike je leta 1957 prva neodvisnost razglasila Zlata obala (današnja Gana), ki je sicer veljala za zgledno kolonijo z razvitim sistemom izobraževanja. Na Zlati obali je ustava iz leta 1946 afriški eliti omogočala politično udeležbo ob britanskih uradnikih, a zahteve po večjem vplivu na vladno politiko so bile kljub temu vse glasnejše. Leta 1954 je premier postal Kwame Nkrumah. Prehod v neodvisnost tri leta kasneje je potekal razmeroma gladko.

V Britanski Vzhodni Afriki oziroma Keniji je upor proti kolonialni vladavini vzniknil v petdesetih letih med pripadniki etnične skupine Gikuju. Ti so že od dvajsetih let gojili zamero do kolonialnih oblastnikov, ki so si prilaščali najboljše zemljo. Uporniki samoooklicanega gibanja Mau mau so poskušali strmoglaviti britansko oblast, zaradi česar je prišlo do uvedbe izrednega stanja, a čeprav je bil upor zatrt, je leta 1963 prvi premier samostojne Kenije postal član gibanja Mau mau, Jomo Kenyatta.

Nacionalistična gibanja so nastajala tudi v drugih britanskih afriških kolonijah: Sudan je leta 1899 postal angleško-egiptovski dominion pod britanskim guvernerjem. Leta 1949 je dobil ustavo. Dve leti kasneje se je egiptovski kralj Faruk razglasil za kralja Sudana, po njegovem padcu pa je Egipt priznal Sudanu pravico do neodvisnosti. Leta 1953 je dobil samoupravo in tri leta kasneje popolno neodvisnost. Neodvisna država Tanzanija se je oblikovala leta 1964 z združitvijo nekdanjih kolonij Tanganjika in Zanzibar. Uganda, Zambija (Severna Rodezija), Gambija, Lesoto, Bocvana, Mauritius in Svazi so se osamosvojili v šestdesetih letih. Njaso (poznejši Malavi) je Britanija leta 1953 priključila Severni in Južni Rodeziji v napol neodvisno Federacijo Rodezije in Njase. Leto kasneje je nastala neodvisna država Malavi. Ko je Ian Smith leta 1965 enostransko razglasil neodvisnost Rodezije, je izbruhnila državljanska vojna med Smithovo manjšinsko belsko vlado in večinskim prebivalstvom. Država je mednarodno priznanje dobila leta 1980 kot država Zimbabve pod Robertom Mugabejem.

2.3.2 Po osamosvojitvi

Afrika je v obdobje neodvisnosti vstopila optimistično, toda na novo vzpostavljene afriške nacionalne države so kmalu doživele moralno in institucionalno stagnacijo (Davidson 1992). Afrikanist Davison trdi tudi, da so afriški voditelji, odtujeni od afriške kulture, ki so jo imeli za primitivno, privolili v gradnjo novih

nacionalnih držav po evropskih modelih, ki so jim jih vcepile odhajajoče kolonialne oblasti. Nekritično so sprejeli nedemokratske in avtoritarne elemente kolonialne dediščine. Velik del krivde za nazadovanje Afrike po neodvisnosti kolonij pripisuje politično nesposobnim, na Zahodu izobraženim Afričanom, ki so zanikali svojo bogato dediščino in ki so se obrnili proti tistim, ki so jo zagovarjali. Po mnenju Davidsona je bilo seme propada Afrike zasejano že ob osamosvojitvi in je bil prenos oblasti le »prenos krize« od ene skupine nesposobnih in zahodno usmerjenih voditeljev na druge. Ko so bili enkrat na oblasti, se ji kljub nekompetentnemu vodenju niso hoteli odreči. Tako je v mnogih državah sledila institucionalna in moralna degradacija, zatekanje k vojaški vladavini, megalomanstvo, korupcija in klientelizem (Davidson 1992, Meredith 2015).

Obnavljali so se spori med etničnimi skupinami in nastajali novi. Britanska politika pri razmejitvi kolonij namreč ni upoštevala etničnih skupnosti, etnična zavest pa se je s tem le krepila. Napetosti, do katerih je med etničnimi skupinami prihajalo že v kolonijah, so bile britanskim kolonizatorjem pravzaprav v interesu, saj so preprečevale skupen boj za neodvisnost, njim samim pa omogočale, da so lahko še naprej neprekinjeno plenili vire. Meje nacionalnih držav so se v glavnem prekrivale z mejami, ki so jih na berlinski konferenci arbitrarno zarisale kolonialne sile, in tako so se po osamosvojitvi mnoge etnične skupine znašle na ozemljih dveh ali več držav, obenem pa so bile različne etnične skupine prisiljene živeti znotraj iste države. V želji po nadzoru nad državnim bogastvom in politični moči so etnične skupine prihajale v konflikt, saj so si večje neizogibno želele podrediti manjše, zaradi česar so nekatere izginile, druge pa so se vključile v prevladujoče skupnosti (Gunn 2008).

V Nigeriji je civilna oblast po osamosvojitvi leta 1960 trajala le šest let. Krepil se je konflikt med islamskima skupinama Hausa-Fulani na severu ter Jorubi na jugozahodu in večinoma krščansko in deloma animistično ter prokapitalistično skupino Igbo na jugovzhodu. Po mnenju Jamesa Bootha (1981, Gunn 2008) je »pomanjkanje nacionalne enotnosti [v Nigeriji] neločljivo povezano s samim konceptom Nigerije, tega 'samovoljnega bloka', ki so ga Britanci izrezali iz Afrike in ki znotraj svojih meja vključuje ljudstva s kulturami, zgodovini in jeziki, ki se med seboj razlikujejo tako kot Britanija in Kitajska«. Na vsakem nivoju, od federalne do regionalne vlade in mest, so politiki na oblasti vzdrževali sistem, s katerim so se lahko okoriščali člani njihove etnične skupine, druge etnične skupine pa so zanemarjali (Meredith 2015). Volilne kampanje so vse bolj zaznamovali podkupovanje, goljufija in nasilje. Leta 1966 je prišlo do državnega udara pod vodstvom pannigerijsko usmerjenih generalov. Vojaški predstavniki vzhodne regije so menili, da bodo ob bogatih naftnih

poljih na vzhodu lahko preživel in maja 1967 je bila razglašena neodvisna in suverena republika Biafra. Vojna je trajala dve leti in pol in je terjala življenje milijona ljudi. Po koncu vojne je bila Nigerija razdeljena na federacijo 19 držav, kar naj bi odvzelo nekaj moči trem rivalskim skupinam in dalo glas tudi manjšim etničnim skupinam, vendar se boj za politično oblast, ki jo omogoča nadzor nad naftnimi črpališči, nadaljuje.

Od vsega začetka so se afriški voditelji ukvarjali predvsem s politično močjo, s tem, kako ohraniti države, ki jih je za kratek čas povezal antikolonialni sentiment. Obremenjeni so bili s tem, kako ostati na oblasti (Meredith 2015). Imeli so ambiciozne razvojne načrte in so prebivalstvu obljubljali izobraževanje, zdravstveno oskrbo, zemljo itd. Toda problemi revščine, nepismenosti, suše in bolezni so bili pregloboki, da bi se jih dalo na lahek način razrešiti, obenem pa je primanjkovalo kvalificirane delovne sile. V prednacionalnem času so politiki razglašali nacionalne cilje, po neodvisnosti pa so za svojo politično bazo iskali podporo pri svojih etničnih skupinah in jih izkoriščali za svoje namene. Nadzor nad oblastjo so poskušali ohranjati tudi tako, da so vztrajali pri enostrankarskem političnem sistemu, češ da države, pred katerimi je toliko izzivov, potrebujejo močno vlado. V resnici pa je bil cilj enostrankarskega sistema v tem, da je zatrl vsakršno opozicijo, aktualne oblastnike pa vzdrževal na oblasti. Stranke, na čelu katerih so bili sami, so služile le potrebam privilegiranih elit. Postopoma so si kopičili vse več politične moči skozi sistem pokroviteljstva in drugačnih privilegijev v zameno za politično podporo.

V osemdesetih letih je Afrika slovela po vojaških diktatorjih in enostrankarskih predsednikih, ki so uveljavljali osebni nadzor, niso prenesli opozicije in so s pomočjo tajne policije utišali kritike in medije, ob tem pa so si prisvajali premoženje. Izjema sta bili Gambija in Bocvana, ki sta ohranili večstrankarski sistem in razpisovali redne volitve. Kwame Nkrumah je v Gani do groteskne razsežnosti gradil kult lastne osebnosti, Hastings Banda v Malaviju ni obvladoval le vlade in gospodarstva, temveč je določal tudi moralne standarde, po katerih naj bi živeli ljudje. V Keniji so cinično govorili o novem plemenu, t. i. WaBenzi, ki je opisoval bogate politike, uradnike in poslovneže. V Ugandi je od 1971 deset let vladal zloglasni polkovnik Idi Amin itd.

Čeprav so politiki na oblasti še naprej stresali obljube o družbeni enakosti in govorili o potrebah majhnega človeka, je vse bolj postajal očiten prepad med bogatimi, živečimi v elitnih četrtih, in množicami, ki so se prebijale v slumih na robu mest. Za večino je neodvisnost prinesla zanemarljivo malo spremembe. Šibko gospodarstvo, korupcija in s tem povezana revščina ter razočaranje so kar po vrsti

izzivali odpor pri ljudeh. V Gambiji je do poskusa državnega udara prišlo leta 1981. V Sierr Leone je leta 1991 revolucionarna združena fronta poskušala z oblasti vreči skorumpirano vlado Josepha Momoha; državljanska vojna, ki je sledila, je trajala enajst let. Na vzhodu ni bilo dosti bolje: leta 1964 so se oborožene afriške skupine na Zanzibarju uprle arabski vladajoči eliti. Voditelj revolucionar-nega sveta na novo nastale Tanzanije, Abeid Karume, je pometel s preostankom arabske in azijske skupnosti, uvedel diktaturo in začel vladati z odloki.

Republika Somalija je nastala z združitvijo leta 1960 ustanovljene neodvisne države Somaliland (ki je bil do takrat britanski protektorat) in Skrbniškega ozemlja Somaliland, ki ga je od leta 1950 do 1960 upravljala Italija. Somalijska vlada je od začetka neodvisnosti podpirala koncept samoodločbe za prebivalce območij, kjer živijo Somalci: v Etiopiji (del Ogadena), v Keniji (večji del severovzhodne regije) in francoskem Somalilandu (današnji Republiki Džibuti), ter pravico do združitve v okviru večje Somalije. Ozemlje Ogaden je bilo v preteklosti del različnih držav in kolonij. Velika Britanija ga je leta 1948 predala Etiopiji, vendar so Somalci menili, da pripada njim. Nasprotujoče si zahteve glede Ogadena so privedle do vojne med državama leta 1963 in ponovno v sedemdesetih letih (t. i. ogadenska vojna leta 1977). Vojaški diktaturi generala Siada Barreja od 1969. do 1991. je sledila državljanska vojna, od katere si Somalija še ni opomogla.

Po drugi burski vojni (1899–1902) so Britanci v provincah Natal, Kaplandija, Svobodna država Oranje in Transval (v današnji Južni Afriki) vse upravne in politične pristojnosti podelili evropskim naseljencem, iz Južnoafriške unije pa so izločili Svazi, Basutoland (današnji Lesoto) in Bechuanaland (današnja Bocvana). Te pokrajine so pozneje postale neodvisne države. Leta 1910 je Južnoafriška unija postala samoupravni dominion pod britansko krono. Britanci so imeli formalno prevlado in razkol med njimi in Afrikanerji se je večal. Obrat je nastopil leta 1948, ko je na volitvah, na katerih črnsko prebivalstvo ni smelo sodelovati, zmagala desničarska Narodna stranka, v kateri so bili predvsem Afrikanerji. Stranka je uvedla sistem apartheida, ki je trajal do leta 1994. V tem obdobju, leta 1961, je Južna Afrika postala republika in formalno neodvisna.

Družbenopolitične razmere so bile romanopiscem v novih državah bogat vir gradiva za pisanje. O biafrski vojni v Nigeriji sta pisala Ken Saro-Wiwa v *Soldatku* in Chimamanda Ngozi Adichie v *Polovici rumenega sonca*, o posledicah kenijskega osvobodilnega gibanja piše Leonard Kibera v *Glasovih v temi*, nerazumno diktaturo Hastingsa Banda v Malaviju smeši Legson Kayira v *Pri-porniku*, postkolonialno koruptivno oblast v Nigeriji opisujeta tako Chinua

Achebe v *Mravljščih v savani* kot Wole Soyinka v *Tolmačih*, v Keniji pa Ngu-gi wa Thiong'o v *Krvavih cvetnih listih* in Leonard Kibera v *Glasovih v temi*. Nuruddin Farah v svojih treh trilogijah analizira razmere v rodni Somaliji, v prevedenih *Zemljevidih* na primer ogadensko vojno.

Južnoafriški postkolonialni avtorji se tako rekoč vsi na tak ali drugačen način ukvarjajo bodisi z razmerami v času apartheida (Alex La Guma v *Času ptice ubijalke* in Megli ob izteku poletja, Richard Rive v *Obsednem stanju*, Nadine Gordimer v *Burgerjevi hčeri* in *Posestniku*) bodisi s problemi postapartheidskega obdobja (J. M. Coetzee v *Sramoti*).

2.3.3 Jezikovna situacija na ozemljih, ki so pripadala britanskemu imperiju

Ob stiku jezikov v kolonialnem kontekstu jezik, ki ga s seboj prinesejo kolonizatorji, pride v stik z lokalnim jezikom oziroma jeziki in sčasoma noben jezik ni več enak tistemu, ki so ga pripadniki govorne skupine govorili prvotno (Coulmas 2005). Besede se začnejo izgovarjati drugače, ustvarjajo se nove besede, morfološke oblike se tolmačijo na nov način, sposojajo se leksikalne enote, ki se na nov način skladajo v stavke (Coulmas: 5–6). V situacijah, v katerih pride do stika jezikov, lahko en jezik nadomesti drugega, jeziki lahko propadejo, nastanejo lahko nove jezikovne variante, kot sta pidžin in kreolščina, ali novi vzorci jezikovne rabe, kot je kodno preklapljanje. Skupine, med katerimi je prišlo do kulturnega in jezikovnega stika v okviru kolonialne ekspanzije, so se morale na novo definirati v svojih družbenih vlogah ob navzočnosti drugih družbenih skupin, v odnosu do lastnih zgodovinskih korenin, kulturne tradicije in ozemlja ter oddaljenega centra politične in vojaške moči. Kakor se je sčasoma spreminjal ta odnos, se je spreminjala tudi njihova identiteta, njihova predstava o sebi v odnosu do drugih in sveta, s tem pa tudi raba jezika kot izraza spreminjajoče se identitete (Schneider 2007: 28).

Frekvenco in vrsto jezikovnega stika, stratifikacijo moči in obseg integracije oziroma segregacije med udeleženi stranmi pogojuje tip kolonizacije (Schneider 2007: 24–25, Mufwene 2001). V izkoriščevalskih kolonijah, ki so bile praviloma vzpostavljene v 19. stoletju, so bila obsežna ozemlja pod evropskim upravnim nadzorom. Zanje je bila značilna jasna družbena segregacija z neenakomerno razporeditvijo moči. Angleščino so tam lokalni eliti kolonialnih in misijonskih uslužbencev predstavili zato, da bi bila sporazumevalno sredstvo med kolonizatorji in koloniziranimi in bi kolonizatorji lažje izvajali

posredno oblast. Sčasoma se je v takšnih skupnostih zgodila indigenizacija angleščine, ker so si avtohtone elite angleščino prisvojile in razširile obseg njene rabe na nove, interne sporazumevalne funkcije (Schneider 2007: 24–25).

V naselbinskih kolonijah je prišlo do interakcije med različicami evropskega izvornega jezika, katerih govorci so bili iz različnih družbenih okolij. Segregacija med posameznimi skupinami je bila tako regionalna kot socialna. Omejeni stiki med Evropejci in delavci na posestvih so povzročili kreolizacijo, zato je v naselbinskih kolonijah mogoče najti kontinuuume jezikovnih variant, ki so jih soobstoječe skupnosti sprejele kot vernakularne (Schneider 2007: 25).

2.3.3.1 Jezikovna situacija na ozemlju nekdanjih zahodnoafriških kolonij

V zahodnoafriških kolonijah so Britanci uvedli politiko »posredne vladavine«, pri kateri so kolonizirano ozemlje upravljali s pomočjo lokalnih predstavnikov. Te je bilo treba najprej izobraziti, zato se je angleščina uveljavila kot jezik administracije, izobraževanja, trgovanja in institucij sodstva. Nastajal je nov razred Nigerijcev, elitna manjšina, ki si je prizadevala za tesnejši stik z belci, njeni predstavniki pa so govorili angleško celo z ljudmi, s katerimi so si delili katerega od nigerijskih jezikov. V prvi polovici 20. stoletja je večina v Nigeriji živečih Britancev prihajala iz srednjih ali višjih družbenih razredov, ki so uporabljali standardno izgovorjavo, in med nigerijskimi elitnimi krogi je veljalo prepričanje, da mora biti nigerijska angleščina enaka britanski. Tudi po osamosvojitvi je standardna britanska angleščina ohranila položaj prestižnega standardnega dialekta po zaslugi izobražencev – politikov, akademikov in drugih članov elite, ki so imeli tesne slike z Britanijo in Britanci. Na obalnem območju se je med trgovskimi stiki razvil pidžin, ki je vse bolj postajal lingua franca med etničnimi skupinami.

Po nastopu neodvisnosti Nigerije leta 1960 je angleščina postala dostopna širšemu prebivalstvu, saj se je njeno poučevanje razširilo tudi na ruralna področja. Nigerijska angleščina je termin, ki se uporablja za označevanje variante angleščine, ki jo govorijo in v njej včasih tudi pišejo v Nigeriji. Nigerijska angleščina je indigenizirana varianta angleščine, ki funkcionira kot drugi jezik v nigerijskem jezikovnem in družbeno kulturnem okolju. Ima značilen lokalni nigerijski pridih, ki se kaže na vseh ravneh jezika (Alo in Mesthrie 2008: 323). Je nevtralna jezikovna varianta, kar je prednost v državi, ki jo od nekdaj zaznamujejo napetosti med etničnimi skupinami, je pa tudi privilegirani jezik družbenega napredka in dostopa do materialnih dobrin (Schneider 2007).

Glede na stopnjo izobrazbe govorca sega od standardne variante, ki se, razen po naglasu in nekaterih sposojenkah, ne razlikuje od metropolitanske angleščine, prek široko razširjene, nestigmatizirane variante z lokalizmi do preprostih oblik, ki so pod vplivom pidžina, vendar niso identične z njim, in služijo omejenim in osnovnim komunikacijskim potrebam (ibid.).

Pidžin je bil in ostal sredstvo medetnične komunikacije med nižjimi razredi in v neformalnih odnosih. Čeprav je postal stigmatiziran, ko so se predstavniki nove nigerijske elite naučili angleško, v zadnjih letih prodira tudi v množične medije. Nigerijski pidžin, ki velja za »skvarjeno«, »gnilo« obliko angleščine, po drugi strani poleg nevtralnosti vse bolj zaznamuje tudi prikriti prestiž. Čeprav je slovnica nigerijskega pidžina drugačna od slovnice nigerijske angleščine, ni mogoče zanikati, da sta si skozi skupno besedišče, četudi je to fonološko modificirano, precej podobna in da se vrzel med njima manjša (Schneider 2007). Tudi pri nigerijskem pidžinu so poleg nekaterih regionalnih variant oblike od akrolekta, na katerega vpliva nigerijska angleščina, prek najbolj razširjenega mezolekta do bazilekta.

Danes je v Nigeriji uradni jezik angleščina, ki je prvi jezik mestne elite, uporablja pa se tudi v izobraževanju, poslovnih odnosih ipd. Za večino nigerijskega prebivalstva, ki živi na podeželju, so glavni sporazumevalni jeziki še vedno avtohtoni jeziki in večina etničnih skupin se raje sporazumeva v njih. Glavni jeziki izhajajo iz treh centralnih družin afriških jezikov: večina je nigersko-kongoških jezikov, kot so igbojščina, jorubščina, ibibio, idžo, fulfulde, ogoni in edo. Kanuri, ki se govori na severovzhodu, je del nilsko-saharske družine, hausa, ki je najbolj razširjen od treh glavnih jezikov, ki se govorijo v Nigeriji, pa je afroazijski jezik.

V Gani je uradni jezik angleščina, ob njej pa je prepoznanih še enajst jezikov (med njimi dangme, ga, guan, akanski jeziki itd.). Ganska pidžin angleščina, znana tudi kot kru angleščina (ali v akanščini kroo brofo), je različica zahodnoafriškega pidžina, ki se govori predvsem v Akri in južnih mestih. Ganski pidžin ima dve varianti: t. i. »neinstitucionalizirani« pidžin, povezan z neizobraženimi ali nepismenimi ljudmi, in »institucionalizirani« pidžin, ki se uporablja v institucijah, kot so univerze.

2.3.3.2 Jezikovna situacija na ozemlju nekdanjih britanskih vzhodnoafriških kolonij

Regije v vzhodni Afriki so imele podobno kolonialno zgodovino in tudi jezikovni razvoj je tam potekal sorodno. Britance so obalna mesta Vzhodne

Afrike začela zanimati v 19. stoletju, ko so jim služila kot izhodišče za Indijo, obenem pa so se od tam v notranjost Afrike podajali prvi misijonarji in raziskovalci. Misijonarji so začeli sistematično širiti angleščino, a so uporabljali tudi svahili, ki je bil že uveljavljena lingua franca. Gospodarska dejavnost na tem območju se je še zlasti okrepila v začetku 20. stoletja z gradnjo železnice, ki je obalo povezala z Viktorijinim jezerom in Ugando. V istem času se je v pogorju severno in zahodno od Nairobija naselilo večje število Britancev, ki so jih privabile rodovitna zemlja in gospodarske priložnosti.

Ko je leta 1920 Kenija postala formalna kolonija in so britanski naseljenci začeli prihajati v večjem številu, se je angleščina uveljavila kot jezik administracije, v poslovnem svetu in izobraževanju. Britanci so ohranjali močne vezi z domovino in se niso veliko družili z Afričani. Skladno s politiko »deli in vladaj« je z angleščino prišla v stik le elitna peščica, ki je sodelovala pri upravljanju (Schneider 2007: 191). Afričani so na drugi strani v angleščini videli priložnost za napredovanje in povpraševanje po njej je bilo veliko. Po drugi svetovni vojni se je zahteva po političnih pravicah in tudi po jezikovnem izobraževanju znatno povečala. Angleščina se je takrat v Keniji nativizirala in se začela hitro širiti. Kljub odporu do kolonizatorjev, ki je eskaliral v upor *Mau mau* (1952–9), je ironično, da so vodje gibanja za neodvisnost, tudi prihodnji predsednik Kenyatta, izhajali iz elite, ki se je večinoma šolala v angleških šolah, mnogi pa so se izobraževali v tujini. Njihovo kulturno ozadje je bilo hibridno in njihovo identiteto je močno oblikovala izpostavljenost angleškim navadam in jeziku. Kenija je bila odprta za gospodarske in kulturne stike z zahodom, zato se je položaj angleščine ustalil – postala je drugi uradni jezik. Kenijska angleščina vsebuje delež izposojenk iz domorodnih jezikovnih variant.

V Keniji govorijo 69 jezikov. Večina sodi v dve širši jezikovni družini: nigersko-kongoško in nilsko-saharsko; jezike is prve družine govori bantujsko, jezike iz druge pa nilotsko prebivalstvo v državi. Uradna jezika sta dva, angleščina in svahili. Angleščina je razširjena v trgovini, šolstvu in državni upravi. Mnogi prebivalci primestnih in podeželskih območij pa govorijo samo svoje materne jezike. Poleg britanske angleščine nekatere skupnosti in posamezniki v državi uporabljajo posebno lokalno narečje, kenijsko angleščino, ki se razvija že od časa kolonizacije in vsebuje značilnosti, ki izhajajo iz lokalnih bantujskih jezikov, kot sta svahili in gikujščina.

V Somaliji imajo tri uradne jezike: somalščino, arabščino in angleščino. Veliko prebivalcev govori dva, na podeželju pa je stopnja dvojezičnosti nižja. Arabščina je obvezni predmet v šoli in se uporablja v mošejah po vsej regiji, v šolah

pa se poučuje tudi angleščina. Somalščina je materni jezik Somalcev, najštevilčnejše etnične skupine v državi. Sodi v kušitsko vejo afro-azijske jezikovne družine, njegovi najbližji sorodniki pa so jeziki oromo, afar in saho.

V Malaviju je uradni jezik angleščina. Čevščina, ki jo govori več kot 48 % prebivalstva, je neuradni državni jezik ter jezik poučevanja v državnih šolah. Nekateri drugi jeziki so čijao in čitumbuka, lomve, kokola, sena itd.

2.3.3.3 *Jezikovna situacija na ozemlju nekdanjih britanskih južnoafriških kolonij*

Angleži so v Južno Afriko prišli v začetku 19. stoletja, ko so zavzeli kaplantsko območje, kjer so dotlej živeli Afričani, od sredine 17. stoletja pa tudi Nizozemci. Zasedbi je po letu 1820 sledilo sistematično poseljevanje predvsem Vzhodne Kaplandije z naseljenci nižjih slojev iz južne Anglije. Sredi 19. stoletja je enako številčna skupina srednjega in višjega sloja iz srednje in severne Anglije naselila Natal. Skupini angleških naseljencev sta razvili vsaka svojo različico belske južnoafriške angleščine, iz katerih sta v 20. stoletju nastala dva dialekta: *broad* med ruralnim prebivalstvom je bil preprostejši, *general* med urbanim prebivalstvom višjega stanu, predvsem v Natalu, pa bolj kultiviran. Ta dva dialekta sta osnova današnje južnoafriške angleščine.

Britanski naseljenci so ob naselitvi prišli v stik z dvema družbenima skupinama, z Afrikanerji, t. i. Buri, in Afričani. Med Angleži in Afrikanerji² je jezikovno prilagajanje potekalo skladno z razmerjem moči, saj je več Afrikanerjev prevzelo angleščino kot drugi jezik kot pa obratno. Med temnopolte Afričane pa se je angleščina – tako kot drugod – širila v misijonskih šolah, v katere je imelo vstop zgolj manjše število privilegiranih črncev. S stikom med Evropejci in Afričani je nastala posebna prebivalstvena skupina t. i. »mešani« (coloreds). Tradicionalno je bila skupina blizu Afrikanerjem, čeprav se z njimi ni mešala, govorila pa je afrikansko.

Zaradi rastoče napetosti med Angleži in Buri sta ob prelomu stoletja izbruhnili dve burski vojni in po njunem koncu so se britanske kolonije in burske republike združile v Južnoafriško unijo. Afrikanerji so želeli ohraniti svojo kulturno identiteto, ki jo je simboliziral afrikanski jezik, vse več črnskih prebivalcev pa je prevzemalo angleščino. V Natalu so po odpravi suženjstva za delo na planazah sladkornega trsa začeli najemati delavce iz Indije (coolije) in

2 Afrikanerji so bili kulturno in jezikovno »afrikanizirani«: izvorna nizozemščina se je pod vplivom kontaktnih jezikov razvila v samosvojo afrikanshino.

mnogi so tam ostali tudi po preteku pogodb. Ohranjali so indijsko identiteto, a priznavali uporabno vrednost angleščine.

V času apartheida je bila kljub politični prevladi Afrikanerjev v drugi polovici 20. stoletja v sociolingvističnem smislu angleščina vsesplošno navzoča. Strukturna nativizacija je potekala na fonetičnem, leksikalnem in morfološko-sintaktičnem nivoju in njena posledica je vrsta socialnih in etničnih variant, ki imajo nekaj lastnih in mnogo skupnih značilnosti. Dialekti belske angleščine odražajo družbeno stratifikacijo: britansko orientirani višji sloji so postali marginalizirani in splošna norma črpa iz natalskega dialekta *general* (Schneider 2007: 183). Afrikanška angleščina ima nekaj posebnosti, vendar se je zlila z govorom nižjih slojev iz Kaplandije in angleščino »mešancev«. Indijska angleščina izraža identiteto, ki se kaže predvsem v naglasu. Črnska južnoafriška angleščina, tj. varianta angleščine, ki jo navadno govorijo govorniki, katerih materni jezik so južnoafriški domorodni jeziki (De Klerk in Gough 2002: 356), je ob koncu apartheida dobila vidnejše mesto in je vse bolj pod vplivom afriških jezikov (Schneider 2007: 184).

Južna Afrika ima enajst uradnih jezikov: zulu, ksosa, afrikanščina, angleščina, pedi, tsvana, južni soto, tsonga, svazi, vendščina in južni ndebele. Čeprav so jeziki formalno enakovredni, se nekateri govorijo več kot drugi, največ zulu, ksosa in afrikanščina. Angleščina je priznana kot jezik trgovine in znanosti in je de facto postala lingua franca, čeprav jo govori manj kot polovica Južnoafričanov.

Ob uradnih obstaja tudi več neuradnih jezikov (npr. fanagalo, khoe, lobedu itd.). Ti neuradni jeziki se uporabljajo na omejenih območjih, kjer je bilo ugotovljeno, da so tam prevladujoči. Mnogim grozi izumrtje. Indijski Južnoafričani govorijo tudi indijske jezike, kot so gudžaratščina, hindi, tamilščina, telugu in urdujščina.

2.4 ZNAČILNOSTI AFRIŠKE ANGLOFONE KNJIŽEVNOSTI

2.4.1 Časovna in geografska opredelitev afriške postkolonialne anglofone književnosti

Časovno postkolonialno književnost lahko definiramo kot nacionalno književnost, ki nastaja v času po formalnem koncu kolonialnega obdobja – v primerjavi s »kolonialno« književnostjo, ki je bila napisana pred osamosvojitvijo koloniziranega ozemlja. Vendar je mogoče na postkolonialno književnost gledati širše:

Ashcroft in sod. (2002) pod postkolonialno štejejo vso kulturo, ki jo je prizadel imperialni proces od začetka kolonizacije do danes, saj so se pobude za samopotrditev podjarmljenih ljudstev začele že pred formalno neodvisnostjo. Po tej teoriji je postkolonialna književnost vsa tista književnost, ki kritično preučuje kolonialne odnose in se upira kolonialističnemu odnosu do sveta ter tematsko in formalno spodbija diskurze, ki podpirajo kolonizacijo – mite o moči, rasno klasifikacijo, metaforiko podrejenosti ipd. (Boehmer 2005: 3).

Literarna besedila so vse od začetka kolonizacije bodisi posredno ali neposredno pomagala pri vzdrževanju kolonialnega pogleda na svet in pri interpretaciji osvojenih ozemelj ter tamkajšnjih prebivalcev. Boehmer (2005: 2–3) loči med kolonialno (*colonial*) in kolonialistično (*colonialist*) književnostjo. Prva zadeva pisanje, ki je v kolonialnem obdobju nastajalo tako v Britaniji kot drugje v imperiju in ki je, čeprav se ne ukvarja neposredno s kolonialnimi temami, s posrednimi referencami pripomoglo h krepitevi predstave o Britaniji kot osrednji svetovni sili; *kolonialistična* književnost pa je prišla izpod peresa kolonizirajočih Britancev in se ukvarja prav s kolonialno ekspanzijo.

Poimenovanje »postkolonialna književnost« se ni uveljavilo takoj. V šestdesetih letih je bil v uporabi izraz »književnost Commonwealtha« (*Commonwealth literature*). Temeljil je na dejstvu o skupni zgodovini in pripadnosti politični skupnosti, ki je iz nje sledila, a je bil geografsko in politično restriktiven (Ashcroft in sod. 2002: 22). Uporabljala sta se tudi izraza »literature tretjega sveta«, ki privilegira evropsko perspektivo in ne nakazuje teoretične usmeritve ali primerjalnega okvira, in »nove literature v angleščini«, ki ponuja primerjavo s »staro« literaturo v angleščini brez upoštevanja hegemonistične moči britanske tradicije (ibid.). Ashcroft in sod. menijo, da je izraz »postkolonialna književnost« za zdaj najustreznejši zato, ker zajema zgodovinsko stvarnost in se osredotoča na odnos, ki je lahko predmet ustvarjalnega pisanja, obenem pa nakazuje skupno preteklost in vizijo svobodnejše in pozitivnejše prihodnosti (Ashcroft in sod. 2002: 23).

Eden vodilni nigerijskih literarnih kritikov Chidi Amuta (Amuta 2017) problematizira tudi pojmovanje »afriška literatura«, saj je v večini razprav o afriški literaturi in kulturi Afrika še vedno pojmovana kot nediferenciran družbeno-kulturni kontinuum, ki se ne ozira na čas. Sem sodijo tudi klišeji, kot so »afriška kultura«, »afriška osebnost«, »afriška družba«, »afriški pisatelj« in podobno. Takšno opredeljevanje Afrike kot velikanske domovine eksotike ne upošteva njene jezikovne, kulturne, etnične in drugačne heterogenosti. Po mnenju Amuta je polemika o identiteti afriške književnosti in afriškega pisatelja

logična posledica dvomov v človečnost Afričanov, ki jih je spodbujala kolonialistična ideologija nadvlade, vprašanje, kako definirati afriško književnost, pa je vidik »iskanja« identitete temnopoltega človeka, ki je sledilo trgovini s sužnji in kolonizaciji z njima lastno dehumanizacijo in degradacijo. Morda je bistvo zadel Chinua Achebe, ko je pripomnil, da je vsak poskus opredelitve afriške književnosti z izrazi, ki spregledajo kompleksnost afriškega prizorišča v dejanskem času, obsojen na neuspeh (v Amuta 2017: 105).

Geografsko afriško postkolonialno književnost v angleškem jeziku lahko na splošno opredelimo kot književnost, ki je nastajala in nastaja na afriških ozemljih nekdanjega britanskega imperija. Pri tem gre za avtorje, ki so bili bodisi rojeni v nekdanjih kolonijah bodisi v nacionalnih državah, nastalih na ozemlju nekdanjih kolonij. Mnogi pisatelji, ki so bili rojeni na ozemlju nekdanjih kolonij, so bili del lokalne elite in so se imeli možnost izobraževati v tujini, predvsem v Veliki Britaniji ali ZDA. T. i. »pisatelji migranti« so se izselili iz matične domovine in zaživelj zunaj nje. V tujini so bodisi laže uresničevali svoje profesionalne ambicije bodisi so se v tujino zatekli zaradi negotovih oziroma nevarnih političnih okoliščin v domovini. Tudi v sedanjem času so pisci mlajše generacije razpeti med življenjem v domovini in zahodnem svetu.

2.4.2 Teme in motivi

Afriške romanopisce, ki pišejo v angleščini, povezujejo tematike, ki jih obravnavajo v svojih delih. Sorazmerno malo je vračanja v predkolonialno ali celo kolonialno preteklost ali kot pravi Nikolai Jeffs v spremni besedi k *Soldatku* Kena Saro-Wiwa, zgodovina kolonializma »ni najbolj popisan list v nigerijski literaturi« (Jeffs 2008), tudi nasploh v afriški anglofoni literaturi ne. Je pa zelo pogost motiv vojaških konfliktov med etničnimi skupinami, ki so zaznamovali prva leta po osamosvojitvi. Samo romanov o biafrski vojni je bilo v angleščini napisanih okoli 40 (ibid.). Pogosta tema v literaturi podsaharske Afrike so razmere v državah po nastopu neodvisnosti in razočaranje nad novimi družbenopolitičnimi razmerami. Nekateri pisatelji elemente tradicionalne kulture kombinirajo z elementi nadnaravnega in magičnega. Pogosto je simbolni okvir zgodbe motiv potovanja. Drug pogost motiv je neprijazno podnebje z dolgimi obdobji suše in čakanje na dež. Romani z družbenokritično tematiko so umeščeni bodisi v realno bodisi v fiktivno okolje.

Osrednji temi južnoafriških romanov sta problem medrasnih konfliktov v obdobju apartheida in posledice dolgotrajne rasne segregacije po njegovem

koncu. V književnosti se pisanje proti apartheidu kaže v dveh prevladujočih oblikah: v zmerni tradiciji, ki obsoja apartheid z razkrivanjem njegovega tako imenovanega »človeškega obraza«, in v borbeni, brezkompromisni tradiciji, ki razkriva temeljni materializem sistema in obenem poziva k njegovemu preseganju in odpravi (Amuta 2017: 179). V literaturi Južne Afrike je pogosta tema tudi vprašanje legitimnosti in zakonitosti lastništva zemlje (Barnard 2007), odsotnost smiselne povezave z okoljem in kulturnimi koreninami in po apartheidu tudi belski občutek krivde.

Zlasti pri prvi generaciji postkolonialnih anglofonih pisateljev so specifično ženska vprašanja v ozadju. Večina avtorjev je moških in njihovi ženski liki so skoraj vedno obstranski, enodimenzionalni in podrejeni moškim protagonistom (Nwapa 2007: 528). Z mlajšo generacijo se ta smernica, kot se zdi, spreminja, saj med priznanimi afriškimi avtorji v ospredje prihajajo pisateljice, ki obravnavajo tudi specifično ženske teme ali prikazujejo ženski vidik problemov, ki so jih obravnavali že njihovi moški kolegi. Pri pisateljih mlajše generacije je pisanje tudi način razreševanja psiholoških travm kolonialnega ali postkolonialnega obdobja, o katerih so zgolj slišali (prim. *Polovica rumenega sonca* Chimamande Ngozi Adichie).

2.4.3 Jezikovna hibridnost afriške postkolonialne anglofone književnosti

Ena od posebnosti afriške postkolonialne književnosti izpod peresa pisateljev, ki so bili rojeni na ozemlju nekdanjih britanskih kolonij, je tudi ta, da praviloma pišejo v angleščini, torej v jeziku nekdanjega kolonizatorja. Razlogov, zakaj je mnogo afriških pisateljev, ki so začeli ustvarjati tik pred neodvisnostjo oziroma v postkolonialni družbi ustvarjajo še danes, začelo pisati v angleščini, je več: večina pisateljev je izobraženih in mnogi so študirali bodisi v Veliki Britaniji ali ZDA. Pisanje v lokalnih jezikih bi doseglo le omejen krog bralcev določene etnične skupine, afriški pisatelji pa pišejo tudi za zahodno bralstvo. Pisanje v kolonialnem jeziku jim tako daje priložnost, da svet informirajo o Afriki, obenem pa je pisanje za širše bralstvo tudi finančno donosnejše (Bandia 2008). Pisanje v lokalnih jezikih ni preprosto, saj jih večina obstaja le v oralni obliki oz. nimajo stabilnega pisnega koda. Somalščina, uradni jezik v Somaliji, je na primer pravopis dobila šele leta 1972 (Farah in Niemi 2012).

Afriški pisatelji si glede pisanja v kolonialnem jeziku niso enotni: Nigerijec Chinua Achebe in Kenijec Ngugi wa Thiong'o sta na primer javno izražala

svoji nasprotujoči si stališči glede pisanja v kolonialnem jeziku. Ngugi wa Thiong'o je sprva pisal v angleščini, a jo je opustil in piše v rodni gikujščini. Svojo odločitev je utemeljil, češ da jezik kolonizatorjev še vedno vsebuje kolonialne vrednote, ki omejujejo izrazno zmožnost in omogočajo ohranjanje kulturnih manjvrednostnih kompleksov. Achebe, na drugi strani, je pisanje v angleščini opravičil z besedami:

Ali je prav, da človek zapusti svoj materni jezik zaradi tujega? To je videti kot strašna izdaja in vzbuja občutek krivde. Toda druge izbire ni. Jezik mi je bil dan in ga nameravam uporabljati. [...] Čutim, da bo angleščina lahko prenesla težo mojih afriških izkušenj. Vendar bo to morala biti nova angleščina, ki bo še vedno v polnem sožitju z domovanjem prednikov, vendar spremenjena, da ustreza novemu afriškemu okolju. (v Bandia 2008: 16, moj prevod)

Nuruddin Farah meni, da bi bilo v dani situaciji v Afriki težko pisati v domorodnih jezikih in obenem ostati politično nevtralen. Lokalni jeziki namreč vsebujejo močan nacionalni džingoizem, čemur se s pisanjem v angleščini lahko izogneš (Farah in Niemi 2012).

Afriška književnost v evropskih jezikih je vzniknila iz stika med akulturacijo – asimilacijo zahodni kulturi – in inspiracijo, katere vir je bilo domače lokalno okolje (Bandia 2008). Trk teh dveh radikalno različnih kultur je ustvaril literarno estetiko, ki je postala zaščitni znak afriške književnosti. Pisatelji evropske jezike na splošno dojemajo kot uporabno komunikacijsko orodje, navdih pa iščejo v svojem ustnem izročilu. Nigerijski pesnik in romanopisec Gabriel Okara, ki se je proslavil tudi s poetičnim romanom *The Voice*, 1964, v katerem je v okvir iz angleščine umestil miselne in jezikovne vzorce svojega jezika idžo, tako razmišlja o uporabi evropskih jezikov za posredovanje tradicionalnih misli in sodobne afriške stvarnosti:

Kot pisatelj, ki verjame v čim večjo izrabo afriških idej, afriške filozofije ter afriške folklore in podob, menim, da je najboljši učinek dosežen s skoraj dobesednim prevodom iz pisatelju domačega afriškega jezika v evropski jezik, ki je zanj izrazno sredstvo. Prizadeval sem si, da bi se v svojih besedah čim bolj približal domačim izrazom. Iz besede, skupine besed, stavka in celo imena v katerem koli afriškem jeziku je namreč mogoče razbrati družbene norme, stališča in vrednote ljudstva.

Da bi ujel žive podobe afriškega govora, sem se moral izogniti navadi, da svoje misli najprej izrazim v angleščini. Sprva je bilo težko, vendar sem se moral naučiti. Preučiti sem moral vsak uporabljen izraz iz afriškega jezika idžo in odkriti verjetno situacijo, v kateri je bil uporabljen,

da bi v angleščini izrazil najbližji pomen. To se mi je zdel fascinanten proces. (Okara 1963: 15, moj prevod)

Pisanje v angleščini ima torej tudi simbolno vlogo, saj presega etnične in jezikovne razlike. In če so se pisatelji starejše generacije, kot sta Chinua Achebe in Wole Soyinka, še spopadali z dilemo, ali pisati v domačem ali kolonialnem jeziku, in so terjali pravico do uporabe kolonialnega jezika kot medija za ustvarjalno pisanje iz različnih razlogov, povezanih s širjenjem bralcev zunaj etničnih ali nacionalnih meja, je za veliko predstavnikov mlajše generacije, kot sta Ben Okri ali Chris Abani, ki sta se rodila po osamosvojitvi in odraščala v postkolonialni kulturi, izbira jezika postala osebna izbira; mlajša generacija kolonialne jezike dojema kot sestavni del afriške jezikovne stvarnosti, v kateri je odraščala, in kot orodje v rokah Afričanov za izražanje in uveljavljanje afriške identitete na svetovnem prizorišču (Bandia 2008).

Jezik kot eden osrednjih načinov reprezentacije postkolonialne stvarnosti igra ključno vlogo v postkolonialni književnosti. Nove, neodvisne literature jezik prilagajajo novim okoliščinam in novi rabi in postkolonialne angleščine so sredstvo, s katerim je mogoče ubesediti postkolonialno stvarnost in se hkrati odmakniti od norm centra. Afriška postkolonialna literatura je hibrid, ki se je rodil iz združitve afriških ustnih pripovednih praks in uvoženih evropskih literarnih tradicij, hibridnost pa se najbolj očitno kaže skozi jezik, ki je eno osrednjih sredstev reprezentacije postkolonialne stvarnosti v postkolonialni književnosti.

Postkolonialna književnost se je definirala tako, da je prevzela jezik »centra« – v našem primeru standardno angleščino – in ga vstavila v diskurz, ki je prilagojen nekdanj koloniziranemu okolju. To se je najprej zgodilo z zanikanjem kategorij imperialne kulture, njenih estetskih standardov, navideznih določil »pravilne« rabe in predpostavk o tradicionalnem in nespremenljivem, v besede »vtisnjenem« pomenu. V drugem delu procesa je prav ta jezik privzet kot sredstvo in uporabljen na različne načine za izražanje družbenih izkušenj v postkolonialnem svetu. Postkolonialna književnost tako nastaja iz napetosti med *zavrnitvijo* (abrogation) sprejete angleščine, ki govori iz centra, in njenim *prilaščanjem* (appropriation), pri katerem sprejeti jezik pride pod vpliv domačega jezika in govornih navad, značilnih za lokalni jezik (Ashcroft in sod. 2002: 37–38). William Boyd v uvodu k romanu *Soldatko* (Boyd 2010), v katerem je jezik mešanica nigerijskega pidžina, popačene angleščine in »dobre« angleščine, zapiše, da se ne more domisliti nobenega drugega primera, pri katerem bi bila angleščina tako lepo in spretno ugrabljena oziroma »kolonizirana«.

Sinkretična in hibridna narava postkolonialne izkušnje izpodbija privilegirani položaj standardnega koda v jeziku in vsakršen monocentrističen pogled na človeško izkušnjo (Ashcroft in sod. 2002: 40). Postkolonialna književnost torej zavrne osrednjo vlogo standardne angleščine in drugačnost izrazi s posebno jezikovno varianto, ki pa je še vedno dovolj »enaka«, da je razumljiva.

Na koncept hibridnosti se opre tudi Paul Bandia (2008), ko vzpostavi vzporednice med postkolonialnim pisanjem in prevajanjem: afriškega pisatelja postavi v vlogo pisatelja-prevajalca, premeščanje afriške oralne tradicije in estetike v leposlovje v kolonialnem jeziku pa imenuje metaforično prevajanje. Afriška književnost je po mnenju Bandia medkulturno pisanje, ki je v jezikovnem, kulturnem in pragmatičnem smislu pod vplivom afriške oralne tradicije, medkulturne pisateljske prakse pa z rušenjem družbenih in jezikovnih konvencij izpodrivajo kanone kolonialne jezikovne pravilnosti. Bandia verjame, da je postkolonialno-postmodernistični diskurz skupaj s kulturnimi študijami postavil temelje za nov pristop h kritičnemu razumevanju globaliziranega sveta, v katerem identitete niso trdno umeščene v eno kulturo, jezik ali kraj. Afriško postkolonialno pisanje je primer take transnacionalnosti in medkulturnosti.

2.4.4 Jezikovne strategije za ustvarjanje hibridnega postkolonialnega besedila

Jezikovna hibridnost oziroma kulturna napetost med »centrom« in »obrobjem« se odraža s kombinacijo standardne angleščine in nestandardnih prvin, kot so reprezentacija postkolonialnih angleščin, vernakularnih jezikov ali elementov tradicionalne oralne kulture. Nestandardne jezikovne variante posebej lajo kulturno drugačnost, vendar navadno niso uporabljene v celotnem besedilu: uporabljajo se metonimično, kot del, ki predstavlja celoto. V nadaljevanju bomo našteali strategije, ki v afriških anglofonih romanih ustvarjajo kulturno in jezikovno hibridnost, odvzemajo primat kolonizacijskemu jeziku in dajejo glas *drugemu*. Iste strategije nam bodo v empiričnem delu raziskave služile kot izhodišče za kategorije, po katerih bomo preverjali prevajanje nestandardnih elementov v slovenskih prevodih afriških anglofonih romanov.

2.4.4.1 Nепреvedene besede

Med najbolj razširjene strategije sodi tehnika neprevedenih besed. To so besede za pojme iz lokalnega kulturnega okolja. Nепреvedene besede – navadno v

poševnem tisku – zelo neposredno nakazujejo kulturne razlike. Ponekod bralec njihov pomen lahko razbere iz sobesedila, vendar ne vedno. Včasih jih avtor sam prevede ali razloži v besedilu, v opombi pod črto ali priloženem glosarju na koncu knjige. Za razumevanje besedila pa razjasnitev neprevedenih besed ni vedno ključna: pomen neprevedenih besed ni toliko v njihovi rabi v osnovnem okolju kot v tem, da so poseben znak postkolonialnega diskurza in imajo zelo očitno metonimično funkcijo. S tem, ko besede niso prevedene, se v jeziku ustvarja vrzel, ki poudarja kulturno različnost.

Primer neprevedenih besed iz igbojščine (*ikenga*, *okposi*, *ofo*) v romanu *Božja puščica*:

Ezeulu rose from his goatskin and moved to the household shrine on a flat board behind the central dwarf wall at the entrance. His *ikenga*, about as tall as a man's forearm, its animal horn as long as the rest of its human body, jostled with faceless *okposi* of the ancestors black with the blood of sacrifice, and his short personal staff of *ofo*. (Achebe 1989: 6)

Ponekod je pomen neprevedene besede pojasnjen v sobesedilu. Primer je iz romana *Razpad*:

Even as a little boy he had resented his father's failure and weakness, and even now he still remembered how he had suffered when a playmate had told him that his father was *agbala*. That was how Okongwo first came to know that *agbala was not only another name for a woman, it could also mean a man who had taken no title*. (Achebe 1994: 13)

Nekatere izvirne izdaje anglofonih postkolonialnih romanov so dopolnjene z glosarjem, ki pojasnjuje pomen neprevedenih besed (prim. Saro-Wiwa 2010: 182–187), kar je bralcu v pomoč, čeprav lahko moti kontinuiteto branja.

2.4.4.2 Medjezik (*Interlanguage*)

Medjezik (*Interlanguage*) je spojitev jezikovnih struktur dveh jezikov (Ashcroft in sod. 2002: 65). Pojem *medjezik* je uvedel lingvist Larry Selinker in z njim opredelil izviren jezikovni sistem, ki si ga ustvarijo ljudje pri učenju drugega jezika in pri tem glasovnih, morfoloških in sintaktičnih oblik ne prilagodijo jezikovnim normam ciljnega jezika. V konceptu medjezika jezikovna odstopanja od norme ciljnega jezika niso napake, marveč tvorijo ločen in izviren jezikovni sistem, ki je koheziven in se razlikuje od izvirnega in ciljnega jezika. Po definiciji je prehodni in se postopoma prestrukturira, v pisni obliki pa

tak medjezik lahko postane sugestiven in kulturno pomemben idiom. Primer medjezika je izreka Tutuolovega junaka v *Pivcu palmovega vina*:

When it was early in the morning of the next day, I had no palm-wine to drink at all, and throughout that day I felt not so happy as before; I was seriously sat down in my parlour, but when it was the third day that I had no palm-wine at all, all my friends did not come to my house again, they left me there alone, because there was no palm-wine for them to drink. (Tutuola 2014: 4–5)

2.4.4.3 *Spojitev angleške leksike in vernakularne sintakse*

Manj očitna strategija ustvarjanja kulturne in jezikovne hibridnosti v postkolonialni književnosti je spojitev standardnega angleškega besedišča in sintakse, ki poskuša posnemati ritme lokalne izreke. To kategorijo je mogoče uporabiti tudi v kontekstu združevanja standardnega besedišča in ritma ljudskega pesništva. Aibo Laurence (2020) je preučevala elemente somalijske ustne poetike v pisanju Nuruddina Faraha in ugotovila, da se njegova hibridnost izraža skozi glasovne besedne figure, kot sta aliteracija in asonanca, skozi besedne igre, hiazem, notranjo rimo in ponovitve. Primer iz Farahovega romana *Zemljevidi* prikaže ustvarjanje ritma s ponovitvijo besede *saw*:

He repeated the word to himself; like a blind man touching the items surrounding him, a man familiarizing the senses of his body with what his mind already knows. And he *saw*. He *saw* Misra divine, he *saw* her stare at the freshly slaughtered goat's meat, and he *saw* her tell a future when the meat quivered. The scene changed. Now he *saw* her open a chicken, he *saw* her give him an egg which she had salvaged from the dead fowl's inside and he *saw* her talk of a future of travels, departures and arrivals. Again the scene changed. And he *saw* a horse drop its rider, he *saw* a girl kidnapped, he *saw* a girl grow into a woman ripe as corn, he *saw* the hand that had watered the corn pluck it, then eat it – he *saw* the man-of-the-watering-hand murdered. (Farah 2016: 257)

2.4.4.4 *Kodno preklapljanje*

Kodno preklapljanje je preklapljanje med dvema ali več kodi. Posebej očitno je v tistih besedilih, ki konkretno zapisujejo pidžin in druge hibridne jezikovne variante, in sicer predvsem kot sredstvo za poudarjanje socialnih razlik med govorci. Na ta način postkolonialno besedilo kaže dediščino politične in jezikovne

stvarnosti pidžina v njegovi funkciji v kolonialnih časih, ko se je uporabljal v kontekstu odnosa med gospodarjem in služabnikom. Tako so družbene in ekonomske hierarhije, ki so posledica kolonializma, skozi medij jezika ohranjene tudi v postkolonialni družbi (Ashcoft in sod. 2002: 75). V mnogih romanih pripovedovalec pripoveduje v standardni angleščini, reprezentacija postkolonialne jezikovne variante pa se pojavi v premem govoru, in sicer skladno z vsebino iz ust osebe, ki predstavlja *drugega*. Gre za soodvisnost jezika in identitete, se pravi identiteto lika opredeljuje to, kako govori. Preklapljanje v romanu *Tolmači* med standardno angleščino, ki jo govori v tujini izobraženi Sagoe, in reprezentacijo nigerijskega pidžina, ki ga govori kurir pri časopisni hiši, Mathias:

‘Mathias! Mathias! Come here, Mathias.’
 The messenger looked round the door. ‘**Do you calling**, sir?’
 ‘Mathias, are you still my disciple?’
 ‘**Oga**.’
 ‘I am broke. How well does the bartender know you?’
 ‘**Na my countryman**.’
 ‘In that case you shouldn’t find it difficult to get credit.’
 ‘**Oga I beg una o. Dat na different matter. When money matter dey for ground, nobody dey remember countryman**.’
 ‘Mathias, go now, and don’t come back without the usual. Two.’
 ‘**Oga, I tell you ...**’
 ‘Mathias, today is bible reading day. Go now.’
 ‘**All right o oga. I go try**.’ (Soyinka 1988: 93)

2.4.4.5 *Manifestacije oralne tradicije: pozdravljanje, naslavljanje, pregovori, parabole*

Dodatne manifestacije oralne tradicije v pisanju afriških anglofonih pisateljev vsebujejo močan družbenokulturen naboj in pragmatičen pomen. Primer tradicionalnega naslavljanja in pozdravljanja v romanu *Razpad*, ki je reprezentacija običajev igbojske etnične skupine:

‘**The body of the white man, I salute you**,’ he [Ajofia] said, using the language in which immortals spoke to men. (Achebe 1994: 189)

V južnoafriškem okolju črnski upravitelj posestva v romanu *Posestnik* naslavlja gospodarja, lastnika posestva Mehringa:

– But is it taking the milk, now? –
 – Yes, **baas**, she’s eat now. –

– But why does it still lie down all the time? Doesn't it walk about? –
 – Yes, **baas**, she's walk. – (Gordimer 1983: 56)

Pregovori so jedrnati, pogosto oblikovani na poetičen način. Primer iz romana *PriporNIK* Legsona Kayira:

'Who chokes with spittle will eat good things,' Napolo said. (Kayira 1982: 24)

Pogosto sredstvo so tudi kratke parabole, ki imajo podobno poučevalno funkcijo kot pregovori. Junakinja romana *Upognjeno rebro*, Ebla:

'He must have drunk tea from the glass the last time he was here,' she thought. Again this reminded her of an incident she called the sugar-incident. The story goes that a certain tribe had a sackful of sugar: it was the first time they had ever got the chance to own so much of this sweet thing. One by one they came and tasted it; they found it quite sweet. The time of distribution came, but everyone wanted to have more of it. There was not enough and a riot began somewhere in the dwelling. Two men had such a big squabble that the old men of the dwelling had to come and put an end to the fight. The suggestions of the old men were listened to one after the other. They could not solve anything. After a long time, an old man put forward a suggestion that the sugar should be poured into the common river, which would then become sweet. The idea was acceptable to everyone, and so they dumped the sugar into the river. (Farah 2006: 83)

Sledi empirični del raziskave: v prvem delu bomo najprej predstavili avtorje prevedenih romanov, romane na kratko opisali, navedli okoliščine nastanka prevodov in predstavili prevajalce. V drugem delu sledi recepcija prevodov afriških anglofonih romanov na Slovenskem, v tretjem pa analiza prevodov nestandardnih prvin v izbranih odlomkih.

3

Analiza

3.1 AVTORJI, ROMANI, PREVAJALCI, PREVODI

Prvi del empiričnega dela raziskave vsebuje podatke o prevedenih romanih: poleg osnovnih podatkov o avtorjih romanov in kratkih opisih prevedenih del smo navedli leto izdaje prevoda in časovno odmaknjenost od izdaje izvirnika, založbo, urednika, ime zbirke (če je roman izšel v okviru zbirke); zanimalo nas je, ali je prevodna izdaja dopolnjena s spremnim besedilom (spremno besedo, biografijo pisatelja, prevajalca, prevajalčevim komentarjem k prevodu ipd.). V povezavi s spremno besedo nas je zanimal njen naslov, ključni poudarki in kdo je njen avtor. Sledijo podatki o prevajalcih, njihovo siceršnje prevajalsko delovanje, morebitna priznanja, povezanost z založbami itd. Kjer je bilo mogoče dognati, smo omenili, od kod je prišla pobuda za prevod romana v slovenščino.

Zaradi boljše preglednosti smo podatke razdelili na tri podpoglavja glede na geografski izvor pisateljev: zahodna Afrika (tu smo se posvetili pisateljem iz Nigerije in Gane), vzhodna Afrika (sem smo uvrstili pisatelje iz Kenije, Malavija, Somalije), v podpoglavju južna Afrika pa so pisatelji iz Južne Afrike; pisatelje smo znotraj podpoglavij razvrstili glede na leto rojstva.

3.1.1 Zahodna Afrika

3.1.1.1 *Amos Tutuola*

Amos Tutuola (1920–97) je bil rojen v zahodni Nigeriji in je bil po etničnem izvoru Jorub. Tutuola, ki je bil iz neprivilegirane okolja, ni imel omembe vredne izobrazbe, si je pa s pisanjem pridobil izjemen mednarodni ugled. Poleg

kratkega romana *The Palm-wine Drinkard*, 1952 (v prevodu *Pivec palmovega vina*), ki je bil prav zaradi neslovnicega jezika in elementov jorubskega izročila v tujini sprejet pozitivno, manj doma, je napisal še roman *My Life in the Bush of Ghosts*, 1954 (*Moje življenje v goščavi duhov*).

Tutuolov roman *Pivec palmovega vina* sodi med najzgodnejše romane prve generacije zahodnoafriških romanov v angleščini. Zgodba govori o potovanju pivca palmovega vina iz sveta živih v mesto mrtvih, da bi našel svojega točaja, ki je umrl med točenjem palmovega vina. Junak s pomočjo džujuja, podedovanega od očeta, preživi številne preizkušnje, preden doseže svoj cilj. Tutuola je pri pisanju posegal po jorubskem ustnem izročilu, od koder je vzel teme in motive. Podobnost z ljudskimi pripovedkami je tudi v jezikovni ritmičnosti, slikovitosti in nadrobnih opisih, čeprav Tutuolove nadnaravne zgodbe nimajo neposredne povezave z jorubsko pripovedno tradicijo (Hrastnik 2008a).

Prevod romana je izšel leta 2008 – šestinpetdeset let po izvirniku – pri založbi Zamik. Avtorica prevoda je Miriam Drev, urednica Maja Brodschneider Kotnik. Spremno besedo z naslovom »Samorastnik Amos Tutuola in njegova samosvoja pot med ustnim izročilom in pisno tradicijo« je napisala Nataša Hrastnik (2008a). V njej je opisala pisateljevo življenjsko pot ter značilnosti njegovega pisanja, kot sta motivika jorubskih pripovedk in samosvoja jorubsko angleščina z enostavnim besediščem in sintakso ter odstavki, ki si sledijo skoraj brez prekinitev. Prevodna izdaja romana vsebuje kratek življenjepis tako prevajalke kot avtorice spremne besede, pa tudi kratek prevajalkin komentar svojega pristopa k prevajanju specifičnega Tutuolovega jezika. Pobudo za prevod romana *Pivec palmovega vina* je dala založba.

Miriam Drev (1957–) je rojena v Ljubljani. Študirala je primerjalno književnost in angleški jezik na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Prevaja iz angleščine, nemščine in francoščine. V njenem opusu so med drugim prevodi Margaret Atwood *Deklina zgodba*, več romanov Iana McEwana ter roman *Oscar in Lucinda* Petra Careyja. Pred romanom *Pivec palmovega vina* je Miriam Drev prevedla dva postkolonialna romana, *Bog majhnih stvari*, 2000, indijske pisateljice Arundhati Roy (ta roman je v prevod predlagala sama), in *Maser mistik*, 2002, na Karibih rojenega Nobelovca V. S. Naipaula.

3.1.1.2 Chinua Achebe

Chinua Achebe (1930–2013) je pisal romane, kratke zgodbe, poezijo in eseje. Po rodu je bil pripadnik etnične skupine Igbo in tudi nekateri njegovi romani

se ukvarjajo z zgodovino, življenjem in običaji te skupine. Izobraževal se je na univerzi v Ibadanu in je že med študijem začel pisati. Čeprav je zagovarjal pisanje v angleščini, češ da je angleščina v Nigeriji, državi z več kot 200 jeziki, lingua franca in tako močno povezana z nigerijskim življenjem, da je pravzaprav že afriški jezik (Boehmer 2005: 199–200), se njegovo pisanje slogovno močno navezuje na igbojsko ustno izročilo. Achebe je imel vidno vlogo tudi v času državljanske vojne, ko se je politično angažiral in kot pripadnik svoje etnične skupine zagovarjal odcepitev Biafre, po propadu ideje o državi pa se je razočaran odselil v tujino. V svojem delu Achebe preučuje stik Afrike z Evropo in njegove posledice. Njegove romane lahko grobo razdelimo v dve skupini: t. i. »etnične« romane, kot sta *Things Fall Apart*, 1958 (v prevodu *Okonkvo oz. Razpad*), in *Arrow of God*, 1964 (v prevodu *Božja puščica*), ter bolj nacionalno naravnane romane, kot so *No Longer at Ease*, *A Man of the People* in *Anthills of the Savannah*, 1987 (v prevodu *Mravljjišča v savani*). Z njimi Achebe zajame obdobje od časa razdelitve Afrike prek navidezne dekolonizacije v šestdesetih letih do neokolonialne realnosti današnjega časa.

Chinua Achebe se v svojem prvem romanu *Razpad* vrača v čas začetka kolonizacije ter skozi tragično zgodbo junaka Okonkva oriše razpad igbojske plemenske družbe v današnji vzhodni Nigeriji po prihodu britanskega krščanskega imperializma ob koncu 19. stoletja. Okonkvo, »eden najbolj prepričljivih likov sodobne afriške literature« (Whittaker 2011), predstavlja simbolično utelešenje tradicionalnih vrednot in idealov skupnosti, in čeprav je prikazan kot človek z veliko napakami, je tudi junaški branitelj lastne kulture in ljudi. Njegov neslavni samomor simbolizira razpad in izpraznjenje – tradicionalni način življenja se bo s prihodom britanskih uradnikov in misijonarjev nepovratno spremenil tudi zato, ker tradicionalna kultura ni bila prožna in konsistentna.

Prevod romana je izšel leta 1964 – pet let po izvorniku – pri založbi Obzorja v zbirki Svet v knjigi. Knjigo je pod naslovom *Okonkvo* (Achebe 1964) prevedel Branko Avsenak. Ob ponatisu leta 2007 pod okriljem Založbe I*cf v zbirki Kaif so naslov preimenovali v *Razpad* (Achebe 2007). K drugi izdaji je Nikolai Jeffs napisal spremno besedo z naslovom »Vzpon kritičnega bibliomita« (Jeffs 2007). Jeffs roman opredeli kot »najuspešnejše nigerijsko in afriško literarno delo 20. stoletja in enega najpomembnejših dokumentov kulturnega nacionalizma svoje dobe«. V kolofonu druge izdaje je naveden uredniški odbor zbirke Kaif (Nataša Hrastnik, Nikolai Jeffs, Niyi Osundare, Jana Rošker, Modhumita Roy, Zoja Skušek). Zoja Skušek je navedena kot odgovorna urednica založbe. Druga izdaja vsebuje tudi slovarček igbojskih izrazov in imen nekaterih manj znanih rastlin.

Prevajalec Branko Avsenak (1930–1994) je študiral primerjalno književnost. Zaposlen je bil kot urednik za umetnost in književnost pri časopisu *Večer* do leta 1974, ko je postal urednik za prevodno književnost pri Založbi Obzorja v Mariboru. Za založbo je prevajal iz nemščine, ruščine, angleščine in srbohrvaščine; delež prevodov iz angleščine je v primerjavi s prevodi iz nemščine majhen.

V svojem tretjem romanu *Božja puščica* Achebe naprej razvija v *Razpadu* začeto temo razpada igbojskega tradicionalnega načina življenja zaradi vpliva britanske kolonialne oblasti. Roman je umeščen v vzhodno Nigerijo, vendar približno dvajset let po času, ki ga opisuje *Razpad*, v obdobje, ko so britanski kolonizatorji utrjevali svojo oblast in uveljavljali sistem posredne vladavine. Tokrat je tragični junak glavni duhovnik Ezeulu, ki v želji po uveljavitvi in ohranitvi svoje verske avtoritete nerazumno vztraja pri zahtevah, ki mu jih tradicionalno nalaga verovanje v boga Uluja. Njegova neomajnost pahne v nesrečo njega, njegovo družino in celotno skupnost, hkrati pa odpre pot krščanstvu.

Roman je izšel leta 1977 pri Pomurski založbi v zbirki *Mostovi* deset let po izvirniku in v prevodu Alenke Moder Saje. Urednik je bil Jože Hradil. Prevod vsebuje kratek pisateljev življenjepis.

Alenka Moder Saje (1944–) je študirala angleščino in francoščino na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Ima obsežen prevajalski opus. Iz angleščine je prevajala dela priznanih ameriških in britanskih pisateljev (John Steinbeck, Bernard Malamud, E. L. Doctorow, William Golding, John Irving, Aldous Huxley, John Updike, Henry James itd.). S področja afriške postkolonialne književnosti je poleg romana *Božja puščica* prevedla roman *Sramota* J. M. Coetzeeja (2004). Leta 2007 je prevedla tudi indijski postkolonialni roman Kiran Desai *Dediščina izgube* (2007). Leta 1994 je prejela Sovretovo nagrado za prevod zbirke izbranih novel Nadine Gordimer. Prevod romana *Božja puščica* je predlagala založba.

Chinua Achebe v romanu *Mravljjišča v savani* interpretira razmere v postkolonialni Afriki. Roman je postavljen v fiktivno postkolonialno zahodnoafriško državo Kangan, kjer koruptivna vojaška diktatura, polna samopoveličevanja, krši pravila demokracije, ne tolerira kritike in ne uveljavlja zakonov. Achebe odpre vprašanje, kdo je tisti, ki lahko oblikuje funkcionalno oblast in postane nosilec političnih procesov (Jeffs 1996).

Roman je izšel leta 1996 pri Cankarjevi založbi v zbirki *XX. stoletje* deset let po izvirniku. Prevedla ga je Jana Lavtižar in uredil Zdravko Duša. Jana

Lavtižar je povedala, da ji je knjigo v prevod predlagal tedanji urednik pri Cankarjevi založbi Andrej Blatnik. Zbirko XX. stoletje je urejal uredniški odbor, v katerem so bili poleg Andreja Blatnika še Ksenija Dolinar, Zdravko Duša in Janez Stanič. V poglobljeni spremni besedi »Chinua Achebe in politične strategije sodobne afriške literature« je Nikolai Jeffs (1996) zapisal, da je Achebe nakazal motive, s katerimi naj bi se ukvarjala afriška in postkolonialna književnost, ter strategije in vlogo pisatelja v postkolonialni družbi. Jeffs je zamejil afriško postkolonialno književnost, opredelil družbene probleme, ki so tema romana *Mravljjišča v savani*, in omenil tudi Achebejeve sodobnike, kot so Gabriel Okara, Ngugi wa Thiong'o, Ken Saro-Wiwa, Ayi Kwei Armah, J. M. Coetzee itd., katerih dela obravnavajo nasprotja, ki jih konec kolonializma ni razrešil in so v času osamosvojitve dobila nove obraze. Prevodna izdaja vsebuje enostranski slovarček izrazov. Roman je izšel s pomočjo Ministrstva za kulturo RS.

Jana Lavtižar (1959–), prevajalka in zakonska terapevtka, je študirala angleščino in primerjalno književnost. Poleg romana *Mravljjišča v savani* je prevedla tudi roman *Za kar sem živel* Joyce Carol Oates, 2011. Predvsem se ukvarja s prevajanjem besedil s področja psihologije in psihoterapije iz angleščine v slovenščino in obratno. Velik del njenega prevajalskega opusa predstavljajo priročniki za osebnostno rast.

3.1.1.3 Wole Soyinka

Wole Soyinka (1934–) se pri svojem literarnem delu osredotoča na dramska dela, poezijo in esejistiko, izdal pa je tudi tri romane, med katerimi je prvi *The Interpreters*, 1965 (v prevodu *Tolmači*). Izobraževal se je v Nigeriji in Veliki Britaniji. Soyinka, ki sodi v jorubsko etnično skupino, je bil vse življenje aktivno udeležen v nigerijskem političnem življenju. Leta 1986 je kot prvi Afričan prejel Nobelovo nagrado za književnost. V slovenskem prevodu imamo še dve njegovi radijski igri (*Okrvavljeno listje*, *Pripornik*), članka »Izgnanstvo« in »Človek je umrl« ter avtobiografijo *Aké: leta otroštva*, ki je izšla leta 1988 pri Cankarjevi založbi v zbirki Nobelovci v prevodu Janka Modra.

V ospredju romana *Tolmači* je skupina intelektualcev, ki je študirala oziroma bivala v tujini, dokler se ni po razglasitvi neodvisnosti države vrnila v domovino. Ti »tolmači« nove Nigerije se poskušajo znajti v družbi, v kateri vladajo zmeda, povzpetništvo in korupcija. Skozi življenja likov novinarja, inženirja, profesorja, umetnika in potomca plemenskih poglavarjev Soyinka slika vse

bolj napete in nestabilne razmere v Nigeriji pred izbruhom državljanske vojne (Adeyemi 2013).

Prevod romana je izšel leta 1980, petnajst let po izvorniku, pri Mladinski knjigi v zbirki Zvezda. Na platnicah je zapisan kratek življenjepis Woleja Soyinka in vsebinski okvir romana. Urednik je bil Aleš Berger. Roman je prevedla Alenka Puhar, ki je na vprašanje o okoliščinah objave romana 12. 3. 2015 povedala, da je leta 1971 na srečanju PEN na Bledu, kjer je delala intervju s kitajsko pisateljico Han Suyin, osebno spoznala Woleja Soyinka in kasneje sprejela ponudbo urednika pri Mladinski knjigi, »prijatelja« Aleša Bergerja, naj prevede roman *Tolmači*.

Alenka Puhar (1945–) je bila rojena v Črnomlju. Na Filozofski fakulteti v Ljubljani je diplomirala iz anglistike in primerjalne književnosti. Zaposlena je bila kot novinarka pri *Delu*. Njena pomembnejša prevoda iz angleščine sta 1984 Georgea Orwella (1967) in *Tolmači* Woleja Soyinka (1980). Puhar je v osemdesetih in devetdesetih letih delovala kot aktivistka za človekove pravice in demokratizacijo družbe in uredila in objavila spomine slovenske borke za pravice žensk Angele Vode. Alenka Puhar je še povedala, da je v času, ko je leta 1986 Soyinka prejel Nobelovo nagrado, nihče ni nič vprašal v zvezi s prevajanjem romana. Sama se tudi ne spomni, da bi se o Soyinku »prav veliko govorilo ali pisalo«.

3.1.1.4 Ken Saro-Wiwa

Ken Saro-Wiwa (1941–1995) je bil nigerijski pisatelj in okoljevarstveni aktivist, predstavnik etnične manjšine Ogoni. Ta manjšina živi v delti reke Niger na območju Ogonilanda, ogroženega zaradi nepremišljenega črpanja nafte. Sredi nenasilne kampanje proti izčrpanju območja so leta 1995 Saro-Wiwa, tudi odkritega kritika vlade, ki ni bila pripravljena uveljaviti okoljskih določil za to območje, obdolžili, da je pripravil umor ogonijskih poglavarjev na provladnem srečanju. Vojaško sodišče ga je obsodilo na smrt in obesilo. Njegov uboj je sprožil mednarodno ogorčenje, Nigerijo pa so za tri leta izključili iz Britanske skupnosti narodov. Saro-Wiwa se je izobraževal na univerzi v Ibadanu in delal kot vladni uradnik. Med državljansko vojno je podpiral federalno ureditev države in je bil proti ustanovitvi Biafre. Njegov najbolj znani roman je *Sozaboy*, 1985 (v prevodu *Soldatko*).

Roman *Soldatko* je prvoosebna pripoved preprostega, nerazgledanega fanta s podeželja, Meneja, ki nima političnih prepričanj, vendar se vojni priključi,

da bi naredil vtis na dekle. Roman ne pove, za katero vojno gre, vendar iz konteksta lahko sklepamo, da je imel Saro-Wiwa v mislih biafrsko vojno. Ob nesmiselnem vojnem nasilju Meneja začetna vnema kmalu mine in boj razočaran zapusti. Pot iskanja matere in žene, ki ju je ubila federalna oblast, ga naposled pripelje nazaj v rodno Dukano, kjer pa ga imajo za duha in ga izobčijo.

Prevod romana je izšel leta 2008 – triindvajset let po izvirniku – pri Študentski založbi v zbirki Beletrina. Urednik je bil Mitja Čander, prevajalec Andrej E. Skubic. Prevod vsebuje (poleg prevoda avtorjevega predgovora) tudi spremno besedilo Nikolaija Jeffsa »Vojna, mir, avtoriteta« (Jeffs 2008), v kateri pojasni zgodovinske in družbene okoliščine biafrske vojne, revizije katere se je Saro-Wiwa lotil tako, da je v središče pripovedi postavil predstavnika marginalizirane etnične manjšine. Jeffs se posveti tudi rabi nestandardne »gnile angleščine«, ki je izreka prvoosebnega junaka Meneja in s katero je Saro-Wiwa »preobrnil razumevanje same nigerijske literarne tradicije«. K prevodni izdaji je Skubic dodal svoj komentar strategije, ki jo je ubral pri prevajanju Menejeve »gnile angleščine« (Skubic 2008). Roman *Soldatko* je v prevod predlagal prevajalec Andrej E. Skubic, deloma zaradi vsebine, predvsem pa zaradi jezika.

Andrej E. Skubic (1967–) je študiral slovenistiko in anglistiko na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Leta 2003 je doktoriral z nalogo »Sociolekti v jezikovni stvarnosti in literarnem delu«. Prevedel je romana Flanna O'Briena *Tretji policaj* in *Pri Dveh Pticih Na Vodi*, romane Irvina Welsha *Trainspotting*, *Porno* in *Posteljne skrivnosti kuharskih mojstrov* ter omenjenega *Soldatka* Kena Saro-Wiwa. Za svoja romana *Grenki med* in *Koliko si moja* je v letih 2000 in 2011 dobil Delovo nagrado kresnik. Leta 2001 je napisal še roman *Fužinski bluz*. Leta 2007 je za prevoda *Čitanke* Gertrude Stein in romana Jamesa Kelmana *Kako pozno, pozno je bilo* prejel Sovretovo nagrado.

3.1.1.5 Ben Okri

Ben Okri (1959–) je nigerijski pesnik, romanopisec in novelist. Izobraževal se je v Nigeriji in v Veliki Britaniji, kjer živi še danes. Okri sodi v drugo generacijo nigerijskih pisateljev, ki so se že nekoliko oddaljili od tematik prve generacije. Izdal je deset romanov ter več zbirk esejev in kratkih zgodb. Zaslouel je z romanom *The Famished Road*, 1991 (v prevodu *Cesta sestradanih*), in je bil drugi afriški pisatelj (za Nadine Gordimer), ki je prejel Bookerjevo nagrado.

Roman *Cesta sestradanih* skupaj z romanoma *Songs of Enchantment* (1993) in *Infinite Riches* (1998) sestavlja trilogijo, ki spremlja življenje pripovedovalca Azara, otroka-duha, skozi družbene in politične pretrese afriške države. Okrijevo delo je težko kategorizirati. Nekateri ga uvrščajo med postmoderniste, drugi v njegovem delu vidijo zvestobo jorubski folklori, tretji magični realizem. Okri zase pravi, da je odraščal v tradiciji, v kateri obstaja preprosto več razsežnosti resničnosti: legende in miti in predniki in duhovi in smrt, in zato se mu zdi, da je resničnost za vsakogar drugačna.

V središču romana *Cesta sestradanih* je *abiku*, v jorubščini duh otroka, ki umre v otroštvu in se nato večkrat vrne k materi in na novo rodi. Skozi motiv ceste in *abikuja*, čigar ciklično rojstvo, smrt in ponovno rojstvo pri njegovi družini zbuja grozo in bolečino, Okri obravnava politično preoblikovanje v Nigeriji in v afriških državah na splošno. Zahodni literarni kritiki so roman zaradi »prepletanja racionalne razlage dogodka z iracionalnim verovanjem« (Babnik 2017) primerjali z romani magičnega realizma, kot sta *Sto let samote* Gabriela Garcíe Márqueza in *Otroci polnoči* Salmana Rushdieja.

Roman *Cesta sestradanih* je v slovenskem prevodu izšel leta 2016 pri založbi KUD Pólice Dubove petindvajset let po izvirniku. Prevedel ga je Urban Belina, ki je pobudo za prevod dal sam. Urednici sta bili Jana Unuk in Tatjana Jamnik. Spremno besedo je napisal Iztok Osojnik (Osojnik 2016). V njej zapiše, da je roman izrazit primer izvirne afriške postkolonialne literature, v marsičem pa ga je mogoče primerjati tudi z romani južnoameriškega in indijskega magičnega realizma. Projekt je v okviru programa Ustvarjalna Evropa podprla Evropska unija, sofinancirala pa Javna agencija za knjigo RS.

Urban Belina (1981–) je rojen v Celju. Deluje kot književni prevajalec in uprizoritveni ter multimedijski ustvarjalec. Prevaja iz angleškega, hrvaškega in srbskega jezika.

3.1.1.6 *Amma Darko*

Amma Darko (1956–) je odraščala v Akri in študirala v Kumasiju. V osemdesetih letih je nekaj časa živela in delala v Nemčiji, nato se je vrnila v Gano. Skupaj je izdala sedem romanov, v katerih opisuje vsakdanje življenje v Gani. V ospredju je vselej problematika izkoriščanja žensk. Njen prvi roman, *Beyond the Horizon*, je bil prvotno (1990) objavljen v Nemčiji. Zadnja romana, *Faceless*, 2003 (v prevodu *Brez obraza*), in *Not without flowers*, 2007, sta izšla v Gani.

Osrednja tema romana *Brez obraza* je brezizhodno življenje otrok s ceste v ganski prestolnici Akri, dotakne pa se tudi neenakopravnega položaja žensk in vraževerja, h kateremu se zatekajo ljudje v stiski.

Roman je izšel pri založbi Sanje v zbirki Afrika. Prevedla ga je Irena Duša Draž. Spremno besedo je napisala Nataša Hrastnik (Hrastnik 2003). Po njenem mnenju Amma Darko sodi med najpomembnejše sodobne ganske avtorje, njena dela, ki so umeščena v realno, predvsem urbano okolje Akre, pa so kritika ganske družbe, ki mladim dekletom ne nudi nobene perspektive.

Irena Duša Draž (1976–) je študirala prevajalstvo. Prevedla je več del Aleksandra Hemona (*Nowhere Man*, *Projekt Lazar*). Hemonova prva zbirka kratkih zgodb, *Vprašanje Bruna*, v njenem prevodu so njegove prve zgodbe, prevedene v slovenščino. Prevedla je tudi *Hotelski svet* Ali Smith. V zbirki Cankarjeve založbe Moderni klasiki je izšel njen prevod romana Christopherja Isherwooda *Slovo od Berlina*.

3.1.1.7 Chimamanda Ngozi Adichie

Chimamanda Ngozi Adichie (1977–) sodi v mlajšo generacijo v angleščini pišočin nigerijskih avtorjev. Rojena je bila v privilegiranem okolju in študirala sprva v Nigeriji in nato v ZDA. Prvi roman *Purple Hibiscus*, 2003 (v prevodu *Škrlatni hibiskus*), je bil leta 2005 nagrajen z nagrado »Commonwealth Writers' Prize« za najboljšo knjigo. Za drugi roman *Half of a Yellow Sun*, 2006 (v prevodu *Polovica rumenega sonca*), je leta 2007 prejela nagrado orange za literaturo³ – prejela jo je kot najmlajša in prva temnopolta afriška pisateljica. Leta 2013 je izšel roman *Americanah* (v prevodu *Amerikanka*). V slovenščini imamo tudi njene *Zapiske o žalovanju* v prevodu Špele Vodopivec, ki jih je napisala leta 2021 ob očetovi smrti, *Feministični manifest v petnajstih predlogih: Ljuba Ijeawele*, 2017, in esej v knjižni obliki *Vsi bi morali biti feministi*, 2017.

V romanu *Polovica rumenega sonca* je konflikt biafrske vojne prikazan skozi življenjske odnose petih ljudi, med katerimi so dvojčici vplivnega poslovnega, profesor radikalnih političnih nazorov, britanski priseljenc in nigerijski hišni pomočnik. Po razglasitvi odcepitve Biafre se življenja glavnih junakov drastično spremenijo in razdvojijo jih državljanska vojna in osebne odločitve. Adichie je knjigo napisala, da bi predelala zapuščino, ki jo je nosila v sebi, saj je

3 Nagrada »Women's Prize for Fiction« je prestižna britanska književna nagrada, ki jo vsako leto podelijo avtorici za izvirni roman, napisan v angleščini in objavljen v preteklem letu. Nagrada je skladno z aktualnim sponzorjem zamenjala že več imen. Leta 2006 se je imenovala »Orange Prize for Fiction«.

v vojni izgubila oba stara očeta, odrasla pa je ob poslušanju zgodb o času pred vojno in po njej, »vedoč, da je vojna razmejila spomin moje družine« (Adichie in Adebani 2008).

Prevod romana *Polovica rumenega sonca* je izšel leta 2008 pri založbi Sanje v zbirki Afrika dve leti po izvorniku. Roman vsebuje avtoričino opombo s pojasnilom o okoliščinah, ki so spremljale nastanek romana, in zahvalo vsem, ki so ji pomagali pri njegovem nastanku. Spremno besedo »Predivanje barv« je napisala Gabriela Babnik (Babnik 2008), ki je roman prevedla. V njej opiše, kako se je s pisateljicini pisanjem seznanila, ko je na policah knjigarne nigerijske univerze Ile-Ife opazila njen prvenec *Škrlatni hibiskus*. Prevajalka je prispevala tudi štiri opombe, ki pojasnjujejo reference v romanu. Na platnicah so pisateljicini biografski podatki. Prevod romana je predlagala prevajalka. Izid knjige je podprlo Ministrstvo za kulturo RS.

V romanu *Amerikanka* Adichie obravnava izzive in tegobe življenja sodobnih migrantov na Zahod. Pisateljica ne ostane pri problematiki izseljenstva zaradi običajnih ekonomskih ali političnih razlogov, temveč v ospredje postavi t. i. povratno migracijo. Nigerijka Ifemelu, ki se izseli v ZDA, da bi tam študirala, ker so doma možnosti izbire zanjo preveč omejene, se po desetih letih odloči, da se bo vrnila v Nigerijo. Roman, ki je ljubezenska zgodba, spremlja Ifemelino življenje v obeh državah.

Roman *Amerikanka* je v prevodu izšel leta 2014, leto po izvorniku. Izdala ga je založba Sanje, prevedla Gabriela Babnik. Urednica je bila Tjaša Koprivec.

Prvenec Chimamande Ngozi Adichie *Škrlatni hibiskus* je umeščen v postkolonialno Nigerijo, v čas politične nestabilnosti in gospodarskih težav. Roman je prvoosebna pripoved najstnice Kambili iz bogate, na videz popolne družine, v kateri pa so ona, njen brat in mati žrtve tiranskega in nasilnega očeta. Ko Kambili nekaj časa preživi pri svobodomiselni teti Ifeomo, spozna drugačno življenje, kjer se ljudje v sproščenem in intelektualno stimulativnem okolju lahko svobodno izražajo. Ta izkušnja zanjo pomeni prebujenje, ob katerem začne dvomiti v stroga pravila, ki jih uveljavlja oče. *Škrlatni hibiskus* raziskuje teme družine, vere, tradicije, zlorabe in iskanja osebne svobode.

Prevod je izšel leta 2017, štirinajst let po izvorniku, pri založbi Sanje. Roman je prevedla Gabriela Babnik. Natis je finančno podprla Javna agencija za knjigo RS.

Gabriela Babnik (1979–) je pisateljica, literarna kritičarka in prevajalka. Študirala je primerjalno književnost na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Izdala je tri avtorske romane (*Koža iz bombaža*, 2007, ki je prejel nagrado za najboljši

prvenec na Slovenskem knjižnem sejmu, *V visoki travi*, 2009, in *Sušna doba*, 2011). Med pripravo magistrskega dela z naslovom »Nigerijski moderni roman« je bivala v Afriki in nekaj časa preživela v Nigeriji, še več pa v Burkini Faso, ki je postala navdih za njena dela. V slovenščino je prevedla tri romane Chimamande Ngozi Adichie: *Polovica rumenega sonca*, *Amerikanka* in *Škrlatni hibiskus*. Roman *Polovica rumenega sonca* je obravnavala tudi v magistrski nalogi.

3.1.1.8 Oyinkan Braithwaite

Oyinkan Braithwaite (1988–) je nigerijsko-britanska pisateljica. Rodila se je v Lagosu in otroštvo preživljala v Nigeriji in Britaniji. V Britaniji je študirala pravo in kreativno pisanje. Leta 2012 se je preselila nazaj v Nigerijo in šest let kasneje izdala prvenec *My Sister, the Serial Killer*, 2018 (v prevodu *Moja sestra, serijska morilka*). Doslej je objavila tudi dve zbirki novel, *The Driver*, 2010, in *Treasure*, 2020, leta 2021 pa drugi roman *The Baby is Mine*.

Prvenec Oyinkan Braithwaite *Moja sestra, serijska morilka* je zgodba o dveh sestrah iz Lagosa. Napisan je kot psihološki triler s primesmi črnega humorja, vendar se hkrati subtilno navezuje na probleme tradicionalno patriarhalnih odnosov in je v tem smislu ostra satira nigerijske družbe in togih družinskih vezi (Ossana 2023: 229). Med zahvalami je Oyinkan Braithwaite namenila stavek tudi nigerijski pisateljski kolegici iste generacije, Ayobami Adebayo, ki ji je pomagala pri, kot se izrazi, »dodajanju naglasov jeziku joruba«. Verjetno je mislila na nekatere redke prvine jorubščine, ki jih je vnesla v besedilo. Roman je prejel več književnih nagrad, med drugimi leta 2020 britansko književno priznanje za najboljšo kriminalko oziroma triler.

Prevod romana *Moja sestra, serijska morilka* je izšel leta 2019 pri založbi Hiša knjig leto dni po izvirniku. Roman je prevedla Ljubica Karim Rodošek. Urednica je bila Maja Brodschneider. Na platnicah prevoda je zapisano, da je roman triler s primesmi ljubezenske zgodbe. Poleg so navedena tudi književna priznanja, s katerimi je bil nagrajen.

Ljubica Karim Rodošek (1968–) je študirala sociologijo na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani. Je solastnica založbe Alica, pri kateri opravlja tudi delo urednice, vendar pa se po lastnih besedah v zadnjem času posveča predvsem prevajanju. Prevaja skoraj izključno iz angleščine. Glavnina njenega prevajalskega opusa so dela otroške in mladinske literature, med prevodi odrasle literature s postkolonialnimi podtoni pa je še roman *Skrivnosti med nama* indijsko

britanske pisateljice Umrigar Thrity. Z založbo Hiša knjig, pri kateri je izšel roman *Moja sestra, serijska morilka*, redno sodeluje. Prevod romana je predlagala urednica založbe.

3.1.2 Vzhodna Afrika

3.1.2.1 Ngugi wa Thiong'o

Ngugi wa Thiong'o (1938–) je romanopisec, dramatik in esejist. Študiral je na univerzi v Kampali v Ugandi in na univerzi v Leedsu. Delal je kot predavatelj angleščine na univerzi v Nairobiju in v ZDA. Roman *Weep Not, Child*, 1964, je bil prvi večji roman kakega vzhodnoafriškega avtorja v angleščini. Ngugi je kot umetnik in mislec šel skozi tri razvojne stopnje. Prvo obdobje v času študija v Ugandi je zaznamoval vpliv gikujske kulturne in družbene tradicije, krščanstva in zahodne liberalne miselnosti. V drugem obdobju je postajal vse bolj razočaran nad buržoaznim nacionalizmom in se je seznanil z marksizmom, Frantzem Fanonom in panafricanizmom; v tretjem obdobju po letu 1977 je začel verjeti, da se razmere v Keniji in Afriki nasploh lahko izboljšajo samo z revolucijo kmečkih množic; pri realizaciji svojih revolucionarnih prepričanj se je vse bolj obračal h gledališču. Sprva je pisal v angleščini; iz tega obdobja sta tudi v slovenščino prevedena romana *A Grain of Wheat*, 1967 (v prevodu *Pšenično zrno*), in *Petals of Blood*, 1977 (v prevodu *Krvavi cvetni listi*). Ob koncu sedemdesetih let je začel pisati v gikujsčini. V *Krvavih cvetnih listih* in drami *Ngaahika Ndeenda*, 1977 (angl. *I Will Marry When I Want*, 1982), je odkrito kritiziral oblast, zato so ga konec 1977. za leto dni zaprli. Ta izkušnja ga je navdahnila, da je napisal spomine, ki interpretirajo zgodovino Kenije skozi marksistično dialektiko. Zbirko treh iger *This Time Tomorrow*, 1970, imamo v obliki radijske igre tudi v slovenskem prevodu (*Jutri ob tem času*, 1977).

Roman *Krvavi cvetni listi* je Ngugi napisal v angleščini. V okviru kriminalne zgodbe razkriva fizične in duhovne spremembe, ki se zgodijo v vasi Ilmorog, ko vanjo pridejo pogoltni investitorji, ki s seboj prinesejo zahodnjaški napredek, z njim pa korupcijo in zlorabo oblasti. Krajina Ilmoroga se za vedno spremeni, ko skozi potegnejo transafriško avtocesto in vas razdelijo na pol. Kmetje morajo zastaviti zemljo, da bi dobili bančna posojila, in ker jih ne morejo odplačevati, jim zemljo zasežejo. Navadni ljudje, ki so se borili in žrtvovali za osvoboditev izpod kolonialne oblasti, so pozabljeni. Zemlja postane le še ena vrsta potrošniškega blaga v rokah ekonomskih gospodarjev, Ilmorog pa je iz bukolične vasi preobražen v onesnaženo industrijsko naselje. Roman ni

zastavljen linearno, temveč se zgodba sestavlja z vidika štirih glavnih junakov ter se opira na retrospektivo, ki zajame več različnih obdobij: dogajanje v sedanjosti poteka v desetih dneh, pretekli dogodki pa v dvanajstih letih.

Roman *Krvavi cvetni listi* je v prevodu izšel leta 1980 pri Mladinski knjigi v zbirki *Zvezda* tri leta po izvirniku. Prevedel ga je Ferdinand Miklavc, urednik zbirke je bil Aleš Berger.

Ferdinand Miklavc (1948–) je rojen v Ljubljani. Študiral je primerjalno književnost na Filozofski fakulteti v Ljubljani in latinskoameriško književnost v Mehiki. Miklavc je poklicni prevajalec. Med afriškimi anglofonimi romani je ob romanu *Krvavi cvetni listi* leta 2003 prevedel še roman *Zemljevidi* Nurudina Faraha. Med deli britanske književnosti je prevedel na primer *Peklensko pomarančo* Anthonyja Burgessa in *Razsodnost in rahločutnost* Jane Austen. Miklavc je leta 2017 prejel nagrado esAsi za najboljši prevod literarnega dela iz španščine v slovenski jezik, in sicer za delo *Galíndez* Manuela Vázqueza Montalbána.

Ngugijev tretji roman *Pšenično zrno* je umeščen v čas formalne osamosvojitve Kenije izpod britanske kolonialne oblasti leta 1963. Vas Thabai, kamor je postavljeno dogajanje, predstavlja mikrokozmos družbe v procesu sprememb. Pisatelj se skozi zgodbe protagonistov zazira v kolonialno preteklost in turbulentno obdobje osamosvajanja Kenije, hkrati pa napoveduje, da se bodo v obdobju po osamosvojitvi v prizadevanjih za politični in gospodarski vzpon Kenijci obrnili proti Kenijcem. Politična tematika romana je uravnotežena z dramatisacijo osebnih odnosov, v ospredju pa je izdajstvo ljudi in idealov in pomen povezanosti individualne in kolektivne zgodovine. Ngugi se je s tem romanom odmaknil od afriških postkolonialnih avtorjev prve generacije, ki so si prizadevali Afričanom skozi pisanje vliti zavest o lastni zgodovini, in je postal vodilni glas skupine pisateljev, ki so svarili pred izrabo preteklosti za maskiranje krize sodobnosti (Gikandi 2008: 6).

Roman *Pšenično zrno* je izšel leta 2022 pri založbi /*cf v zbirki Kaif, petinpetdeset let po izvirniku. Prevedla ga je Katja Zakrajšek. Prevod vsebuje Uvodno besedo izpod peresa kenijskega profesorja za literaturo in postkolonialne študije Simona Gikandija. Spremnno besedo z naslovom »Ngugi wa Thiong’o in rojevanje nacionalne države« je prispevala Aleksandra Gačić. Prevodna izdaja vsebuje tudi »Slovarček gikujskih, svahilijskih in splošnih vzhodnoafriških izrazov ter nekaterih imen« ter Prevajalska in uredniška pojasnila. Med njimi piše:

V romanu tu in tam pod površino besedila zazveni gikujščina s svojimi načini izražanja, podobjem, rekli ... Takrat se avtorjeva angleščina (in na njeni sledi prevajalkina slovenščina) prileže drugi jezikovni logiki in z njo zazveni v dvoglasju. Taki kalki, od tega, kaj ima kdo pod pazduho pa do štirinožnih vozil, so prepuščeni v razbiranje bralkam in bralcem (v Ngugi 2022: 311).

Prevajalka in urednica sta se zahvalili raziskovalcu afriških literatur dr. Mainu wa Mũtonyu za pomoč pri gikujščini in svahilščini.

Katja Zakrajšek (1984–) je komparativistka in prevaja iz angleščine, francoščine in portugalsščine. Leta 2008 je bila nagrajena z nagrado Radojke Vrančič za prevod romana Monique Truong *Knjiga soli*. Leta 2022 je Zakrajšek prejela Sovretovo nagrado za prevod romana *Dekle, ženska, druga_i* Bernardine Evaristo. V obrazložitvi piše, da »delo Katje Zakrajšek odlikuje živahen ustvarjalni zamah, ki v tem jezikovnozvrstno izjemno razplatenem in inventivno strukturiranem besedilu razpre barvito pahljačo jezikovnih odtenkov in oblik, hkrati pa se z veliko eleganco izogne skušnjavam po odmiku od vodil literarnega prevajanja«.

3.1.2.2 Leonard Kibera

Leonard Kibera (1942–83) je bil romanopisec in novelist. Študiral je na univerzi Stanford v ZDA, nato pa preostanek življenja predaval na univerzah v Zambiji in Keniji. *Voices in the Dark*, 1970 (v prevodu *Glasovi v temi*), je njegov edini roman. Pisal je tudi kratke zgodbe (zbirka *Potent Ash*, 1968).

Leonard Kibera se v *Glasovih v temi* ukvarja z neuspehi dekolonizacije in se sprašuje, zakaj so vojaki gibanja Mau mau, ki so se borili za neodvisnost, pozabljeni in prepuščeni beračenju. Ob osrednjem liku romana, dramatika Geraldu Timunduju, ki je po prepričanju nasprotnik kapitalizma, a živi udobno življenje srednjega razreda, Kibera načne tudi problematiko umetnika v družbi in razmišlja, ali ta sploh lahko kaj spremeni (Roscoe 1977: 201–205).

Prevod romana je izšel leta 1981 – enajst let po izvirniku – pri Prešernovi družbi. Izid je finančno podprla Ljubljanska banka. Kot prevajalca sta navedena Mart Ogen in Milka Mirtič-Saje. Mart Ogen je v kolofonu omenjen tudi kot urednik. Mirtič-Saje je napisala spremno besedo, v kateri je roman ocenila kot mojstrsko napisan, poln poetičnosti in dramatičnosti, ki je pri številnih drugih afriških pisateljih pogrešamo, in zato »nesporno sodi v sam vrh afriške književnosti« (Mirtič-Saje 1981).

Mart Ogen (s pravim imenom Miro Boštjančič; 1939–1998), pesnik in prevajalec, se je rodil v Ljubljani. Študiral je nemščino, italijanščino in dramaturgijo. Bil je filmski kritik in urednik pri Prešernovi družbi. Leta 1984 je za Prešernovo družbo prevedel roman Josepha Conrada *Srce teme*.

Milka Mirtič-Saje (1929–2017) je bila vodja dokumentacije na Radiu Ljubljana, pozneje Slovenija. Prevedla je romane *Cesta Jacka Londona*, *Igra v rži* J. D. Salingerja (1966), *Druga dežela* Jamesa Baldwina in skupaj z Martom Ognom *Glasove v temi* (1981).

3.1.2.3 Legson Kayira

Legson Kayira (1942–2012) je po spletu okoliščin (prehobil je 3000 km od rodne Njase do Kartuma) odšel študirat v ZDA in na Cambridge. Napisal je štiri romane. Prva dva sta apolitična in v njiju predvsem s stališča opazovalca potretira malavijsko podeželsko življenje. Tretji roman *The Civil Servant*, 1971, ki v rahlo komičnem tonu obravnava izvoz delovne sile v Južno Afriko, in četrti, *Detainee*, 1974 (v prevodu *PriporNIK*), pa sta družbenokritični satiri. Kayira je mojster dialoga in karakterizacije in zna spretno razviti ironični potencial. Roman *PriporNIK*, ki ga je napisal, ko je obiskal rodni Malavi na vrhuncu oblasti Hastingsa Banda, smeši Bandov koruptivni režim in na humoren način slika preprostega človeka, ki spregleda, kako oblast zlorablja navadne državljane. Junak Napolo, naiven človek s podeželja, se poda na pot, ker bi zaradi težav z zdravjem rad obiskal belega zdravnika v mestu. Po naključju pade v roke mladim brigadam, ki pod diktaturo sira Zaddocka ustrahujejo ljudi, in ti ga zaprejo v taborišče.

Prevod romana *PriporNIK* je izšel 1979, pet let po izvirniku, pri Pomurski založbi v zbirki Mostovi. Roman je prevedel Jože Fistrovič. Urednik zbirke je bil Jože Hradil. Knjiga vsebuje kratek pisateljev življenjepis. Jože Fistrovič je prispeval spremno besedo z naslovom »Prepričan sem, da nam bo zasijalo sonce« (Fistrovič 1979). Fistrovič velik del spremne besede posveti političnim razmeram v Malaviju v času oblasti Hastingsa Banda, saj pravi, da je očitno, da *PriporNIK* govori o tej državi, čeprav to v romanu ni omenjeno.

Jože Fistrovič (1935–2012) je bil rojen v Ljutomeru. Diplomiral je iz primerjalne književnosti in literarne teorije na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Med drugim je bil zaposlen kot prevajalec pri časopisu *Delo* (1970–79) in kot urednik pri Pomurski založbi. Prevajal je iz angleškega, nemškega in ruskega jezika. Njegov prevajalski opus vsebuje številna pomembna in prevajalsko zahtevna dela

britanskih in ameriških avtorjev (Evelyn Waugh, Saul Bellow, Thomas Hardy, D. H. Lawrence). Poleg romana *Pripornik* je za Pomursko založbo iz angleščine prevedel še postkolonialni roman V. S. Naipaula *Posnemovalci*. Za ta prevod je leta 1977 prejel Sovretovo nagrado. Žirija je v obrazložitvi zapisala, da je knjiga V. S. Naipaula *Posnemovalci* »[...] značilen izraz okolja, v katerem se mešajo različne kulture. V njej je prikazano skozi oči prve osebe življenje na tem otoku [Trinidadu], pa tudi v Londonu. Pri prevajanju takega dela je potrebna velika pazljivost in skrbnost, zanesljiv čut za odtenke. Jože Fistrovič je v svojem prevodu z ustrežno natančnostjo ohranil ne samo konkretno vsebino besedila, temveč tudi njegove splošne umetniške vrednote. Znal je najti dobre slovenske ekvivalente za mnoge Naipaulove posebnosti. V prevodu sledimo temperamentnemu toku misli, razumniškemu, a vendar jasno razvidnemu načinu izražanja, neposrednemu jeziku, ki so značilni za izviren. Fistrovičeva jezikovna iznajdljivost in gibčnost sta vredni vse pozornosti. Mnoge slovenske rečenice tega prevoda zaživijo v Naipaulovem svetu, kot da so v njem doma. Slovenska izdaja *Posnemovalcev* je zgleden primer literarnega prevoda.« (*Delo*, Književni listi 13. 4. 1977)

3.1.2.4 Nuruddin Farah

Nuruddin Farah (1945–) je odraščal v Ogadenu in se šolal v Etiopiji, Mogadišu, Čandigarju v Indiji in na univerzi v Essexu. Ko se je želel vrniti v Somalijo, je zaradi knjige *A Naked Needle* (1976), ki naj bi hujskala k prevratu, padel v nemilost pri oblasteh. Naslednja tri leta je preživel v Rimu, po letu 1980 pa je delal na različnih univerzah v Afriki, Evropi in Severni Ameriki. 20 let se ni vrnil v Somalijo, kjer so bila njegova dela dolgo prepovedana. Njegov prvi roman je *From a Crooked Rib*, 1970 (v prevodu *Upognjeno rebro*), sicer pa njegov opus zaznamujejo tri trilogije, ki pokrivajo različna zgodovinska obdobja Somalije. Prva, *Variation on the Theme of an African Dictatorship*, 1979–1983, obravnava diktatorski režim Siada Barreja, druga trilogija, *Blood in the Sun*, 1986–1998, državljansko vojno po padcu Barrejeve diktature; iz te je tudi roman *Maps*, 1986 (v prevodu *Zemljevidi*). Zadnja trilogija, *Past Imperfect*, 2004–2011, se ukvarja z aktualnim stanjem v državi.

Naslov romana *Upognjeno rebro* se nanaša na somalijski pregovor, ki pravi, da je bog ustvaril žensko iz upognjenega rebra in kdor ga bo poskusil zravnati, ga bo zlomil. V nasprotju z večino somalijskih žensk, ki poslušno vztrajajo v svoji podrejeni vlogi v tradicionalni somalijski družbi, protagonistka romana, Ebla, začne v to vlogo dvomiti. Roman opisuje njeno pot samospoznavanja, na kateri se srečuje s surovim in pohlepnim svetom, v stiku s katerim je njena

osebna integriteta vedno znova na preizkušnji, toda izkušnje je vendarle ne uničijo, temveč jo okrepijo.

Prevod romana *Upognjeno rebro* je izšel leta 1978 pri Mladinski knjigi, osem let po izvirniku. Roman je prevedla Marjana Samide. Urednik je bil Severin Šali.

Marjana Samide (1942–2019) je študirala ruski, francoski in angleški jezik na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Med letoma 1975 in 1993 je bila zaposlena pri Mladinski knjigi. Prevajala je iz nemščine, angleščine, italijanščine in francoščine. Velik del njenega prevajalskega opusa obsegajo dela mladinske literature in priročniki. Poleg romana *Upognjeno rebro* je leta 1979 za Mladinsko knjigo iz francoščine prevedla roman *Življenje hišnega služabnika* kamerunskega pisatelja Ferdinanda Oyonoa.

Ozadje romana *Zemljevidi* Nuruddina Faraha je ogadenska vojna, spopad med Somalijo in Etiopijo konec sedemdesetih let prejšnjega stoletja. Farah že v naslovu uporabi metaforo – zemljevidi ponazarjajo dediščino kolonialne razmejitve ozemlja – in z njo opozari na to, da gre za ozemeljski spor, ki je vzniknil, ko je britanski imperij ob umiku arbitrarno določil geografski položaj Ogadena. Skozi odnos med osirotelim ogadensko-somalijskim dečkom Askarjem in njegovo posvojiteljsko materjo Misro, ki pripada etiopski etnični skupini Oromo, pisatelj razvije kompleksno zgodbo o osebni, etnični in nacionalni identiteti. Tesen odnos med Askarjem in Misro presega nacionalno sovraštvo.

Prevod romana je izšel leta 2003 – sedemnajst let po izvirniku – pri Prešernovi družbi. Avtor prevoda je bil Ferdinand Miklavc. Glavni urednik založbe je bil Ivan Bizjak. Spremnno besedo je napisal Boris A. Novak (Novak 2003). Novak Faraha uvrsti med najmočnejše glasove sodobne afriške književnosti in ga postavi ob bok Achebeju, Soyinku, Gordimer in Coetzeeju. Po Novakovem mnenju je ton prvega dela romana liričen, medtem ko je drugi bolj pripoveden. »Čustvena napetost [prvega dela] je dvignila jezik do goste metaforične strukture in ritmiziranosti, tako da imamo ob določenih odstavkih občutek, kot da beremo pesmi v prozi.« (ibid.)

3.1.3 Južna Afrika

3.1.3.1 Alan Paton

Alan Paton (1903–88) je bil južnoafriški pisatelj in aktivist proti apartheidu. Rodil se je v koloniji Natal. Po diplomu je sprva delal kot učitelj v kraju

Ixopo, kamor je umestil del dogajanja v romanu *Jokaj, ljubljena dežela*. Leta 1935 je postal ravnatelj popboljševalnice za temnopolte mladostnike v bližini Johannesburga. Paton je bil predan kristjan in vera je bila eden od razlogov, zakaj je tako odločno nasprotoval apartheidu. Njegov najbolj prepoznavni roman *Cry, the Beloved Country*, 1948 (v prevodu *Jokaj, ljubljena dežela*), je izšel le štiri mesece pred izvolitvijo desničarske Narodne stranke. Paton je bil tudi sopredsednik leta 1953 ustanovljene Liberalne stranke Južne Afrike, ki se je do prisilne razpustitve konec šestdesetih let borila proti apartheidu. Čeprav se je Paton zavzemal za miren aktivizem, mu je južnoafriška vlada leta 1960 za deset let zaplenila potni list.

Roman *Jokaj, ljubljena dežela* je postavljen v leto 1946. Osrednji lik je zulujski duhovnik Stephen Kumalo, ki se iz domačega kraja Ndotsheni v podeželskem Natalu odpravi v Johannesburg, »kamor vodijo vse poti«, da bi poiskal sina. Kumalo je priča razpadu skupnosti in razčlovečenju, ki ju ljudje doživljajo v velikem mestu, prvič pa se sreča tudi z odporom proti belskim zakonom. Osrednjega problema Kumalo ne more razrešiti – njegov sin je med ropom po nesreči ubil belca, za kar bo moral plačati – toda roman na koncu pusti vtis, da gre za zgodbo o pozitivni družbeni transformaciji, četudi ta izhaja iz storjenega zločina in z njim povezane žalosti: oče fanta, ki ga je ubil Kumalojev sin, priskoči na pomoč ljudem v deželi, iz katere prihaja Kumalo.

Roman je v slovenščini izšel leta 1968 pri Prešernovi družbi, dvajset let po izvirniku. Prevedel ga je Jože Dolenc. Prevodna izdaja je dopolnjena s slovarčkom.

Jože Dolenc (1912–1994) je bil urednik in prevajalec. Leta 1938 je diplomiral iz teologije, nato pa je bil zaposlen kot tajnik programskega odseka pri ljubljanskem radiu in urednik revije Radio Ljubljana. Prevedel je okrog 30 romanov in povesti, večinoma iz nemščine.

3.1.3.2 Peter Abrahams

Peter Abrahams (1919–2017) je bil južnoafriški pisatelj, rojen v Johannesburgu. V iskanju lastne pisateljske identitete je zapustil Južno Afriko in živel v Veliki Britaniji, preden se je za stalno naselil na Jamajki. V večini svojih leposlovnih del se kljub temu vrača v Južno Afriko ter k vprašanju razmerja moči in kulturnih razlik med tamkajšnjimi rasnimi skupinami. V obdobju svoje pisateljske kariere, ko je napisal roman *Wild Conquest*, 1950 (v prevodu *Divji pohod*), se je ukvarjal predvsem z zgodovino in rasno politiko. Abrahams je bil kot eden prvih temnopoltih afriških pisateljev v petdesetih in šestdesetih letih

prejšnjega stoletja spodbuda in zgled drugim afriškim pisateljem, tudi Chinuu Achebeju in Ngugiju wa Thiong’u (Killam in Rowe 2007: 1–2).

Divji pohod je zgodovinski roman, ki izvor rasnega konflikta v Južni Afriki išče pri velikemu pohodu leta 1836, ko so se afrikanski naseljenci pred britansko kolonialno oblastjo v iskanju novega življenjskega prostora umikali v notranjost juga celine. Zgodba o velikem pohodu je predstavljena z dveh plati: skozi zgodbo burske družine, ki iz strahu pred maščevanjem na novo osvobojenih črncev zapusti dom in posest, ter skozi zgodbo zulujskega plemenu, katerega pripadniki sklenejo, da se bodo borili za lastno zemljo.

Prevod je izšel leta 1960 pri Cankarjevi založbi, deset let po izvirniku, v zbirki Nova ljudska knjižnica. Roman je prevedel Viktor Konjar. Urednik zbirke je bil Ivan Skušek.

Viktor Konjar (1935–2017) je bil pisatelj, literarni in filmski kritik ter publicist. Prevedel je tri romane iz angleščine, med njimi *Divji pohod*, ter dva iz nemščine.

3.1.3.3 Nadine Gordimer

Nadine Gordimer (1923–2014) je bila južnoafriška romanopiska in novelistka, rojena v angleško govoreči družini judovskih priseljencev na rudarskem območju v bližini Johannesburga. Njen bogat pisateljski opus zajema celotno obdobje apartheida. Dva njena romana *Burger’s daughter*, 1979 (v prevodu *Burgerjeva hči*), in *July’s People*, 1981, je apartheidski režim prepovedal. Za romana *Conservationist*, 1974 (v prevodu *Posestnik*), je istega leta prejela Bookerjevo nagrado, leta 1991 pa kot tretji afriški pisatelj oz. pisateljica (za Soyinkom in Mahfouzom) Nobelovo nagrado za književnost. Mnogi temnopolti južnoafriški pisatelji, ki so morali zapustiti državo ali pa so bili utišani, so težko sprejeli dejstvo, da se je Gordimer kot bela Afričanka srednjega sloja lahko razmeroma svobodno izražala. Kljub temu je njeno preučevanje belske identitete v južnoafriškem kontekstu prispevalo k temu, da se je svet zavedel narave apartheida in nujnosti, da se mu zoperstavi in ga odpravi.

Junak romana *Posestnik* je bogat, z življenjem nezadovoljen belski poslovnež Mehring, ki si v iskanju višjega smisla kupi posestvo. Kot značilen pragmatičen Južnoafričan je zadovoljen s svojo predstavo o sebi kot ohranjevalcu tradicije južnoafriškega podeželja, in čeprav vidi prihajajoče spremembe, ne čuti želje, da bi sam kaj ukrenil. Mehring je posestvena miselnost južnoafriških

belcev, za katere sta pomembna zgolj zemlja in dobiček. Bogastvo mu omogoča lagodno odmaknjeno življenje in občutek nedotakljivosti, ne zaveda pa se, da so »njemu in njemu podobnim šteti dnevi« (Hradil 1979). Janko Moder v spremni besedi k *Izbranim novelam* Nadine Gordimer zapiše, da sta za roman značilni zelo zapletena zgradba in tehnika, roman pa je gibljiv in zahteven (Moder 1993).

Roman je v slovenščini izšel leta 1979 pri Pomurski založbi v zbirki Mostovi pet let po izvorniku. Prevedel ga je Boris M. Verbič. Urednik je bil Jože Hradil. Prevodna izdaja vsebuje kratek življenjepis Nadine Gordimer. Urednik Jože Hradil je avtor spremne besede »Težavna, a zanesljiva pot iz anonimnosti« (Hradil 1979). V njej zapiše, da je za Nadine Gordimer značilno »kontekstualno izražanje«, saj svojih sporočil proti politiki apartheida ne posreduje neposredno, temveč med vrsticami, a »vselej uglašeno z ritmom pripovedovanja«. Hradil meni, da je treba roman brati pozorno in da se je treba navaditi na pisateljičine slogovne prijeme, sicer ostane globina izpovedi zakrita z na videz nepomembnimi in nepovezanimi dogodki.

Boris M. Verbič (1913–1984) je bil rojen v Ljubljani. Sprva je študiral pravo, kasneje tudi nemščino in angleščino na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Njegov prevajalski opus zajema leposlovna in poljudnoznanstvena dela. Med pomembnejše prevode iz angleščine sodijo Norman Mailer, *Goli in mrtvi*, John Dos Passos, *Dvainštirideseti vzporednik*, Aldous Huxley, *Krasni novi svet*, in Henry Miller, *Rakov povratnik*.

Roman *Burgerjeva hči* Nadine Gordimer je umeščen v Južno Afriko in apartheid je ena osrednjih tem romana. Knjiga je pravzaprav kronologija fiktivnega življenja Lionela Burgerja, belega člana komunistične stranke, in opisuje aktivnosti, ki odražajo zgodovinski razvoj južnoafriške politike od dvajsetih do sedemdesetih let prejšnjega stoletja. V ospredju knjige je osebna preobrazba Burgerjeve hčerke Rose od deklice, ki je zaradi aktivističnega delovanja staršev osamljena in prikrajšana za čustveno povezanost z njima, v politično aktivistko proti rasni segregaciji. Roman si zastavlja vprašanje, v kolikšni meri se od posameznika pričakuje, da se bo politično angažiral.

Prevod romana je izšel leta 1987 – osem let po izvorniku – pri založbi Obzorja. Urednik je bil Branko Avsenak. Roman je prevedel Janko Moder.

Janko Moder (1914–2006) je bil rojen v Dolu pri Ljubljani. Študiral je slavistiko na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Njegov prevajalski opus vsebuje več kot 400 književnih prevodov, kar je fenomen ne le v Sloveniji, ampak tudi v

svetu. Bil je soustanovitelj Društva slovenskih književnih prevajalcev. Delal je kot gledališki dramaturg, urednik pri Cankarjevi založbi ter kot prevajalec. Prevajal je iz več kot 20 evropskih jezikov, večinoma prozne klasike. Iz angleščine je poleg romana *Burgerjeva hči* Nadine Gordimer prevedel tudi dela R. Kiplinga, Charlesa Dickensa, Thomasa Hardyja, D. H. Lawrencea, Ernesta Hemingwaya itd. Leta 1988 je prevedel avtobiografsko delo Woleja Soyinka *Aké, leta otroštva*. Je dvakratni prejemnik Sovretove nagrade, in sicer v letih 1969 (za Pasternakovega *Doktorja Živaga* in Grassov *Pločevinasti boben*) in 1989 za življenjsko delo.

Roman *Pobran* Nadine Gordimer pripoveduje zgodbo para, Julie Summers, bele Južnoafričanke iz finančno preskrbljene družine, in Abduja, nezakonitega priseljence iz neimenovane islamske države. Ko Abduju zavrnejo vizum, se par preseli v njegovo domovino, kjer je tujka ona. Jedro romana je proces, skozi katerega gre Julie ob vstopu v drugo kulturo. Roman obravnava vprašanja razselitve, odtujitve in priseljevanja, razredne in ekonomske moči, položaja vere ter sposobnosti ljudi, da vidijo prek teh ločnic. Leta 2002 je roman prejel nagrado »Commonwealth Writers' Prize« za najboljšo knjigo iz Afrike.

Prevod je bil objavljen leta 2010, devet let po izvirniku, pri založbi Celjska Mohorjeva družba. Avtor prevoda je Jože Stabej, urednik je bil Matija Remše. Roman je izšel v okviru razpisa Javne agencije za knjigo RS. Prevodna izdaja ima na zavahku nekaj podatkov o avtorici, vsebuje pa tudi opombe, ki razlagajo literarne citate in citate iz Korana. Svojo opombo je dodal tudi prevajalec, ki pojasni nestandardno rabo ločil »kot očitno hôteno slogovno posebnost« ter omeni avtoričino izogibanje navajanju imen, ki jih nadomešča z zaimkoma ona, on ali v kontekstu izraža, za koga gre. Prevajalec meni, da kljub temu prihaja do nejasnosti »zlasti tam, kjer v istem odstavku govori o enem in drugem«. Po njegovem mnenju pisateljica z mestoma oteženim pisanjem dosega, da bralec pozorneje bere, saj »seveda ni tako neuka, da ne bi vedela, kaj dela« (Stabej 2010).

Jože Stabej (1932–) je študiral primerjalno književnost in literarno teorijo na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Prevedel je tri anglofone afriške romane: dva romana J. M. Coetzeeja, *Sovražnik* ter *Življenje in časi Michaela K.*, in *Pobran* Nadine Gordimer. Prevedel je tudi šest romanov Pulitzerjeve in Nobelove nagrajenke Toni Morrison: *Salomonova pesem*, *Ljubljena*, *Najbolj modre oči*, *Ljubezen*, *Milost* in *Domov*. Za roman *Obredi v prehodu* Williama Goldinga je leta 1986 prejel Sovretovo nagrado.

3.1.3.4 *Alex La Guma*

Alex La Guma (1925–85) je bil južnoafriški pisec kratkih zgodb in romanov. Že zgodaj je postal politično aktiven in se je leta 1948 pridružil Južnoafriški komunistični stranki. Leta 1955 se je zaposlil kot novinar in začel pisati kratke zgodbe, v katerih je bil kritičen do vladne politike rasne diskriminacije. Zaradi politične aktivnosti so ga oblasti preganjale, bil je tudi zaprt. Leta 1966 je z družino prebegnil v tujino in preostanek življenja preživel v izgnanstvu. Umrli je na Kubi.

La Guma se ukvarja z revščino in zatiranjem ter odzivom ljudi v hegemoničnem odnosu. Pri pisanju posveti pozornost najmanjši podrobnosti: fizičnemu stanju stavb, vonjavam, ki se širijo iz njih, in življenju, ujetem v tem okolje. Poleg kratkih zgodb je pisal romane, in čeprav imajo določene pomankljivosti, kot je občasno popuščanje tempa, je proza sugestivna, močna in živa. Vsak roman se osredotoča na nekaj posebnega (Killam in Rowe 2007: 131). V slovenščini imamo romana *In the Fog of the Season's End*, 1972 (v prevodu *V megli ob izteku poletja*), in *Time of the Butcherbird*, 1979 (v prevodu *Čas ptice ubijalke*).

Roman *V megli ob izteku poletja* je zelo odkrito političen. Zgodba je osredotočena na odporiško celico, katere cilj je brezkompromisen boj proti apartheidu. Osrednja pripoved spremlja enega od članov, Beukesa, v obdobju približno petih dni, vendar je njegova zgodba uokvirjena z drugo zgodbo, s pripovedjo Eliasa Tekwaneja, ki v jetniški celici, kjer ga policija na koncu muči do smrti, podoživlja svobodo. Poleg temnopoltih protagonistov je La Guma prikazal tudi vlogo belcev in Indijcev v odporiškem gibanju.

Prevod je izšel pri Mladinski knjigi v zbirki *Zvezda*, osem let po izvorniku. Prevajalec je bil Vlado Senica, urednik Aleš Berger. Roman nima spremne besede, sta pa na platnicah kratek pisateljev življenjepis in zgodovinsko politično ozadje romana. Pobudo za prevod romana je dala založba, prevajalec Vlado Senica pa se spomni, da ga je urednik Aleš Berger prosil za priporočilno oceno.

Vlado Senica (1947–) je diplomiral iz angleščine in francoščine in bil odgovorni urednik kulturnega programa Radia Slovenija ter urednik programa ARS. Med njegovimi vidnimi prevodi je še z Bookerjem nagrajeni roman *Vročina in prah* (Prešernova družba, 1991) Ruth Praver Jhabvala.

Roman *Čas ptice ubijalke* se vrti okoli tako imenovanih »homelands« – evfemizem, ki označuje majhne žepe nerodovitne pokrajine, kamor so bili prisiljeni oditi črnici, ki jim je bila odvzeta starodavna plemenska zemlja. V južnoafriškem

kmetijstvu je ptica ubijalka čistilec, ki s teles goveda in konj odstranjuje klope in tako preprečuje, da bi zboleli. Sporočilo romana je, da tudi Južna Afrika potrebuje ptico ubijalko, da bi državo očistila afrikanskega nacionalizma in njegove nehumane politike do avtohtonega prebivalstva.

Prevod romana je izšel pri založbi /*cf leta 2018 v zbirki Kaif, devetintrideset let po izvirniku. Avtorica in urednica prevoda je Zoja Skušek. Spremno besedo »La Guma, apartheid in upor« je napisal Abdul JanMohamed (JanMohamed 2018), ki med drugim zapiše, da bomo La Gumovo leposlovje lahko ustrezno cenili, če bomo razumeli kontekst apartheida, ki so ga vsilili južnoafriški Afrikanerji. »[D]ružbenopolitične razmere pod apartheidom na eni strani ter La Gumovo politično in ideološko odzivanje nanje na drugi ustvarjajo slog, ki spominja na naturalizem Emila Zolaja ali Thomasa Hardyja.« Prevod je dopolnjen s slovarčkom zulujskih in afrikanskih besed. Knjiga je izšla v okviru knjižnega programa, ki ga je sofinancirala Javna agencija za knjigo RS.

Zoja Skušek (1947–2019) se je rodila v Ljubljani. Študirala je gledališko dramaturgijo na AGRFT. Prevajala je predvsem iz francoščine in hrvaščine. Iz angleščine je med drugim prevedla *Emmo* Jane Austen, *G. Mackenzie in drugi* Jean Rhys in *Nekaj vijoličastega* Alice Walker. Leta 1984 je prejela Sovretovo nagrado za *Ustvarjalno evolucijo* Henrija Bergsona. Od leta 1986 do 1997 je urejala knjižno zbirko *Studia humanitatis*, na začetku devetdesetih let 20. stoletja pa je bila med soustanovitelji založbe /*cf, pri kateri je bila tudi glavna urednica.

3.1.3.5 *Richard Rive*

Richard Rive (1931–1989) se je rodil v Cape Townu. Sebe je uvrščal med rasno mešane prebivalce, zavračal je rasno delitev apartheida in se ni hotel pridružiti nobeni literarni ali politični organizaciji, da ne bi ogrozil svoje pisateljske objektivnosti. Bil je akademsko izobražen in je v času, ko so bili številni južnoafriški pisatelji prisiljeni v izgnanstvo, ostal v državi in odločno zagovarjal vlogo vseh, ki so ostali. V začetku pisateljske kariere je zaslovel predvsem s kratkimi zgodbami, skoze katere je slikal brutalnost in ponižanja apartheidskega režima. Napisal je štiri romane, od katerih je bil zadnji, *Emergency Continued*, ki je prikaz političnih dogodkov med izrednimi razmerami leta 1985, izdan posthumno, leto po tem, ko so Riva leta 1989 brutalno umorili na njegovem domu v Cape Townu.

Ozadje prvega Rivovega romana *Emergency*, 1964 (v prevodu *Obsedno stanje*), je čas nemirov po pokolu v Sharpevillu leta 1960 in poznejša razglasitev

izrednih razmer. Rive je povedal, da je življenje glavnega lika romana, Andrewa Dreyerja, na neki način potekalo vzporedno z njegovim. Ta avtobiografsko zaznamovani protagonist se znajde v Cape Townu v vrtincu vstaj, ki jih je organiziral panafriški kongres (PAC) od 28. do 30. marca 1960. Vprašanje, ki si ga zastavlja Dreyer – ali naj se politično angažira ali pobegne na varno – je bila pravzaprav Rivova lastna dilema v nekaterih obdobjih njegovega življenja. V romanu se Dreyer odloči ostati.

Prevod romana je izšel leta 1980 – šestnajst let po izvirniku – pri Prešernovi družbi v zbirki Ljudska knjiga. Prevajalec je bil Silvin Košak, urednik Mart Ogen. Prevod vsebuje uvodno besedo, v kateri so pojasnjene zgodovinske okoliščine dogodkov, ki jih opisuje roman. Uvodna beseda je krajša in prilagojena različica prologa, ki ga je k izvirniku napisal pisatelj.

Silvin Košak (1942–2022) se je proslavil predvsem kot hetitolog. Bil je izredni profesor za staro orientalistiko in hetitologijo, dopisni član SAZU in znanstveni sodelavec pri Akademiji znanosti in književnosti v Mainzu. Prevajal je iz angleščine in nemščine, iz angleščine na primer Hitlerjevo biografijo Wernerja Maserja in roman *Ljubljeni tujec* indijske pisateljice Kamale Markandaye.

3.1.3.6 J. M. Coetzee

J. M. Coetzee (1940–) je v Cape Townu rojeni južnoafriški pisatelj. Njegova starša sta bila Afrikanerja, vendar so doma govorili angleško. Coetzee je študiral na univerzi v Cape Townu in doktoriral na univerzi v Austinu v Teksasu. Med letoma 1972 in 2000 je delal kot profesor za literaturo na univerzi v Cape Townu in kot gostujoči profesor na univerzah v Združenih državah. Številni njegovi romani so bili nagrajeni s prestižnimi književnimi priznanji: *In the Heart of the Country*, 1977 (v prevodu *V srcu dežele*), z nagrado CNA, osrednjo južnoafriško književno nagrado, *Life and Times of Michael K.* (v prevodu *Življenje in časi Michaela K.*) in *Disgrace* (v prevodu *Sramota*) z Bookerjevo nagrado, prvi 1983, drugi 1999. Leta 2003 je Coetzee naposled dobil še Nobelovo nagrado za književnost.

Drugi Coetzeejev roman *V srcu dežele* je prvoosebna pripoved Magde, hčerke ovdovelega kmeta na odmaknjeni kmetiji v Zahodni Kaplandiji. Velik del romana Magda iz svoje klavstrofobične spalnice spremlja življenje, iz katerega je izključena. Brezčutni oče jo ignorira, temnopolti hlapci prezirajo, zunanja krotkost zagrenjene ženske pa prikriva obupno odločenost, da ne bo postala »ena od pozabljenih v zgodovini«. Zaradi nezanesljivosti Magdine pripovedi

bralec ne more vedeti, kaj v romanu je stvarnost in kaj plod Magdine domišljije. *V srcu dežele* je eno prvih Coetzeejevih fiktivnih raziskovanj tematike spolnega in rasnega zatiranja kot dediščine kolonialne vladavine.

Prevod romana je izšel pri Cankarjevi založbi leta 2001, štiriindvajset let po izvirniku. Roman je prevedel Jure Potokar, uredil Andrej Blatnik. Spremno besedo »Z molkom prežarjena pokrajina« je napisal Urban Vovk (Vovk 2001).

Roman *V pričakovanju barbarov* (*Waiting for the Barbarians*, 1980) se ukvarja s tem, kako si imperialna oblast ustvarja svoje *druge/barbare*. Zgodba se odvija na oddaljeni meji neimenovanega imperija, kjer birokratsko upravo preoblikujejo v militariziran totalitarni nadzor, ki temelji na mučenju in terorju.

Prevod romana je izšel leta 2005 – petindvajset let po izvirniku – pri Cankarjevi založbi. Prevajalec je bil Jure Potokar, urednik Andrej Blatnik.

Jure Potokar (1956–) je na Filozofski fakulteti v Ljubljani študiral slovenistiko. Prevedel je dva romana J. M. Coetzeeja, *V srcu dežele* in *V pričakovanju barbarov*. Med neafriškimi postkolonialnimi avtorji je prevedel tudi več romanov Salmana Rushdieja (*Satanski stibi*, *Tla pod njenimi nogami*, *Luka in ogenj življenja*) ter zgodbe *Harun in morje zgodb*. Prevedel je tudi dva romana J. G. Ballarda, roman *Na cesti* Jacka Kerouaca, *Mojster* Colma Toibina ter *Viseči vrt* Patricka Whita.

Roman *Življenje in časi Michaela K.* je umeščen na območje Cape Towna in prikazuje mesto v primežu namišljene državljanske vojne. Pripovedovalec sledi zgodbi vrtnarja Michaela K. Ta poskuša ustreči materi, ki se želi vrniti v rojstni kraj na deželi. Ko mati umre, Michael K. njen pepel zakoplje na zapuščeni kmetiji, kjer začne gojiti buče. Oblasti ga zaradi suma, da s hrano oskrbuje gverilske tolpe, odpeljejo v vojaško taborišče. Njegov pobeg iz taborišča deluje kot alegorija pobega pred časom, zgodovino in ideologijo.

Prevod romana je izšel leta 2004 – enaindvajset let po izvirniku – pri Celjski Mohorjevi družbi. Roman je prevedel Jože Stabej, uredil pa Matija Remše. Knjiga je izšla s podporo Ministrstva za kulturo RS. Prevodna izdaja vsebuje dvostranski dodatek z naslovom »O pisatelju in njegovem delu«.

Roman *Sovražnik* (*Foe*, 1986) J. M. Coetzeeja je primer t. i. *re-writinga* – predelave in dopolnjevanja obstoječega literarnega dela, ki vsebuje kolonialne predsodke: v tem primeru *Robinsona Crusoeja* Daniela Defoeja. *Robinson Crusoe* je kanonsko besedilo, vendar tudi utelešenje velikega mita o zahodnem imperializmu, pripoved o projektu civiliziranja domorodnih prebivalcev

na oddaljenih ozemljih (Head 2009). Pripovedovalka Susan Barton poskuša *pre*-pisati Defoejev roman *Robinson Crusoe* na način, da bi tako ženske kot kolonizirani (utelešeni v Petku, ki so mu odrezali jezik) prevzeli nadzor nad lastno reprezentacijo. *Sovražnik* tako naslavlja celotno diskurzno polje, v katerem takšno besedilo deluje, saj govori o povezanosti jezika in moči: tisti brez glasu ostanejo marginalizirani.

Prevod romana je izšel leta 1993 (sedem let po izvirniku) pri Državni založbi v zbirki *Veliki otroci*. Prevajalec je bil Jože Stabej, ilustrator Andrej Trobentar, urednik Boris A. Novak. Knjiga nima spremne besede.

Roman *Sramota* je postavljen v postapartheidsko obdobje. Po letu 1994 si je Južna Afrika prizadevala postati »mavrična dežela«, v kateri bi v miru živeli ljudje različnih ras. Tematsko kompleksni roman kaže na pomanjkljivosti in naivnost razmišljanja, ki poskuša zakoreninjeno dediščino apartheida prekriti s poenostavljenim mitom o miru, ki ne vključuje ne prave sprave ne prave družbene preobrazbe (López 2011: 160). David Lurie, profesor na capetownski univerzi, je po tem, ko zapelje eno svojih študentk in se za dejanje noče opravičiti, prisiljen dati odpoved. Odpotuje v Vzhodno Kaplandijo k hčerki Lucy, ki živi sama na odmaknjeni kmetiji. Lucyjin sosed je njen nekdanji pomočnik na posestvu, črnc Petrus. Nova zakonodaja je po koncu apartheida poskušala izravnati nesorazmerja in krivice pri lastništvu zemlje tako, da so najemniški delavci dobili pravico do dela zemlje na posestvih, kjer so delali. Nasilje, mizoginija in rasne razlike, ki so teme romana, skupaj z Davidovo nepripravljenostjo na spremembo, vzbujajo dvome tako o njegovi prihodnosti kot o prihodnosti Južne Afrike.

Roman je v prevodu izšel pri založbi Didakta leta 2004, pet let po izvirniku. Prevodla ga je Alenka Moder Saje, uredila Damjana Medved. Izid knjige je sofinanciralo Ministrstvo za kulturo. Spremnjo besedo z naslovom »Sramota kot stanje. Sramota, ki nima konca« je prispeval Urban Vovk (Vovk 2004). Vovk opozori na eno temeljnih spoznanj protagonista romana, ko ugotavlja, da je sovrašтво, ki žene tri temnopolte moške, da posilijo njegovo hčerko Lucy, plod zgodovine in krivic. Vovk tudi poudari, da breme zgodovine v Coetzeejevih romanih na svojih plečih pogosteje nosijo ženske (prim. Magda *V srcu dežele*, Susan Barton v *Sovražniku*).

3.1.4 Pregled slovenskih prevodov afriških romanov 1960–2022

Razdobje prevajanja afriških anglofonih romanov v slovenščino je dolgo 60 let. Prvi roman, *Divji pohod* Petra Abrahamsa, je izšel leta 1960, zadnji *Pšenično*

zrno Ngugija wa Thiong'a leta 2022⁴. Ponatisnjena sta bila dva romana, *Razpad* Chinua Achebeja leta 2007, triinštirideset let po prvi izdaji; roman *V srcu deže* pa so leta 2003, dve leti po prvi izdaji 2001, objavili še v žepni obliki.

Razpon med objavo izvirnika in slovenskega prevoda je v povprečju 15 let. Največ časa je preteklo med objavo izvirnika in slovenskega prevoda romana *Pivec palmovega vina* Amosa Tutuola, 56 let, sledita *Pšenično zrno* Ngugija wa Thiong'a, 55 let, in *Čas ptice ubijalke* Alexa La Guma, 39 let. Zanimivo je, da sta *Čas ptice ubijalke* in *Pšenično zrno* tudi zadnja prevoda afriške anglofone književnosti v slovenščino (gl. op. 4), kar kaže na obnovljeno zanimanje za romane iz začetnega obdobja. Če si pogledamo drugo skrajnost, vidimo, da najkrajše obdobje med izvirnikom in prevodom znaša zgolj eno leto (*Brez ob-raza* Amme Darko, *Amerikanka* Chimamande Ngozi Adichie in *Moja sestra, serijska morilka* Oyinkan Braithwaite). Tudi roman *Polovica rumenega sonca* je v prevodu izšel le dve leti po izvirniku.

Prevajanje afriškega anglofonega romana v slovenščino lahko v grobem razdelimo na tri obdobja. Prvo se začne v šestdesetih letih 20. stoletja in traja do konca osemdesetih let. V treh desetletjih so slovenske založbe izdale trinajst afriških anglofonih romanov, od tega šest v osemdesetih letih. Mladinska knjiga je izdala štiri (*Upognjeno rebro*, *Tolmači*, *Krvarvi cvetni listi* in *V megli ob izteku poletja*), Pomurska založba in Prešernova družba vsaka po tri (*Božja puščica*, *PriporNIK*, *Posestnik* ter *Jokaj*, *ljubljeni deželci*, *Glasovi v temi* in *Obsedno stanje*), založba Obzorja dva (*Okonkvo/Razpad* in *Burgerjeva hči*) in Cankarjeva založba enega (*Divji pohod*).

Tako pri Pomurski založbi kot pri Mladinski knjigi so romane izdali v zbirkah, pri Pomurski založbi v zbirki Mostovi, pri Mladinski knjigi v zbirki Zvezda. Zbirka Mostovi, ki jo je urejal Jože Hradil, je bila zastavljena širše, obstajala je enajst let in je bila namenjena vzpostavljanju »mostov« z državami z manj znanimi književnostmi. Med anglofonimi postkolonialnimi romani je Pomurska založba poleg afriških izdala tudi postkolonialne romane z drugih področij nekdanjega britanskega imperija: 1971 *Široko Sargaško morje* Jean Rhys, leta 1976 *Posnemovalce* V. S. Naipaula in leta 1981 roman *Bog kamnosek* jamajškega pisatelja Alvina Bennetta. Za prevod romana *Posnemovalci* je Jože Fistrovič leta 1977 prejel Sovretovo nagrado. Zbirka Zvezda je bila po obsegu manjša, izšla je v eni seriji in je bila namenjena afriškemu (anglofonemu in frankofonemu) romanu. Uredil jo je Aleš Berger.

4 Leta 2023 je izšel prevod romana *The Promise* (v prevodu *Obljuba*) južnoafriškega pisatelja Damona Galguta. Prevod je objavila založba MorfemPlus dve leti po izvirniku. Avtorica prevoda je Alenka Ropret. Damon Galgut je leta 2021 za roman prejel Bookerjevo nagrado.

Razloge za izdajanje prevodov afriške anglofone književnosti v šestdesetih, sedemdesetih in osemdesetih letih si lahko deloma razlagamo z družbenopolitično situacijo v takratni Jugoslaviji. Gre za obdobje netržnega založniškega sistema, ki je bil na različne načine subvencioniran (Dović 2010a). Patronat (Lefevere 1992) nad izdajanjem prevodne književnosti je imela država, ki je lahko vplivala na prevodno politiko založb (Tourey 1995). Pobude, kakšno prevodno književnost uvrstiti v program, so prihajale po bodisi aktivni bodisi pasivni politični poti (Dović 2010a). Leta 1961 je bilo v Beogradu ustanovljeno gibanje neuvrščenih, združenje držav, ki so med hladno vojno želele ostati politično, ekonomsko ter kulturno nevtralne. Med neuvrščenimi so bile vse afriške države, ki so bile pred neodvisnostjo kolonije znotraj britanskega afriškega imperija – imele so torej kolonialno preteklost in so nedavno postale neodvisne (Žagar 2013). Ideološke implikacije pri prevodni politiki se kažejo tudi pri sicer redkih spremnih besedah v tem obdobju. V vseh njihovi avtorji, ki so bodisi uredniki (prim. Jože Hradil) ali prevajalci sami (prim. Jože Fistrovič, Milka Mirtič-Saje), poudarjajo boj za neodvisnost, svetlo prihodnost ipd. Po koncu hladne vojne je gibanje izgubilo zagon, Slovenija pa po letu 1992 za članstvo ni zaprosila. Monika Žagar v članku »Oyono in Slovene: Toundi's Visit to Yugoslavia« (2013), v katerem analizira prevod romana *Življenje hišnega služabnika* kamerunskega pisatelja Ferdinanda Oyona v slovenščino, zapiše, da je navodilo za prevod romana prišlo »od zgoraj«, saj se je v tedanji Jugoslaviji zahtevalo objavljanje besedil pisateljev iz držav gibanja neuvrščenih. Prevajalco Marjano Samide je za prevod tako Farahovega romana *Upognjeno rebro* kot Oyonovega romana *Življenje hišnega služabnika* angažiral urednik Mladinske knjige (ibid.). Prevodi afriške anglofone književnosti v tem času niso veliko prispevali k simbolnemu kapitalu založb.

Leta 1962 je po vojnem premoru znova zaživel tudi slovenski PEN in si posebej s prireditvijo svetovnega kongresa PEN na Bledu leta 1965 utrdil ugled in vlogo stičišča med Vzhodom in Zahodom. V zapisniku občnega zbora slovenskega PEN 29. 5. 1974 lahko preberemo, da so se njegovi člani namenili, da si bodo prizadevali k sodelovanju pritegniti tretji svet, »glede česar je v razgovoru s predstavniki PEN izrazil željo tudi predsednik Tito, namreč da pomagamo razširiti to svetovno, a še vedno preveč evropsko pisateljsko organizacijo tudi na azijsko-afriške in latinsko-ameriške države v razvoju«. Med anglofonimi afriškimi pisatelji sta se srečanj PEN na Bledu udeležila Wole Soyinka in Nuruddin Farah.

Ob koncu osemdesetih let je bilo v Sloveniji 20 knjižnih založb, od tega tri velike, nekaj srednjih in ducat manjših (Rugelj 2017: 32), državne subvencije

pa so prihajale prek takratne Kulturne skupnosti Slovenije. Na prehodu v devetdeseta leta je založništvo na Slovenskem doživelo temeljito transformacijo, saj so se dotedanje velike založniške hiše privatizirale, združevale, prevzemale manjše, spreminjale programe, propadale, ob njih pa je vzniknila množica novih (Dolinar 2010: 64).

Tranzicija pri založništvu je vplivala tudi na izdajanje anglofone afriške literature. V devetdesetih letih sta bila tako objavljena samo dva romana, en pri Državni založbi (*Sovražnik*), drugi pri Cankarjevi založbi (*Mravljišča v savani*).

Zatišje je trajalo celo desetletje, potem pa se je zanimanje za afriško anglofono književnost spet začelo povečevati. Od začetka novega tisočletja do danes je izšlo šestnajst afriških anglofonih romanov. Od nekdanjih večjih založb sta po dva romana izdala Cankarjeva založba (*V srcu dežele* in *V pričakovanju barbarov*) in Celjska Mohorjeva družba (*Življenje in časi Michaela K.* in *Pobran*) ter enega Prešernova družba (*Zemljevidi*). V ospredje so stopile nove založbe: Didakta (*Sramota*), Študentska založba (*Soldatko*), Zamik (*Pivec palmovega vina*), KUD Pólice Dubove (*Cesta sestradanih*) in Hiša knjig (*Moja sestra, serijska morilka*). Posebej v zadnjem času izstopata založbi Sanje s štirimi prevodi (*Brez obraza*, *Polovica rumenega sonca*, *Amerikanka* in *Škrlatni hibiskus*) in založba l*cf z zadnjima dvema (*Čas ptice ubijalke* in *Pšenično zrno*).

Tudi po letu 1990 romani izhajajo v okviru zbirke. Roman *Sovražnik* (1993) je Državna založba izdala v zbirki Veliki Otroci, roman *Mravljišča v savani* je izšel v zbirki Cankarjeve založbe XX. stoletje. Romana J. M. Coetzeeja *V srcu dežele* in *Sramota* sta izšla, prvi pri Cankarjevi založbi v zbirki Moderni klasiki in drugi pri založbi Didakta v zbirki Nobelovi nagrajenci. Roman *Brez obraza* Amme Darko je bil objavljen znotraj ciklusa štirih romanov »Pod afriškim soncem« pri založbi Sanje in roman *Soldatko* pri Študentski založbi v zbirki Beletrina. Oba pri založbi l*cf izdana romana (*Čas ptice ubijalke* in *Pšenično zrno*) sta izšla v okviru zbirke Kaif (pomen arabske besede *kaif* je pojasnjen na platnicah knjige).

V tržno reguliranem sistemu, v kakršnega se je slovensko založništvo preobrazilo po osamosvojitvi, založniške odločitve omejujeta trg in pozitivna bilanca poslovanja (Dovič 2010a), na kar namigne Babnik, ko pravi, da je urednika pri založbi Sanje zanimal predvsem tržni vidik romana, ki ga je prevajala. Kljub temu pa je državni patronat do neke mere še vedno navzoč, saj večino prevodnih izdaj po letu 2000 sofinancira ministrstvo za kulturo oziroma po letu 2008 Javna agencija za knjigo, kar je navedeno v kolofonu.

Tržni uspeh pogosto zagotavljajo tudi knjižna priznanja. Da se je v poznih osemdesetih in devetdesetih letih postkolonialna književnost začela mednarodno uveljavljati, dokazujejo nagrade, ki so jih začeli prejemali postkolonialni avtorji: Nobelova nagrada, ki so jo dodelili leta 1986 Woleju Soyinku in leta 1992 Nadine Gordimer, Bookerjeva nagrada, ki so jo prejeli J. M. Coetzee leta 1983 za roman *Življenje in časi Michaela K.* in leta 1999 za roman *Sramota*, Nadine Gordimer leta 1974 za roman *Posestnik* in Ben Okri leta 1991 za roman *Cesta sestradanih*, nagrada orange, ki jo je leta 2007 prejela Chimamanda Ngozi Adichie za roman *Polovica rumenega sonca*, če omenimo samo mednarodno najbolj odmevna priznanja.

Prevodi nagrajenih romanov ali drugih del avtorjev, prejemnikov nagrad, prinašajo založbam simbolni kapital. To se je pokazalo leta 2003, ko je Nobelovo nagrado prejel J. M. Coetzee in so v naslednjih dveh letih tri različne založbe prevedle njegove romane, tudi take, ki so prvič izšli dvajset let prej (prim. *Življenje in časi Michaela K.* in *V pričakovanju barbarov*). Uspeh pomeni tudi to, da ena založba izda prevode treh uspešnic istega avtorja (prim. založba Sanje s prevodi romanov Chimamande Ngozi Adichie).

Med uredniki je treba opozoriti na tiste, ki so uredili več romanov afriške postkolonialne književnosti. V obdobju med letoma 1960 in 1990 posebej izstopa Jože Hradil, ki je enajst let uredil zbirko Mostovi pri Pomurski založbi. Poleg omenjenih afriških anglofonih romanov (*Božja puščica*, *Pripornik* in *Posestnik*) so pri Pomurski založbi izšli tudi postkolonialni romani iz drugih delov nekdanjega britanskega imperija (*Široko Sargaško morje* Jean Rhys, *Posnemovalci* V. S. Naipaula in *Bog kamnosek* Alvina Bennetta). Aleš Berger je pri Mladinski knjigi uredil zbirko Zvezda, v kateri so leta 1980 izšli trije afriški anglofoni romani: *Tolmači*, *Krvavi cvetni listi* in *V megli ob izteku poletja*, ob omenjenih, prevedenih iz angleščine, pa tudi romana *Božje paličice* senegalkega pisatelja Ousmana Sembèneja in *Črni otrok* gvinejskega pisatelja Layeja Camaraja. Branko Avsenak, ki je prevedel Achebejev roman *Okonkvo/Razpad*, je triindvajset let kasneje uredil prevod romana *Burgerjeva hči*, ki je izšel pri založbi Obzorja, pri kateri je bil urednik.

Po letu 1990 ima pri prevajanju afriške postkolonialne književnosti vidno vlogo Andrej Blatnik, ki je bil urednik pri Cankarjevi založbi, ko je ta izdala *Mravljišča v savani*, *V srcu dežele* in *V pričakovanju barbarov*. Pri manjših založbah v novejšem času uredniki v kolofonu niso vedno navedeni ali pa je omenjen cel uredniški odbor. Včasih sta prevajalec in urednik združena v eni osebi (prim. Zoja Skušek).

Omeniti velja tudi kulturni in simbolni kapital prevajalcev. Glede izobrazbe so si precej podobni. Tako rekoč vsi imajo humanistično izobrazbo: večina je študirala jezike, iz katerih so ali še prevajajo, mnogi v kombinaciji s primerjalno književnostjo in slovenistikom. Nekateri prevajalci so prevajali ali še prevajajo tudi ali predvsem literaturo iz neangleških jezikov – na primer Branko Avsenak, Viktor Konjar in Jože Dolenc iz nemščine, Ferdinand Miklavc iz španščine, Katja Zakrajšek iz francoščine – ali pa so se kasneje preusmerili k prevajanju knjig drugačnega žanra – na primer Marjana Samide k mladinski literaturi in priročnikom in Jana Lavtižar h knjigam s področja psihologije. Alenka Puhar in Mart Ogen nista prevedla veliko, sta pa zato prevedla dve pomembni deli svetovne literature, Alenka Puhar Orwellov roman *1984* in Mart Ogen roman Josepha Conrada *Srce teme*, do katerega so bili zaradi kolonialnih podtonov postkolonialni avtorji, posebej Chinua Achebe, zelo kritični.

Večina prevajalcev anglofonih postkolonialnih romanov, ki so izšli do konca osemdesetih let, je imela ali ima bogat kulturni kapital v obliki obsežnih prevajalskih opusov z velikimi deli svetovne književnosti (Janko Moder, Jože Fistrovič, Alenka Moder-Saje, Boris M. Verbič in Ferdinand Miklavc). Janko Moder, Jože Fistrovič in Alenka Moder-Saje imajo kot Sovretovi nagrajenci tudi velik simbolni kapital. Izkušnje s prevajanjem postkolonialne literature v angleškem jeziku je imel edino Jože Fistrovič, ki je dve leti pred romanom *Pripornik* (1979) prevedel roman *Posnemovalci* V. S. Naipaula in zanj prejel Sovretovo nagrado.

Za obdobje po letu 1990 je značilno, da so posamezni prevajalci prevedli po več afriških anglofonih postkolonialnih romanov, zlasti več del istega avtorja. To gre zagotovo pripisati mrežnim povezavam med posameznimi prevajalci in založbami oziroma uredniki pa tudi simbolnemu kapitalu, ki so si ga prevajalci pridobili s prevodom prvega romana in bili potem ponovno angažirani: Jože Stabej je prevedel romana J. M. Coetzeeja *Sovražnik* in *Življenje in časi Michaela K.* ter roman Nadine Gordimer *Pobran*. Gabriela Babnik je prevedla vse tri v slovenščino prevedene romane Chimamande Ngozi Adichie (*Polovica rumenega sonca*, *Amerikanka* in *Škrlatni hibiskus*), Jure Potokar je prevedel dva romana J. M. Coetzeeja (*V srcu dežele* in *V pričakovanju barbarov*). Za Alenko Moder Saje je bil leta 2004 prevedeni roman *Sramota* že drugi anglofoni afriški roman (po *Božji puščici* 1977), prav tako za Ferdinanda Miklavca, ki je po romanu *Krvavi cvetni listi* (1980) leta 2003 prevedel *Zemljevide* Nuruddina Faraha. Miriam Drev je pred *Pivcem palmovega vina* prevedla dva postkolonialna anglofona romana: *Bog majhnih stvari* Arundhati Roy in *Maser mistik* V. S. Naipaula. Jana Lavtižar, Irena Duša Draž, Andrej E. Skubic, Urban Belina,

Zoja Skušek, Ljubica Karin Rodošek in Katja Zakrajšek so prevedli po en afriški anglofoni postkolonialni roman.

V novejšem času imajo prevajalci aktivnejšo vlogo tudi pri izbiri prevodnih romanov. Andrej Blatnik, od 1991. urednik pri Cankarjevi založbi, meni, da so dobri poznavalci knjižnega trga prevajalci in da velik delež predlogov prihaja od njih (Blatnik 2017). Po dosegljivih podatkih so pobudo za prevod afriških anglofonih romanov, ki so jih nato sami prevedli, dali Andrej E. Skubic za roman *Soldatko*, Gabriela Babnik za romane Chimamande Ngozie Adichie in Urban Belina za prevod romana *Cesta sestradanib*.

Kakšno vlogo so pri angažiranju določenih prevajalcev igrali mreženjski dejavniki, ostaja nekoliko prikrito (Dovič 2010b), nesporno pa je, da so nekateri prevajalci z nekaterimi založbami oziroma uredniki tesneje povezani kot z drugimi. Branko Avsenak je deset let po objavi romana *Okonkwo* postal urednik založbe Obzorja. Jože Fistrovič je tisto leto, ko je pri Pomurski založbi objavil roman *Pripornik*, pri njej postal urednik. Jože Stabej je dva romana prevedel za Celjsko Mohorjevo družbo, Gabriela Babnik je založbi Sanje predlagala prevod romana *Polovica rumenega sonca* in nato za isto založbo prevedla še dva romana Chimamande Ngozi Adichie, Jure Potokar je oba romana J. M. Coetzeeja prevedel za Cankarjevo založbo, pri kateri je bil urednik Andrej Blatnik; Zoja Skušek je bila urednica pri založbi /^{*}cf, za katero je prevedla *Čas ptice ubijalke*.

Tudi kar zadeva spremne besede, je med obdobjema pred letom 1990 in po njem opaziti razliko. V zgodnejšem obdobju romani vsebujejo kratek avtorjev življenjepis, redke spremne besede pa so osredotočene na zgodovinske okoliščine držav, iz katerih izhajajo avtorji, predvsem na boj za neodvisnost, in imajo sorazmerno prizanesljiv odnos do aktualnih razmer v postkolonialnih državah (prim. Jože Fistrovič v spremni besedi k romanu *Pripornik*, 1979). Poleg Fistroviča je spremno besedo napisal Jože Hradil k romanu *Posestnik* Nadine Gordimer (1979), k romanu *Glasovi v temi* Leonarda Kibera (1981) pa Milka Mirtič-Saje, ki je bila soprevajalka.

Prvo poglobljeno in tudi širše zastavljeno esejistično študijo, ki zainteresiranega bralca pouči o temeljih postkolonialne književnosti in ga seznanj s tedaj ključnimi afriškimi postkolonialnimi avtorji, je »Chinua Achebe in politične strategije sodobne afriške literature«, ki jo je k romanu *Mravljišča v savani* napisal Nikolai Jeffs (1996). Gre pravzaprav za prvo analitično predstavitev postkolonialne afriške literature, njenih avtorjev in strategij pisanja. Jeffs je napisal še dve enako poglobljeni spremni besedili, in sicer »Vzpon kritičnega bibliomita« k drugi izdaji romana *Razpad* Chinua Achebeja (2007) in »Vojna,

mir, avtoriteta« k romanu *Soldatko* (2008). Ta preobrat pri spremnih besedah je zagotovo omogočil Jeffsov kulturni kapital, saj je poleg tega, da je osebno povezan z Anglijo, diplomiral na univerzi v Essexu iz angleške in evropske književnosti ter v Angliji predaval postkolonialno književnost. Kot avtoriteta na tem področju je bil torej idealna izbira za pisanje spremnih besedil, ki so pomagala osvetliti okoliščine nastajanja afriške postkolonialne književnosti in njene avtorje približati slovenskemu bralstvu.

Po letu 2000 so spremne besede postale skorajda redna praksa. Tudi oblikovno in vsebinsko se razlikujejo od tistih pred letom 1990. Gre za poglobljene eseje, ki niso osredotočeni zgolj na pisatelja in njegove življenjske okoliščine, temveč se analitično posvetijo vsebini in slogu. Njihovi pisci so bodisi literarni kritiki (prim. Urban Vovk, Aleksandra Gačič), literarni teoretiki (prim. Boris A. Novak) ali afrikanisti (prim. Nataša Hrastnik, Gabriela Babnik).

Urban Vovk je napisal spremni besedi k prevodu romanov J. M. Coetzeeja *V srcu dežele* »Z molkom prežarjena pokrajina« (Vovk 2001, 2003) in *Sramota*, »Sramota kot stanje. Sramota, ki nima konca« (Vovk 2004). Boris A. Novak je napisal spremno besedo k romanu *Zemljevidi* Nuruddina Faraha (Novak 2003). Leta 2008 je Nataša Hrastnik napisala spremno besedo k prevodu romana Amosa Tutuola *Pivec palmovega vina*, »Samorastnik Amos Tutuola in njegova samosvoja pot med ustnim izročilom in pisno tradicijo« (Hrastnik 2008), Gabriela Babnik pa k romanu Chimamande Ngozi Adichie *Polovica rumenega sonca*, »Prelivanje barv« (Babnik 2008). Iztok Osojnik je napisal krajšo spremno besedo k romanu Bena Okrija *Cesta sestradanih* (Osojnik 2016), Abdul JanMohamed k romanu Alexa La Guma *Čas ptice ubijalke*, »La Guma, apartheid in upor« (JanMohamed 2018) in Aleksandra Gačič k romanu *Pšenično zrno*, »Ngugi wa Thiong'o in rojevanje nacionalne države« (Gačič 2022).

Razlika med tremi obdobji se kaže tudi v opremljenosti prevodov z glosarjem neprevedenih lokalnih izrazov. Pri tem se lahko spet navežemo na Touryjev koncept norm. Glosar kot sredstvo približanja prevoda ciljnemu bralstvu je v obdobju 1960–1980 redkost. Vsebuje ga samo roman *Jokaj, ljubljena dežela* (1971) in še tam gre za prevod glosarja, s katerim je opremljena izvirna izdaja romana. V romanu *V megli ob izteku poletja* (1980) so nekateri afrikanski izrazi pojasnjeni v opombah pod črto. V devetdesetih letih glosar vsebuje roman *Mravljišča v savani* (1996), po letu 2000 pa romani *Brez obraza* (2004) z izrazi ganske angleščine, ponatis romana *Okonkvo/Razpad* z igbojski izrazi, *Soldatko* (2008) z izrazi nigerijskega pidžina, *Čas ptice ubijalke* (2018) z afrikanskimi in zulijskimi izrazi in *Pšenično zrno* (2022) z gikujskimi in svahiljskimi izrazi.

V povezavi s specifično hibridnega jezika nekateri romani po letu 2000 vsebujejo tudi prevajalčevo pojasnilo prevajalskih odločitev: leta 2008 takšen komentar napišeta Andrej E. Skubic k romanu *Soldatko* in Miriam Drev k romanu *Pivec palmovega vina*, leta 2010 Jože Stabej k romanu *Pobran* in leta 2022 (skupaj z urednico) Katja Zakrajšek k romanu *Pšenično zrno*.

Glede na vpliv simbolnega kapitala, ki ga pisateljem afriške anglofone književnosti prinesejo književne nagrade, kar bistveno vpliva na prevodno politiko slovenskih založb v zadnjih dvajsetih letih, si v bližnji prihodnosti lahko obetamo prevod katerega od romanov Nobelovega nagrajenca leta 2021 Tanzanijca Abdulrazaka Gurnaha ali mlade somalijske pisateljice Nadife Mohamed, ki je v zadnjih letih prejela več britanskih književnih priznanj, namenjenih mladim pisateljem.

3.2 RECEPCIJA AFRIŠKE KNJIŽEVNOSTI V SLOVENIJI

Recepčijo afriške anglofone književnosti smo preverjali na več ravneh: na osnovi knjižnih recenzij in kritik, objavljenih v časopisih in revijah, specializiranih in takih namenjenih širšemu bralstvu; na osnovi v različnih tiskanih medijih objavljenih prispevkov v povezavi z avtorji analiziranih romanov: intervjujev, poročil o nagradah ipd. Navedli smo druga prevedena dela afriške anglofone književnosti, kot so v revijah objavljene novele, antologije, zbirke kratkih zgodb ipd.⁵ Zanimali so nas tudi znanstveni in strokovni članki ter diplomska, magistrska in doktorska dela, ki obravnavajo afriško anglofono književnost. Naposled smo v Cobissu preverili tudi število knjižničnih izposoj postkolonialnih afriških anglofonih romanov od leta 2000 do danes.

3.2.1 Knjižne recenzije in poročila

1960–1980

Recenzijo romana *Tolmači* je ob izidu prevoda objavil Iztok Saksida-Jakac v *Dnevniku* (Saksida-Jakac 1980). Po njegovem mnenju so *Tolmači* »roman v procesu«, »tekst o prevodu v dve smeri. Enkrat gre za prevod v smeri od 'razvitega sveta' – Evrope in Amerike –, v katerem se šolajo glavne figure Soyinkinega teksta, se 'civilizirajo' in celijo svojo novo kulturnost v stare razmere afriške,

⁵ Osredotočili smo se na tiskane medije, vendar je treba povedati, da arhiv Radia Slovenija hrani številne govorne oddaje, kot so Izbrana proza in Sodobni literarni portret ipd., v katerih so bili z odlomki iz del predstavljeni mnogi afriški anglofoni pisatelji.

oziroma ožje, nigerijske kulture. Druga smer je nasprotna: od stare nigerijske kulture k novim odnosom evropske kulture v Afriki nasploh; pri čemer se afriška tradicija upira v tisti meri, v kateri je evropska ekspanzionistična in eksploatorska.« Ocenio sklene s tem, da smo s prevodom *Tolmačev* spet enkrat dobili v branje enega velikih tekstov sodobne svetovne literature.

1990–2000

Objavo romana *Sovražnik* J. M. Coetzeeja je v *Razgledih* pod naslovom »De-foe po metafikacijsko« pospremila Alenka Koron (1993). Zapisala je, da gre za eksploatacijo in polemično preinterpretacijo robinzonskega mita z ženskega zornega kota takrat še slabo znanega južnoafriškega pisatelja. Po njenem je Coetzeejeva družbena kritičnost do kolonialistične miselnosti rafinirana in bolj posredna kot denimo pri Nadine Gordimer.

Kontekst izdaje romana *Sovražnik* je leta 2006 v recenziji ob izidu Coetzeejevega romana *V pričakovanju barbarov* komentiral Urban Vovk (Vovk 2006). Po njegovem je presenetljivo, da je Državna založba za prvi prevod kakega Coetzeejevega romana izbrala ravno roman *Sovražnik*, ki ni najbolj značilno Coetzeejevo delo, še bolj nenavadna pa je bila založniška umestitev romana med mladinska dela – kot prvo delo zbirke *Veliki otroci* z ilustracijami Andreja Trobentarja.

Politično konotacijo romana Vovk omeni že v spremni besedi k romanu *V srcu dežele* (Vovk 2001), češ da Coetzee v ospredju romana tematizira vprašnji svobode in suženjstva v povezavi s Petkovim jezikom, saj kot nemočno nem ne more razkriti svoje zgodbe in želja in tako ne more uveljaviti svoje volje in se osvoboditi.

Izid romana *Mravljšča v savani* Chinua Achebeja je komentiral Boštjan Resinovič v prispevku *Človeška mravljšča* (Resinovič 1996) v *Razgledih* v rubriki Kritike na kratko. Roman je opredelil kot »širok roman, katerega problematiko zlahka prenesemo na katerakoli tla« ter kot »nov [po *Razpadu* in *Božji puščici*] Achebejev uspeh tudi pri nas«. Po mnenju Resinoviča je sporočilo romana, ki v nasprotju s prvima dvema prevedenima Achebejevima romanoma obravnava probleme afriške države v postkolonialnem obdobju, da »[O]dpravljanje spolnih, razrednih in drugih predsodkov ter oblik zatiranja, [...] splošna pluralizacija in demokratizacija, redefiniranje črnega človeka na podlagi davne tradicije [...] obljublajo ne le politične, ampak kar globalne spremembe na boljše.« (ibid.)

Izid prvih petih knjig četrtega letnika knjižne zbirke XX. stoletje je na kratko zabeležen v *Dolenjskem listu*. Milan Markelj omeni tudi prevajalko Jano Lavtizar (Markelj 1996).

2001–2022

Recenzijo romana *V srcu dežele* J. M. Coetzeeja je v reviji *Literatura* v rubriki Kritika napisal Matej Bogataj (Bogataj 2001). V besedilu z naslovom »Stiska jezika, stiska odnosov« Bogataj roman opiše kot »niz odsekanih, včasih alogično zloženih fragmentov, ki se [...] sprašujejo o naravi jezika v nalašč naivni, pa zato toliko bolj sugestivni in literarizirani strukturalistični maniri«. Roman po njegovem mnenju tudi ne želi skriti, da je avtor Južnoafričan, kljub temu pa je zgodba angažirana in politična samo v podtonih. O prevodu Jureta Potokarja Bogataj zapiše, da »spretno in zelo artikulirano sledi vsem slojem besedila, dosega visoko raven poetičnosti in barva celotno atmosfero z izobčenskim in blago melanholičnim«.

Vladimir P. Štefanec (Štefanec 2001) v *Delovih* Književnih listih v poglavljeni in navdušeni recenziji »Vratolomni spust v globine človeške psihe« ugotavlja, da je bil Coetzee, »eden najbolj izrazitih pisateljev črne celine«, slovenskim bralcem do tedaj malo znan; v omenjenem romanu pa gre poleg rasne tematike predvsem za poglobljen vpogled v medčloveške odnose nasploh.

Andrej Koritnik v reviji *Ampak* (Koritnik 2001) piše, da se je Coetzee že v svojem prvencu »zapisal v miselno perspektivo dvajsetega stoletja, zaznamovano z občutji breztemeljnosti in izgubljenosti«. Hkrati se Koritniku zdi Coetzeejev jezik »občudovanja vredna mojstrovina, ki z natančnim odmerjanjem besed, poudarkov in ločil naredi zgodbo zamegljeno in zabrisano.«

Nina Novak Kerbler je v časniku *Večer* (Novak Kerbler 2001b) in *Reviji o knjigi* (Novak Kerbler 2001a) objavila recenzijo romana *V srcu dežele*.

Leta 2004 je v poletni številki revije *Ampak* izšla recenzija romana *Brez obraza* Amme Darko (Babnik 2004b). Gabriela Babnik je v njej zapisala, da gre za roman, ki se odziva na dogajanje v današnji Akri, prestolnici Gane: na življenje marginaliziranih skupin, predvsem otrok, ki živijo na cesti, na neenakopravni položaj žensk, na vraževerje, h kateremu se zatekajo ljudje v stiski itd.

Prevod romana *Življenje in časi Michaela K.* je leto po izidu omenil Vladimir Kajzovar v rubriki Na knjižni polici v *Štajerskem tedniku* (Kajzovar 2005). Zapisal je, da je bil roman nagrajen z Bookerjevo nagrado, avtor J. M. Coetzee pa je po Nadine Gordimer drugi Južnoafričan, ki je prejel Nobelovo nagrado za književnost. Kajzovar je dodal, da je roman *Življenje in časi Michaela K.* Coetzeejevo zgodnejše delo in »kritika apartheidske represije in rasnega razlikovanja«, v njem pa se avtor – kot v celotnem pisateljskem opusu dotlej – »sprša o odnosih med urbano in ruralno stvarnostjo, kar se najbolj kaže v konfliktnem razmerju med posameznikom in družbo«.

Recenzijo romana *Sramota* z naslovom »Utemeljevanje v konfliktu in sramoti« je za *Večer* napisala Tina Kozin (Kozin 2005). Kozin ugotavlja, da se vsa Coetzeejeva besedila vrtijo okrog teme posameznika v konfliktu z okoljem in samim seboj, prežeta pa so s problematiko postapartheidske južnoafriške stvarnosti, zato so junaki dodatno obremenjeni s težo zgodovine družbe, ki je v jedru zaznamovana z nasiljem.

Varja Velikonja v *Delu* pod naslovom »Mojstrska klasika: J. M. Coetzee, *Sramota*« (Velikonja 2005) zapiše, da se *Sramota* »bere na dušek. Pisava je preprosta, dialoško pestra, minimalizem izpiljen do potankosti, stavki kratki, jasni, junakova misel se neovirano suče med zavednim in nezavednim in v celoti izrisuje posameznikov značaj, vedenje in umestitev v okolje (Južna Afrika) in čas.«

Maša Požar je v rubriko Robni zapisi revije *Literatura* (2006) zapisala, da roman *Sramota* ni toliko politično angažiran, kot smo vajeni pri avtorjih južnoafriške literature, da pa ga vseeno lahko beremo kot obračunavanje z osebnimi in političnimi sramotami in krutostmi pisateljeve domovine. Požar tudi pripomni, da je »redno izdajanje afriške literature [...] v zadnjem času po več letih popestrilo knjižno bero« (Požar 2006).

Recenzijo romana *V pričakovanju barbarov* J. M. Coetzeeja je v *Delu* objavila Varja Velikonja (Velikonja 2006). V članku z naslovom »Meseno prepričljiv in prijaznjeno izbrušen dvom« zapiše, da je roman »brezčasno branje«, pri katerem bralec uživa v sestavi romana in v do potankosti izpiljenem minimalizmu in strukturi, ki je »eksplozivna zmes pisateljske tehnike in življenjske filozofije«.

Tudi Tina Kozin v reviji *Dialogi* v recenziji »(Ne)smiselnost nasilja in trpljenja« (Kozin 2006) navede, da je *V pričakovanju barbarov* po mnenju številnih poznavalcev eno izmed Coetzeejevih najbolj dovršenih del. Kozin tudi ugotavlja, da ima Nobelova nagrada velik pomen za dokončno uveljavitev kakega pisatelja, saj smo slovenski bralci kar štiri od petih prevodov Coetzeejevih del dobili v dveh letih po tem, ko je prejel to prestižno nagrado. O prevodu romana *V pričakovanju barbarov* je pisala še Maša Ogrizek v *Bukli* (Ogrizek 2005).

Recenzijo romana *V pričakovanju barbarov* z naslovom »Barva resnice« je objavil tudi Urban Vovk, in sicer v časniku *Večer* v rubriki Čitalnica. V njej poleg analize romana, ki ga primerja s Camusovo *Kugo*, izrazi presenečenje nad »neposrečenim vrstnim redom« izhajanja slovenskih prevodov Coetzeejevih romanov. Vovk zapiše, da smo najprej dobili prevod verjetno Coetzeejevega

najbolj neznačilnega romana, *Sovražnik*, in šele osem let za njim prevod »mračnega in izredno zahtevnega romanesknega prvenca« *V srcu dežele*. Po Nobelovi nagradi, »in najbrž predvsem po njeni zaslugi«, pa smo dočakali prevoda obeh Coetzeejevih z Bookerjem nagrajenih del, *Življenje in časi Michaela K.* ter *Sramota* (Vovk 2006).

Poglobljeno recenzijo romana *Razpad* Chinua Achebeja je ob ponatisu leta 2007 v reviji *Literatura* v rubriki Robni zapisi objavila Katja Zakrajšek (Zakrajšek 2008a), ki je pozdravila ponatis romana in predvsem to, da je dopolnjen z obširno spremno besedo, ki analizira vlogo tega romana v nigerijski književnosti. Smiselna se ji zdi tudi sprememba naslova romana, ki se nanaša na Yeatsovo pesem *Drugi prihod* in kolonialno zgodovino Nigerije primerja z Irsko. Na koncu Zakrajšek tudi opomni, da en roman »ne nosi dovolj informacij o literaturi celine, kaj šele o njenih kulturah in njeni zgodovini«, ter se vpraša, zakaj ravno v zvezi z Afriko na to pogosto pozabljamo. Izid druge izdaje romana so omenili tudi v rubriki Na knjižni polici v *Štajerskem tedniku* (Kajzovar 2007).

Katja Zakrajšek je v reviji *Literatura* pospremila tudi izid romana *Soldatko* Kena Saro-Wiwa (Zakrajšek 2008b). Po njenem mnenju smo lahko prevoda romana veseli zato, ker smo dobili enega najboljših protivojnih romanov v svetovni literaturi, pa tudi zato, ker »je pred nami izjemno uspel prevodni eksperiment, ki odpira nove možnosti literarnega prevajanja«. Zakrajšek ugotavlja, da je reprezentacija nigerijskega pidžina in njegovih razmerij z drugimi registri angleščine bistveni del romana. Slovenščina ne premore različice, katere družbena vloga in jezikovna tekstura bi vsaj od daleč spominjali na pidžin, zato se je prevajalec znašel pred težko pionirsko nalogo. Jezik je tako izumljen na novo, upošteva posebnosti pidžina, a se izogiba »strictomovskim ali tarzan-skim rešitvam«.

O izidu prevoda romana Amosa Tutuola *Pivec palmovega vina* je v rubriki Na knjižni polici v *Štajerskem tedniku* pisal Vladimir Kajzovar (Kajzovar 2009). Kajzovar omeni, da Tutuola zajema snov iz jorubskega izročila in folklornih motivov ter »preseneča z barvitostjo, načinom asociiranja in begajočo strukturo romana«. Kajzovar prizna prevajalki Miriam Drev, da se je spopadla z delom, ki vsebuje slogovne posebnosti, ponavljanja, poudarjene besede, verzalke, in pri tem »ohranila barvitost izvirnika, ki je bolj povezan s pripovedno tradicijo plemena kot z literarnimi pravili«.

Recenzijo romana *Polovica rumenega sonca* Chimamande Ngozi Adichie je v članku z naslovom »Trki celin« v *Magu* objavila Eva Vrbnjak (Vrbnjak 2008).

Napisala je, da Adiche že postavljajo ob bok vrhunskim klasikom afriške književnosti ter da še nobena afriška pisateljica ni doživela tako ugodnega odziva na svoje delo. Vrbnjak še zapiše, da je roman »vrhunski preplet intimnih zgodb na ozadju nigerijske vojne in podan v metaforično bogatem in jezikovno izčiščenem slogu, za kar smo hvaležni mladi prevajalki Gabrieli Babnik, ki je roman prestavila v berljivo in sočno slovenščino«.

Izid romana *Pobran* Nadine Gordimer je omenila zgolj Jasna Vombek v *Zvo- nu*, reviji Celjske Mohorjeve družbe (Vombek 2010). Vombek med drugim zapiše, da je roman »lirski prikaz trka dveh kultur«, ki se konča s presenetljivo odločitvijo junakinje, da ostane v – sicer neimenovani – domovini svojega moža, kar bi se »v kulturi [islamski] z nemalokrat bizarnimi in nehumanimi odločitvami v imenu edinega boga kot priročnega izgovora za vse zanjo lahko končalo tudi drugače«. Mešanje različnih kultur po mnenju Vombek »nujno pobira davek«.

Gabriela Babnik je še pred izidom romana *Amerikanka* v reviji *Pogledi* v članku »Americanah – moderna afriška zgodba« avtorico Chimamando Ngozi Adichie predstavila, roman analizirala ter ga umestila v nigerijsko literaturo (2013b). Zapisala je še, da ljubezen, ki predstavlja okvir romana, ne prevlada nad temami, kot so vloga žensk v nigerijski družbi, izseljenstvo in vprašanje rase. O sami pisateljici Babnik pove, da jo imajo mnogi za naslednico Chinua Achebeja, ker »svojo poetiko gradi na tradiciji afriškega romanopisja, ki je nastalo kot oblika upora proti kolonializmu«.

Izid romana *Amerikanka* je pospremila Valentina Plahuta Simčič v *Delu* v rubriki Knjiga tedna (Plahuta Simčič 2014). Zapisala je, da pisateljica v okvir ljubzenskega romana vpleta družbeni in politični komentar predvsem glede rasnih vprašanj.

Po objavi romana *Cesta sestradanih* Bena Okrija je Gabriela Babnik v eseju *Akvamarinski svetovi Bena Okrija* (Babnik 2017), objavljenem v reviji *Mentor*, omenila, da je bil roman v Britaniji in Ameriki bolje sprejet kot v Nigeriji, kjer so ga nigerijski kritiki in teoretiki opredelili »kot klišejskega, oponašajočega magični realizem latinskoameriških piscev«.

V *Mladini* objavljeni recenziji romana je Matej Bogataj knjigo slikovito opisal kot »radikalizacijo Ovidovih Metamorfoz s stališča živega animizma; [...] roman je skoraj religiozen in profetski, kaže pa protejsko in neobstojno, spremenljivo naravo vsega. [...] Roman vrvi od brenčeče sile preobrazbe, čeprav je za silo zasidran v nigerijskem političnem vsakdanjiku, v katerem se prerivajo

dve stranki in njuni oprode, mišičnjaki in čarovniki, vse pred množico beračev, brezpravnih in lačnih.« (Bogataj 2018a)

Ob izidu prevoda romana Chimamande Ngozi Adichie *Škrlatni hibiskus* je Matej Bogataj v *Mladini* (Bogataj 2018b) zapisal, da se romanu vidi, da je prvenec, saj je napisan linearno in na meji sentimentalnega, rešujejo pa ga opisi vsakdanjika, kot so neenakomerno porazdeljeno bogastvo, korupcija, nebrzdana vojska in permanentna kriza oblasti.

Matej Bogataj je v *Mladini* objavil tudi oceno romana Alexa La Guma *Čas ptice ubijalke*, ki je izšel leta 2018 (Bogataj 2019). Po njegovem mnenju roman spretno preplete vse strani v opisanem konfliktu: »staroselce, ki se končno uprejo izvrševalcem vse preveč apriorne nadvlade in razlastitvam svojih svetih krajev, Angleže, ki so nekako ob strani, in Bure, ki se s strahom ozirajo na protikolonialno dogajanje v regiji [...], trdno odločeni, da se ne bodo dali zlahka. La Guma njihov upor [staroselcev/Bantujcev] popisuje z naklonjenostjo. Predvsem pa ga opremi z močnimi podobami izsušene zemlje in na njej – skoraj – od nekdanj poseljenih, zdaj odrinjenih in izkoriščanih prebivalcev.«

Izid romana *Pšenično zrno* je v članku z naslovom »Zrno življenja in smrti« komentirala Tanja Lesničar Pučko v *Dnevniku* v rubriki Do zadnje strani (Lesničar Pučko 2022).

3.2.2 Drugi medijski odzivi

Drago Grah je leta 1963 v reviji *Sodobnost* (Grah 1963b) spisal esej z naslovom *Amos Tutuola in začetki nigerijskega pripovedništva*. Bilo je enajst let po izidu Tutuolovega prvega in ključnega romana *Pivec palmovega vina* (1952) in devet let po izidu drugega romana *Moje življenje v goščavi duhov* (1954), a leto dni, preden je bil v slovenščino preveden Achebejev *Okonkvo/Razpad*. Grah v eseju poudari posebnosti Tutuolovega pisanja, tj. fantazijo, ki »kakor da raste nenehno iz same sebe, kot v nekako verižni reakciji: komaj doseže določen razvojni premik, se že razbohoti spet v nove smeri in višine, skrivajoč v sebi seveda tudi že klice naslednje stopnje. Človek bi rekel: spontanost, neubranost primitivčevega pripovedovanja.« Grah pove, da Tutuola prihaja iz jorubskega plemena, a da kot večina »črnskih afriških avtorjev« daje prednost angleščini, kakršno govore v njegovi domovini, ki je drugačna od »izbrane knjižne govornice«, obenem pa »kuje nove izraze ter uporablja tudi svojo skladnjo in druge lastne gramatikalne prvine, ki se ne ujemajo vselej s pravilnimi«. Stilistično gledano, pravi Grah, Tutuola pripoveduje tako, »kakor najbrž matere razkladajo bajke

svojim otrokom tam nekje sredi pragozda ali kakor pripoveduje kak črnski bard v svetlih mesečnih nočeh«. Grah je do takšnega pisanja tudi nekoliko kritičen, saj se mu zdi »malce paradoksalno, če umetniška beseda ne teži po kar se da popolni oblikovni dodelanosti, ampak se, nasprotno, nekam samovšečno zadržuje v nerazčiščenih vodah poulične površnosti in preveč namernih novotvorb«. Kjub temu pa meni, da je predvsem prek Tutuola »nigerijska literatura našla pot na svetovni literarni zemljevid, saj se zdaj lahko seznanimo z literaturo, ki gotovo najprimerneje in najbolj nepristransko govori o življenju črnsko afriških ljudstev.« Grah omeni tudi Cypriana Ekwensija in Chinua Achebeja, ki pa v nasprotju s fantazijskim svetom Tutuola »odločneje posegata v družbeno problematiko svojega okolja«. Posebej zanimivo pa je, da se Grah sprašuje, kako naj bi se takega besedila lotil prevajalec. Takole pravi: »Sleherni prevajalec, ki se loti njegovega [Tutuolovega] teksta in ki se zaveda, da mora ostati zvest originalni predlogi, se zdaj nujno znajde v dilemi. Dosledna zvestoba je nemogoča, zakaj to bi pomenilo, da bi moral prevajalec ustvarjati enakovredne skovanke. Na drugi strani pa svetovna kritika, tudi matična angleška, spet poudarja, da je prav v takem njegovem jeziku nenavadna izrazna moč.«

Bogdan Pogačnik je v *Delovi Sobotni prilogi* 10. junija 1978 v članku »Slišim ritem prihajajoče svobode« (Pogačnik 1978) opisal srečanje z nekaterimi afriškimi pisatelji na srečanju PEN v Stockholmu. Z Wolejem Soyinkom, s katerim sta bila »znanca že od prej, še posebej z blejskega srečanja«, je opravil pogovor. Soyinka mu je povedal, da se v Afriki pisatelji ne morejo izogniti družbeni angažiranosti, saj so pogoji pogosto še povsem kolonialni. Omenil je, da so nedavno ustanovili Zvezo afriških pisateljev, katere glavni sekretar je ravno on in katere ena glavnih nalog je zedinjenje afriških pisateljev in ustanovitve vseafriške založbe. Soyinka je tudi dejal, da evropske pisateljske konference obravnavajo za afriške pisatelje nezanimive teme, je pa »izrazil pripravljenost za neposredno povezavo med Zvezo afriških pisateljev in Jugoslavijo, ki jim je zelo blizu« (ibid.).

Ob srečanju PEN na Bledu leta 1990, katerega gost je bil tudi Nuruddin Farah, ki je na njem predstavil referat »Strah je grešni kozel«, je Boris A. Novak v *Delovih Književnih listih* napisal članek z naslovom »Zemljevidi kot umetniška analiza politične diktature« (Novak 1990). Novak pove, da Farah, ki je pravzaprav prvi somalijski romanopisec, izhaja iz znane somalijske družine ustnih pesnikov. Novak omeni prevod romana *Upognjeno rebro*, ki ga je »lepo poslovenila« Marjana Samide, v nadaljevanju pa se posveti vsebini in bogatemu metaforičnemu jeziku romana *Zemljevidi*, ki ga takrat v slovenščini še nismo imeli.

Leta 1991 je Nobelovo nagrado za književnost dobila Nadine Gordimer. Do takrat sta v slovenskem jeziku izšla že dva njena romana (*Posestnik*, 1979, in *Burgerjeva hči*, 1987). Odziv v slovenskih medijih je bil velik: v časniku *Večer* so v rubriki Portret (12. 10. 1991) napisali, da romani in zgodbe Nadine Gordimer obravnavajo samo eno temo: posledice rasnega razlikovanja na ljudeh in njihovih odnosih. Ignacija Fridl (Fridl 1991) je v časopisu *Slovenec* v rubriki Kulturni zemljevid omenila nekaj naslovov del Nadine Gordimer, ni pa napisala, da dva romana že obstajata v slovenskem prevodu.

V *Delu* je oktobra 1991 izšel prevod govora, ki ga je imela Nadine Gordimer leto prej na konferenci PEN v Londonu, o cenzuri in njenih trajnih posledicah, *Neizbrisni žig cenzure* (Gordimer 1991a). Prav tako oktobra so *Naši razgledi* objavili esej Nadine Gordimer *Prepad med pisateljem in bralcem: za koga pišem* (Gordimer 1991b).

Oktobra 1996 je *Delov* afriški dopisnik Avgust Pudgar v članku *Odločen glas pisateljev Llose in Soyinke* (Pudgar 1996) pisal o odnosu Woleja Soyinka do vojaške hunte tedanjega nigerijskega predsednika, generala Abacha, ki pisatelju dolgo ni dovolila zapustiti države. Pudgar Soyinka primerja s sodobnikom Kenom Saro-Wiwom, ki je kritičnost do oblasti leto prej plačal z življenjem. Hkrati je avtor članka do Soyinka tudi kritičen, saj ga uvršča med številne afriške intelektualce, ki za sedanje težave preradi iščejo vzroke v kolonialni zgodovini, kar pa je po njegovem »za Afriko podobno jalovo početje kot pričakovanje, da bo njihove probleme rešila tujina« (ibid.).

Leta 1997 je Bogdan Pogačnik v *Delu* (Pogačnik in Volk 1997) pisal o udeležencih takratnega srečanja PEN na Bledu. Med njimi je bil tudi Nuruddin Farah, ki je bil takrat v Sloveniji že drugič. Pogačnik po neposrečenem uvodnem odstavku, v katerem sicer »svetovno znanega pisatelja Nuruddina Faraha« predstavi kot človeka »svetovljanskega obnašanja, čeravno ni mogel skriti rahlega nadiha temne barve svoje kože«, napiše, da je med njegovimi knjigami, ki so bile iz angleščine prevedene v druge jezike, prva, *Upognjeno rebro*, prevod doživela prav v slovenščino. Farah je na blejskem srečanju povedal, da mu je po izidu izvirnika te knjige neka ženska iz Slovenije pisala, da je nad knjigo tako navdušena, da jo bo dala prevesti. Povedal je tudi, da prevajalec Ferdinand Miklavc že pripravlja prevod romana *Zemljevidi*.

Amma Darko je Slovenijo obiskala v okviru festivala kulture Zahodne Afrike, ki je pod sloganom »Polmesec reke Niger« med 22. 3. in 18. 7. 2004 potekal v Cankarjevem domu. V štirih mesecih so se slovenskemu občinstvu predstavila različna področja zahodnoafriške umetnosti. Med festivalom so pri slovenskih

založbah izšle knjižne novosti zahodnoafriških avtorjev; med proznimi deli pri Cankarjevi založbi kratke zgodbe *Vse šteje Ame Ate Aido* v prevodu Polone Glavan s spremno besedo Nataše Hrastnik, pri založbi Sanje pa roman *Brez obraza* Amme Darko v prevodu Irene Duša ter *Alahu ni treba* Ahmadouja Kourouma iz Slonokoščene obale v prevodu Katje Zakrajšek.

S pisateljico Ammo Darko sta ločena intervjuja opravili prevajalka Irena Duša in Gabriela Babnik. V intervjuju, objavljenem v *Delu* (Darko in Duša 2004), je Darko govorila predvsem o vlogi angleščine v današnji Gani. Povedala je, da v Gani govorijo več kot dvajset zelo različnih jezikov, *lingua franca*, uradni jezik, ki ga je država podedovala s kolonizacijo, pa je angleščina. Pisateljica je tudi pojasnila, da izobraženi Ganci govorijo standardno angleščino, neizobraženi in nepismeni Ganci pa govorijo »gansko angleščino«, ki jo v romanih v dialogih uporablja tudi sama. Irena Duša je za Sobotno prilogo 10. 7. 2004 prevedla tudi zgodbo Amme Darko *Tiha voda*. Intervju, ki ga je s pisateljico imela Gabriela Babnik, je bil objavljen v majski številki revije *Ampak* (Babnik 2004a).

Že leta 2005 je na Chimamando Ngozi Adichie in njen prvenec *Škrlatni hibiskus* opozorila Nataša Hrastnik v *Delu* (Hrastnik 2005). Hrastnik je napisala, da Adichie že razglashajo za naslednico Chinua Achebeja, in če je on prispeval k prvi generaciji postkolonialnega afriškega in nigerijskega romana, je Adichie s *Škrlatnim (Vijoličnim) hibiskusom* enako naredila za sodobno generacijo.

Katja Zakrajšek (Zakrajšek 2005) je leta 2005 v *Delovi* Sobotni prilogi objavila članek z naslovom »Črni aperitiv: deset + desert afriških romanov«. V njem zapiše, da se afriških književnosti pri nas še zmeraj drži pridih eksotike, hkrati pa ugotavlja, da imamo (leta 2005) v slovenščini številne temeljne afriške romane, čeprav zunaj ozkega kroga navdušencev to žal ve malokdo. Knjige so nedotaknjene na knjižnih policah, bralci pa prikrajšani. V nadaljevanju omeni deset afriških romanov, ki jih je vredno vzeti v roke (med anglofonimi *Mravljšča v savani*, *Brez obraza* in *Posestnik*), in še nekaj romanov, ki so bili leta 2005 še neprevedeni in bi jih bilo – kot pravi – vredno prevesti (med anglofonimi *Škrlatni hibiskus* in *Soldatko*).

V reviji *Ampak* je bil ob izidu romana Chimamande Ngozi Adichie *Polovica rumenega sonca* objavljen intervju, ki ga je z Adichie opravil profesor za rane odnose in direktor centra za afriške študije v Oxfordu, Wale Adebani (Adichie in Adebani 2008). Intervju z naslovom »Ljubezen v času vojne« je poslovenila prevajalka romana Gabriela Babnik.

Leta 2011 je Gabriela Babnik (Babnik 2011) v reviji *Literatura* objavila kritiko leto pred tem izdanega romana Evalda Flisarja *Na zlati obali*. V besedilu z naslovom »Chinua Achebe bi se prijel za glavo« Flisarju očita pristransko in enostransko obravnavo Afrike in Afričanov, roman pa primerja z romanoma *Srce teme* Josepha Conrada in *Mister Johnson* Joycea Caryja.

Aprila 2013 je v *Delovih* Književnih listih Gabriela Babnik (Babnik 2013a) objavila članek z naslovom »Chinua Achebe, prinašalec zgodbene luči«, v katerem se je spomnila na pisatelja, ki je umrl konec marca tistega leta. Babnik je poudarila pomen Achebejevega prvenca *Razpad*, ki je bil po njenem mnenju »predvsem dejanje upora« in »oblika odgovora kolonialni reprezentaciji Afričanov«.

Ob izidu eseja v knjižni obliki Chimamande Ngozi Adichie *Vsi moramo biti feministi*, ki je izšel pri založbi Sanje, je Mirna Berberović za *Časopis za kritiko znanosti* napisala recenzijo z naslovom »Mainstream feminizem?« (Berberović 2017).

Julija 2022 je bila Chimamanda Ngozi Adichie gostja festivala Fabula. Predstavila je svojo zadnjo knjigo *Zapiski o žalovanju*, ki je istega leta izšla v slovenskem prevodu. Avtorica prevoda je Špela Vodopivec.

3.2.3 Antologije in druga prevedena dela afriške anglofone književnosti

Leto pred objavo romana *Okonkwo* je Pomurska založba izdala izbor »umetniške proze črnske Afrike« avtorjev »južno od Sahare« z naslovom *Zlato črnih dlani*. Prevajalca sta bila Drago Grah in Andrej Inkret. Izbor vsebuje tudi odlomke del piscev anglofone Afrike. Med njimi so Amos Tutuola, Chinua Achebe, Onuora Nzekwu, Ezekiel Mphahlele, Peter Abrahams, Richarda Rive in Efue Sutherland. Odlomke iz angleščine je poslovenil Drago Grah. Grah je napisal tudi obsežno spremno besedo, kjer je opisal zgodovinsko in aktualno kulturno situacijo v Afriki ter literarno delovanje prve generacije pisateljev nacionalnih držav (Grah 1963a).

Drago Grah je leta 1963 v reviji *Sodobnost* objavljeni esej *Amos Tutuola in začetki nigerijskega pripovedništva* (Grah 1963b) dopolnil s prevodom prvih šestih poglavij Tutuolovega romana *V goščavi duhov* (Grah 1963c). Leta 2006 je prva tri poglavja prav tako za *Sodobnost* ponovno poslovenila Nina Zabukovec (Zabukovec 2006).

Leta 1973 je Mladinska knjiga v zbirki Kondor izdala antologijo sodobne afriške proze, *Afrika prepoveduje*. Urednik antologije, ki je sicer izšla v nemškem jeziku pod naslovom »Afrika erzählt«, je bil predavatelj novoafriške literature na univerzi v Frankfurtu in prevajalec Janheinz Jahn. Napisal je tudi spremno besedo (Jahn 1973). Med opombami je zapisano, da je urednik Mladinski knjigi izbor novel, črtic in odlomkov poslal v nemščini, francoščini in angleščini, »največkrat kar v dveh jezikih, s čimer je pač olajšal delo našemu prevajalcu«. Vsa besedila v antologiji je prevedel Bojan Ilich. Med avtorji so Cameron Duodu, Ayi Kwei Armah, Amos Tutuola, Gabriel Okara, Chinua Achebe, Wole Soyinka, Peter Abrahams, Alex La Guma, Richard Rive in Ngugi wa Thiong'o.

Dve leti po tem, ko je leta 1986 Wole Soyinka dobil Nobelovo nagrado za književnost, je Cankarjeva založba v zbirki Nobelovci objavila njegovo avtobiografsko delo *Aké: leta otroštva* (v izvirniku je izšlo leta 1981). Delo je prevedel Janko Moder, ki je v spremni besedi zapisal, da je Soyinka »gotovo tudi s političnim bojem podprl svojo literarno kandidaturu in obenem potrdil splošno spoznanje, da je tudi Afrika ujela korak z Evropo in jo posnema v dobrih in slabih značilnostih, saj so nekatere afriške književnosti dozorele že do mednarodne, svetovno priznane ravni in tudi pri njih odmevajo sodobni literarni tokovi z vsemi zgradbenimi in slogovnimi posebnostmi, tako da ne gre več samo za golo človeško spodbudne pripovedi in dokumente o življenju, ne več samo za kolonialne in rasne nesporazume, temveč za veliko raznovrstnejša splošno človeška nasprotja in sozvočja in njihovo umetniško obdelavo« (Moder 1988). V povezavi s *Tolmači* je Moder zapisal, da Soyinku »ni šlo ne za vsakdanji pisateljski prijem ne za konvencionalno vsebino, temveč je poskušal v vsem hoditi svoja pota in obenem v romanu podati lastno vizijo sveta« ter da se je »po donkihотовsko spustil v boj z največjimi razočaranji, ki jih je doživljal v domovini, predvsem zaradi politične in rasne, pa tudi vsakršne druge nestrpnosti« (ibid.).

V reviji *Sodobnost* je v rubriki Pisatelj v izgnanstvu leta 2006 izšel esej Woleja Soyinka »Izgnanstvo« (Soyinka 2006). Prevedla ga je Nina Zabukovec.

Ko je leta 1991 Nobelovo nagrado za književnost prejela Nadine Gordimer, so v različnih publikacijah izšla tudi njena krajša avtorska besedila – predvsem novele. V reviji Prešernove družbe *Srce in oko* je Ivan Dolenc objavil prevod kratke zgodbe Nadine Gordimer *Nekaj za vmesni čas: zgodba iz Južne Afrike* (Dolenc 1991).

Leta 1993 je Cankarjeva založba v zbirki Nobelovci objavila izbrane novele Nadine Gordimer, ki jih je prevedla Alenka Moder Saje, spremno besedo o avtorici pa je napisal urednik zbirke Janko Moder.

Ko je leta 2003 J. M. Coetzee dobil Nobelovo nagrado za književnost, je bil v *Delovih* Književnih listih pod naslovom »Nobelovec, ki zareže skozi cement človeške kalvarije« objavljen kratek opis pisateljevega dela ter odlomek iz romana *Sramota* (Delo, 13. 10. 2003). V reviji *Sodobnost* je v prevodu Dušanke Zabukovec izšel njegov esej »Kaj je realizem« (Coetzee 2003).

Leta 2004 je pri Cankarjevi založbi izšlo sedemnajst kratkih zgodb ganske pisateljice Ame Ate Aido z naslovom *Vse šteje: izbrane zgodbe*. Prevedla jih je Polona Glavan, spremno besedo je napisala Nataša Hrastnik.

V prvem desetletju 21. stoletja sta izšli še dve antologiji afriške književnosti. Najprej je leta 2006 pri KUD *Sodobnost International* izšla antologija *Zgodbe iz Afrike*. Zgodbe je izbrala, prevedla in uredila Jana Bauer. Avtorji so med drugim Nuruddin Farah, Ngugi wa Thiong'o, Ben Okri in Abdulrazak Gurnah.

Leto pozneje je Mladinska knjiga v zbirki Kondor objavila antologijo sodobnih afriških zgodb pod naslovom *Jutri je predaleč*. Zgodbe je izbrala Nataša Hrastnik, ki je napisala tudi spremno besedo »Afrika pri nas doma« ter dodala opombe. Antologija vsebuje kratke zgodbe piscev iz vseh koncev celine. Med anglofonimi so zastopani Ama Ata Aidoo, Adewale Maja-Pearce, Segun Afolabi, Chimamanda Ngozi Adichie (naslov njene zgodbe je tudi naslov antologije), Leila Aboulela, Nuruddin Farah, Parselelo Kantai, Doreen Baingana, Abdulrazak Gurnah, Dambudzo Marechera, Yvonne Vera, Ken Barris, Sheila Roberts, Chris van Wyk, Ivan Vladislavić. Prevode afriških anglofonih avtorjev so prispevali Andrej E. Skubic, Irena Duša, Katja Zakrajšek in Nataša Hrastnik. Zbirko je uredil Aleš Berger.

Leta 2008 je pri KUD France Prešeren izšel iz nemščine preveden leksikon *Književnost črne Afrike: leksikon avtoric in avtorjev*; uvod k slovenski izdaji je napisala Nataša Hrastnik (2008).

Pred izidom prevoda Okrijevega romana *Cesta sestradanih* leta 2016 so izšli prevodi štirih njegovih esejev: v *Sodobnosti* »Pesniki in njihovi nasprotniki«, 1992, »Užitki pripovedovanja zgodb«, 1999, »Tačas ko svet spi«, 1999, in v *Razgledih* »Beg iz Shakespearove strašne môre: pet meditacij o Othellu«, 2004.

Ob eseju »Epska forma nigerijskega romana« (Babnik 2012) so v reviji *Literatura* izšli odlomki del štirih nigerijskih pisateljev in njihovi kratki življenjepisi: Babnik je prevedla odlomek iz romana Chimamande Ngozi Adichie *Vijolični hibiskus* (knjižni prevod je preimenovala v *Škrlatni hibiskus*). Lara Simona Taufer je prevedla odlomek iz romana *Dežela miline* Chrisa Abanija, Tanja Tolar je prevedla odlomek iz romana Sefi Atte *Vse dobro bo prišlo*, Jure Potokar pa odlomek iz romana *Merjenje časa* Helona Habila.

3.2.4 Znanstveni in strokovni članki ter druga znanstvena dela

Leta 2007 je pri založbi Krtina izšel *Zbornik postkolonialnih študij*, ki ga je uredil Nikolai Jeffs (Jeffs 2007). V njem so objavljeni prevodi del nekaterih ključnih postkolonialnih mislecev: Edwarda Saida, Gayatri Spivak, Homija Bhabha, Frederica Jamesona idr.

Gabriela Babnik se je v reviji *Ars & humanitas* v eseju »Roman Chinua Achebeja *Razpad* kot odgovor na negativno prezentacijo Afričanov« naslonila na kolonialno predstavo o Afriki in Afričanih v romanih *Srce teme* Josepha Conrada in *Mister Johnson* Joycea Caryja ter opisala, kako domnevna odsotnost osebnostnih lastnosti, zgodovinskosti in logike, ki se pripisuje Afričanom, postane konstitutivni element Achebejevega romana – roman, ki »piše nazaj«, generira iste manjkajoče elemente afriškega lika (Babnik 2009).

Identiteta je pogosto predmet raziskovalnih del s področja afriške anglofone književnosti. Z njo se je v okviru doktorske disertacije »Oblikovanje identitete v literaturi afriških in afroameriških pisateljic« ukvarjala Nataša Hrastnik (Hrastnik 2002). Katja Zakrajšek je na Oddelku za anglistiko in amerikanistiko Filozofske fakultete v Ljubljani diplomirala iz teme »Woman, Christian, Igbo?: reading postcolonial identities: Chimamanda Ngozi Adichie's *Purple hibiscus* and its intertexts« (Zakrajšek 2008c). Melita Vešner (Vešner 2009) je v diplomskem delu obravnavala vprašanje identitete v romanu Chinua Achebeja *Razpad*.

Raziskovalno področje Gabriele Babnik je nigerijska književnost. V diplomskem delu »Wole Soyinka, tragično v luči postkolonialnih študij« (Babnik 2005) se je ukvarjala s Soyinkom, v razširjeni seminarski nalogi z Achebejem: »Chinua Achebe, stvari razpadajo in postkolonialni kontekst« (Babnik 2004c), v okviru magistrskega dela pa je preučevala nigerijski roman (Babnik 2010).

Leta 2012 je Gabriela Babnik v reviji *Literatura* objavila esej »Epska forma nigerijskega romana«, v katerem je razdelala nigerijski roman kot postkolonialni diskurz s posebnim poudarkom na romanih, objavljenih v osemdesetih letih (Babnik 2012).

»Magični realizem v romanu Bena Okrija *The Famished Road*« je v diplomskem delu raziskovala Vesna Osterc (Osterc 2016).

Prevajanje pidžinske angleščine v romanih *Soldatko* in *Nekaj vijoličastega* je v diplomskem delu preučevala Katja Knez (Knez 2012). S prevajanjem hibridnega

jezika v slovenski jezik pa se je ukvarjala Teja Levačič v magistrskem delu »Postkolonialni afriški roman: hibridni jezik v Achebejevem romanu *Božja puščica*« (Levačič 2017).

Problematiko prevajanja afriškega evrofonega romana v slovenščino je analizirala tudi Katja Zakrajšek, ki je z uporabo Bahtinovih konceptov podobe jezika in orkestracije večjezičnosti prikazala, da je uspešen prevod tisti, ki upošteva specifično kulturo in kulturnopolitično umestitev besedila (Zakrajšek 2009).

3.2.5 Podatki o knjižnični izposoji

Recepčijo afriškega anglofonega romana med slovenskimi bralci smo preverili s podatki o knjižničnih izposojah od leta 2000, ko je Cobiss začel zapisovati podatke o izposoji, do 31. 12. 2023. Podatkov za obdobje pred letom 2000 ni mogoče pridobiti, zato številke, ki zadevajo romane, izdane pred tem časom, niso povsem verodostojne. Romani so v razpredelnici razvrščeni po letu izdaje prevoda.

Avtor, naslov in leto izdaje	št. izposoj
Peter Abrahams, <i>Divji pohod</i> , 1960	317
Chinua Achebe, <i>Okonkwo</i> , 1964	439
Alan Paton, <i>Jokaj, ljubljena dežela</i> , 1968	183
Chinua Achebe, <i>Božja puščica</i> , 1977	881
Nuruddin Farah, <i>Upognjeno rebro</i> , 1978	653
Legson Kayira, <i>Pripornik</i> , 1979	232
Nadine Gordimer, <i>Posestnik</i> , 1979	941
Wole Soyinka, <i>Tolmači</i> , 1980	299
Ngugi wa Thiong'o, <i>Krvavi cvetni listi</i> , 1980	318
Alex La Guma, <i>V megli ob izteku poletja</i> , 1980	182
Richard Rive, <i>Obsedno stanje</i> , 1980	338
Leonard Kibera, <i>Glasovi v temi</i> , 1981	665
Nadine Gordimer, <i>Burgerjeva hči</i> , 1987	2058
J. M. Coetzee, <i>Sovražnik</i> , 1993	1841
Chinua Achebe, <i>Mravljišča v savani</i> , 1996	1505
J. M. Coetzee, <i>V srcu dežele</i> , 2001	5759
J. M. Coetzee, <i>V srcu dežele</i> , 2003	699

Nuruddin Farah, <i>Zemljevidi</i> , 2003	3572
Amma Darko, <i>Brez obraza</i> , 2004	3546
J. M. Coetzee, <i>Sramota</i> , 2004	6856
J. M. Coetzee, <i>Življenje in časi Michaela K.</i> , 2004	2124
J. M. Coetzee, <i>V pričakovanju barbarov</i> , 2005	3563
Chinua Achebe, <i>Razpad</i> , 2007	2873
Ken Saro-Wiwa, <i>Soldatko</i> , 2008	1024
Amos Tutuola, <i>Pivec palmovega vina</i> , 2008	973
Chimamanda Ngozi Adichie, <i>Polovica rumenega sonca</i> , 2008	8791
Nadine Gordimer, <i>Pobran</i> , 2010	3641
Chimamanda Ngozi Adichie, <i>Amerikanka</i> , 2014	4948
Ben Okri, <i>Cesta sestradanih</i> , 2016	1266
Chimamanda Ngozi Adichie, <i>Škratni hibiskus</i> , 2017	3821
Alex La Guma, <i>Čas ptice ubijalke</i> , 2018	455
Oyinkan Braithwaite, <i>Moja sestra, serijska morilka</i> , 2019	5131
Ngugi wa Thiong'o, <i>Pšenično zrno</i> , 2022	319

3.2.6 Povzetek

V prvem obdobju, tj. do leta 1990, v tiskanih medijih tako rekoč ni bilo odzivov na izide prevodov afriških anglofonih romanov. Edino recenzijo je objavil *Dnevnik* leta 1980 ob izdaji romana *Tolmači*.

Čeprav sta v devetdesetih letih izšla samo dva anglofona afriška romana, je bila afriška anglofona književnost v medijih deležna več pozornosti kot desetletja pred tem. Na oba romana (*Sovražnik* in *Mravljišča v savani*) so se kritičsko odzvali v *Razgledih*, *Mravljišča v savani* pa so omenili tudi v lokalnem *Dolenjskem listu*.

Nobelova nagrada Nadine Gordimer 1991 je medijsko močno odmevala. V različnih časopisih so objavili njene novele in eseje, leta 1993 pa je izšla še zbirka izbranih novel v prevodu Alenke Moder Saje, ki je leto kasneje prevajalki prinesla Sovretovo nagrado.

Z novim tisočletjem se je odziv na objave afriških anglofonih romanov še stopnjeval. O romanu J. M. Coetzeeja *V srcu dežele* so ob njegovi objavi leta 2001 pisali v revijah *Literatura*, *Ampak* in *Revija o knjigi* ter dnevnih *Delo* in *Večer*. Podoben odziv je spremljal tudi objave prevodov drugih

Coetzeejevih romanov, ki so izšli po tem, ko je leta 2003 prejel Nobelovo nagrado za književost. O romanu *Sramota* so tako pisali v *Literaturi*, *Delu* in *Večeru*, o romanu *Življenje in časi Michaela K.* v *Štajerskem tedniku* in o romanu *V pričakovanju barbarov* v *Dialogih*, *Delu*, *Večeru* in *Bukli*.

Izid romana Amme Darko *Brez obraza* je bil povezan s festivalom kulture Zahodne Afrike med marcem in julijem 2004. Ko je pisateljica obiskala Ljubljano, sta bila z njo opravljena dva intervjuja, eden je bil objavljen v *Delu* in drugi v reviji *Ampak*; v slednji je izšla tudi recenzija romana.

Ob ponatisu romana *Okonkvo* oziroma *Razpad* so o Achebejevi knjigi pisali v *Literaturi*, tako leta 2007 (Zakrajšek) kot 2009 (Babnik), ter v *Štajerskem tedniku*. Zakrajšek je v *Literaturi* analizirala tudi roman *Soldatko* in njegov prevod, prevod romana *Pivec palmovega vina* pa so omenili samo v *Štajerskem tedniku*. Prevod romana *Pobran* so recenzirali v reviji Celjske Mohorjeve družbe, *Zvon*.

O romanih Chimamande Ngozi Adichie se je pisalo, še preden je leta 2008 izšel njen prvi slovenski prevod. *Škrlatni hibiskus* je bil leta 2005 omenjen v *Delu*, leta 2008 je bil v reviji *Ampak* objavljen prevod intervjuja s pisateljico, o izidu romana *Polovica rumenega sonca* pa so istega leta pisali v *Magu*. Izid romana *Amerikanka* so pospremili v *Pogledih* (2013) in *Delu* (2014), recenzija *Škrlatnega hibiskusa* pa je bila leta 2018 objavljena v *Mladini*.

O romanu *Cesta sestradanih* so ob izidu slovenskega prevoda pisali v *Mentorju* in *Mladini*, o romanu *Čas ptice ubijalke* pa samo v *Mladini*.

Po letu 1990 je torej opaziti mnogo več odzivov na izdajanje anglofone afriške literature tako v osrednjih medijih (*Delo*, *Večer*, *Mag* in *Mladina*) kot tudi v humanističnih in literarnih revijah (*Ampak*, *Razgledi*, *Dialogi* in *Literatura*). Zanimivo je, da so izid prevodov afriške književnosti spremljali tudi v lokalnih časopisih: slavist in bibliotekar Vladimir Kajzovar je o njih na primer poročal v rubriki Na knjižni polici *Štajerskega tednika*.

Avtorji najbolj poglobljenih recenzij in spremnih besed k romanom so vse bolj poznavalci postkolonialne književnosti, ki so se s tematiko srečali tudi raziskovalno: Gabriela Babnik je v okviru magistrske naloge preučevala nigerijski moderni roman, Katja Zakrajšek se je v diplomski nalogi prek romana *Škrlatni hibiskus* Chimamande Ngozi Adichie ukvarjala s postkolonialnimi identitetami, Nataša Hrastnik je doktorirala iz teme »Oblikovanje identete v literaturi afriških in afroameriških pisateljic«.

Občasno je mogoče pri esejih, recenzijah in poročilih zaznati eksotizacijo afriških avtorjev in podtone, ki nakazujejo ideološko naravnost piscev (prim. Grah 1963b). V obdobju do leta 1990 je opaziti zelo poudarjeno omenjanje barve kože, na primer v poročilu o blejskem srečanju PEN (Pogačnik 1978, 1997). V obdobju po letu 2000 pa zbode v *Zvonu* objavljena recenzija romana *Pobran* (Vombek 2010), ki bi jo lahko razumeli kot nekoliko diskriminatorno do islamske vere: delo obravnava obratno migracijsko perspektivo, pri kateri junakinja zapusti domovino (Južno Afriko), ker želi živeti v tretjem svetu.

Podatki o knjižnični izposoji kažejo, da si ljudje prej izposodijo knjige, ki jih spremlja publiciteta. Pri knjigah, ki so izšle pred letom 2000 in o katerih se v tiskanih medijih ni veliko pisalo, opazimo bistveno manj izposoj kot pri knjigah, katerih izid so pospremili v več različnih medijih, kar je značilno za obdobje po letu 2000. Velik vpliv imajo nagrade, npr. Nobelova nagrada zlasti v primeru J. M. Coetzeeja, pa tudi dogodki, v okviru katerih so bili objavljeni nekateri prevodi (npr. festival kulture Zahodne Afrike, festival Fabula ipd.).

3.3 DESKRIPTIVNA KONTRASTIVNA ANALIZA PREMIKOV MED IZVIRNIKOM IN PREVODOM

Tretji del empiričnega dela naloge vsebuje deskriptivno kontrastivno analizo prevodnih premikov med izvirnikom in prevodom. V besedilno analizo so vključeni tisti romani, pri katerih se je po skrbnem pregledu pokazalo, da vsebujejo nestandardne jezikovne prvine. Primerjali smo segmente besedila iz izvirnika in prevoda in preverili, na kakšen način so prevajalci v ciljni jezik prenašali tiste jezikovne sestavine, ki imajo v izvirniku funkcijo rušenja osrednje vloge angleščine in s kakšnimi prevajalskimi strategijami so ustvarjali novo jezikovno stvarnost, ki bi ciljnemu bralcu predstavila v literarnem delu upodobljeno družbeno in kulturno postkolonialno okolje.

Od enaintridesetih romanov, zajetih v raziskavi, jih bo v besedilno analizo vključenih **osemindvajset**. Osredotočili se bomo na ključne strategije postkolonialnih afriških pisateljev, ki z vnašanjem elementov iz avtohtonih jezikov ustvarjajo hibridno besedilo: neprevedene besede, medjezik, spojitev angleške leksike in vernakularnega jezika, kodno preklapljanje in različne druge manifestacije oralnosti. Osnovno izhodišče pri tem bodo strategije jezikovnega prilaščanja v postkolonialnem pisanju, kot so jih opredelili Ashcroft in sod. (2002), dopolnili pa jih bomo z načini kulturne reprezentacije, kot jih definira

Bandia (2008), ter s ponovitvami kot slogovnim sredstvom za poustvarjanju melodičnosti (Aibo Laurence 2021).

V besedilih bomo torej iskali naslednje strategije ustvarjanja hibridnosti v postkolonialnem besedilu:

- **neprevedene besede in izraze iz vernakularnih jezikov;**
- **medjezik;**
- **spojitev standardne leksike in vernakularne sintakse;**
- **kodno preklapljanje;**
- **manifestacije oralne tradicije: pozdravljanje, naslavljanje, pogovore, parabole.**

Zaradi večje preglednosti smo romane geografsko razdelili v tri skupine glede na to, od kod prihajajo avtorji, ki so jih napisali. Zahodna, vzhodna in južna Afrika se razlikujejo tudi jezikovno, čemur je prilagojena reprezentacija vernakularnih jezikov v romanih: v zahodni Afriki je zelo izrazit pidžin, medtem ko se v vzhodni in južni Afriki ni razvil.

Pri deskriptivni kontrastivni analizi premikov med izvirnikom in prevodom bomo uporabili komparativno in deskriptivno metodo Kitty M. van Leuven-Zwart (1989, 1990) za ugotavljanje in opisovanje premikov med izvirnikom in prevodom pripovednih besedil. Njena metoda temelji na predpostavki, da lahko mikro- in makrostrukturni premiki v prevodu kažejo na prevajalske norme, ki jih je sprejel prevajalec, njegovo interpretacijo izvirnih besedil in strategijo, uporabljeno med postopkom prevajanja. Komparativni del je namenjen proučevanju mikrostrukturne ravni besedila, ki obsega povedi, stavke ali stavčne fraze, deskriptivni pa proučevanju makrostrukturne ravni, tj. ravni, na kateri se mikrostrukturni premiki konkretizirajo v miselno predstavo o besedilu. Namen sistema je vzpostaviti veljavne in preverljive možnosti opisa, ki naj pojasnijo, kako in v kolikšni meri se prevod razlikuje od izvirnika. Leuven-Zwart prevodne premike na mikronivoju deli na modulacije, modifikacije in mutacije. Za namen naše raziskave se bomo omejili na element stiliščne modulacije z ozirom na socialni aspekt disjunkcije v kategoriji kulturno specifičnih elementov ter kategoriji višanja ali nižanja registra. Obe kategoriji bomo prilagodili zahtevam raziskave. Nestandardne elemente v izhodiščnem besedilu bomo kategorizirali kot slogovno zaznamovan del besedila in preverjali, ali ga je prevajalec nadomestil s slogovno nezaznamovanim ali drugače slogovno zaznamovanim elementom, se pravi, ali je nestandardno prvino nevtraliziral, podomačil, registrsko zvišal ali znižal.

Na makrostrukturni ravni bomo na osnovi podatkov o premikih poskušali sklepati, katere prevodne norme so vodile prevajalce, da so posegali po opisanih strategijah. V okviru metode mnogoterih vzročnosti bomo nato preverili, v kakšni medsebojni povezanosti so posamezne prevodne norme s prevajalčevim habitusom in prevodnim poljem oziroma obratno, kako sta habitus in polje vplivala na razvoj novih norm.

Kontrastivna analiza vzorcev, izbranih iz različnih delov romanov, naj bi pokazala, ali so slovenski književni prevajalci upoštevali sestavine hibridnega postkolonialnega diskurza in pri prevajanju uporabljali takšne strategije, ki bralca prevoda ne prikrajšajo za izvorni kulturni naboj in upodobljeno družbeno in kulturno stvarnost; ali torej niso z nepremišljenimi rešitvami na novo ustvarjali predsodkov do (post/kolonialnega) *drugega*, ki si jih postkolonialna literatura prizadeva rušiti. Deskriptivna kontrastivna mikroanaliza prevodnih premikov na leksikalni, oblikoslovni, skladenjski in slogovni ravni med izvirnikom in prevodom naj bi pokazala, na kakšen način so prevajalci v ciljni jezik prenašali tiste jezikovne sestavine, ki imajo v izvirniku funkcijo rušenja osrednje vloge angleščine in s kakšnimi prevajalskimi strategijami so ustvarjali novo jezikovno stvarnost, ki bi ciljnemu bralcu predstavila v literarnem delu upodobljeno družbeno in kulturno postkolonialno okolje.

3.3.1 Zahodna Afrika

V slovenščino prevedeni romani iz zahodne Afrike, tj. iz Nigerije in Gane, vsebujejo številne neprevedene izraze, besede in fraze iz jezikov lokalnih etničnih skupin, odvisno od tega, iz katere skupine izvira avtor. Gre prevsem za besedišče, ki označuje predmete iz neposrednega fizičnega okolja. Tako Chinua Achebe kot Chimamanda Ngozi Adichie vnašata v besedilo igbojske izraze, predvsem Achebe pa tudi druge elemente igbojske oralne kulture, kot so pregovori, metafore, aforizmi, parabole itd. Wole Soyinka, Amos Tutuola in Oyinkan Braithwaite posegajo po jorubskih izrazih.

Reprezentacija nigerijske angleščine oziroma pidžina je najbolj izrazita pri Kenu Saro-Wiwu, pa tudi pri Achebejevem kasnejšem delu *Mravljjišča v savani*, Soyinkovih *Tolmačih* in *Polovici rumenega sonca* Chimamande Ngozie Adichie.

Jezik v Tutuolovem romanu *Pivec palmovega vina* ima idiosinkratične posebnosti in ga ni mogoče uvrstiti v zgornje kategorije. Tutuola je spojil jezikovne strukture dveh jezikov, jorubskega jezika in standardne angleščine, vendar pa hkrati modificiral izvorno jorubsko vsebino in angleščino kot medij na način,

da je ustvaril edinstveno diglosijo, ki združuje jorubsko oralnost, ritme, pregovore in muzikalnost z angleško frazeologijo ter referencami na sodobno Nigerijo (Kendall 2018). Achcroft in sod. (2002) Tutuolov način pisanja poimenujejo »medjezik«.

Hibridnost romana *Cesta sestradanih* Bena Okrija je predvsem v njegovi kombinaciji evropske forme *bildungsromana* z jorubskim motivom *abikuja*, angleščina pa je standardna.

Nekatere posebnosti nigerijske angleščine, reprezentirane v analiziranih romanih (Schneider 2007: 199–212; Alo in Mesthrie 2008: 323–339):

- sedanjik se uporablja za opisovanje dogodkov v preteklosti

Even two days ago we **are hearing** shelling, but the town council say it **is** our troops practising. (Adichie 2007: 302)
- glagoli, ki označujejo stanje, posebej glagoli zaznavanja, se uporabljajo v progresivni obliki

But everybody **is knowing** that the vandals are close. (Adichie 2007: 302)
- določni in nedoločni člen se izpuščata

Even I am sending *ø message* with the driver of Professor Blyden since many weeks ago. (Adichie 2007: 302)
- pojavi se podvajanje (pod vplivom domorodnih jezikov) kot vir novega besedišča ali za izražanje poudarka – največkrat se podvajajo pridevniki in prislovi

So I'm taking my family and our goats to the **inside-inside** farm. (Adichie 2007: 302)

Nekatere posebnosti nigerijskega pidžina, reprezentirane v analiziranih romanih (Schneider 2007: 199–212; Faraclas 2008: 340–367):

- glagoli nimajo obrazila za izražanje časa, glagolskega vida in modalnosti

Ah, **no be you carry me go** home from here that night? (Achebe 2001: 128)
- kopula *de* ima lokativni pomen

The President been **de there** since yesterday. (Achebe 2001: 67)

- dovršnost se izraža s sobesedilom, prislovnimi določili ali z glagoli stanja, lahko pa tudi s pomožnikom **don**, ki stoji pred glagolom, ali s pomožnikom **finish**, ki stoji za glagolom

*Nobody will kill you Elewa. Why you no drive me home yourself if say you know arm robbers **done finish** for Bassa ...'* (Achebe 2001: 32)

- pred nedoločnikom je pogost predlog **for**
- pojavi se oziralni zaimek **we(y)**, ki je obvezen takrat, ko je v vlogi osebk

Na me one refuse **for** siddon. (Achebe 2001: 67)

My pickin na dat two **wey** de run yonder and dat yellow gal. (Achebe 1989: 31)

- nikanica **no** se pojavlja med osebkom in glagolom

But we **no** go return back just like dat. (Achebe 1989: 153)

I **no** wan make dem put trouble for we head. (Achebe 1989: 153)

- besedica **na** se uporablja kot vezni člen za uvajanje novih informacij

'My pickin **na** dat two wey de run yonder and dat yellow gal. Di oder two **na** Cook im pickin. Di oder one yonder **na** Gardener him brodder pickin.' (Achebe 1989: 31)

- namesto svojilnega zaimka *his* se uporablja osebni zaimek **him**

Di oder one yonder na Gardener **him** brodder pickin. (Achebe 1989: 31)

- **una** se uporablja kot zaimek v drugi osebi množine, *you, your*

Oga I beg **una** o. (Soyinka 1988: 93)

- **dem** se uporablja kot osebni zaimek v množini, *they*

Dem talk say make rain come quick quick. (Achebe 1989: 31)

- pogosto diskurzno sredstvo je podvajanje pridevnikov oz. prislovov

Big big grammar. **Long long** words. Every time. (Saro-Wiwa 2010: 17)

- členek na koncu povedi **o** se uporablja za izražanje solidarnosti ali poudarjanje izrečenega

Oga I beg una **o**. (Soyinka 1988: 93)

Roman *Pivec palmovega vina* Amosa Tutuola je Miriam Drev prevedla leta 2008. V predgovoru je zapisala, da je roman sicer napisan v angleščini, a vsebuje slogovne posebnosti, ki tudi »v angleškem jeziku učinkujejo dokaj nenavadno«. Omenila je tudi ponavljanje in pravopisne odstopke od standarda. V prevodu je želela ohraniti specifično obarvanost izvirnika, ki »utegne pri bralcu doseči neke vrste zamaknjenost in prestopke v magično zaznavo«.

Tutuola je v romanu *Pivec palmovega vina* ustvaril izviren jezikovni sistem, kakršen je značilen za ljudi, ki se učijo drugi jezik in pri tem glasovnih, morfoloških in sintaktičnih oblik ne prilagodijo jezikovnim normam ciljnega jezika. Jezik zaznamujejo preproste stavčne strukture, ponovitve celih fraz, nestandardne besedne zveze, osnoven jezikovni register in slovnične nepravilnosti.

V prevodu Miriam Drev smo opazili, da je prevod registrsko višala in preproste strukture nadomeščala z idiomatskimi izrazi: (1) *I thought within myself – sem se domislil; I said that I would find – sem sklenil, da bom poizvedel; my palm-wine tapster who had died – svojega pokojnega točaja palmovega vina*; (2) *full of – je mrgolelo; [...] making their cruelties even worse – uganjala še hujše okrutnosti*; (3) *I told him – odvrnil sem*. Slovničnih nepravilnosti ni prenašala v ciljni jezik: (1) *whole people – vsi ljudje*; (3) *He (Death) asked me from where did I come – Ona (Smrt) me je vprašala, od kod prihajam; I had been hearing about him – sem [...] slišal [...] o njej*. Prevod je »tekoč«, ni pa ohranil specifične obarvanosti izvirnika.

1)

When I saw that there was no palm-wine for me again, and nobody could tap it for me, then **I thought within myself** that old people were saying that the **whole people** who had died in this world, did not go to heaven directly, but they were living in one place somewhere in this world. So that **I said that I would find out** where **my palm-wine tapster who had died** was. (Tutuola 2014: 5)

Ko sem videl, da spet ni palmovega vina zame in da mi ga nihče ne zna iztočiti, **sem se domislil**, kako so stari ljudje radi pripovedovali, da ne gredo **vsii ljudje** po svoji smrti na tem svetu naravnost v nebesa, marveč prebivajo na nekem drugem kraju na našem svetu. In tako **sem sklenil**, da bom **poizvedel**, kje bi lahko našel **svojega pokojnega točaja palmovega vina**. (Tutuola 2008: 11)

2)

This town was very big and **full of** unknown creatures, both adults and children were very cruel to human-beings, and yet they were looking for ways of **making their cruelties even worse**; (Tutuola 2014: 57)

To mesto je bilo zelo veliko in v njem **je mrgolelo** neznanih bitij, tako odraslih kot otrok, ki so bila navse brezsrčna do ljudi, a so ne glede na to venomer znova iskala načine, s pomočjo katerih bi **uganjala še hujše okrutnosti**. (Tutuola 2008: 63)

3)

He (Death) asked me from where did I come? [...] **Then he asked what did I come to do? I told him that I had been hearing about him** in my town and all over the world [...]. (Tutuola 2014: 9)

Ona (Smrt) me je vprašala, od kod prihajam. [...] Potem me je vprašala, kaj me je pripeljalo k njej. **Odvrnil sem, da sem** v svojem mestu in povsod po svetu **slíšal** pripovedovati **o njej** [...] (Tutuola 2008: 15)

Za Miriam Drev je bil *Pivec palmovega vina* že tretji prevod postkolonialnega dela. Pri prevodu romana *Maser mistik* leta 2002 je z močno regionalno zaznamovanimi narečnimi izrazi, ki spominjajo na gorenjski dialekt, ustvarila sicer berljiv in dinamičen prevod, ki pa daje bralcu popačeno predstavo o karibski postkolonialni družbi (Grahek Križnar 2015). Ravno nasprotno kot pri *Pivcu palmovega vina*, kjer je register višala na ravni leksike, je pri *Maserju mistiku* na ravni leksike kompenzirala nestandardnost trinidadske indijske kreolščine, na ravni sintakse, morfologije in glagolskih struktur pa jo je nevtralizirala.

Prevod romana *Pivec palmovega vina* v poljščino (izšel je leta 1983) je analizirala Gołuch (2014). Na osnovi več primerov ugotavlja, da je poljska prevajalka Tutuolov jezik standardizirala tako na ravni besedišča kot slovnice, privzela pa je slog poljskih pravljic. Poljski prevod se tako nagiba k podomačevanju. Spodnji primer pokaže, kako je Drev v primerjavi s poljskim prevodom pri tem primeru neslovničnost kompenzirala z idiomatskim jezikom.

Izvirnik:

But by the time that he was saying so, he was humming with a terrible voice and also grew very wild and even if there was a person two miles away he would not have to listen before hearing him [...] (Tutuola 2014: 18)

Poljski prevod:

A mówił przy tym głosem dzikim i strasznym jak warkot, który słyhać było na dwie mile.

[And he spoke thus with a voice wild and terrible like whirr, which was heard two miles away.]

[In tako je govoril z glasom, divjim in strašnim kakor brnenje, ki se ga je slišalo dve miljii daleč.] (moj prevod)

Slovenski prevod:

Medtem je začel žužnjati s strašnim glasom in poleg tega je postal zelo divji, in celo če bi ga poslušal nekdo, ki bi bil dve miljii stran, mu ne bi bilo treba čisto nič vleči na ušesa [...] (Tutuola 2008: 24)

Roman *Okonkwo/Razpad* Chinua Achebeja je Branko Avsenak prevedel leta 1964. Hibridni jezik v romanu se manifestira skozi igbojske izraze in elemente oralnosti, kot so naslavljanje, pregovori in parabole. Igbojski izrazi, ki so zaznamovani s poševnim tiskom, so ponekod pojasnjeni v sobesedilu. Kjer neprevedni izraz ni pojasnjen v sobesedilu, je razložen v slovarčku igbojskih izrazov na koncu knjige. Slovarček ima samo izdaja iz leta 2007.

Prevajalec Branko Avsenak je neprevedene igbojske izraze pustil v poševnem tisku bodisi v citatni obliki (4) bodisi jih je prečrkoval (5): (4) hut, or *obi* – koli-ba, *obi*; (5) dancing *egwugwu* – plešoče *egvugvuje*. Popačeni naziv »sah«, s katerim sodni pomočnik, ki je domačin, naslavlja komisarja, je slogovno moduliral v nevtralnno obliko »sir« in tako zvišal register (6). Specifično igbojskega načina pozdravljanja ni moduliral: vodilni *egvugvu* v Umuofiji, Ajofia, pozdravi misionarja gospoda Smitha: (7) *The body of the white man, I salute you – Pozdravljam telo belega moža*. Roman vsebuje veliko pregovorov, saj je »med ljudstvom Ibo [...] pogovorna umetnost hudo v časteh in pregovorom pravijo palmovo olje, s katerim se jedo besede« (Achebe 2007:12). Prevajalec v prevodu pregovorov ni moduliral, temveč jih je prevedel v vsej njihovi kulturni specifičnosti: (8) *A toad does not run in the daytime for nothing – Krastača podnevi ne skače brez razloga*. Na enak način je na vseh ravneh ohranil kulturno sprecifiko igbojske

basni o tem, zakaj želvin oklep ni gladek. Odlomek (9) je z začetka zgodbe. Pomen neprevedene besede *uli*, ki je barvilo, s katerim si ženske rišejo okraske na kožo, je v izdaji iz leta 2007 pojasnjen v slovarčku.

4)

His own **hut, or obi**, stood immediately behind the only gate in the red walls. (Achebe 1994: 14)

Njegova **koliba, obi**, je stala tik za edinim vhodom v rdečem zidu. (Achebe 2007: 17)

5)

Sometimes another village would ask Unoka's band and their dancing *egwugwu* to come and stay with them and teach them their tunes. (Achebe 1994: 4)

Tu in tam so prebivalci sosednjih vasi za nekaj dni povabili k sebi godce in plešoče *egvugvuje*, da bi se od njih naučili novih napevov. (Achebe 2007: 10)

6)

'Take down the body,' the Commissioner ordered his chief messenger, 'and bring it and all these people to the court.'

'Yes, sah,' the messenger said, saluting. (Achebe 1994: 208)

»Snemi truplo,« je okrajni komisar ukazal vodji sodnih pomočnikov, »prinesite ga na sodišče in zraven pripeljite vse te može.«

»Yes, sir,« je rekel pomočnik in salutiral. (Achebe 2007: 163–4)

7)

'The body of the white man, I salute you,' he [Ajofia] said, using the language in which immortals spoke to men.

'The body of the white man, do you know me?' he asked. (Achebe 1994: 189–90)

»Pozdravljam telo belega moža,« je rekel v govorici, s kakršno občujejo nesmrtniki z ljudmi.

»Telo belega moža, me poznaš?« je vprašal. (Achebe 2007: 149)

8)

'There must be something behind it,' he said, wiping the foam of wine from his moustache with the back of his left hand. 'There must be a reason for it. **A toad does not run in the daytime for nothing.**' (Achebe 1994: 20)

»Nekaj tiči za tem,« je dejal in s hrbtom leve dlani obrisal vinsko peno z brade. »Najbrž ima svoje razloge. **Krastača podnevi ne skače brez razloga.**« (Achebe 2007: 22)

9)

‘Once upon a time,’ she began, ‘all the birds were invited to a feast in the sky. They were very happy and began to prepare themselves for the great day. They painted their bodies with red cam wood and drew beautiful patterns on them with *uli*.

‘Tortoise saw all these preparations and soon discovered what it all meant. Nothing that happened in the world of the animals ever escaped his notice; he was full of cunning. As soon as he heard of the great feast in the sky his throat began to itch at the very thought. There was a famine in those days and Tortoise had not eaten a good meal for two moons. His body rattled like a piece of dry stick in his empty shell. So he began to plan how he would go to the sky.’ (Achebe 1994: 96–99)

»Nekoč je bilo na nebu slavje in povabljene so bile vse ptice,« je začela pripovedovati. »Hudo so se veselile in se pripravljale na veliki dan. Telesa so si poslikale z rdečo bafijo in narisale nanje prelepe vzorce z *ulijem*.

Te priprave je videla želva – in ugotovila, za kaj gre. Prav nič, kar se je dogajajo v živalskem svetu, se ji ni izmuznilo. Bila je namreč zelo premetena. Komaj je slišala o velikem slavju v nebesih, jo je že v mislih nanj začelo srbeti v grlu. Tedaj je vladala velika lakota in želva se dva meseca ni do sitega najedla. Telo ji je kakor dračje šklepetalo v praznem oklepu. Zato je začela razmišljati, kako bi prišla do neba.« (Achebe 2007: 78)

Waltraud Kolb (2011) je analizirala prevode pregovorov iz romana *Razpad* v dveh nemških prevodih – prvem iz leta 1959 in drugem iz leta 1983. Opazila je dva različna prevajalska pristopa: prevajalec starejšega prevoda je ohranil izvorno metaforično rabo jezika in ustvaril podoben narativni učinek, kot ga ima izvirnik. Prevajalki mlajšega prevoda sta izvorno reprezentacijo igbojske kulture nadomestili z evropskimi kulturnimi koncepti. Slovenski prevajalec je izbral podobno strategijo kot prevajalec starejšega nemškega prevoda.

Izvirnik:

As the elders said, if a child washed his hands he could eat with kings.
(Achebe 1994: 8)

Nemški prevod iz leta 1959:

Wie die Altvorderen sagten: Ein Kind, das seine Hände wäscht, kann mit Königen essen. (1959)

[A child who washes its hands can eat with kings.]

[Otrok, ki si umiva roke, lahko jé s kralji.] (moj prevod)

Nemški prevod iz leta 1983:

Jugend, die sich bewährt, wird auch vom Alter geehrt. (1983)

[Young people who prove their worth, are also honoured by their elders]

[Mlade, ki se izkažejo vredne spoštovanja, tudi starejši spoštujejo] (moj prevod)

Slovenski prevod:

Starešine so pravili, da otrok umitih rok lahko jé s kralji. (Achebe 2007: 13)

Branko Avsenak prednostno ni prevajal iz angleščine. Morda prav to pojasni njegov zadržan odnos do tujosti v romanu *Okokvno/Razpad*, s prevodom katerega je pravzaprav med prvimi vpeljal afriško anglofono književnost v slovensko literarno polje.

Roman *Božja puščica* Chinua Achebeja je Alenka Moder Saje prevedla leta 1977. Roman vsebuje podobne elemente iz igbojske kulture kot predhodnik *Razpad*: neprevedene besede, naslavljanje, pregovore in parabole, obenem pa tudi primere kodnega preklapljanja med standardno angleščino in reprezentacijo nigerijskega pidžina. Slovenski prevod romana ni opremljen s slovarčkom.

Alenka Moder Saje je igbojske izraze največkrat prečrkovala in v nasprotju z izvirnikom zapisala v pokončnem tisku (10) *ogene* – *ogene*; (11) *foofoo* – *fu-fuja*. Kulturno specifičnih frazemov, ki v slovenščini zvenijo tuje, ni prilagajala ciljni kulturi, čeprav imamo pomenske ustreznice (12) *are your fingers broken* – *imaš mogoče zlomljene prste*. Prav tako ni modulirala igbojskih pregovorov: (13) *such a land makes lazy people look like master farmers* – *pri taki njivi ima še lenuh toliko kot dober kmet*.

Pri kodnem preklapljanju (14) gre za komunikacijo med lokalnim kolonialnim upraviteljem, stotnikom T. K. Winterbottomom, in njegovim služabnikom Johnom. Služabnik govori pidžin, stotnik se nanj odziva v standardni angleščini. Pogovor se razvije, ko se po dolgem času obeta dež. Johnovo izreko zaznamujejo številne značilnosti nigerijskega pidžina: osebni zaimék *dem*, kazalni zaimék *dat*, oziralni zaimék *wey*, člen *di*, podvojitve *quick quick*, pridevnik namesto prislova v funkciji prislovnega določila *quick* (namesto *quickly*), tavitološka zveza *talk say*, besedica *na*; ob teh so angleške besede za pojme, ki jih v avtohtoni igbojski kulturi ni bilo: *gal*, *cook*, *gardener*, *yonder* ter beseda *pickin*, ki izvira iz portugalsčine in pomeni majhnega otroka. Prevajalka je ohranila podvojitve: *quick quick* – hiter hiter in pridevnik namesto prislova v funkciji prislovnega določila *quick* – hiter. Uporabila je tudi sedanjí čas namesto prihodnjega: *rain come* – dež pride. Prevedek »punčka« za »gal« je registrsko vprašljiv, ker je vpet v nestandardno jezikovno varianto.

Pri primeru (15) gre za reprezentacijo nigerijskega pidžina (za domačine »white man's tongue«), ki je izreka lokalnih policistov, zaposlenih pri kolonialni oblasti. Jezikovne strukture so okrnjene, poleg že omenjenih značilnosti pidžina smo opazili še neskladje v številu *two porson*, nikalnico *no v no go return back*; besede *waka* za *walk*, predlog *for* v neobičajni predložni zvezi *cross for road* itd. Prevajalka je nestandardnost izrazila z glasovno redukcijo *miš* (namesto *misliš*) in tako, da je glagolu v prvi osebi ednine pripela obrazilo za prvo osebo dvojine (*delamva*) ali tretjo osebo množine (*lažemjo*). V tem ni bila povsem dosledna (*srečala*), je pa dosegla učinek posebne izreke, ki ni zaznamovana s katerim od slovenskih dialektov. Prevajalka je tudi izpuščala pomožne glagole *Miš da onadva srečala na cesti* ter sledila neustaljenemu besednemu redu *Taka dolga pot čist zastonj ne delamva*. Prevedka z glasovno spremeno »dam« (v pomenu domov) in s samoglasniško redukcijo »čist« spominjata na ljubljanski dialekt.

10)

The moon that he saw that day was as thin as an orphan fed grudgingly by a cruel foster-mother. He peered more closely to make sure he was not deceived by a feather of cloud. At the same time he reached nervously for his *ogene*. (Achebe 1989: 2)

Luna, kakršno je danes zagledal, je bila suha kot sirota, ki jo skopuško hrani okrutna mačeha. Bolj od blizu je pogledal, da ga ne bi premotil mogoče puh oblaka. Hkrati pa je živčno segel po *ogene*. (Achebe 1977: 12)

11)

Matefi's daughter, Ojiugo, brought in a bowl of **foofoo** and a bowl of soup, saluted her father and set them before him. (Achebe 1989: 9)

Matefina hči Odžiugo je prinesla skledo **fufuja** in skledo juhe, pozdravila očeta in postavila skledi predenj. (Achebe 1977: 20)

12)

'Have you finished preparing the bitter-leaf?' asked Nwafo. 'Don't you know how to prepare bitter-leaf? Or **are your fingers broken?**' (Achebe 1989: 5)

»Si pripravila grenki list?« je vprašal Nwafo. »Ne znaš pripraviti grenkega lista? **Imaš mogoče zlomljene prste?**« (Achebe 1977: 16)

13)

'It is a great land,' said Ezeulu, nodding his head a few times. '**Such a land makes lazy people look like master farmers.**' (Achebe 1989: 111)

»Velika njiva je,« je rekel Ezeulu in nekajkrat pokimal. »**Pri taki njivi ima še lenuh toliko kot dober kmet.**« (Achebe 1977: 145)

14)

Winterbottom, at the railing of his veranda, was also a changed man. He let the dust blow into his eyes and for once envied the native children running around naked and singing to the coming rain.

'What are they saying?' he asked John, who was now carrying in the deck-chairs.

'Dem talk say make rain come quick quick.'

[...]

'Are all these your **pickin**, John?' There was something like envy in his voice.

'No, sir,' said John, putting down the chair and pointing. '**My pickin na dat two wey de run yonder and dat yellow gal. Di oder two na Cook im pickin. Di oder one yonder na Gardener him brodder pickin.**' (Achebe 1989: 30–31)

Tudi Winterbottom ob ograji na verandi je bil spremenjen. Pustil je, da mu je prah pihalo v oči, in le enkrat zavidal domačim otrokom, ki so nagi tekali okrog in prepevali prihajajočemu dežju.

»Kaj pravijo?« je vprašal Johna, ki je prinašal noter ležalnike.

»Ti pravijo **dež pride hiter hiter.**«

[...]

»Je vse to tvoj drobiž, John?« V njegovem glasu je bilo kar nekaj zavisti.
 »Ne, gospod,« je rekel John, odložil stol in pokazal. »Moj mali tam teče in ta rumena **punčka**. Dva ta mala od kuharja. **En mali od brata od vrtnarja**.« (Achebe 1977: 47)

15)

The two policemen conferred in the white man's tongue to the great admiration of the villagers.

'**Sometine na dat two porson we cross for road,**' said the corporal.

'**Sometine na dem,**' said his companion. '**But we no go return back just like dat. All dis waka wey we waka come here no fit go for nating.**'

The corporal thought about it. The other continued:

'**Sometine na lie dem de lie. I no wan make dem put trouble for we head.**' (Achebe 1989: 153–154)

Policajta sta spregovorila v belčevem jeziku, da so ju vaščani občudujejo če pogledali.

»**Miš** da ona dva srečala na cesti,« je rekel desetar.

»**Miš** da,« je rekel njegov tovariš. »Pa ne **gremva** tko **dam**. Taka dolga pot čist zastonj ne **delamva**.«

Desetar je pomislil. Oni je nadaljeval:

»**Miš**, da **lažemjo**. Ne nočem sitnosti na glavo.« (Achebe 1977: 198)

Alenka Moder Saje pri prevajanju romana po lastnih besedah (26. 2. 2015) ni imela izdelanega sistema, kar potrjujejo nekatere nedoslednosti. Nепреvedene izraze je prečrkovala in pustila neoznačene, kulturnospecifičnih fraz (12) in rekov (13) ni modulirala, pri nigerijskem pidžinu pa je modulirala glagolske strukture. Njen pristop z glasovno redukcijo in premeno je izviren, reprezentacija nigerijskega pidžina pa vendarle ne zveni zelo prepričljivo.

Osebni habitus Alenke Moder Saje pokaže, da je roman *Božja puščica* prevedla sorazmerno zgodaj v svoji prevajalski karieri, ni pa bila začetnica. Navsota, kako se spopasti s posebnosti hibridnega jezika, od urednika ni dobila, tako da je bila prepuščena sama sebi. V njen obsežen prevajalski opus je kasneje prištel še druga dela anglofone postkolonialne književnosti, romana *Sramota* J. M. Coetzeeja (2004) in *Dediščina izgube* Kiran Desai (2007) ter *Izbrane novele* Nadine Gordimer (1993).

Na pomen poznavanja kulturnih nians v postkolonialni književnosti opozarja Joseph Eke (Eke 2015). Na nizu primerov iz prevodov romanov *Razpad* in *Božja puščica* v nemščino ugotavlja, da so v prevodih idiomatske aluzije

pogosto prezrte, zaradi česar bralec prevoda ne dobi zadostne kulturne informacije. Navajamo primer iz romana *Božja puščica* ter nemški prevod primerjamo s slovenskim.

Jutro po tem, ko glavnega duhovnika Ezeuluja v Okperiju vtaknejo v ječo, mu iz vasi prinesejo hrano, rekoč, da niso želeli čakati do jutri, ker niso vedeli, ali bo šel naslednji dan mogoče že domov. Ekeja zmoti prevod pripovedovalčevega kometarja Ezeulujevega odziva, namreč Ezeulu *laughed* [...] *the laughter of those who do not cry*. Ezeulu je glavni duhovnik in kot tak zgled dostojanstva in avtoritete. Čeprav je ta trenutek v zgodbi nemočen, se v bolečini zasmeje, ker sodi med tiste, ki ne jočejo. Opisni idiomatski izraz vsebuje kulturni podton, ki v izvorni kulturi nakazuje na strogo upoštevanje družbenega vedenja in odnosa do družbeno-kulturnega pozicioniranja. Iz slovenskega prevoda je videti, da se tudi slovenska prevajalka ni zavedala kulturnega ozadja Ezeulujevega odziva.

Izvirnik:

‘Home?’ Ezeulu laughed. It was the laughter of those who do not cry. (Achebe 1989: 167)

Nemški prevod:

Das Lachen eines Menschen, der nicht weinen will.

[The laugh of a person who does not wish to cry]

[Smeh nekoga, ki noče/ne želi jokati.]

Slovenski prevod:

To je bil smeh tistih, ki se smejejo, namesto da bi se jokali. (Achebe 1977: 214)

Roman *Mravljšča v savani* Chinua Achebeja je Jana Lavtižar prevedla leta 1996. Roman je postavljen v urbano okolje in verjetno je zato v njem neprevedenih igbojskih izrazov manj kot v drugih dveh prevedenih Achebejevih romanih. Roman vsebuje več primerov kodnega preklapljanja, predvsem v dialogih.

Neprevedene igbojske izraze je prevajalka pustila v citatni obliki v poševnem tisku: (16) *kabisa – kabisa*; rek v pidžinu (17), ki v besedilu ni v poševnem tisku, je prevedla: *soja come, soja gwo – danes si, jutri te ni*. Pregovora (18) ni slogovno modulirala: *it takes a lion to tame a leopard – potreben je lev, da ukroti leoparda*.

Pri primeru (19) gre za kodno preklapljanje med standardno angleščino in reprezentacijo nigerijskega pidžina. Pidžin govori lik po imenu Elewa, ki je med sicer izobraženimi protagonisti predstavnica revnejšega sloja, nima formalne izobrazbe in je polpismena. Tisti segmenti besedila, ki vsebujejo nigerijski pidžin s posebnostmi, kot so osebni zaimek *dem*, nikanica *no*, pomožnik *finish*, predlog *for* in besede, kot so *siddon* in *comot*, so v prevodu ortografski zapis pogovornega jezika, ki z glasovnimi redukcijami in premenami še najbolj spominja na ljubljansčino: *tistm, parkiriš, tedn, zaka, peleš, dam, usece* itd. Nestandardnost ni izražena samo ravni besedišča: pri tvorbi povedka je izpuščen pomožni glagol: *jutr prpravu svoj trapast akumulator spet pršu po mene; akumulator šou*; samostalnik *ime* je v imenovalniku namesto v tožilniku: *ne vali moj ime po ustih*; samostalnik *smrt* je v imenovalniku namesto v drugem sklonu: *do smrt*. Sintaksa je slovnično pravilna: *why you no drive – zaka me sam ne peleš dam; the woman dem massacre for Motor Park last week na you killam – na tistm parkiriš so prejšn tedn zmasakriral eno žensko do smrt*. Kot metonimičen kulturno specifičen element je prevajalka ohranila diskurzno sredstvo, besedo *ojare*, ki se uporablja na koncu stavkov kot poudarek. Pri prevajanju reprezentacije nigerijskega pidžina je uporabljena strategija podomačevanja.

16)

‘You’re wasting everybody’s time, Mr Commissioner for Information. I will not go to Abazon. Finish! **Kabisa!** Any other business?’ (Achebe 2001: 1)

»Svoj in naš čas zapravljate, gospod Komisar za informiranje. V Abazon ne grem, pa konec! **Kabisa!** Se kakšno vprašanje?« (Achebe 1996: 5)

17)

‘What a life!’ said Emmanuel.

‘Anyway, soldiering is not a sentimental profession. The first thing we learn is: **Soja come, soja gwo.**’ (Achebe 2001: 212)

»Kakšno življenje!« je rekel Emmanuel.

»Kakorkoli že, vojaški poklic ni sentimentalen. Prva stvar, ki se jo naučiš, je: **danes si, jutri te ni.**« (Achebe 1996: 243)

18)

It takes a lion to tame a leopard, say our people. How right they are! (Achebe 2001: 20)

Potreben je lev, da ukroti leoparda, pravijo naši ljudje. Kako prav imajo! (Achebe 1996: 27)

19)

'The woman dem massacre for Motor Park last week na you killam.'

'Nobody will kill you, Elewa.'

'Nobody will kill you Elewa. Why you no drive me home yourself if say you know arm robbers done finish for Bassa. Make you go siddon.'

'I can't take you home because my battery is down. I have told you that twenty times already.'

'Your battery is down. Why your battery no down for afternoon when you come pick me.'

'Because you can manage a weak battery in the daytime but not at night, Elewa.'

'Take your mouth comot my name, ojare. Tomorrow make you take your nonsense battery come pick me again. Nonsense!' (Achebe 2001: 32)

»Na tistm parkiriš so prejšn tedn zmasakriral eno žensko do smrt.«

»Nihče te ne bo ubil, Elewa.«

»Nihče te ne bo ubil Elewa. **Zaka me sam ne peleš dam**, če veš u Bassi ni več **roparjou? Dej usece.**«

»Ne morem te peljati, ker mi je šel akumulator. To sem ti povedal že dvajsetkrat.«

»Akumulator šou. **Zaka pa ni šou popoudne, ko si pršu po mene?**«

»Zato ker slab akumulator podnevi še kaj da od sebe, ponoči pa ne, Elewa.«

»**Sam ne vali moj ime po ustih, ojare. Jutr prpravu** svoj trapast akumulator **spet pršu po mene.** Traparije!« (Achebe 1996: 42)

Osebni habitus Jane Lavtižar pokaže, da prevajanje književnosti ni njeno prvo področje. Čeprav je ob angleščini študirala primerjalno književnost, se je pri prevajanju osredotočila na priročnike.

Roman *Tolmači* Woleja Soyinka je v slovenščino prevedla Alenka Puhar leta 1980. Večina nestandardnih prvin je v kategorijah neprevedenih besed jorubskega izvora in kodnega preklapljanja med standardno angleščino in reprezentacijo pidžina. Prevodna izdaja ne vsebuje ne slovarčka ne opomb. Izraze in stavke v pidžinu je prevajalka pustila v citatni obliki v poševnem tisku (20).

Pri primeru (21) gre za kodno preklapljanje med standardno angleščino in reprezentacijo nigerijskega pidžina. Izobraženi novinar Sagoe govori standardno angleščino, časopisni raznašalec Mathias nigerijski pidžin. V pogovoru se ponavljata izraza naslavljanja *oga* (šef) in *sab* (sir) oziroma avtomatizirani

odziv *yessah* (Yes, sir – da, gospod), ki nakazuje Mathiasov podrejeni položaj. V prevodu je *oga* ohranjen v citatni obliki, *sah* in *yessah* pa sta prevedena v pogovorni *zastopm*. Prevajalka sintaktičnih in oblikoslovnih posebnosti pidžina ni prenašala v ciljni jezik. Ko je iz sobesedila izluščila pomen, je v ciljnem jeziku z glasovnimi redukcijami: *kr, časih, vela, potrplene, rečm, prostite, zastopm*, glasovnimi premenami *kuko* in sklapljanjem besed *kvaj to* ustvarila izreko, ki najbolj spominja na ljubljanski dialekt. Nestandard je zaznamovan tudi z rabo imenovalnika na mestu orodnika: *u menza, za druga pisarna*.

20)

– I hit him! *Ha-ya* that was a good one, right on his face ...

– *Ole! E fi'gbati fun yeye!*

– did you see that? Right on his greedy stomach by God ...

– just lend me your stick. *Alakori*. (Soyinka 1988: 117)

– zadel sem ga! *Ha-ha*, ta je bil pa dober, naravnost čez obraz ...

– *Ole! E fi'gbati fun yeye!*

– ste videli tegale? Naravnost v požrešen vamp sem ga, madona ...

– posodi mi malo palico. *Alakori* ... (Soyinka 1980: 159)

21)

'Lock the door, Mathias.' He took the bottles from him and filled his mug. 'Take the other bottle.'

Mathias, embarrassed said, 'Thank you, sir,' and turned to go. 'Where do you think you are going? Sit over here, I'm afraid you will have to drink yours from the bottle, I've only one mug.'

'**Oga, make a go drink my own for canteen.**'

'What for? I wanted you to drink with me. Or will my presence ruin your drink? I know you are rather sensitive.'

Mathias protested his love for Sagoe's company. 'In that case don't sit on the the edge of the chair. Relax, man, what is the matter with you? I want to talk with you.'

'**Oga, sometimes den go want me for other office.** Messenger job for newspaper office **no get siddon time.**'

'As a new man here someone has to show me the ropes. Right?' Mathias nodded. 'Well, I intend to monopolise you this morning for that purpose. Drink, Mathias.'

'Yes, **sah.**' And Mathias dutifully obeyed.

'And please stop answering me Yessah.'

'**Yessah.** Oh, I sorry, **oga.**'

‘That’s all right, but don’t forget.’

‘Yessah.’

Sagoë winced and Mathias burst out in unselfconscious laughter. ‘Ah, **you go get patience, o oga, dis one go take time.**’

Sagoë took out his bag and from it he drew a bound volume. ‘Now, Mathias, you are the first good thing that happened to me since I came back. But for you, I would never have taken this job, and if I stay long on it, it will be due entirely to you.’

‘How come, **oga?**’

‘That is what I propose to explain to you. You see, you and I are kindred spirits.’

‘Spirit? **Oga a no sabbe dat one o.**’ (Soyinka, 1988: 69)

»Zakleni vrata, Mathias.« Vzel mu je steklenici iz rok in si napolnil kozarec. »Kar vzemi si drugo steklenico.«

Mathias je v zadregi rekel: »Hvala, gospod,« in odšel k vratom. »Kam pa misliš iti? Usedi se vendar tja, samo bojim se, da boš moral piti kar iz steklenice, en sam kozarec imam.«

»**Oga, bi pil kr u menza.**«

»Zakaj vendar? Želel sem si, da bi tole skupaj spila. Razen če ti bo morda moja navzočnost pokvarila pijačo? Vem, da si precej občutljiv.«

Mathias je ugovarjal, da mu je Sagoëjeva družba zelo pri srcu.

»Če je tako, pa nikar ne sedi na robu stola. Sprosti se, fant, kaj pa ti je? Rad bi se pogovoril s tabo.«

»**Oga, moram časih hodit za druga pisarna. Kurir za časopis se ne more kr tko uvest.**«

»Ker sem tukaj popolnoma nov, mi mora nekdo razkazati ring. Drži?« Mathias je pokimal. »No, torej, to dopoldne si bom v ta namen vzel mornopol nad tabo. Pij, Mathias.«

»**Zastopm.**« In Mathias je pokorno ubogal.

»In prosim te, nehaj mi odgovarjati Zastopm.«

»**Zastopm. Oh, prostite, oga.**«

»Je že v redu, ampak nikar ne pozabi.«

»**Zastopm.**«

Sagoë se je zdrznil in Mathias je bruhal v neobvladan krohot. »Ah, **potrplene u roke, o oga, tole bo kr trajal.**«

Sagoë je vzel svojo torbo in iz nje privlekel vezan sveženj papirjev. »Zdaj pa, Mathias, ti povem, da si prva dobra stvar, ki se mi je zgodila, odkar sem se vrnil. Če ne bi bilo tebe, sploh ne bi vzel te službe, in če bom dolgo ostal tukaj, bo to izključno tvoja zasluga.«

»Kuko pa to, oga?»

»Prav to ti nameravam razložiti. Veš, ti in jaz sva sorodna duhova.«

»Duhova? Oga, ne vem **kvaj** to.« (Soyinka 1980: 92)

Alenka Puhar je sama povedala (12. 3. 2015), da si pri prevajanju nestandardnega jezika v romanu *Tolmači* ni izdelala nobene strategije, temveč je prevajala tako, kot bi šlo »za njen svet in njene vrstnike in kolege«. Omenila je tudi, da je bilo prevajanje težko, ker si Nigerije takrat ni znala zares predstavljati. Prevod romana *Tolmači* je sprejela, ker je na srečanju PEN spoznala pisatelja Woleja Soyinka. Študirala je angleščino in primerjalno književnost, vendar prevajanje ni bilo njena prva dejavnost (pred *Tolmači* je leta 1967 prevedla 1984 Georgea Orwella).

Roman *Soldatko* Kena Saro-Wiwa je leta 2008 prevedel Andrej E. Skubic. Roman kot prvoosebna pripoved večinoma ne vsebuje dialogov. Jezik, ki ga govori junak romana Mene oziroma soldatko, je po pisateljevih besedah »gnila angleščina« in jo označi kot mešanico nigerijskega pidžina in popačene angleščine z občasnimi primesmi dobre, celo idiomatske angleščine, prezentira pa nigerijski pidžin kot govorico najnižjih slojev, vsaj v času, ki ga upodablja roman. Jezik romana je torej »unikaten literarni konstrukt«, idiolekt, saj nihče v Nigeriji v resnici ne govori tako, toda slogovni učinek jezika v romanu je zelo prepričljiv, in čeprav je prilagojen, posnema ritem nigerijskega naglasa (Boyd 2010). Na ta način jezik preseže etnične in kulturne bariere in njegov govorec je v njem lahko v enaki meri kritičen do vseh vpletenih v vojni (Gunn 2008). Izvirnik je opremljen z glosarjem z izrazi iz nigerijskega pidžina in ogonskega jezika kana.

V primeru (22) Mene omenja drugačen jezik, ki ga sliši po radiu: *big big grammar*, ki ga sam ne govori; s tem nakaže, kako njegova izreka manifestira tudi njegov obrobni položaj v družbi. Prevajalec je nestandardno prevajal tudi besedišče, ki v izvirniku ne odstopa od standarda: *trouble – nepritlika, people – človeki*. Ohranil je podvajanje *big big – huda huda, long long – dolge dolge*. Sintaktično strukturo s pidžinsko kopulo *dey* v kombinaciji z besedo *hala* iz ogonskega jezika kana: *radio begin dey hala as, e never hala before* je Skubic rešil z besedico *na*: *radio je začel na vpil, kot ni vpil še nikoli*. Po lastnih besedah je bila leksikalizacija glagolskega vida z besedico *na* ena od domislic, za katero se je odločil na osnovi izvirnika (Skubic 2008: 11): beseda *na* se namreč v nigerijskem pidžinu uporablja kot vezni člen za uvajanje novih informacij.

Pri primeru (23) prevajalec odklona od standarda ni nakazal z nikalnico *no*, kot je v izvirniku, temveč tako, da je samostalnike ohranil v imenovalniku: *Še*

radio nimajo. Nestandardno strukturo modalnega glagola s predložnim nedoločnikom *we must to believe you* (24) pa je rešil po vzoru govornice srbščine (Skubic 2008: 11): nedoločniku se je povsem izognil in namesto njega uporabil strukturo s predlogom *da: moramo da ti verjamemo*.

22)

So, although everyone was happy at first, after some time, everything begin to spoil small by small and they were saying that **trouble** have started. **People** were not happy to hear that there is trouble everywhere. Everywhere the people were talking about it. In Pitakwa. In Bori. And in Dukana. **Radio begin dey hala as 'e never hala before. Big big** grammar. **Long long** words. Every time. (Saro-Wiwa 2010: 3)

Čeprav so bili sprva tako vsi veseli, je čez čas vse začelo majhno po majhno na se kvarilo in so vsi govorili, da se začinja **neprilika**. O tem so **človeki** govorili povsod. V Pitakwa. V Bori. In v Dukana. **Radio je začel na vpil, kot ni vpil še nikoli. Huda huda** slovnica. **Dolge dolge** besede. Vsakokrat na novo. (Saro-Wiwa 2008: 19)

23)

The people of Dukana are fishermen and farmers. **They no know** anything more than fish and farm. Radio sef **they no get**. How can they know what is happening. (Saro-Wiwa 2010: 4)

Človeki od Dukana so ribiči in kmetje. **Ne poznajo** nič več kot ribe in polje. **Še radio nimajo**. Kako bi vedeli, kaj se dogaja. (Saro-Wiwa 2008: 21)

24)

So I was saying, **we must to believe you** ... (Saro-Wiwa 2010: 7)

Torej, kot sem rekel, **moramo da ti verjamemo** ... (Saro-Wiwa 2008: 24)

Andrej E. Skubic si je pri prevodu romana *Soldatko* izdelal sistem in pri njem vztrajal tudi na tistih mestih v besedilu, kjer v izvorniku ni bilo izrazitih odklonov od standarda. Ob doslednem pristopu in natančno izdelanem sistemu Menejeva izreka zveni verodostojno, ker pa ni stereotipiziranih odstopanj od norme, tudi bolj artikulirano.

Andrej Skubic je študiral slovenistiko in anglistiko, svoje zanimanje za jezik in sociolingvistiko pa je izpolnil z doktorsko nalogo »Sociolekti v jezikovni stvarnosti in literarnem delu«. Prevajanje jezikovno zahtevnih besedil mu predstavlja izziv in tudi prevod *Soldatka* je predlagal sam. V intervjuju (16.

3. 2015) je povedal, da je James Kelman, škotski pisatelj, ki ga je pred leti zelo občudoval, v intervjujih postkolonialne pisatelje večkrat omenjal kot svoje »jezikovne in duhovne brate« in pri tem posebej omenjal jezik v romanih Woleja Soyinka ter Kena Saro-Wiwa. Ko je Skubic roman prebral, si ga je želel prevajati predvsem zaradi jezika. Od urednika ni dobil nobenih navodil. Ko je iskal strategijo prevajanja nestandardnega jezika v romanu, je sprva preizkusil »klišejsko« rešitev, tj. zapisovanje glagolov v nedoločniku in ohranjanje samostalniških sklonov. Vendar pravi, da se mu ni zdelo, da bi tak jezik lahko »zaživel«, saj je učinkoval »klišejsko tarzansko« in pravzaprav »prav trapasto in žaljivo do pripovedovalca«. Sistem je bilo težko izdelati, ko pa ga je oblikoval, je, kot pravi, »prevajanje steklo dokaj naravno in skoraj nič počasneje od standardne angleščine«. Pomenske težave, izvirajoče iz nigerijskega pidžina, je reševal s pomočjo nekaterih nigerijskih internetnih forumov. O svoji prevajalski strategiji in funkciji nestandardne angleščine v romanu *Soldatko* Skubic piše tudi v Prevajalčevem predgovoru k prevodu romana (Skubic 2008: 8–12).

Roman *Cesta sestradanih* Bena Okrija je leta 2016 prevedel Urban Belina. Hibridnost in inovativnost Okrijevega romana je zlasti v umestitvi karakterizacije glavnega lika Azara v motiv abiku, ki je v južni Nigeriji splošno sprejeto verovanje o otroku, ki živi v svetu živih in mrtvih in je ujet v neskončen cikel rojstev, smrti in ponovnih rojstev (izraz se dobesedno prevaja kot »tisti, ki se rodi, umre«). Kar zadeva nestandardne jezikovne prvine, je opaziti zgolj posamezne kulturno specifične izraze iz fizičnega okolja, npr. za oblačila in hrano (ta ima na cesti sestradanih velik pomen), ki so umeščeni v standardno angleščino. Neprevedeni izrazi niso v poševnem tisku. Prevodna izdaja ne vsebuje slovarčka. V primeru (25) je izraz *agbada* za tradicionalno moško oblačilo v Zahodni Afriki v prevodu ohranjen v izvorni obliki. Tradicionalno nigerijsko juho iz kozjega mesa, zelenjave in začimb *peppersoup* (26) je prevajalec v prevodu nadomestil z najbližjo ustreznico, *obaro*, kulturno specifičnost pa dosegel s tem, da je dodal ime vrste popra, *kani*, ki je pomembna sestavina. V primeru (27) je jorubsko ime za jed iz manioke, *eba*, ki je ena temeljnih jedi v zahodni Afriki, ohranjeno in prilagojeno sobesedilu.

25)

In the midst of all the noise sat a man with a chief's cap on his head. He sat straight, with inherited dignity, and there was a boy next to him who fanned him. He had great orange beads round his neck and wore a dazzling blue **agbada**. He drank as if he owned the place. (Okri 1991: 239–240)

Sredi tega direndaja je sedel moški s poglavarским pokrivalom na glavi. Sedel je zelo dostojanstveno in vzravnano, kot bi mu bilo to prirojeno, ob njem pa je stal deček in ga ves čas pahljal. Okoli vratu je imel obešene oranžne koralde in oblečen je bil v blešččečo modro **agbado**. Mirno je pil, kot bi bil lokal njegova last. (Okri 2016: 263)

26)

'You think because I sit here all day long, because I cook **peppersoup** and wash plates and clean the tables and smile to my customers, you think because I do all these things that I don't have plans of my own, eh? [...]' (Okri 1991: 251)

»Najbrž se ti zdi, da me zanima samo sedeti tu cel ljubi dan, da najbolj uživam v kuhanju **obare s kanijem**, pomivanju krožnikov, brisanju miz in smehljanju strankam, da me zanima početi samo to in da sploh nimam drugih načrtov, kaj? [...]' (Okri 2016: 276)

27)

I shut my eyes. The mention of food made me very hungry. Mum was silent. Then I heard her among the plates. I heard the plates on the table and smelt the good cooking, the stew and the fried plantain. I opened my eyes. There was a big **bowl of eba** and a bowl of watery soup, with a modest quantity of meat. We ate silently, avoiding one another's eyes. (Okri 1991: 258)

Zamižal sem. Ob omembi hrane sem postal lačen. Mama je molčala. Slišal sem, kako žvenketa s krožniki. Slišal sem postavljanje krožnikov na mizo in k meni je priplaval vonj po domači kuhinji, čorbi in praženih močnatih bananah. Odprl sem oči. Na mizi je bila velika **skleda ebe** in skleda vodene juhe z manjšo količino mesa. Jedli smo v tišini, ves čas smo se naprezali, da si ne bi gledali v oči. (Okri 2016: 284)

Roman *Brez obraza* Amme Darko je Irena Duša Draž prevedla leta 2003. Pisateljica Amma Darko je v intervjuju sama povedala, da je izreka ljudi nižjih slojev v njenih romanih varianta ganske angleščine. Kulturno specifični izrazi so v poševnem tisku in pojasnjeni v slovarčku na koncu knjige. Prevajalka je neprevedene izraze ganske angleščine bodisi pustila v citatni obliki (28), prilagodila slovenski sintaksi (29) ali pa prečrkovala (30). V vseh primerih je ohranila poševni tisk. Izraz *tselenke* (28) je pojasnjen v slovarčku, a ga je prevajalka kljub temu eksplicirala, tako da bralec lahko razume, da gre za vrsto plesa. Edini primer kodnega preklapljanja med standardno angleščino in varianto ganske angleščine je dialog med voditeljem radijske pogovorne oddaje in

neimenovano klicateljico (31). Gre verjetno za nižjo jezikovno varianto ganske angleščine oz. za njeno reprezentacijo. Izstopajo glagoli, ki imajo tudi v prvi osebi končnico -s: *I am goes, I hears*. Zaimka *dis, dat* in prislova *den in dere* so verjetno fonetični zapis izgovorjave. Za pretekli čas se uporablja sedanji čas: *Den something tellings me dat ah, I not knowings dis girl; So I look well*. Pretekli deležnik je brez končnice -d (*die*), na mestu prislova (*completely*) je pridevnik (*complete*). Pomen izraza *basaa* v slovarju ganske angleščine je »mess« (iznakažen).

Prevajalka je nestandardno izreko ponazorila z glasovnimi redukcijami (*rečt, čist, jst, hotla, morš, zad* itd.), premenami (*de, videm, trženco, ud* itd.) in pogovornimi izrazi (*ksibt, urnk, prec* itd.). Izreka spominja na ljubljanski obrobni sociolekt.

28)

‘Shut up! Shut your big mouth up! If you like, open it again! Open it and see. I’ll give you such a whack your head will do the *tselenke* by force. Foolish girl!’ (Darko 2004a: 42)

»Tišina! Zapri to svojo veliko gofijo! Če hočeš, jo pa spet odpri! Odpri jo, pa boš videla. Tako te bom naklestila, da ti bo glava na silo **odplesala tselenke**. Neumnica!« (Darko 2004b: 27)

29)

‘Those you are afraid will laugh at you because your Mum’s car developed a hitch,’ she began, ‘what do they to those pupils who come by *tro-tro* and on foot?’ (Darko 2004a: 60)

»Tisti, za katere se bojite, da sem vam bodo smejali, ker se je mamin avto pokvaril,« je začela, »kaj pa naredijo z učenci, ki pridejo s *tro-trojem* ali peš?« (Darko 2004b: 45)

30)

She paid and collected the ware and decided she would unload the garden eggs in Creamy and then hire a *kayayoo* when she bought the tomatoes, which in addition to Dina’s, would be a lot. (Darko 2004a: 67)

Plačala je, pobrala robo in se odločila, da bo melancane najprej odložila v Kremka, ko bo kupila paradižnik, pa bo najela *kajaju*, saj jih bo skupaj s Dininimi kar veliko. (Darko 2004b: 52)

31)

Sylv Po neared his wits end. ‘All right! I won’t ask you any further questions. You tell us what you think is important. What do you say?’

'Dis makes what I want to say. Dat morning, I am goes to the Agboghbloshie market. Den I hears dat somebody have dies for dere behind de Rasta kiosk. So I too I goes dere to look some. I see dat true true somebody lyings dere. Complete die. Den something tellings me dat ah, I not knowings dis girl? So I look well. Den I look well again. Den straight, I seeings dat it is Fati. Her face makes basaa. You cannot look long even. [...] (Darko 2004a: 143)

Sylvu Poju je zmanjkovalo idej. »V redu! Ne bom vas nič spraševal. Povejte nam, kar se vam zdi pomembno. Kaj bi želeli povedati?«

»Tu sem **hotla rečt**. Takrat zjutraj, grem **jst** na agboghbloško **trženco**. Pa šlišem, **de** je ena umrla **tam zad za Rasta kioskom**. Grem **jst tud mal ke pugledat**. **Videm, de res**, čist zares tam ena leži. Čist mrtva. **Poj mi pa nekej reče, de, em, pa jst ud nekje puznam** to punco? **Poj pa urnk pugledam**. **Poj pa prec videm, de je Fati. Ksiht ji je razpadu**. Sploh ne **morš dolg gledat**. [...] (Darko 2004b: 131)

Tri romane Chimamande Ngozi Adichie je prevedla Gabriela Babnik. Prevodi so bili objavljeni v obdobju devetih let. Roman *Polovica rumenega sonca* je izšel leta 2008. Vsebuje veliko igbojskih izrazov, primere kulturno specifično obarvanega naslavljanja in primere kodnega preklapljanja med standardno angleščino in nigerijsko angleščino. Neprevedene igbojske izraze, ki so ponekod pojasnjeni v sobesedilu (32), včasih pa tudi nerazloženi (33), je prevajalka pustila v citatni obliki in v kurzivi. Ne izvornik ne prevodna izdaja ne vsebujeta glosarja, čeprav pri romanu, ki predstavlja realne zgodovinske dogodke, to včasih pogrešamo. Izraz *afia attack* na primer (33) izhaja iz bifafrske vojne in dobesedno pomeni »trgovanje za sovražnikovo črto«, nanaša pa se na tvegano pot bifafrskih žensk, ki so hodile na sovražno ozemlje po osnovne dobrine in jih nosile nazaj v begunska taborišča, da bi nahranile svoje družine. Pomen je deloma mogoče razbrati iz sobesedila, vendar bi bilo kompleksen pojem, kot je ta, morda smiselno pojasniti tudi v opombi.

Primer kodnega preklapljanja med standardno in nestandardno izreko vsebuje primer (34). Gre za dialog med Britancem Richardom in hišnim služabnikom Jomom, čigar izreka je reprezentacija nigerijske angleščine. Pri nestandardnih elementih opazamo rabo sedanjika za opisovanje dogodkov v preteklosti: *my brother get problem before because the first wife is not pregnant; there is one leaf that the dibia give him and he begin to chew*. Sorodna pidžinu je tvorba nikalne-ga stavka zgolj z nikalnico *no: I no take them for myself; it no work for white man* in tvorba nedoločnika brez predloga »to«: *I want take*.

V prevodu vidimo, da je prevajalka odstop od standarda izražala pri glagolskih strukturah, a pri tem ni bila dosledna: ponavljajočo se rabo sedanjika za opisovanje preteklosti je ponekod upoštevala: *because the first wife is not pregnant – ker prva žena ni noseča*, ne pa povsod: *my brother get problem before – moj brat je imel prej težave; he begin to chew – začel ga je žvečiti*. Najbolj moteče pa so nedoločniške strukture, s katerimi je prevajala nikalne stavke: *I no take them for myself – ne vzeti zase; it no work for white man – ne delovati na belcu*.

Tako v primeru (32) kot (34) so primeri naslavljanja: hišni službniki gospodarje naslavljaajo s *sah*. V prevedku *gospud* glasovna premena v drugem zlogu spominja na dolensko narečno izreko in prispeva k precejšnji regionalizaciji prevoda, saj se pojavlja skozi celotno knjigo. Igbojski izraz za zeliščarja *dibia* je v prevodu v citatni obliki.

32)

‘*Kedu afa gi?* What’s you name?’ Master asked, startling him.

[...]

‘Ugwu, **sah**.’

‘Ugwu. And you come from Obukpa?’

‘From Opi, **sah**.’ (Adichie 2007: 5)

»*Kedu afa gi?* Kako ti je ime?» ga je vprašal Gospodar, da se je prestrašil.

[...]

»Ugwu, **gospud**.«

»Ugwu. In prihajaš iz Obukpa?»

»Iz Opija, **gospud**.« (Adichie 2008: 11)

33)

‘No, no, Olanna,’ he said and held her. ‘Kainene will come back. One woman from Umudioka went on *afia attack* and the vandals occupied that sector so she was cut off for four months. She came back to her family yesterday.’ (Adichie 2007: 413)

»Ne, ne, Olanna,« je dejal in jo objel. »Kainene se bo vrnila. Neka ženska iz Umudioke je odšla na *afia attack* in vandali so okupirali tisti sektor, da je bila tako odrezana štiri mesece. Včeraj se je vrnila k svoji družini.« (Adichie 2008: 411)

34)

‘Oh, good morning, Mr Richard, **sah**,’ he said, in his solemn manner. ‘**I want take** the fruit to Harrison in case you want, **sah**. **I no take them** for myself.’ Jomo placed the bag down and picked up his watering can.

'It's all right, Jomo. I don't want any of the fruit.' Richard said. 'By the way, would you know of any herbs for men? For men who have problems with ... with being with a woman?'

'Yes, **sah.**' Jomo kept watering as if this was a question he heard every day.

'You know of some herbs for men?'

'Yes, **sah.**'

Richard felt a triumphant leap in his stomach. 'I should like to see them, Jomo.'

'My brother **get problem** before because the first wife **is not** pregnant. There is one leaf that the **dibia give him** and **he begin** to chew. Now he has pregnant the wives.'

'Oh. Very good. Could you get me this herb, Jomo?'

Jomo stopped and looked at him, his wise, wizened face full of fond pity. '**It no work** for white man, **sah.**'

'Oh, no. I want to write about it.'

Jomo shook his head. 'You go to **dibia** and you chew it there in front of him. Not for writing, **sah.**' Jomo turned back to his watering, humming tunelessly. (Adichie 2007: 73–74)

»Oh. Dobro jutro, **gospud** Richard, **gospud**,« je dejal resno. »Sadje sem hotel odnesti Harrisonu, če bi slučajno hoteli, **gospud. Ne vzeti zase.**« Jomo je položil košaro na tla in v roke vzel vedro.

»V redu je, Jomo. Nočem sadja,« je dejal Richard. »Mimogrede, poznaš kakšna zelišča za moške? Za moške, ki imajo težave, ko ... ko so z žensko?«

»Da, **gospud.**« Jomo je nadaljeval z zalivanjem, kot da gre za vprašanje, ki ga sliši vsak dan.

»Poznaš kakšna zelišča za moške?«

»Da, **gospud.**«

Richard je začutil krč zmagoslavja v trebuhu. »Rad bi jih videl, Jomo.«

»Moj brat **je imel prej težave**, ker prva žena **ni noseča**. Obstaja nek list, ki mu ga je dal **dibia**, in **začel ga je žvečiti**. Zdaj ima noseče žene.«

»Oh, zelo dobro. Mi lahko priskrbiš to zelišče, Jomo?«

Jomo se je ustavil in ga pogledal, njegov uvel obraz, poln prizanesljivega sočutja. »**Ne delovati na belcu, gospud.**«

»Oh, ne, pisati hočem o tem.«

Jomo je odkimal z glavo. »Greš k **dibiu** in prežvečiš tam pred njim. Ni za pisanje, **gospud.**« Jomo se je vrnil k zalivanju in vztrajno molčal. (Adichie 2008: 79–80)

Roman *Amerikanka* je Gabriela Babnik prevedla leta 2014. Tudi ta roman vsebuje veliko igbojskih izrazov, ki so zaznamovani s poševnim tiskom. Glosarja ni ne izvirniku ne v prevodu. Poleg neprevedenih izrazov smo v romanu opazili tudi primere kodnega preklapljanja, tako v dialogu kot v izreki istega človeka. Primer (35) je izsek pogovora med afriškimi izseljenkami v »afriškem frizerskem salonu« v New Yorku. Protagonistka romana, Nigerijka Ifemelu, se pogovarja s frizerko iz Senegala, ki govori nestandardno angleščino z značilnostmi zahodnoafriškega pidžina, kot so izpust pomožnega glagola ali povedka v celoti in nepravilen besedni red pri tvorbi vprašalnice. Pri obeh vprašanjih je nestandardnost v prevodu nevtralizirana: pri prvem *why you don't have relaxer – zakaj ne uporabljaš kreme za rahljanje las* je register zvišan. Eliptični stavek *hard to comb* je preveden z nedoločniško strukturo *težko česati*. Pri primeru (36) gre pri izreki sorodnice protagonista Obinzeja, Nneome, za kodno mešanje med standardno angleščino, nigerijskim pidžinom in igbojskimi izrazi. Prevajalka je prvo predložno zvezo *s for v I will agree for him* prevedla idiomatsko *se bom [...]* *ogrela zanj*, drugo *for where?* pa z eliptično vprašalnico *le kako?* Frazo v igbojščini je pustila v citatni obliki v poševnem tisku.

Pri primerih iz prevoda romana *Amerikanka* opazimo, da so neprevedene fraze v igbojščini zapisovane citatno, pri kodnem preklapljanju pa je nestandardna sintaksa nevtralizirana in eliptičen stavek preveden z nedoločniško strukturo.

35)

She touched Ifemelu's hair. **'Why you don't have relaxer?'**

'I like my hair the way God made it.'

'But how you comb it? Hard to comb,' Aisha said. (Adichie 2017: 12)

Dotaknila se je Ifemelujinih las. »**Zakaj ne uporabljaš kreme za rahljanje las?**«

»Rada imam svoje lase, kot jih je ustvaril bog.«

»**Ampak kako jih češeš? Težko česati,**« je dejala Aisha. (Adichie 2014: 18)

36)

He still thinks that one day **I will agree for him**. Ha, *o di egwu, for where?* I will take you to him. Once he is in a good mood, the man can be very generous. (Adichie 2017: 23–24)

Še vedno misli, da **se bom** nekega dne **ogrela zanj**. Ha, *o di egwu, le kako?* Odpeljala te bom k njemu. Kadar je dobro razpoložen, zna biti radodaren. (Adichie 2014: 30)

Roman *Škrlatni hibiskus* je Gabriela Babnik prevedla leta 2017. Prvenec Chimamande Ngozi Adichie vsebuje številne igbojske izraze in primer basni. Prevodna izdaja nima slovarčka. Pri primeru (37) je igbojska fraza *Nne, ngwa*, ki je ohranjena v citatni obliki, pojasnjena v sobesedilu; igbojski izraz *biko* za »prosim«, ki je prav tako ohranjen v citatni obliki, ostane nepojasnen. Pomen igbojske fraze *Ke kwanu* (38) je mogoče razbrati iz sobesedila, vendar le pri prvi pojavitvi, ne pri kasnejših. Primer (39) je začetek igbojske basni/parabole o tem, zakaj ima želva počen oklep. Variacijo te zgodbe ima tudi Achebe v romanu *Razpad*. Besedno zvezo *folk story* je prevajalka prevedla *pravljica*. Igbojski izraz *O di mma*, ki izraža strinjanje, je pustila v citatni obliki.

37)

'*Nne, ngwa*, go and change,' Mama said to me, startling me although her Igbo words were low and calming. In the same breath, without pausing, she said to Papa, 'Your tea is getting cold,' and to Jaja, 'Come and help me, *biko*.' (Adichie 2003: 8)

»*Nne, ngwa*, pojdi in se preobleci,« mi je dejala mama in me s tem prestrašila, čeprav so bile njene besede v igbojščini tihe in pomirjujoče. V isti sapi, brez premolka, je dejala očku: »Tvoj čaj se bo ohladil.« In Jaji: »Pridi in mi pomagaj, *biko*.« (Adichie 2017: 13)

38)

'*Ke kwanu*?' I asked, although I did not need to ask **how he was doing**. (Adichie 2003: 11)

»*Ke kwanu*?« sem vprašala, čeprav mi ni bilo treba vprašati, **kako se ima**. (Adichie 2017: 16)

39)

'Papa-Nnukwu, tell us a **folk story**, then, just like we do in Abba.' Obiora said. 'It is better than TV anyway.'

'*O di mma*. But first, you have not told me how those people in the TV climb into it.'

[...]

'**Tell us the story of why the tortoise has a cracked shell**!' Chima piped up.

'I would like to know why the tortoise features so much in our people's stories,' Obiora said in English.

'Tell us the story of why the tortoise has a cracked shell!' Chima repeated.

Papa-Nnukwu cleared his throat. 'Long ago, when animals talked and lizards were few, there was a big famine in the land of the animals.'

Farms dried up and the soil cracked. Hunger killed many of the animals and the ones left behind did not even have the strength to dance the mourning dance at funerals. One day all the male animals had a meeting to decide what could be done, before hunger wiped out the whole village ... (Adichie 2003: 157)

»Očka Nnukwu, potem nam povej **pravljico**, tako kot v Abbi,« je dejal Obiora. »Tako ali tako je to boljše od televizije.«

»**O di mma**. Toda najprej, niste mi povedali, kako so tisti ljudje iz televizije splezali vanjo.«

[...]

»**Povej nam zgodbo, zakaj ima želva razbit oklep!**« je Chima zapiskal.

»Rad bi vedel, zakaj se želva tako pogosto pojavlja v zgodbah naših ljudi,« je dejal Obiora v angleščini.

»Povej nam zgodbo, zakaj ima želva razbit oklep!« je ponovil Chima.

Očka Nnukwu se je odhrkal. »Pred davnimi časi, ko so živali govorile in so bili kuščarji redki, je bila velika lakota v deželi živali. Polja so se posušila in zemlja je razpokala. Lakota je umorila mnogo živali in tiste, ki so ostale, niso imele moči, niti da bi plesale ples žalovanja na pogrebih. Nekega dne so se zbrale vse živali moškega spola, da bi se odločile, kaj lahko naredijo, preden bo lakota izbrisala celotno vas. (Adichie 2017: 155)

Glede na to, da je Gabriela Babnik prevedla vse tri romane Chimamande Ngozi Adichie, so prevajalski pristopi v vseh treh prevodih podobni. Nепреvedene igbojske izraze je praviloma ohranila v citatni obliki. Obenem je opaziti podomačevanje pri naslavljanju (32, 34) in višanje registra (35, 36). Nestandardno so prevedene tiste strukture, ki so nestandardne tudi v izvirniku, tj. glagolske, vendar ne povsem dosledno. Najbolj opazno je prevajanje nikalnih in eliptičnih stavkov z nedoločniki (34, 35).

Osebni habitus Gabriele Babnik nam pove, da je dobra poznavalka nigerijske književnosti. Študirala je v Nigeriji in na Filozofski fakulteti v Ljubljani magistrirala iz nigerijskega modernega romana. Je tudi avtorica številnih esejev in recenzij v povezavi z nigerijskimi avtorji in njihovimi deli. Poleg treh romanov Chimamande Ngozi Adichie je prevedla še avtobiografijo kenijskega pisatelja Binyavanga Wainaina, 2021.

Roman *Moja sestra, serijska morilka* je Ljubica Karim Rodošek prevedla leta 2019. Pisateljica se je na zadnji strani izvirnika zahvalila svoji nigerijski pisateljski kolegici Ayobami Adebayo, ker ji je pomagala pri »dodajanju naglasov jeziku joruba«. V okvir standardne angleščine so res umeščene neprevedene besede, fraze in

diskurzna sredstva iz jorubščine in nigerijskega pidžina. Neprevedene sestavine ne v izvirniku ne v prevodu niso zaznamovane s poševnim tiskom.

Primer (40) vsebuje nepreveden izraz *àmàlà*, ime za tradicionalno jorubsko jed iz jamove moke, ki jo postrežejo k juham. Prevajalka je izraz ohranila in ga prilagodila sintaksi. V primeru (41) je izraz *maga*, ki sodi v besedišče nigerijskega pidžina, ekspliciran v sobesedilu. Vzklični stavek *Jésùṣàánú fún wa* (v jorubščini *Jezus, usmili se nas*) je v prevodu ohranjen v citatni obliki (42). Pri primeru (43) gre za kodno preklapljanje med standardno angleščino iz ust pripovedovalke Korede in nestandardno izreko bolnišničnega čistilca; nikalnica *no* med osebkom in povedkom ter glagol brez obrazila še najbolj spominjata na nigerijski pidžin: *I no see where I go buy am from*. V prevodu nestandardnost ni očitno izražena, na preprosto izreko kaže le odsotnost predmetnega zaimka: *ne vem, kam naj grem kupit* [kis]. Primer (44) vsebuje členka *o* in *ke*: *o* se v nigerijskem pidžinu uporablja na koncu stavka za izražanje poudarka oz. presenečenja, *ke* pa v vprašanjih za izražanje negotovosti. Prvega je prevajalka izpustila, drugega pustila v citatni obliki.

40)

The house girl brings the stew out of the kitchen and sets it on the table. Ayoola leans forward and serves herself a bowlful. She has unwrapped the *àmàlà* and dipped it in the soup before my mother and I have finished serving ourselves. (Braithwaite 2018: 57)

Hišna pomočnica iz kuhinje prinese enolončnico in jo postavi na mizo. Ayoola se nagne naprej in si naloži poln krožnik. Odvije *àmàlo* in jo pomoči v juho, preden si z materjo napolniva svoja krožnika. (Braithwaite 2019: 65)

41)

The more he talks, the more I realize that I am a **maga** – a fool who has been taken advantage of. (Braithwaite 2018: 111)

Bolj ko govori, bolj spoznavam, da sem **maga** – tepka, ki so jo izkoristili. (Braithwaite 2029: 120)

42)

‘I ... Femi is missing.’

‘Femi? That fine boy you were dating?’

‘Yes, Mum.’

Jésùṣàánú fún wa! Why didn’t you tell me?’

‘I ... I ... was in a shock.’

Mum rushes over to Ayoola and pulls her into a tight embrace. (Braithwaite 2018: 25–26)

»Jaz ... Femi je pogrešan.«

»Femi? Tisti prijazni fant, s katerim si hodila?«

»Ja, mama.«

»**Jésùṣàánú fún wa!** Zakaj mi nisi povedala?«

»Jaz ... jaz ... bila sem v šoku.«

Mama zdrvi do Ayoole in jo potegne v močan objem. (Braithwaite 2019: 32–33)

43)

‘**Ma**, I was just—’

‘I don’t care. Did you wipe the windows in reception with hot water and one-quarter distilled vinegar, like I asked you to?’

‘**Yes, ma.**’

‘Ok... show me the vinegar.’ He shifts from foot to foot, staring at the floor and trying to figure out how to weave his way out of the lie he has just told. It comes as no surprise to me that he can’t clean windows — I can smell him from ten feet away, and it is a rank, stale odor. Unfortunately, the way a person smells is no grounds for dismissal.

‘**I no see where I go buy am from.**’ (Braithwaite 2018: 15)

»**Gospa**, ravno sem...«

»Me prav nič ne briga. Si okna v sprejemnici pomil z vročo vodo in eno četrtino destiliranega kisa, kot sem te prosila?«

»**Ja, gospa.**«

»Okej... pokaži mi kis.« Prestopa se z noge na nogo in strmi v tla ter skuša ugotoviti, kako bi se izvlekel iz laži, ki jo je pravkar izrekel. Prav nič me ne preseneča, da ne more umiti oken – voham ga tri metre stran, in to je odvraten, postan vonj. Na smolo pa človekov smrad ni razlog za odpustitev.

»**Ne vem, kam naj grem kupit.**« (Braithwaite 2019: 22–23)

44)

‘There is drama in the coma man’s room **o!**’

‘Drama **ke?**’ Chichi forgets her shoes and rests her elbow on my shoulder as she leans forward. I resist the urge to swipe her arm away. (Braithwaite 2018: 187)

»V sobi koma moškega je prava drama!«

»Drama **ke?**« Chichi pozabi na čevlje in se s komolcem opre ob mojo

ramo, ko se nagne naprej. Jaz se uprem potrebi, da bi se otrešla njene roke. (Braithwaite 2019: 196)

3.3.2 Vzhodna Afrika

V romanih, ki smo jih uvrstili med vzhodnoafriške, je jezikovna hibridnost zastopana zelo različno. Kenijska pisateljka Ngugi wa Thiong'o in Leonard Kibera vnašata v okvir standardne angleščine svahilijske in gikujske izraze, Ngugi tudi elemente oralnosti. Posebnost pisanja Nuruddina Faraha je predvsem iz somalijske oralne tradicije izhajajoča poetika.

Roman *Krvavi cvetni listi* je Ferdinand Miklavc prevedel leta 1980. Ngugi se v romanu opira na mitično preteklost Kenije. Glas skupnosti se manifestira skozi gikujske pesmi, pregovore v svahiliju in bajke, ki se prepletajo skozi roman. Ne izvirnik ne prevodna izdaja nista dopolnjena s slovarčkom.

Primer (45) je odlomek iz poglavja, ki opisuje trenutek, ko so miroljubni beli trgovci postali nasilni do prebivalcev Ilmoroga. Izraz *mzungu* je v vzhodni Afriki izraz za belega človeka. Prevajalec je tujost ohranil in jo še poudaril s tem, da je dal izraz v poševni tisk. Primer (46) opisuje prizor, v katerem skupina vaščanov Ilmoroga, med njimi sta tudi protagonist Wanja in Karega, odide v Nairobi, da bi se pogovorila s svojim poslancem v parlamentu. V poslančevi izreki je primer kodnega preklapljanja. V standardni jezik je umeščen svahilijski pregovor *Mgeni siku mbili, ya tatu mpe jembe*, ki pomeni, da naj bi gosta ne gostil dlje kot dva dni (vir Swahili Proverbs). Prevajalec je pregovor ohranil v citatni obliki ter ga dal v poševni tisk. Tudi primer (47) vsebuje nepreveden pregovor, ki pa ga je prevajalec izpustil. Gre za citat iz zgodbe *The Gentleman of the Jungle* Joma Kenyatte, »Ng'enda thi ndeagaga motegi, which literally means 'there is nothing that treads on the earth that cannot be trapped,' or in other words, you can fool people for a time, but not forever«. Primer (48) je basen o zajcu in antilopi, ki jo pripoveduje Abdulla, nekdanji in od vseh pozabljeni borec za neodvisnost Kenije. Ozadje antagonizma, ki ga zajec goji do antilope, zahodnemu bralcu verjetno ni razumljivo, zato tudi ni povsem jasno, zakaj je ravnal, kot je, je pa basen zanimiv primer oralnega izročila. Prevajalec je tujost ohranil, le prilagodil je spol, saj je antolopa v slovenščini ženskega spola.

45)

The day they dreaded finally came. The peaceful traders now suddenly surrounded the market. They all carried bamboo sticks that vomited fire and venom. They demanded that those responsible for the lone

Mzungu's death should give themselves up [...] The warriors fought back the way they knew how; but what could they do to a people, **mizungu hasa**, who whistled death across nothingness. (Ngugi 2018: 147)

Končno je napočil dan, ki so se ga bali. Mirni trgovci so nenadoma obkolili trg. Vsi so nosili bambusove palice, ki so bruhale ogenj in zlo. Zahtevali so, naj se javijo tisti, ki so odgovorni za smrt osamljenega **Mzunguja**. [...] Bojevniki so se borili po svoje, toda kaj so mogli opraviti proti ljudem, **mizungu hasa**, ki so bruhali smrt? (Ngugi 1980: 173–74)

46)

The secretary came in with a tray. They each took a cup and a biscuit and started drinking.

‘And you?’ he asked, pointing at Wanja.

‘I am Wanja ... a sort of a visitor to Ilmorog.’

‘Good. And you joined them in this journey? **Mgeni siku mbili, ya tatu umpatie njembe!** Not so?’ he asked and turned to Munira. ‘You are also a farmer?’ (Ngugi 2018: 212)

Prišla je tajnica s kavo. Vsak je vzel skodelico in biskvit ter začel piti.

»In vi?« je vprašal in pokazal na Wanjo.

»Jaz sem Wanja ... nekakšen obiskovalec v Ilmorogu.«

»Lepo. In ste se jim pridružili? **Mgeni siku mbili, ya tatu umpatie njembe!** Ni res?« je vprašal in se obrnil k Muniri. »Ste vi tudi kmet?« (Ngugi 1980: 244)

47)

‘There must be another way ... there must be another force that can be a match for the monster and its angels. **Ng'enda thi ndiagaga mutegi:** that which is created by men can also be changed by men... but which men?’ (Ngugi 2018: 342)

Rekel sem si: »Še kakšna druga pot mora biti. Še kakšna druga sila mora biti, ki je lahko kos pošasti in njenim angelom. To, kar je človek ustvaril, lahko človek tudi spremeni ... toda kateri človek?« (Ngugi 1980: 392–93)

48)

Abdulla did not respond at once. He coughed a little, and then spoke in a dull lifeless tone of voice.

‘Hare and Antelope once fell into a hole. Let me climb on your back first, then I shall pull you out, said Hare. So Hare climbed on Antelope’s back and out he jumped onto dry sunny ground. He dusted himself up

and started walking away. Heh, you are forgetting me, shouted Antelope. Hare lectured Antelope. Let me advise you, my friend. I fell into the same hole with you by mistake. The trouble with you, Mr Antelope, is that you go jump-jumping leap-leaping in the air instead of firmly walking on the ground and looking to see where you are going. I am sorry but you have only yourself to blame.' (Ngugi 2018: 214)

Abdulla ni odgovoril takoj. Pokašljaj je, nato pa je z zamolklim, mrtvim glasom spregovoril:

»Nekoč sta Zajec in Antilopa padla v jamo. Naj splezam na tvoj hrbet, potem pa te bom potegnil ven, je rekel Zajec. Splezal je Antilopi na hrbet in skočil iz jame, na plano. Otresel je prah s kožuha in se odpravil dalje. Hej, name si pozabil, je vpila Antilopa. Zajec pa jo je poučil: naj ti dam nasvet, prijateljica. Jaz sem samo po pomoti padel v jamo. Težava s teboj pa je, gospa Antilopa, da preveč skačeš po zraku sem ter tja in premalo hodiš po trdnih tleh, poleg tega pa še nič ne gledaš, kod stopaš. Žal mi je, ampak sama si si kriva.« (Ngugi 1980: 246)

Pri prevodu romana *Krvavi cvetni listi* je opaziti citatno prevajanje neprevedenih besed in pregovorov, ki jih je prevajalec dodatno poudaril s kurzivo; enega takšnih neprevedenih pregovorov je prevajalec izpustil. Basni ni moduliral.

Roman *Pšenično zrno* je Katja Zakrajšek prevedla leta 2022. V okvir standardne angleščine so umeščeni nekateri gikujski in svahilijski izrazi, kulturno specifični načini naslavljanja, metaforika in rekla, na kar je bralec opozorjen v prevajalskih pojasnilih na koncu knjige. Izrazi ne v izvorniku ne v prevodu niso v poševnem tisku.

Primer (49) vsebuje svahilijske izraze: He took *a jembe* and *a panga* – Vzel je *džembe* in *pango*; To reach his new strip of *shamba* – Do nove zaplate *šambe*; primer (50) vsebuje gikujske izraze, ki opisujejo različne divje zeli: *gakaraku*, *micege*, *mikengeria*, *bangi* – *gakarakūja*, *micegeja*, *mikengerie*, *mūbangija*. Prevajalka je tako gikujske kot svahilijske izraze ohranila, jih prečrkovala in prilagodila sintaksi ciljnega jezika. Nekaterih segmentov ni prečrkovala: primer (52) je poetična molitev borcev za osamosvojitve Kenije, kjer sta izraz *Mwenaryaga* (gikujski izraz za Boga) ter fraza sklepnega dela molitve *Thai thathaiya Ngai*, *Thaai* (slavljen bodi Bog, mir s teboj) ohranjena v citatni obliki. V citatni obliki je ohranjen tudi pregovor *Kikulacho kimo nguoni mwako* (51). Iz sobesedila izvedemo, da gre za svahilijski pregovor, njegov pomen pa je pojasnjen v slovarčku na koncu knjige. Primer (53) je dialog med ženo po osamosvojitvi odhajajočega britanskega okrožnega upravnika Thompsona z enim od osrednjih likov romana, Karanjom, ki je pri upravniku zaposlen. V citatni obliki sta ohranjena

svahilijska izraza naslavljanja kolonialnih gospodarjev: *Memsahib – memsahib* za gospo in *Bwana – bwana* za gospoda. Kulturno specifični so tudi izrazi pozdravljanja: (49) *How is it with you, this morning? – It is well. – Attacking the ground early?* V prevodu izrazi niso modularani: *Kako je s tabo to jutro? – Dobro je. – Zgodaj v napad na zemljo?* Nemodulirana je tudi kulturno specifična metafora v pesmi: (52) *Mwenanyaga we pray that you may hold a soft cloud over us – Mwene Nyaga, prosimo te, razgrni nad nas mehke oblak.*

49)

He took **a jembe** and **a panga** to repeat the daily pattern his life had now fallen into since he left Maguita, his last detention camp. To reach his new strip of **shamba** which lay the other side of Thabai, Mugo had to walk through the dusty village streets. And as usual Mugo found that some women had risen before him, that some were already returning from the river, their frail backs double with water-barrels, in time to prepare tea or porridge for their husbands and children. The sun was now up: shadows of trees and huts and men were thin and long on the ground.

'How is it with you, this morning?' Warui called out to him, emerging from one of the huts.

'It is well.' And as usual Mugo would have gone on, but Warui seemed anxious to talk.

'Attacking the ground early?'

'Yes.'

'That's what I always say. Go to it when the ground is soft. Let the sun find you already there and it'll not be a match for you. But if it reaches **shamba** before you – hm.' (Ngugi 2012: 2)

Vzel je **džembe** in **pango**, da bi nadaljeval vzorec, v katerega je zapadlo njegovo življenje, odkar je zapustil taborišče Maguita, kjer je bil nazadnje zaprt. Do nove zaplate **šambe**, ki je ležala na drugi strani Thabai, je moral Mūgo po prašnih vaških cestah. In kot običajno je videl, da je nekaj žensk vstalo že pred njim, da se nekatere že vračajo od reke s krhkimi hrbti, zgrbljenimi pod težo veder z vodo, da bodo pravočasno pripravile čaj ali močnik za može in otroke. Sonce je že vzšlo: po tleh so se vlekle tenke, dolge sence dreves in koč in ljudi.

»**Kako je s tabo to jutro?**« mu je zaklical Warūi, ki je ravno prihajal iz ene od koč.

»**Dobro je.**« In kakor običajno bi šel Mūgo naprej, a kazalo je, da hoče Warūi na vsak način govoriti z njim.

»**Zgodaj v napad na zemljo?**«

»Da.«

»Zmeraj pravim. Loti se zemlje, ko je mehka. Če te sonce najde že na šambi, se ti ne bo mogla upirati. Če pa jo sonce doseže pred tabo – hm.« (Ngugi 2022: 18)

50)

In the **shamba**, he felt hollow. There were no crops on the land and what with the dried-up weeds, **gakaraku**, **micege**, **mikengeria**, **bangi** – and the sun, the country appeared sick and dull. (Ngugi 2012: 6)

Na šambi se je počutil votlega. Nikjer nobenih poljščin, in pokrajina je bila spričo posušenega plevela, **gakarakūja**, **mīcegeja**, **mīkengerie**, **mū-bangija** – ter sonca – videti bolna in pusta. (Ngugi 2022: 22)

51)

'Watch ye and pray,' Kihika said, calling on the audience to remember the great Swahili proverb: ***Kikulacho kimo nguoni mwako***. (Ngugi 2012: 15)

»Čujte in molite,« je rekel Kihika in pozval občinstvo, naj pomni veliko svahilsko reklo: ***Kikulacho kimo nguoni mwako***. (Ngugi 2022: 33)

52)

'Oh, we did sacrifice – and ate the meat afterwards. We prayed twice a day and an extra one before any expedition to wrest arms from European farms. We stood up facing Mount Kenya:

Mwenanyaga we pray that you may protect our hideouts.

Mwenanyaga we pray that you may hold a soft cloud over us.

Mwenanyaga we pray that you may defend us behind and in front from our enemies.

Mwenanyaga we pray that you may give us courage in our hearts.

Thai thathaiya Ngai, Thaa.

'We also sang:

'We shall never rest

Without land,

Without Freedom true

Kenya is a country of black people.'

Everybody had stopped talking and listened to Koina singing. (Ngugi 2012: 21)

»Oh, saj smo žrtvovali – in potem pojedli meso. Molili smo dvakrat na dan in še dodatno vsakič, preden smo se odpravili na evropske farme, da

bi jim iztrgali orožje. Obračali smo se proti gori Kenija:

Mwene Nyaga, prosimo te, zaščiti naša skrivališča.

Mwene Nyaga, prosimo te, **razgrni nad nas mehke oblak**.

Mwene Nyaga, prosimo te, brani nas pred sovražniki od spredaj in od zadaj.

Mwene Nyaga, prosimo te, vlij nam poguma v srca.

Thaithathaiya Ngai, Thaa.

Tudi peli smo:

Počitka ne bo za nas

brez zemlje,

brez prave svobode,

Kenija je dežela črnih ljudi.«

Vsi so premolknili in prisluhnili Koinovemu petju. (Ngugi 2022: 40)

53)

'I had a woman. I – I loved her,' he said boldly. He closed his eyes and with sudden, huge effort, gulped down the bitter coffee.

'Why didn't you marry her? Is she dead or— ,

'She refused me,' he said.

'I am sorry,' she said with feeling. Karanja remembered himself and where he was.

'Can I go now, **Memsahib**? Any message for **Bwana**?'

She had forgotten why Karanja had come into the house. She re-read the note from her husband.

'No, thank you very much,' she said at the door. (Ngugi 2012: 38–39)

»Imel sem žensko. Ljubil – ljubil sem jo,« je drzno rekel. Zamizal je in z nenadnim neznanskim naporom zlil vase grenko kavo.

»Zakaj se nisi poročil z njo? Je mrtva ali –«

»Ni me marala,« je rekel.

»Žal mi je,« je sočutno rekla. Karanja se je zavedel, kje in kdo je.

»Lahko zdaj grem, **memsahib**? Kakšno sporočilo za **bwano**?«

Pozabila je že, zakaj je Karanja sploh prišel v hišo. Še enkrat je prebrala moževo pisemce.

»Ne, prav lepa hvala,« je rekla pri vratih. (Ngugi 2022: 59)

Prevajalka je gikujske in svahilijske izraze ohranila, nekatere je prečrkovala in prilagodila sintaksi ciljnega jezika, nekatere pa ohranila v citatni obliki. Prevod je opremljen s slovarčkom, v katerem je pojasnjen pomen tako prečrkovanih

kot neprečrkovanih izrazov. Tudi drugih nestandardnih prvin, kot so izrazi naslavljanja in pozdravljanja prevajalka ni modulirala s prilaganjem ciljni kulturi in je ohranila tujost. Zanimivo je tudi, da je pri zapisovanju občih, posebej pa lastnih imen nad samoglasnika *i* in *u* zapisovala tilde, *ĩ* in *ũ*. Črki ponazarjata nosna samoglasnika, ki sta značilna za gikujščino. V analiziranem angleškem izvirniku ni takega zapisovanja.

Roman *Glasovi v temi* sta Mart Ogen in Milka Mirtič-Saje prevedla leta 1981. Izvirnik vsebuje neprevedene izraze, reference na lokalne običaje in pridevniške ponovitve pod vplivom lokalnih jezikov. Pri primeru (54) sta prevajalka samodejno v sobesedilu eksplicirala pomen besede *harmatan*. V primeru (55) sta frazo, ki opisuje bodisi obredno vlogo banan v vzhodni Afriki (Rangan in sod. 2015) bodisi samo aludira na idilično preteklost *to split bananas*, modulirala in prilagodila ciljni kulturi *odčepili smo*, kar namiguje na pitje alkohola. Pri prevodu gre torej za prilaganje ciljni kulturi. V primeru (56) gre za kulturno specifično referenco: *Mugo wa Kibiri* je bil gikujski zdravilec in profet iz 19. stoletja. Prevodna izdaja ne vsebuje ne slovarčka ne opomb pod črto, in ker sta prevajalka ime ohranila v citatni obliki, povprečnemu bralcu prevoda referenca ostane tuja. Sintaktično posebnost podvajanja *small small one* (57), umeščeno v standardno izreko, sta prevajalka modulirala: *o čisto majhnem olajšanju* (z referenco na zgoraj omenjeno olajševanje).

54)

(Six thousand miles away where it is daylight, some American is on his way to Africa with the best of intentions. He has not always sneezed so it must be the **harmattan**. Already.) (Kibera 1974: 12)

(Šest tisoč milj stran, kjer je še dan, se neki Američan odpravlja v Afriko, poln najboljših namenov. Ker je doslej le redko kdaj kihal, je njegovega sedanjega kihanja zanesljivo kriv **harmatan, suhi zahodnoafriški veter, ki raznaša prah**. Že.) (Kibera 1981: 9–10)

55)

‘Your health.’

‘Glory be to God! In the old days we never said cheers. **We split banana skins and sang to the sun.**’

‘Tell me, how do you ask for water in Swahili?’

‘I wouldn’t. The stuff is rationed.’ (Kibera 1974: 150)

»Na zdravje.«

»Bog bodi zahvaljen! V starih časih si nismo nikoli nazdravljali. **Samo odčepili smo in z glavo vnic pili** in peli soncu.«

»Ali mi lahko poveste, kako v svahiliju zaprosite za kozarec vode?«

»Jaz tega na vašem mestu ne bi storil. Poraba vode je omejena.« (Kibera 1981: 141)

56)

– You frustrate me Kimura. I know you want us to call it *Mugo wa Kibiri*. I'd kill you. We would act it first, you and I. Then if I found you had told the audience that the title is *Mugo* I'd kill you. (Kibera 1974: 178)

– Samo begaš in oviraš me, Kimura. Dobro vem, da bi igro najraje imenoval *Mugo wa Kibiri*. Ampak potem bi te ubil, da veš. Najprej bi jo odigrala, ti in jaz. Potem pa, če bi ugotovil, da si povedal gledalcem, da je naslov igre *Mugo*, bi te ubil. (Kibera 1981: 168)

57)

'Officer.'

'Yes godalmighty.'

'While you were, eh, relieving yourself ...'

'Yes, I was. Don't be so bloody formal. I was taking a true African piss like Gerald Timundu. Did I tell you about the doctor at my local hospital?'

'We were wondering, how does a common man go about the law?'

'You two want to take me to court now? I was only being honest about a **small small one**. Don't be such bad critics, please.' (Kibera 1974: 26)

»Stražmojster.«

»Da, bogvsegamogočni?«

»Medtem ko si ti, hkm, medtem ko si se olajševal ...«

»Prav zares sem se. Pa nikaner ne bodi tako prekleto uraden. Pravkar sem si privoščil pravo afriško scanje v duhu Geralda Timunduja. Sem vama že povedal tisto o zdravniku, ki dela v naši okrožni bolnišnici?«

»Spraševala sva se o tem, kako lahko navaden človek, kot sva midva, uveljavi svoje pravice.«

»Bi me vidva rada spravila pred sodišče, a? Samo zato, ker sem vama odkrito povedal o **čisto majhnem olajšanju**? Ne bodita vendar tako slaba kritika, prosim.« (Kibera 1981: 23)

Prevodne strategije pri prevodu romana *Glasovi v temi* kažejo, da sta prevajalca modulirala nestandardne prvine z eksplikacijo, prilagajanjem ciljni kulturi in višanjem registra. Kulturno specifično referenco v primeru (56), k razumevanju katere bi pomagala dodana opomba, sta pustila v citatni obliki.

Roman *Pripornik* Kayira Legsona je Jože Fistrovič prevedel leta 1979. Vsebuje nekaj neprevedenih izrazov iz materialnega okolja. *Sambusa* iz primera (58) je vrsta ocvrte jedi. Izraz ne v izvorniku ne v prevodu ni v poševnem tisku, njegov pomen pa ni nikjer pojasnjen (roman nima slovarčka ne v izvorniku ne v prevodu). Iz sobesedila kmalu postane jasno, da gre za vrsto jedi. Prevajalec izraza ni moduliral.

Primer (59) je razširjen prizor tradicionalnega pozdravljanja. Ko se junak romana Napolo na poti v mesto ustavi v neki vasi, se pridruži skupini mož, ki sedijo pod drevesom. Prevajalec je večino kulturno specifičnih struktur ohranil. Gre predvsem za fraze pozdravljanja: *I see you, my lords – Vidim vas, spoštovani gospodarji*; vljudnostne fraze: *How were the people there when you left? – They had good air – Kako so se kaj počutili ljudje, ko si odrinil? – Imeli so dober zrak; May there be no limit to the good air – Da le ne bi nikoli zmanjkalo dobrega zraka*. Vmes je tudi rek: [*The crop was plentiful last season,*] *thanks to the wisdom of our great ones who have already gone home – [Pridelek pa je bil lani obilen,] zabvaljena bodi modrost naših velikih prednikov, ki so že odpotovali domov*. Prevajalec je moduliral zgolj frazo: *forgive me if I step on your heads – oprostite mi, če sem vam v napoto*. Tudi fraza *he sat down and tucked in his feet*, ki jo je prevedel [*je*] *po turško prisedel*, je kulturno modulirana, saj sedenju na tleh s prekrizanimi nogami »po turško« rečemo v evropskem okolju.

Primer (60) in (61) vsebujeta pregovora. Pri prvem (60) je prevajalec želel ohraniti izvorno metaforo, vendar ni pravilno raztolmačil pomena, pri drugem (61) je pogovor nekoliko razširil in ga registrsko zvišal.

58)

A half-clad boy came along, pushing a wheelbarrow which contained his merchandise. '**Sambusa!**' the boy was calling at the top of his voice. '**Sambusa! One for a penny!**' He stopped in front of Napolo. (Kayira 1982: 6)

Mimo je prišel napol oblečen fantič s cizo, na kateri je bilo naloženo blago, ki ga je prodajal. »**Sambusa!**« je fantič zaklical na vsa pljuča. »**Sambusa! Sambusa za peni!**« Obstal je pred Napolom. (Kayira 1979: 13)

59)

Napolo approached the august group on his bended knees. '**I see you, my lords,**' he was saying, '**and forgive me if I step on your heads.**'

'Welcome,' one of the men said in a pleasant tone of voice.

'Eh! eh,' responded Napolo who was now bent in an extended bow.

'Eh, my lords!' He clapped his hands several times before he **sat down and tucked in his feet.** **'I see you,'** he said again by way of greeting the men. He bowed his head low and then clapped his hands again.

'We see you,' said several voices. **'We also welcome you like a brother.'**

'Thank you. I hope I am not disturbing a meeting.'

'Not at all,' said one man. **'We are only passing the time, waiting for our women to get the beer ready. You have travelled from far?'**

'From the district of Mfinda,' Napolo replied. **'It's many days' journey from here.'**

'Ah! That's far indeed. How were the people there when you left?'

'They had good air.'

'That's good to hear,' said several men together. **'May there be no limit to the good air. How were the animals and the chickens and the crops?'**

'The animals and the chickens enjoyed good health,' Napolo told the men. **'The crop was plentiful last season, thanks to the wisdom of our great ones who have already gone home. And how are the people here?'**

'We're breathing and have plenty to eat and drink,' they replied. **'We have nothing to complain about on that account.'**

After this lengthy exchange of greetings Mapolo was introduced first to Rata and then to each of the men in turn. (Kayira 1982: 44–45)

Napolo se je približal visokemu zboru po kolenih in ga pozdravil: »**Vidim vas, spoštovani gospodarji, in oprostite mi, če sem vam v napoto.**«

»Dobrodošel,« je priljudno odgovoril eden od mož.

»Eh, eh!« je vzkliknil Napolo, ki se jim je zdaj priklanjal do tal. »**Eh, moji gospodarji!**« Nekajkrat je zaploskal z rokami, potem pa **po turško prisedel.** »**Vidim vas,**« je rekel še enkrat v pozdrav. Globoko se je priklonil, nato pa zaploskal še enkrat.

»**Vidimo te,**« je reklo več glasov, »**in te hkrati pozdravljamo kot brata.**«

»Hvala vam. Upam, da nimate kakšnega pomembnega sestanka.«

»Sploh ne,« je rekel eden izmed starešin. »Samo čas preganjamo, čaka-mo, da bodo naše ženske pripravile pivo. Si pripotoval od daleč?«

»Iz okrožja Mfinda,« je odgovoril Napolo. »To je dosti dni potovanja od tod.«

»Ah! To je pa res daleč. **Kako so se kaj počutili ljudje, ko si odrinil?**«

»**Imeli so dober zrak.**«

»To je pa lepo slišati,« je reklo več mož hkrati. »**Da le ne bi nikoli zmanjkalo dobrega zraka. Kako pa je bilo kaj z živino in perutnino in s pridelki?**«

»**O govedi in kokoših lahko rečem, da je bilo vse živo in zdravo,**« jim je rekel Napolo. »Pridelek pa je bil lani obilen, **zahvaljena bodi modrost naših velikih prednikov, ki so že odpotovali domov.** In kako se kaj živi tukaj?«

»**Dihamo in imamo obilo jesti in piti,**« so odgovorili. Glede tega se nimamo kaj pritoževati.«

Po tem dolgem pozdravljanju se je Napolo predstavil najprej Ratu, potem pa še vsem drugim po vrsti. (Kayira 1979: 67–68)

60)

The woman didn't answer the young man directly. 'These are difficult times,' she said. '**A wise person never says everything he knows. He keeps his eyes open but he also knows when to let flies settle on his tongue.**' (Kayira 1982: 3)

Ženska mlademu moškemu ni odgovorila naravnost. »Časi so hudi. **Moder človek zmeraj trikrat premisli, preden zine, kar ve. Oči ima ves čas odprte, vendar se zaveda, kdaj sme jezik toliko iztegniti, da lahko sedejo muhe nanj.**« (Kayira 1979: 10)

61)

'**Fibs don't become an elder,**' Napolo said. (Kayira 1982: 14)

»**Ne spodobi se, da bi se starejši ljudje lagali.**« (Kayira 1979: 25)

Jože Fistrovič je kulturno specifičnim prvinaam v romanu *Pripornik* v prevodu večinoma ohranil tujost, tako pri neprevedenih besedah kot frazah pozdravljanja. Ponekod pa je nestandardne strukture tudi nekoliko moduliral z razširitvijo, višanjem registra ali prilaganjem ciljni kulturi.

Roman Nuruddina Faraha *Upognjeno rebro* je Marjana Samide prevedla leta 1978. Roman vsebuje nekatere neprevedene somalijske izraze, predvsem pa je za Faraha značilno, da lokalno kulturno poetiko ponazarja s ponavljanjem iste besede, posebej ko gre za protagonistov tok zavesti.

V primeru (62) je prevajalka praznik *The Idd festival* (gre za konec ramazana v Somaliji) posplošila v *praznik*. V primeru (63) je pozdravni izraz *nabad* pustila v citatni obliki, ne pa tudi v poševnem tisku (*nabad* pomeni »mir s teboj« in je ekvivalent arabskega »salam«). V primeru (64) so neprevedene besede molitve ohranjene v izvorni obliki, a ne v poševnem tisku. V zadnjem stavku pa je prevajalka posegla v poetičnost besedila, saj je število ponovitev glagola *ponavlja*, ki se v izvirniku ponovi trikrat, zreducirala na dvakrat. Na podoben način je prevajalka tudi v primerih (65) in (66) ponovitve, ki so pisateljevo

značilno stilistično sredstvo, reducirala in razgibala s sopomenkami, kar pa prevodu odvzame poetični naboj.

62)

'**The Idd festival** is approaching. I want my mother to buy me some clothes,' said the boy. (Farah 2006: 153)

»**Praznik** se bliža. Rad bi, da bi mi mama kupila obleko,« je rekel deček. (Farah 1978: 179)

63)

'*Nabad*,' he said.

'*Nabad*,' she replied, forcing a smile on her face. She didn't move. (Farah 2006: 160)

»**Nabad**,« jo je pozdravil.

»**Nabad**,« je odgovorila in se prisiljeno nasmehnila. Ni se ganila. (Farah 1978: 187)

64)

The old man pursed his lips and became nervous. He shivered in spite of the heat and his soft flesh quivered as if beaten by the wind. He gripped the beads of the rosary tightly. '*Alhamdulillah. Istagfurullah. Subhanallah*,' he prayed. **He repeated and repeated and repeated** the words. (Farah 2006: 5)

Starec je našobil ustnice in postal živčen. Kljub vročini je drgetal in njegovo izsušeno telo je trepetalo, kot bi ga bičal veter. Trdno je stisnil jagode molka. »**Alhamdulillah. Istagfurullah. Subhanallah**,« je molil. **Ponavljal in ponavljal** je besede. (Farah 1978: 11)

65)

But Ebla had no answers to the questions **how to escape, where should she escape to, whom should she go to, and when she should escape.**

To escape. To be free. To be free. To be free. To escape. These were inter-related.

How to escape? Where to escape? (Farah 2006: 11)

Nikakor pa ni znala odgovoriti na vprašanje, kako in kam naj **pobegne**, h komu naj **se zateče** in **kdaj naj zbeži**.

Zbežati! Postati **svobodna, prosta!** **Zbežati!** Toda kako **zbežati?** Kam **zbežati?** (Farah 1978: 20)

66)

I **love** life. I **love** it. Everybody **loves** it, each in his own way. Even death is nothing but another side of life, and anyone who **loves** to die naturally **loves** to live. I **love** to live for something, but I don't mind dying for the same thing. I **love** life. I **love** all its colours. I **love** nature. I **love** rain. I **love** spring. I **love** misery and hunger. But I **do not love** these things because they bring about either happiness or sadness; for me here there is no longer happiness or sadness. I **love** animals, which are the only part of nature that I know. That is my fate – to be able to communicate with these things which I know. (Farah 2006: 141)

Rada imam življenje. **Ljubim ga**. Vsakdo **ga ima rad**, vsak na svoj način. Celo smrt ni nič drugega kot druga stran življenja in vsak, ki **rad** umre, tudi **rad** živi. **Rada bi** živela za nekaj in za tisto mi tudi ne bi bilo žal umreti. **Rada imam** življenje. Vse njegove barve. **Rada imam** naravo. **Ljubim** dež, **ljubim** pomlad. **Ljubim** revščino in lakoto. Pa ne zato, ker prinašajo srečo ali žalost. Zame ni več sreče niti žalosti. **Ljubim** živali, ker so edini del narave, ki ga res poznam. To je moja usoda; občujem lahko le s stvarmi, ki jih poznam. (Farah 1978: 165)

Roman *Zemljevidi* Nuruddina Faraha je Ferdinand Miklavc prevedel leta 2003. V tem romanu je vpliv somalijske ustne poetike še izrazitejši kot pri *Upognjenem rebru*. V primeru (67) je neprevedeni izraz ekspliciran v sobesedilu, vendar ga prevajalec ni ohranil, temveč poslovenil. V primeru (68) je neprevedeni izraz izpustil. Prevajalec pa je očitno vendarle zaznal, da pisatelj poetičnost besedila ustvarja s ponavljanjem in ga je senzibilno upošteval, kot je razvidno v primeru (69), čeravno je primer trojne ponovitve *for hours and hours and hours* skrčil na dvojno ponovitev *ure in ure*.

67)

They promised to one another that they would write, give one another news frequently. And there were prayers and beggars were given their *xagqas-salaama*, a farewell fee given by every traveller to a man or a woman who would pray for his or her safe journey. You watched your uncle pay, on your behalf, your *xagqas-salaama* to a man looking not at all like a beggar. (Farah 2016: 126–127)

Obljubljali so si, da si bodo pisali, se pogosto obveščali. Bilo je veliko molitev in beračem so dajali **niloščino** od popotnika, da bi molili zanj in zato, da bi bilo potovanje varno. Videl si, kako je stric namesto tebe podaril **niloščino** človeku, ki ni bil prav nič podoben beraču. (Farah 2003: 163)

68)

The man was far too excited to stay away from the flag-burning exorcism. He threw himself in headlong, like a *mayooka*, dancing frenziedly round the flames of the burning colours. (Farah 2016: 131)

Možakar je bil preveč razburjen, da bi ob zažiganju zastave stal ob strani. Na vrat na nos je planil in začel vročično plesati okrog goreče zastave. (Farah 2003: 169)

69)

You sit, in contemplative posture, your features agonized and your expressions pained; **you sit for hours and hours and hours**, sleepless, looking into darkness, hearing a small snore coming from the room next to yours. And you conjure **a past: a past** in which you see a horse drop its rider; **a past** in which you discern a bird breaking out of its shell so it will fly into the heavens of freedom. Out of the same **past** it emerges a man wrapped in a mantle with unpatched **holes**, each **hole** large as a **window** – and each **window** large as the secret to which you cling as though it were the only soul you possessed. And you **question**, you challenge every thought which crosses your mind.

Yes. You are a **question** to yourself. It is true. You've become a **question** to all those who meet you, those who know you, those who have dealings with you. You doubt, at times, if you exist outside your own thoughts, outside your own head, or Mirsa's. (Farah 2016: 3)

Sediš – v zamišljeni drži, tvoje poteze trpeče in izraz žalosten; **ure in ure sediš**, nespečen, gledaš v temo, slišiš tiho smrčanje, ki se oglašča iz sosednje sobe. In zaklinjaš **preteklost: preteklost**, v kateri vidiš konja, ki vrže s sebe jezdeca, **preteklost**, v kateri zaznaš ptico, ki se izvije iz svoje lupine, da bi poletela v nebo svobode. Iz iste **preteklosti** vznikne mož, odet v ogrinjalo z nepokrpanimi **luknjami**; vsaka **luknja** velika kot **okno** – in vsako **okno** veliko kot skrivnost, katere se oklepaš, kakor da bi bila tvoja edina duša. In prelevaš, izzoveš vsako misel, ki ti pride na pamet.

Da. Samemu sebi si **vprašanje**. Res je. Za vse tiste, ki te srečajo, za vse tiste, ki te poznajo, za vse tiste, ki imajo karkoli opraviti s teboj, si postal **vprašanje**. Včasih podvomiš, ali zunaj svojih misli, zunaj svoje glave, Mirsine ali lastne, sploh obstajaš. (Farah 2003: 9)

3.3.3 Južna Afrika

Prevedeni romani iz Južne Afrike odražajo jezikovno sliko območja, s katerega prihajo njihovi avtorji. V okvir iz standardne angleščine so umeščeni afrikanski

in zulujski izrazi, opazili pa smo tudi primere nestandardne izreke iz ust ljudi, čigar materni jezik je kateri od južnoafriških domorodnih jezikov. Variante črnske južnoafriške angleščine segajo od bazilekta, oblike, ki jo govorijo ljudje, ki imajo malo stika z angleščino kot prvim jezikom in ki so bili deležni malo ali nič formalne izobrazbe, do akrolekta kot oblike, ki jo govorijo izobraženi govorniki, a se še vedno razlikuje od angleščine, ki jo govorijo govorniki, ki jim je angleščina prvi jezik (Meierkord 2005). Tudi odmik od standarda v romanih se razteza od zgolj nekoliko poenostavljene sintakse (*Jokaj, ljubljena dežela, Sramota, V srcu dežele*) do bolj očitne reprezentacije variant črnske južnoafriške angleščine (*Posestnik, Burgerjeva hči, V megli ob izteku poletja*):

Nekatere jezikovne posebnosti črnske južnoafriške angleščine, reprezentirane v analiziranih romanih (de Klerk in Gough 2002: 362–362):

- sedanjik se uporablja za opisovanje dogodkov v preteklosti
But I **try** to phone you, yesterday night. (Gordimer 1983: 11)
- pri indirektnih vprašanjih se ohrani obrnjen besedni red
Yes, we don't know **who is that**. (Gordimer 1974: 12)
- neštevni samostalniki imajo obrazilo **–s**, tako kot števni
And he like the Indian **foods**, you know! (Gordimer 1983: 199)
- kot modalna glagolska fraza se uporablja **can be able to**
I **can be able to** study some more there. (Gordimer 2002: 152)
- prislov **too** se uporablja v pomenu *very* (zelo)
And he's growing **too** strong! (Gordimer 1983: 143)
- pojavi se podvajanje
And now is **plenty plenty** rain ... (Gordimer 1983: 224)
- pojavi se neskladnost v številu
... **that ones** you buy last year. (Gordimer 1983: 11)
- členek **yes** (da) se uporablja za uvajanje nikalnih stavkov
So there was no trouble? On Monday? – **Yes, was no trouble**. (Gordimer 1983: 26)

Med trinajstimi v raziskavo vključenimi romani s področja Južne Afrike jih za analizo zanimive nestandardne jezikovne prvine vsebuje deset. Trije romani J. M. Coetzeeja niso jezikovno hibridni, se pa posebnosti postkolonialne

književnosti v njih manifestirajo na drugih ravneh. Roman *Sovražnik* spodkopava predstavo o kolonialnih *drugih* s prepisovanjem kanonskega besedila Daniela Defoeja *Robinson Crusoe*. Roman *V pričakovanju barbarov* je postavljen v neimenovan imperij in obravnava brezčasno temo hegemonije oblasti nad tistimi, ki jih ima za barbare oziroma *druge*. Roman *Življenje in časi Michaela K.* je zgodba o posamezniku, ki je v realnem okolju Južne Afrike ujet v fiktivni državljanski vojni, katere delovanja ne razume, vendar vanjo noče biti vpleten in želi živeti po svoje.

Roman *Jokaj, ljubljena dežela* Alana Patona je Jože Dolenc prevedel leta 1968. Roman vsebuje neprevedene zulujske in afrikanske izraze, pomen katerih je pojasnjen v slovarčku na koncu knjige; nanj bralca usmeri opomba pod črto pri prvem takšnem izrazu (70). Slovarček je prevod slovarja v izvirniku. Večina afrikanskih izrazov se nanaša na fizično okolje, zulujski izrazi pa so večinoma izrazi naslavljanja oziroma nazivi. Neprevedeni lokalni izrazi niso ne v izvirniku ne v prevodu zaznamovani s poševnim tiskom. Prevajalec jih ni slogovno moduliral. Izreka med črnskimi prebivalci je pod vplivom lokalnih jezikov: nestandardni besedni red, nestandardna raba prislovov, ponovitve. Pri dialogu med Kumalojem in dostavljavcem mleka (71) se v prevodu njune izreke kažejo različni prevodni pristopi: prevajalec je strukture bodisi nevtraliziral in registrsko zvišal: *we work no more today – za danes smo z delom končali; it is a sorrow – kako je to žalostno*; ohranil delno tujost: *when the sun stood so – ko je sonce stalo tam gori*; kulturno specifični odziv s ponovitvijo fraze pa je moduliral: *it is a sorrow – zares žalostno*.

70)

About you there is grass and bracken and you may hear the forlorn crying of the titihoya, one of the birds of the **veld**. (Paton 1971: 7)

Okrog in okrog je trava in praprot in edino, kar morda slišiš, slaboten glas titihoje ptice, ki živi v tem **veldu***. (Paton 1968: 5)

*Glej slovarček manj znanih besed zadaj!

71)

– You are early, my friend.

– I am early, **umfundisi**, said his friend gravely. **We work no more today**. The **inkosikazi** is dead.

– Au! Au! said Kumalo, it cannot be.

– It is so, **umfundisi**. **When the sun stood so** – and he pointed above his head – it was then that she died.

- Au! Au! **It is a sorrow.**
- **It is a sorrow, umfundisi.**
- And the **umnumzana?**
- He goes about silent. You know how he is. But this time the silence is heavier. **Umfundisi**, I shall go and wash myself, then I can come to the confirmation.
- Go then, my friend. (Paton 1971: 218)
- Zgoden si, prijatelj moj.
- Da, zgoden, **umfundisi**, reče prijatelj resno. **Za danes smo z delom končali. Inkosikazi** je umrla.
- Joj, joj, reče Kumalo, ali je to mogoče?
- Res, **umfundisi. Ko je sonce stalo tam gori** – in pokaže neko mesto nad glavo – je umrla.
- Joj, joj! **Kako je to žalostno!**
- **Zares žalostno, umfundisi.**
- Kaj pa **umnumzana?**
- Hodi okrog in molči. Saj ga poznate. Toda ta njegov molk je zdaj še bolj mučen. **Umfundisi**, domov grem, da se umijem in očedim, potem bom šel k birmanski slovesnosti.
- Da, pojdi, prijatelj moj. (Paton 1968: 226–227)

Roman *Divji pohod* Petra Abrahamsa je Viktor Konjar prevedel leta 1960. Roman vsebuje manjše število neprevedenih afrikanskih in zulujskih izrazov. Skladno z vsebinsko zgradbo romana je glavnina afrikanskih izrazov v prvem delu knjige – ta obravnava začetek selitve afrikanskega prebivalstva na sever – večina zulujskih izrazov pa je v drugem delu, ki opisuje odziv zulujskih plemen na prihod belih naseljencev.

Ne izvornik ne prevod nista opremljena s slovarčkom, je pa v prevodu večina neprevedenih izrazov ob prvi omembi pojasnjena v opombi pod črto: pri primeru (72) gre za afrikanski, pri primeru (73) za zulujski izraz. Tako v izvorniku kot prevodu so izrazi v poševnem tisku. Afrikanski izraz *skepsel* (74), s katerim eden od osrednjih afrikanskih likov Koos v knjigi označi svojega pravkar osvobojenega črnškega sužnja Johannesesa, dobesedno pomeni »bitje« – pomen je slabšalen v smislu »manjvredno bitje«. Prevajalec je izraz izpustil. Dialog v primeru (75) je umeščen v zulujsko okolje. Poglavar kraljevih čet Danuba razmišlja, kako bi odkupil dekle, s katero je ob obisku poglavarja sosednjega plemena preživel noč. Izraz *lobola* je sicer pojasnjen v opombi pod črto, vendar definicija ni točna, saj izraz pomeni doto, in ne žene. Afrikanski izraz

naslavljanja *Baas* je prevajalec v prevodu obdržal v citatni obliki (76), ohranjen je tudi velika začetnica.

72)

Anna, a sunbonnet on her head, stood waiting at the head of the team. She was the *voorlooper*. The rein of rawhide that was tied to the horns of the leading pair was hung over her left shoulder, leaving both her hands free. In them, she carried her rifle. Her index finger rested lightly on the trigger. (Abrahams 1966: 52)

Pokrita s sončinkom je stala Anna na čelu vprege in čakala. Bila je *voorlooper*. *Vajeti iz nestrojene kože, privezane k rogovom prve dvojice, so ji visele čez levo ramo, tako da sta ji ostali obe roki prosti. V rokah je držala puško. Kazalec je lahko položila na petelina.

* **Tisti, ki stopa pred vprego.** (Abrahams 1960: 44)

73)

‘Greetings, daughter of the king!’ The tall man bowed as he spoke.

‘Greetings to you, *indunas* of the king.’ (Abrahams 1966: 150)

»Lep pozdrav, kraljeva hči!« Visokorasli se je priklonil, ko je spregovoril.

»Lep pozdrav tebi, kraljevi *indunas*.« *

* **Sel.** (Abrahams 1960: 124)

74)

‘All they are going to do is to stop working for us. So that *skepsel* Johannes says. But they have the rifles. What we will do is what Kasper is thinking about. Perhaps we will trek. Perhaps we will stay and one of us will try to get some help, though from where, I don’t know.’ (Abrahams 1966: 42)

»Vse, kar nameravajo storiti, je, da bodo nehali delati za nas. Tako pravi ta Johannes. Ampak oni imajo puške. O tem, kaj bomo storili, razmišlja Kasper. Morda se bomo selili. Morda bomo ostali in bo kdo izmed nas poskušal dobiti pomoč, čeprav ne vem, od kod.« (Abrahams 1960: 36)

75)

He stopped moving. He stood dead still. His eyes glittered. He whispered softly:

‘I will tell these people, the chief and Ndwane, I will tell them. That’s it! I will tell them. Then I will take her with me, back to Inzwinyani, back to our farm. I will take her to Ntobi and say: ‘I have brought another wife.’ I can do it. I have the cattle to pay this chief back his *lobola*. I have slept with her. I will take her.’ (Abrahams 1966: 183–84)

Obstal je. Stal popolnoma mirno. Oči so se mu lesketale. Tiho je šepnil:

»Povem tem ljudem, poglavarju in Ndawi, povem jim. Tako je! Povem jim. Potem jo vzamem s seboj, v Inzwinyani, na svojo farmo. Vzamem jo k Ntombi in porečem: 'Pripeljal sem drugo ženo!' Lahko storim tako. Živino imam, da mu poplačam njegovo *lobolo*.* Spal sem z njo. Vzajem jo.«

* **Žena.** (Abrahams 1960: 153)

76)

The old slave called out an order and a young slave stepped forward with a piece of rough canvas cloth. With this Johannes eased the arrow out of the saddle. He wrapped it in the cloth and gave it to Koos.

'Did **Baas** Koos get him?'

'I didn't see the little black bastard.'

'It is hard to see them, **Baas** Koos.'

'I had seen another one and shot him.'

'And you got off to look? ... That was bad, **Baas** Koos.'

Koos noticed the 'you'. Slaves never addressed their owners as 'you'. Not even privileged slaves like Old Johannes. (Abrahams 1966: 13)

Stari suženj je zaklical neko povelje in pristopil je mlad suženj s kosom surovega platna. Z njim je Johannes izvlekel puščico iz sedla. Zavil jo je v cunjo in jo podal Koosu.

»Ga je **Baas** Koos dobil?«

»Nisem zasledil malega črnega pankrta.«

»Teško jih je zaslediti, **Baas** Koos.«

»Videl sem drugega in ga ustrelil.«

»In šel si pogledat, kaj se je zgodilo z njim? ... To je bilo slabo, **Baas** Koos.«

Koos je opazil ta »ti«. Sužnji svojih gospodarjev niso nikdar nagovarjali s »ti«. Celo privilegirani sužnji kot stari Johannes ne. (Abrahams 1960: 11)

Roman *Posestnik* Nadine Gordimer je Boris M. Verbič prevedel leta 1979. Roman vsebuje neprevedene afrikanske izraze, ki v izvirniku niso označeni s poševnim tiskom (77, 78). Dialogi med Mehringom in črnci na kmetiji vsebujejo tudi izraze naslavljanja in kodno preklapljanje med standardno angleščino in kreolizirano južnoafriško črnsko angleščino; verjetno gre za bazilekt ljudi, ki v svojem okolju govorijo avtohtone jezike.

V prevodu so neprevedni izrazi ponekod poslovenjeni (77) *boere bastards – burski zloději*, pogosto pa ohranjeni v citatni obliki: (78) *vlei – vlei* (prevajalec

je afrikske izraze prestavil v poševni tisk). Izraz *yinifuna* (79) je primer t. i. rudarskega ali kmečkega pidžina, ki je bil »omejen na ukaze belcev in odzive črncev« in je omogočal boljšo komunikacijo med njimi (Andindilile 2018: 76–80). V prevodu je izraz – dobesedno pomeni *Kaj hočeš?* – ohranjen v citatni obliki v poševnem tisku, v kakršnem je tudi v izvorniku. Pomen je pojasnjen v opombi pod črto. Tudi pomen številnih drugih izrazov je razložen v opombah pod črto, pri čemer pa se prevajalec ni spuščal v njihov izvor. V prevodu je v citatni obliki tudi izraz naslavljanja *baas* (80): prevajalec ga je prestavil v poševni tisk.

Pogovor med Jacobusom in Mehringom v primeru (80) je kodno preklapljanje med standardno angleščino in varianto črnske angleščine s posebnostmi, kot so nestandardna predložna zveza *I'm happy for this day*, pretekli deležnik brez obrazila -ed v povedkovem določilu *I'm please*, prislov *too* v pomenu zelo *too strong*, podvojitve pridevnika *long, long time; very, very good*.

Prevajalec je podvojitve pridevnikov ponekod ohranil *long, long time – tako dolgo dolgo časa*; ponekod pa modificiral *very, very good – tako dober*. Pri poustvarjanju nestandardnega jezika v prevodu se je osredotočil predvsem na sintakso, in sicer je tvoril eliptične stavke *coming big man now – odrasel mož, vsak čas*, ter na glagolske strukture z nedoločniki: *why you don't come – zakaj ti ne priti; I think I'm never see you – mislim, jaz tebe nikoli več videti*.

77)

If those **boere** bastards had done what they should, it would never have been there. (Gordimer 1983: 248)

Če bi tisti **burski** zlodeji opravili svojo dolžnost, tega tam nikoli ne bi bilo. (Gordimer 1979: 335)

78)

The **vlei** never dries out. (Gordimer 1983: 249)

Vlei se nikoli ne izsuši. (Gordimer 1979: 337)

79)

Yinifuna? Yinifuna?

– Sugar – they said – (Gordimer 1983: 119)

Yinifuna? Yinifuna?

»Sladkor,« so rekli. (Gordimer 1979: 157)

* *Kaj hočeš?*

80)

– **I'm happy for this day. This day! Why you don't come long, long time, Terry?** Terry. – The name is handled lovingly, admiringly, since it's conjured up in the flesh, there in the car. – **I think I'm never see you, my young baas – he's very very good, this young baas**, you know? –

– I know. I know, Jacobus, you like him – Smiling, Jacobus and I; kidding the old devil.

– And he's growing **too strong! Coming big man now!** Yes, **I'm very please.** – (Gordimer 1983: 143)

»**Srečen sem zavoljo tega dne. Ta dan! Zakaj ti ne priti tako dolgo, dolgo časa, Terry?**« Terry. Ime zazveni ljubeznivo, izrečeno je z občudovanjem, saj se je fant tu v avtu, ko da bi ga kdo pričaral sem, zdaj pokazal v telesni podobi. »**Mislim, jaz tebe nikoli več videti, moj mladi baas – tako dober je, ta mladi baas**, a veš?«

»Vem, vem, Jacobus, rad ga imaš.« Smehljava se, Jacobus in jaz, starega zlomka si malo privoščim.

»In **tako** je postal **močan! Odrasel mož, vsak čas! Da, zelo, zelo sem vesel.** (Gordimer 1979: 190–191)

Roman *Burgerjeva hči* je Janko Moder prevedel leta 1979. Odlomek (81) opisuje dialog med protagonistko Roso in črnim natakarnjem Danielom. Daniel je črnc s podeželja in njegova izreka je kreolizirana črnska južnoafriška angleščina. Daniel uporablja progresivni sedanjik z referenco na prihodnji čas v različnih variacijah: brez pomožnega glagola *When you going back*, brez predloga *to: I'm going work for your house*, pa tudi povsem pravilno *I'm coming there too*. Uporablja stavke brez osebka: *is nearly thirteen years now*; pridevnik namesto prislova *your parents look after you nice*, izpušča predlog *to* v predložni zvezi s samostalnikom: *send you nice school*. Med nestandardnimi prvinami je opaziti še neskladje v številu med pridevniškim zaimkom in samostalnikom *those thing(s)* in prislovno določilo pogostnosti na neobičajnem mestu na začetku stavka *Always your parents look after you*. Afrikanski izraz *stoep* (veranda, terasa), ki v izvirniku ni označen s poševnim tiskom, je prevajalec prevedel.

Prevajalec je za izražanje prihodnosti uporabil različne strukture; ponekod je pomožni glagol izpustil *jaz tudi šel tja s tabo, delal za vašo hišo, kmalu zrasel* ponekod ohranil *ko boš šla*; v velelniku *Don't say like that about your parents* je namesto druge uporabil tretjo osebo *Nikar ne govorila tako o starših*. Prevajalec se je pri slovenjenju nestandardnih prvin osredotočil na glagolske strukture, pri katerih je odklon od standarda izražen tudi v izvirniku. Nestandardna izreka v prevodu zveni nevtrarno in nima značaja katerega od slovenskih obrobnihih sociolektov.

81)

Daniel the bar waiter who served on the stoep sat on an upended beer crate on the pavement when there was nobody drinking. [...] Rosa hopped about on the pavement, coming and going before him while they talked. She described Johannesburg, which he had never seen. – **When you going back, me I'm coming there too. I'm going work for your house. Your daddy.** – She told him no, Lily Letsile worked for her mother and father. He told her he had five children and would send one of the boys to work in her garden. – How old? –

– **Oh he's coming big. I think is nearly thirteen years now.** –

– He'll have to go to school, not work in the garden. Children don't work. But he's too big to go to school with Baasie and my school's only for girls. –

Daniel laughed and laughed, as if she were very funny.

Suddenly she told him: – My mother and father are in jail. –

Daniel lowered and waggled his head, gave out grunting yelps, and screwed up one eye to pin reproach on her. – **Don't say like that about your parents. Always your parents look after you nice, send you nice school, make everything for you. Don't say those thing.** – (Gordimer 2000: 54)

Kadar ni bilo nobenega pивca, je Daniel, natakar v pivnici, ki je stregel na terasi, sedel na pokonci postavljenem pivskem zaboju na hodniku [...] Rosa je poskakovala naokoli po hodniku, prihajala k njemu in odhajala od njega, da sta se pogovarjala. Opisovala je Johannesburg, ki ga Daniel ni še nikoli videl. »**Ko boš šla nazaj, jaz tudi šel tja s tabo. Delaj za vašo hišo. Za vašega papana.**« Rekla mu je ne, Lily Letsile dela za njeno mater in očeta.

Daniel ji je povedal, da ima pet otrok in bi rad poslal enega od fantov na njen vrt.

»Koliko je star?«

»**Oh, kmalu zrasel velik. Po mojem zdaj že trinajst let.**«

»Potem bo moral hoditi v šolo, ne delati na vrtu. Otroci ne delajo. Ampak je že prevelik, da bi hodil v šolo z Baasiejem, moja šola je pa samo za dekleta.«

Daniel se je smejal in smejal, kakor da je povedala kaj zelo smešnega.

Mahoma mu je Rosa rekla: »Moja mati in oče sta zaprta.«

Daniel je sklonil glavo in odkimal, začel nekaj momljati in javkati, priprl eno oko in se očitajoče zagledal vanjo. »**Nikar ne govorila tako o starših. Zmeraj tvoji starši, lepo skrbijo zate, te lepo pošiljajo v šolo, napravijo zate vse. Nikar ne govorila takih reči.**« (Gordimer 1987: 64–65)

Roman *Pobran* Nadine Gordimer je Jože Stabej prevedel v slovenščino leta 2010. V obeh odlomkih dialog poteka med glavnima likoma, Julie in nelegalnim priseljencem Abduljem. Abdu ne obvlada angleščine, njegova izreka je preprosta, povedi enostavčne, stavki kratki, pogosto eliptični, enobesedni. Velikokrat mu zmanjka besed in se ustavi sredi stavka. Jezik je pomemben dejavnik v romanu. Čeprav se na prvi pogled zdi, da je prevajanje tako poenostavljenih stavčnih struktur preprosto, jih je vendarle treba prepoznati in se upreti vzgibu, da bi višali register, jih povezovali, se izognili ponavljanju, nadoomeščali samostalnice z zaimki ipd. Prevajalec je izkazal poslušnost za jezikovne posebnosti in nestandardno izreko *drugega* ustrezno prenesel v ciljni jezik (82). Neprevedene islamske fraze v romanu so pojasnjene v opombah; prevajalec jih je prečrkoval (83).

82)

They are people doing well with their life. All the time. Moving on always. Clever. With what they do, make in the world, not just talking intelligent. They are alive, they take opportunity, they use the (snaps his tongue against his palate in search of the word) **the will, yes, I mean to say, the will. To do. To have.**

The crowd you saw at my father's house. Those?

Yes, your father and the other men. They know what they speak about. What happens. Making business. That's not bad, that is the world. Progress. You have to know it. I don't know why you like to sit there every day in that other place. (Gordimer 2002: 62)

To so ljudje, ki so sposobni za življenje. Ves čas. Zmeraj gredo naprej. Bistroumni. V tem, kar delajo, kar dosegaajo na svetu, ne da bi se samo pametno pogovarjali. Živi so, izkoriščajo priložnosti, uporabljajo (z jezikom tleksne ob nebo, ker išče pravo besedo) **voljo, da, hotel sem reči voljo. Delati. Imeti.**

Ljudje, ki si jih videl v hiši mojega očeta. Tisti?

Da, tvoj oče in drugi moški. Vedo, o čem govorijo. Kaj se dogaja. Poslovneži. To ni slabo, to je svet. Napredek. To moraš znati. Ne vem, za kaj rada vsak dan posedaš v tistem drugem lokalu. (Gordimer 2010: 74)

83)

My son – she gives him her blessing – *Allah yahfazak*, and she leaves the room, he knows, for her place of prayer. (Gordimer 2002: 259)

Moj sin – blagosloví ga – *Alah jahfazak*, in odide iz sobe, njemu je jasno, da na svoje molilno mesto. (Gordimer 2010: 288)

Roman Alexa La Guma *Megla ob izteku poletja* je Vlado Senica prevedel leta 1980. Roman vsebuje afrikanske in zulujske neprevedene izraze. Prevodna izdaja nima slovarčka.

Prevajalec se je na različne načine loteval neprevedenih izrazov: bodisi jih je sam ekspliciral v besedilu (84), razložil v opombi pod črto (85), prevedel (86) ali izpustil (87). V primeru (88) je afrikanska fraza eksplicirana že v izvorniku. Prevajalec Vlado Senica je povedal, da mu je pri prevajanju afrikanskih izrazov pomagala južnoafriška novinarka Cynthia Strovas, žena takratnega direktorja ameriškega informacijskega centra v Ljubljani.

Primer (89) vsebuje reprezentacijo variante črnske angleščine z nekaterimi odstopanji od standarda, kot so pomožni glagol *is* za drugo osebo ednine *You's awright* – *Ti je dobro*; odsotnost obrazila pri glagolu v 3. osebi ednine (*she work, she tell me*), izraz *goose* za žensko partnerko (Dictionary of South African English) in popačen izraz za *factory* (*faktry*). Prevajalec je nestandard izrazil na ravni besedišča in uporabil pogovorne in registrsko nizke izraze: *goose* – *stara, white bitch* – *bela kuzla, faktry* – *fabrika*. Nestandardnost je kompenziral tudi na mestu, kjer je ni v izvorniku: *she work* – *gara*; — *ing* – *klinčevo*. Afrikanski izraz za brata *boeta* je prevedel s pomanjševalnico *bratec*.

84)

When he came into the other room he said, with a little malice, 'They going to declare this place White. You'll be pushed out into the *bundu*.' (La Guma 1992: 20–21)

Ko se je vrnil v sobo, je dejal s kančkom zlobe: »Slišal sem, da bodo razglasili to četrto za belo. Izrinili vas bodo ven, v *bundu*, rezervat.« (La Guma 1980: 32)

85)

While Mrs Harris was putting down the tea things, Beukes read from a page on the floor: 'The *voortrekkers* wanted to go on keeping slaves and did not agree with the emancipation, so they decided to trek into the interior of the country. They were led by men like Hendrick Portgieter ...' (La Guma 1992: 88)

Tačas ko je gospa Harris odlagala čajni pribor, je Beukes prebral nekaj vrstic iz zvezka, ki se je odprl, ko je padel na tla: »*Voortrekkerji*« so hoteli obdržati sužnje in se niso strinjali z odpravo suženjstva, zato so sklenili, da se preselijo v notranjost dežele. Vodili so jih možje, kakršen je bil Hendrick Portgieter ...«

**voortrekker* = prvotni nizozemski kolonizator v Južni Afriki, Bur (op. prev.) (La Guma 1980: 110)

86)

'You got some time to think,' one of the detectives said. The prisoner did not look to see which one it was. 'Think it over, *kerel*, if you have brains in the skull. (La Guma 1992: 2)

»Imaš nekaj časa za premislek,« je rekel eden izmed detektivov. Jetnik se ni ozrl, da bi videl, kateri je bil. »Dobro premisli, **pametnjakovič**, če imaš kaj možganov v tej svoji lobanji.« (La Guma 1980: 9)

87)

Then the sportsman said, 'Well, get up, *jong*.' (La Guma 1992: 170)

Tedaj je spregovoril športnik: »Dajmo, spravi se pokonci!« (La Guma 1980: 210)

88)

'*Daar's hy, there he is*,' she said, and called: 'Is that you, 'Dullah?' (La Guma 1992: 94)

»*Daar's hy, je že tu*,« je ugotovila in poklicala: »Si to ti, 'Dullah?« (La Guma 1980: 118)

89)

The taxidriver said, '**You's awright, Boeta** Buke?'

'So-so.'

'I don't know what this —ing country is coming to.' The driver adjusted the sunblind in front of him. '**My goose, she work** already in this **faktry** twelve years, now **she tell** me she must give up her place as supervisor of the conveyor belt to some **white bitch** to take over. You got to have a white person tell you do this and do that.'

'Going on a long time,' Beukes said. (La Guma 1992: 25)

Taksist je vprašal: »**Ti je dobro, bratec** Buke?«

»Tako – tako.«

»Ne vem, kaj bo s to **klinčevo deželo**.« Voznik je namestil senčnik pred seboj. »**Moja stara** že dvanajst let **gara v fabriki**, zdaj pa mi pravi, da mora prepustiti mesto nadzornice pri tekočem traku neki **beli kuzli**. Imeti moraš belca, da ti bo rekel, napravi to, napravi ono.«

»Od nekdaj je že tako,« je vzdihnil Beukes. (La Guma 1980: 37–38)

Roman Alexa La Guma *Čas ptice ubijalke* je leta 2018 prevedla Zoja Skušek. Roman vsebuje precejšnje število afrikanskih (90) in tudi nekaj zulujskih (91) izrazov. Oboji so zapisani poševno in tako prenešeni v slovenski prevod. Kjer

je bilo mogoče oziroma potrebno, je prevajalka neprevedene besede prilagodila sintaksi. Afrikanski izraz *Mies* (90), s katerim črnski hlapec naslavlja hotelirko, je prevajalka prevedla. Izraz *ilobolo* (91) je pojasnjen v sobesedilu. Prevod je opremljen s slovarčkom afrikanskih in zulujskih izrazov.

90)

‘Let’s hope that it rains,’ Edgar Stopes said, as the woman turned the birdlike head with its tight bun like a crest towards the beaded curtain and screamed:

‘Fanie, *vorento*, come forward.’ Then to Edgar Stopes ‘The Lord Jesus will provide, we must but trust in the living Lord for everything.’ She screamed again, ‘Fanie. Where’s that *bliksem*? You sitting in the shade again when there’s work to do?’

Somebody called, ‘I’m here, *nooi*, here I am, **Mies** Kroner.’ The beads clashed and a middle-aged coloured man wearing a soiled canvas apron over an old shirt and trousers emerged, bobbing his head at the landlady and the guest. (La Guma 1987: 8)

»Upajmo, da bo deževalo,« je rekel Edgar Stopes, ko je ženska obrnila svojo ptičjo glavo z zategnjeno figo, podobno petelinjemu grebenu, k zavesi iz lesenih kroglic in zavreščala:

»Fanie, *vorento*,« in potem Edgarju Stopesu, »Jezus bo poskrbel za dež, samo popolnoma moramo zaupati v Gospoda.« Spet je zakrakala, »Fanie. Kje je ta *bliksem*? Spet sediš v senci, delo pa čaka?«

Nekdo je zaklical, »Tukaj sem, *nooi*, tukaj sem **gospa** Kroner.« Kroglice so zaropotale in prikazal se je črnc srednjih let z umazanim platenim predpasnikom, zavezanim čez staro srajco in hlače; pokimal je hotelirki in gostu. (La Guma 2018: 16)

* *vorento*, tudi *vorentoe*, “Pridi že!”, “Kje se obiraš?”

* *bliksem*, afrik., strela, pogosto kot psovka: “Jou bliksem!”

* *nooi*, tudi *nooientjie*, afrik., mlado dekle, dekletce, ljubica (La Guma 2018: 169-175)

91)

The one who was speaking belched and said again, ‘Neither have seen any *ilobolo*. Where is the bride-price? There is no dancing and no cattle. These *amalungu* do nothing properly.’ (La Guma 1987: 68)

Tisti, ki je že govoril, je rignil in spet ponovil, »Prav tako nisem videl nobenega *ilobola*. Kje je odkupnina za nevesto? Ni plesa in ni živine. Ti *amalunge* ne naredijo nič, kot se šika.« (La Guma 2018: 91)

* *ilobola*, tudi: *lobola*, zul., v angl. antropološki literaturi *bride wealth* ali *bride price*, odkupnina za nevesto; denar ali živina, ki jo prihodnji mož podari družini svoje prihodnje žene

* *amalunge* (sg., *ilunga*), zul., pogovorno: klinc, moški spolni ud (La Guma 2018: 169-175)

Roman *Obsedno stanje* Richarda Riva je bil v slovenščini objavljen leta 1980. Prevedel ga je Silvin Košak. Roman je postavljen v urbano okolje Cape Towna. Protagonisti so rasno mešani prebivalci (t. i. *coloreds*), odnos, ki ga imajo drugi do njih, pa pogosto pogojuje odtенок njihove kože. Poleg angleščine govorijo tudi afrikansko, kar je velikokrat posebej omenjeno ali reprezentirano z neprevedenimi afrikanskimi izrazi ali frazami.

Odlomka (92) in (93) sta povezana. Prvi opisuje vrstnike glavnega lika Andrewa Dreyerja v revnem Šestem okraju, kjer je preživel otroštvo. Pisatelj jih opiše kot *Skollie-types*, izraz pa je ustrezno pojasnjen v prevodu v opombi pod črto. Izreka teh fantov z ulice je ponazorjena v odlomku (93). Nestandardnost je izražena s povedkom brez pomožnega glagola *how the hell you know, where you gonna get it from*; glasovnimi redukcijami 'e in premenami *im, dat*. Prevajalec nestandardnosti v ciljni jezik ni prenašal na ravni morfologije in sintakse, je pa registrsko nižal besedišče in vključil pogovorne izraze, ko so medmet *mater*, pridevnik *prima* in vzklik *bomba*. Primer (94) vsebuje nepreveden afrikanski izraz *voertsak* (94), ki je v prevodu ohranjen v citatni obliki in poševnem tisku (kakor v izvorniku) in pojasnjen v opombi pod črto. Afrikanska fraza *is jy deur* (95) in verzi domoljubne pesmi v zulujščini (96) so eksplicirani v izvorniku in kot taki prenešeni v prevod.

92)

Andrew didn't quite understand his mother. She tried desperately to maintain a standard within the framework of there shabby confines. She allowed only English to be spoken at home, not the bastardized Afrikaans used in their surroundings. Andrew was warned to stay away from his only acquaintances in the District. **Skollie-types** like Broertjie, Amaai, Honger in Tana. He had always worn shoes and socks to school, not only at High School, but since his Primary days at St. Marks. Broertjie and Amaai went to school with uncombed hair and dirty, swollen feet (Rive 1960: 55)

Mater Andrew ni mogel prav razumeti. Obupno si je prizedavala, da bi kljub bedi obdržala dostojanstvo. Doma je dovolila samo angleščino in ni trpela spakedrane afrikansčine, ki so jo govorili sosede. Andrewu je zabičevala, naj se ne druží niti s tisto peščico znancev, ki jih je imel

v okraju. *Skollieji**, kot so bili Broertjie, Amaai, Honger in Tana. On je moral v šolo v čevljih in nogavicah, ne šele v gimnaziji, ampak že v osnovni šoli v St. Marku. Broertjie in Amaai pa sta hodila v šolo nepočesana in z umazanimi, oteklimi stopali.

***Skollie: barvnopolti mestni huligani, ponavadi oboroženi z noži. (op. prev.)** (Rive 1980: 53-54)

93)

‘Going to the Star tonight?’ Andrew asked in Afrikaans, referring to the local cinema.

‘Sure,’ said Amaai looking hopefully at Jonga.

‘You haven’t any bloody cash,’ said Broertjie.

‘Says who?’

‘Me.’

‘How the hell you know?’

‘Where you gonna get it from?’

‘My bloody business!’

‘What’s showing?’ Andrew asked, to stop the brothers’ quarrel.

‘Sabu.’

‘In what?’

‘Elephant Boy.’

‘Jeeesus. **See im in 'e Drum?**’

‘Sure.’

‘Dat boy’s sure good!’

‘Bloody good!’

‘Bloody bloody good!’ (Rive 1960: 56)

»Greš nocoj v Zvezdo?« je vprašal Andrew v afrikanščini; dečki so redno obiskovali kino.

»Jasno,« je odvrnil Amaai in s pričakovanjem pogledal Jonga.

»Nimamo cvenka,« je priznal Broertjie.

»Kdo to pravi?«

»Jaz.«

»Kako pa veš, **mater?**«

»Kje naj ga pa dobim?«

»Moja stvar.«

»Kaj je na sporedu?« je vprašal Andrew v upanju, da bo brata odvrnil od pričkanja.

»Sabu.«

»V čem?«

»*Fant s sloni.*«

»**Mater.** Si ga videl v *Bobnu*?«

»Jasno.«

»A ni **prima**?«

»**Bomba.**«

»**Prava bomba.**« (Rive 1980: 54–55)

94)

‘You black son-of-a-bitch! I’ll show you! You won’t treat me the way you treated James!’

Kenneth grabbed him by the chest, tearing his shirt in the process. For one hideous moment Andrew felt like squashing his fist into the palpy, white face. Obliterate the snarl around the close mouth. He was strong enough to do it, and suddenly he realized his strength.

‘I only want my book,’ he insisted.

‘Get out! You impertinent swine!’

‘It’s on the sideboard.’

‘*Voertsak!*’

Kenneth kicked him viciously and Andrew sprawled against the passage wall. James watched without changing his position. (Rive 1980: 54–55)

»Preklet pankrt črni! Ti že pokažem! Z mano se ne boš igral, kot si se z Jamesom.«

Kenneth ga je zgrabil za srajco, da se je platno pretrgalo. Za hip je Andrewa imelo, da bi s pestjo zamahnil v mlahavi, beli obraz. Da bi mu izbil zaničljivi izraz okrog ust. Dovolj je bil močan, nenadoma se je zavedel svoje moči.

»Samo zapiske bi rad,« se je premagal.

»Ven! Prasec nesramni!«

»Na omarici so.«

»*Voertsak.*«*

Kenneth ga je z vso silo brcnil, da ga je odneslo v steno. James je ne-gibno opazoval.

* **Iz nizoz. *voort se ik* »proč, ti pravim«, zdaj rabljeno v vulgarnem pomenu »spizdi« (op. prev.).** (Rive 1980: 135–136)

95)

'*Is jy deur?* Did you make it?' he asked without being invited. 'I don't know yet,' Andrew replied.

'Not worried?'

'A friend is finding out for me.'

'Well, thank God I've made it.'

'Congratulations,' said Andrew. (Rive 1960: 128)

»*Is jy deur?* Si naredil?«

»Ne vem še,« je odgovoril Andrew.

»Te kaj skrbi?«

»Prijatelj je šel gledat namesto mene.«

»No, hvala bogu, jaz sem skozi.«

»Čestitam,« je rekel Andrew in mu segel v vlažno dlan. (Rive 1980: 137)

96)

The Parade was crowded when Andrew forced his way to the platform. A choir from Langa was singing freedom songs in the background. Over and over again the lilting melodies were sung. *Asikbathali noba siyabatsbwa, sizimisel inkululeko*. We are not afraid of being arrested, we will work for freedom. Not afraid of being arrested, we will work for freedom. Voices blending beautifully. *Unzima lo mthwele, unfunamanimma*. The burden is heavy, the burden is heavy. (Rive 1960: 149)

Ko si je Andrew utiral pot na tribuno, je bil trg nabito poln. V ozadju je zbor iz Lange pel domoljubne pesmi. Še in še so ponavljali pojočo melodijo. *Asikbathali noba siyabatsbwa, sizimisel inkukuleko*. Ne bojimo se zapora, bojevali se bomo za svobodo. Ne bojimo se zapora, bojevali se bomo za svobodo. Glasovi so bili čudovito ubrani. *Unzima lo mthwele, unfunamanima*. Breme je hudo, breme je hudo. (Rive 1980: 161–62)

Roman J. M. Coetzeeja *V srcu dežele* je leta 2001 prevedel Jure Potokar. Roman je napisan v standardni angleščini. Izstopa način, kako temnopolti najemniški delavec naslavlja gospodarja kmetije z afrikanskim *baas*. V prevodu je beseda *baas* podomačena v *gaspud*, samoglasniška premena pa je podobna dolenjski narečni izgovorjavi. Hendrik je črnc, ki išče delo pri belem posestniku. Za njegovo izreko so značilni kratki stavki, preproste strukture in omejeno besedišče. Te značilnosti je prevajalec prepoznal in primerno prenesel v ciljni jezik: *No, I do not work for baas Kobus. I was there looking for work. Then baas Kobus said that the baas has work. So I came – Ne, ne delam za gaspuda Kabusa. Tam sem bil, ko sem iskal delo. Potem mi je gaspud Kabus rekel, da ima gaspud tukaj delo. Pa sem prišel*. Beseda *baas* izvira iz nizozemščine in pomeni »gospodar«; v

južnoafriškem kontekstu, v katerem je pogosto uporabljena žaljivo, ima podoben pomen, uporabljajo pa jo črnici ali mešanci v odnosu do belega delodajalca (Oxford Dictionaries). Nagovorni izraz *gaspud* ne izraža razmerja moči, ki je skrito v pomenu besede *baas*. Poleg tega, da regionalizirani prevedek deluje moteče v specifičnem kulturnem okolju, v danem kontekstu zveni tudi nekoliko nenavadno, da popačeno besedo med drugim izgovori posestnik sam *Ali delaš za gaspuda Kabusa?*

97)

‘**Baas,**’ said Hendrik, ‘good day, **baas**. I am looking for work.’

My father hawked and swallowed. I render his words; I cannot know whether Hendrik heard what I heard besides, what I perhaps did not hear that day but hear now in my inner ear, the penumbra of moodishness or disdain about the words.

‘What kind of work are you looking for?’

‘Anything – just work, **baas.**’

‘Where are you from?’

‘From Armoede, **my baas**. But now I come from **baas Kobus**. **Baas Kobus** says that **baas** has work here.’

‘Do you work for **baas Kobus?**’

‘No, I do not work for **baas Kobus**. I was there looking for work. Then **baas Kobus** said that **the baas** has work. So I came.’ (Coetzee 1982: 20)

»**Gaspud,**« je rekel Hendrik, »dober dan, **gaspud**. Delo iščem.«

Moj oče je zakrhal in pogoltnil. Povzemam njegove besede. Ne morem vedeti, a je Hendrik slišal, kar sem jaz slišala poleg, kar morebiti nisem slišala tistega dne, ampak slišim zdaj s svojim notranjim ušesom, pridih muhavosti in prezira v besedah.

»Kakšno delo pa iščeš?«

»Karkoli – delo pač – **gaspud.**«

»Od kod si?«

»Iz Armoeda, **moj gaspud**. Ampak zdaj prihajam od **gaspuda Kabusa**. **Gaspud Kabus** pravi, da ima **gaspud** tukaj delo.«

»Ali delaš za **gaspuda Kabusa?**«

»Ne, ne delam za **gaspuda Kabusa**. Tam sem bil, ko sem iskal delo. Potem mi je **gaspud Kabus** rekel, da ima **gaspud** tukaj delo. Pa sem prišel.« (Coetzee 2001: 26)

Roman *Sramota* je leta 2004 prevedla Alenka Moder Saje. Jezikovnih odstopanj od standarda ni veliko – kakor tudi sicer v Coetzeejevih romanih – dialogi

med glavnim likom Davidom in črnskim sosedom Davidove hčerke Lucy, Petrusom, pa tudi na jezikovni ravni odslikujejo družbeno razliko in antagonizem med njima. Pri Petrusovi izreki je opaziti preprosto sintakso in omejeno besedišče in zdi se, da ravno zaradi pomanjkljivega znanja angleščine nekatere stavke ali fraze večkrat ponovi. Prevajalka je stavek brez osebka (98) *is for you* prevedla standardno *zate je*. Večinoma je ohranila preprostost besedišča in upoštevala slogovne ponovitve (100). Registrsko nekoliko nenavadna je le izbira besed *fantek* in *punčka* (99), saj se zdi, da se nežna izraza za poimenovanje otrok ne skladata s trdim, neizprosnim okoljem in socialnim obrobjem, katerega del so črnski protagonisti, pa tudi s Petrusovim značajem ne.

98)

A plate of food finds its way into his hands. He passes it on to Petrus.

‘No,’ says Petrus – **is for you**. Otherwise we are passing plates all night.’ (Coetzee 2000: 131)

V rokah se mu znajde krožnik hrane. Poda ga naprej Petrusu.

»Ne,« reče Petrus, »**zate je**. Ne bova si ves čas podajala krožnika.« (Coetzee 2004: 148)

99)

‘The baby – when are you expecting the baby?’ he asks Petrus’s wife.

She looks at him uncomprehendingly.

‘In October,’ Petrus intervenes. ‘The baby is coming in October. We hope he will be **a boy**.’

‘Oh. What have you got against girls?’

‘We are praying for **a boy**,’ says Petrus. ‘Always it is best if the first one is **a boy**. Then he can **show** his sisters – **show** them how to behave. Yes.’ He pauses. ‘**A girl** is very expensive.’ He rubs thumb and forefinger together. ‘Always money, money, money.’ (Coetzee 2000: 130)

»Otrok – kdaj se bo rodil?« vpraša Petrusovo ženo.

Nerazumevajoče ga pogleda.

»Oktobra,« se vmeša Petrus. »Oktobra se bo rodil. Upava, da bo **fantek**.«

»O, kaj pa imaš proti **punčkam**?«

»Moliva za **fantka**,« reče Petrus. »Zmeraj je dobro, če je prvi otrok **fantek**. Potem lahko uči sestre, kako naj se vedejo. Ja.« Ustavi se. »**Punčke** so zelo drage.« Pomane s palcem in kazalcem. »Samo denar, denar, denar.« (Coetzee 2004: 147)

100)

[...] 'Those sheep,' he says, 'don't you think we could tie them where they can graze?'

'They are **for the party**,' says Petrus. 'On Saturday I will slaughter them **for the party**. You and Lucy must come.' He wipes his hands clean. 'I invite you and Lucy **to the party**.'

'On Saturday?'

'Yes, I am giving **a party** on Saturday. **A big party**.' (Coetzee 2000: 123)

»A ne bi ovcí rajši privezal kje, kjer bi se lahko pasli?« reče.

»Za **veselico sta**,« reče Petrus. »V soboto ju bom zaklal **za veselico**. Oba z Lucy pridita.«

Obriše si roke. »Povabim vaju **na veselico**.«

»V soboto?«

»Ja. V soboto imam **veselico. Veliko veselico**.« (Coetzee 2004: 140)

3.3.4 Pregled prevodnih strategij prevajalcev afriških anglofonih romanov

Neprevedene izraze iz lokalnih jezikov v okviru standardne angleščine smo opazili pri vseh v besedilno analizo vključenih romanih: ponekod je število primerov majhno (*Sramota*, *Pripornik*, *Zemljevidi*), drugod so na tako rekoč vsaki strani – posebej izstopajo romani Chinua Achebeja, Woleja Soyinka, Chimamande Ngozi Adichie in Alexa La Guma. V zahodni Afriki nigerijski avtorji v besedilo vključujejo igbojske izraze (Achebe, Adichie), jorubske izraze (Soyinka, Tutuola, Braithwaite), Ganka Darko pa izraze iz ganske angleščine. V romanih iz vzhodne Afrike so neprevedeni izrazi somalijski (Farah), svahilijski (Kibera, Ngugi) ali gikujski (Ngugi) in v južni Afriki afrikanski in zulujski (Abrahams, Paton, Gordimer, La Guma, Rive).

Neprevedeni izrazi so bodisi ohranjeni v citatni obliki (prim. *Škrlatni hibiskus*, *Pšenično zrno* itd.) bodisi prečrkovani in prilagojeni sintaksi (prim. *Razpad*, *Čas ptice ubijalke* itd). Oblikovno so praviloma že v izvirniku poudarjeni s poševnim tiskom in večina prevajalcev je to obliko ohranila. Izjemi sta Alenka Moder Saje in Marjana Samide, ki sta izraze prestavili v pokončno obliko in jim tako odvzeli zaznamovanost. V južnoafriških romanih afrikanski izrazi pogosto niso v poševnem tisku, so jih pa v prevodu v kurzivo prestavili prevajalci (prim. *Čas ptice ubijalke*). Tam, kjer je njihov pomen pojasnjen v sobesedilu, je celotna struktura navadno ohranjena tudi v prevodu (prim. *Razpad*,

Amerikanka). V starejših prevodih so prevajalci izraze tudi sami eksplicirali v besedilu (prim. *Glasovi v temi, Jokaj, ljubljeni dežela, Megla ob izteku poletja*). Redki so primeri, ko je neprevedeni izraz izpuščen (prim. *Zemljevidi, Obsedno stanje*). Opazili smo tudi posamezne opombe pod črto, ponekod skozi vse besedilo (prim. *Posestnik, Divji pohod, Obsedno stanje*), ponekod pa kot napotilo k slovarčku neprevedenih izrazov na koncu knjige (prim. *Jokaj, ljubljeni dežela, Čas ptice ubijalke*). V obdobju po letu 1990 je več romanov opremljenih s slovarčki, vendar so tudi izjeme. Romani Chimamande Ngozi Adichie, ki vsebujejo res veliko igbojskih izrazov, slovarčka nimajo.

Če primerjamo prevajalske strategije pri prenašanju neprevedenih besed v ciljni jezik, lahko rečemo, da so jih prevajalci v začetnem obdobju (1960–1980) prepoznali kot slogovno posebnost in jih niso poskušali prevajati ali izpuščati, ne glede na to, da v tem obdobju knjige praviloma nimajo slovarčkov. Po letu 1996, ko je bil objavljen roman Chinua Achebeja *Mravljišča v savani* z bolj premišljenim in informiranim pristopom k objavljanju postkolonialne književnosti, se krepi tendenca k dopolnjevanju prevodnih izdaj s slovarčki. Kljub temu pa so tudi v tem obdobju še vedno posamezni primeri, ko prevajalci neprevedene izraze prevedejo ali celo izpustijo (prim. Ferdinand Miklavc v prevodu romana *Zemljevidi*).

Prevajalsko najzahtevnejši deli afriškega postkolonialnega besedila so tisti, ki vsebujejo jezikovne variante, nastale ob jezikovnem stiku med angleščino in lokalnimi jeziki, torej pidžin in druge variante postkolonialnih angleščin. Navadno te segmente besedila vsebujejo dialogi, kjer sogovorca prekapljata med dvema (ali več) kodi; izjema je roman *Soldatko*, ki je v celoti napisan v reprezentaciji nigerijskega pidžina.

Nestandardnost je v izvorniku najbolj izrazita pri sintaksi in glagolskih strukturah in nekateri prevajalci so v ciljni jezik prenašali natanko tiste dele teksta, ki so nestandardni v izvorniku. Tako so tudi v slovenščini tvorili povedi brez pomožnega glagola (prim. *Burgerjeva hči, Posestnik*) ali z nedoločnikom (prim. *Posestnik, Polovica rumenega sonca*). Takšen pristop je v prevodu težko dosledno ohranjati, obenem pa izreka likov ne zveni stvarno in prepričljivo.

Pri raziskavi prevodov karibske postkolonialne književnosti Grahek Križnar (2015) ugotavlja, da gre pri nedoločniških strukturah za zgledovanje po vzporednih prevodih iz nemščine v šestdesetih in sedemdesetih letih, pri katerih je nestandardna izreka tako prevajana. Skladno s Chestermanovo (1997) definicijo produktivnih norm so se prevajalci verjetno zgledovali po prevodih izvornih nemških besedil, del Karla Maya in po prevodu *Pike Nogavičke* Astrid Lindgren iz nemščine izpod peresa Kristine Brenkove.

Zelo prepoznaven pristop k prenašanju reprezentacije postkolonialnih angleščin v ciljni jezik je podomačevanje. Alenka Puhar je leta 1980 pri prevodu *Tolmačev* jezikovno stvarnost poustvarila tako, da si je roman predstavljala v svojem okolju. Ni se osredotočala zgolj na tiste prvine na mikronivoju, ki so nestandardne v izvorniku, temveč je celoten nestandardni diskurz prestavila v ljubljansko narečje. Izreka likov v prevodu zveni življenjsko, ni pa reprezentacija okolja, ki ga želi upodobiti.

Pristop podomačevanja pri prevajanju nestandardnih prvin postkolonialne književnosti se je prijel pri nekaterih prevajalcih, ki so afriške romane prevajali v devetdesetih letih in po letu 2000. Tako tudi nestandardna izreka likov v prevodu romana *Mravljišča v savani* posnema ljubljanski dialekt, čeprav je z vnosom nekaterih neprevedenih besed prevajalka Jana Lavtižar vtis omilila. Podomačevanje je tudi strategija Irene Duša Draž v romanu *Brez obraza*.

Podomačevanje se v prevodu kaže tudi na majhnih segmentih besedila, denimo pri nagovornih izrazih. Jure Potokar je v romanu *V srcu dežele* nagovorni *baas* dosledno prevajal kot *gaspud*, Gabriela Babnik pa je nagovorni *sah* prevajala kot *gospud*. Rešitvi zbudjata vtis, kot da črnski delavec v južnoafriškem zapletenem rasnem kontekstu in črnski hlapec v nigerijskem postkolonialnem kontekstu govorita z dolenskim naglasom.

Podomačevanje nestandardnih prvin je problematično z več vidikov. Če črnski delavec v južnoafriškem zapletenem rasnem kontekstu in črnski služabnik v nigerijskem postkolonialnem kontekstu govorita s slovenskim narečnim naglasom, je bralec prevoda prikrajšan za upodobljeno stvarnost afriškega okolja in medrasnih odnosov ali odnosov, ki izražajo razmerja moči v okviru postkolonialne družbe. Nadomeščanje postkolonialnih nestandardnih jezikovnih prvin z lokalnimi narečji pa je problematično tudi s stališča vloge, ki jo ima vrednotenje rabe jezika pri tvorjenju družbenih stereotipov o osebah, ki govorijo na določene načine, in pri ustvarjanju predsodkov, ki jih gojimo do določene družbene skupine. Skubic (2005: 161–164) navede rezultate raziskave Giles in Powesland iz leta 1975,⁶ ki so pokazali, da so bili govorci podeželskih sociolektov ocenjeni kot prijaznejši, velikodušnejši in duhovitejši, a tudi kot »omejeni« in celo neumni (ibid.: 209). Mnogo regionalnih ali družbenorazrednih dialektov ljudje zaznavamo negativno, urbane govorne variante pa na splošno veljajo za še bolj neprijetne kot ruralne (Edwards 2006).

6 Gre za raziskavo, pri kateri so ugotavljali vrednotenje različnih govorcev in načinov govorenja s t. i. metodo »vzporejenih« krink (matched guise technique), pri kateri poskusne osebe poslušajo dva posnetka govora v različnih sociolektih in odgovarjajo na vprašalnik o najverjetnejših osebnostnih potezah govorca.

Nihče od prevajalcev ni podomačeval ali ciljni kulturi prilagajal pregovorov ali parabol oziroma basni, ki jih vsebuje veliko romanov zahodnoafriških in vzhodnoafriških avtorjev. Ohranjeni so tudi tam, kjer reference niso lahko razumljive, tuji koncepti pa vendarle delujejo avtentično in prispevajo h kulturni hibridnosti besedila.

Tretji prepoznaven način prenosa nestandardnih jezikovnih prvin v afriškem anglofonem romanu v slovenščino je kompenzacija, pri kateri prevajalec ni osredotočen zgolj na nestandardne prvine na tistem mestu, kjer so v izvirniku, temveč po bolj ali manj izdelanem sistemu nestandardnost v prevod vnaša tam, kjer bi jo bralec v ciljnem jeziku pričakoval. Vlado Senica v *Megli ob izteku poletja* in Silvin Košak v *Obsednem stanju* sta nestandard izrazila z nižanjem registra in z uporabo bolj idiomatskega jezika tudi tam, kjer je v izvirniku nevtralen. Izreka likov zveni bolj verodostojno, saj so nestandardne prvine v prevodu na mestih, kjer bi jih tudi sicer pričakovali.⁷ Še bolj je takšen pristop izpopolnil Andrej E. Skubic. Skubic je v intervjuju (16. 3. 2015) povedal, da je, ko je tehtal, kakšno strategijo ubrati, razmišljal tudi o bolj klišejskih rešitvah, pri katerih bi pisal glagole v nedoločniku in ohranil sklone, toda pri takšnem sistemu jezik ni »hotel zaživeti« in je, kot se je izrazil, zvenel »tarzanovsko, trapasto in žaljivo do pripovedovalca«. Ko je z nekaj truda izdelal sistem, ki ga tudi opiše v uvodu k romanu *Soldatko*, je prevajanje steklo.

Pristopov k prevajanju nestandardnih prvin v postkolonialnih afriških besedilih ni mogoče zajeti v običajni okvir ciljnega/nacionalnega jezika, saj je težko najti tesno vzporedno konfiguracijo družbenih jezikov in reaktualizirati kulturno politiko teksta v ciljnem sistemu (Zakrajšek 2009). Zakrajšek za primer navede francoski prevod romana *Soldatko* (*Le Petit Minitaire*, 1998), pri katerem je prevajalec kot ustreznico nigerijskemu pidžinu uporabil abidžansko francoščino. To je bilo mogoče zaradi primerljivih socialnih okoliščin obeh jezikov ter njunega razmerja do standardnega jezika.

Takšen pristop k prevajanju lokalnih jezikovnih variant v nekdanjem kolonialnem okolju je mogoč pri jezikih držav s kolonialno preteklostjo, pri katerih se je na koloniziranih ozemljih razvila kreolizirana jezikovna varianta ali pidžin. Rocío G. Sumillera, ki ob analizi treh španskih prevodov karibskega postkolonialnega romana *Široko Sargaško morje* Jean Rhys, ki vsebuje kreolizirano varianto angleščine in ki so jo vsi trije prevajalci v španščino

7 Podobno je Alenka Stanič pri prevodu romana *Bog kamnosek* Jamajčana Alvina Bennetta leta 1980 nestandardne prvine na ravni sintakse in morfologije kompenzirala na ravni leksike. Izbirala je med nižjimi pogovornimi izrazi in naturaliziranimi nemškimi izposojenkami, ni pa posegala po narečnih izrazih (Grahek Križnar 2015).

nevtralizirali, predlaga podobno strategijo v španskem jezikovnem kontekstu: potegne namreč vzporednico med standardno angleščino in standardno evropsko (pirenejsko) španščino ter na drugi strani med jamajško kreolščino in karibsko varianto španščine. Zaradi razlik med variantama španščine, ki se sicer večinoma kaže na ravni leksike, bi se po njegovem mnenju značilna jezikovna kompleksnost izvirnega besedila ohranila tudi v prevodu (Sumillera 2008 v Grahek Križnar 2015).

Žal slovenščina zaradi družbenozgodovinskih okoliščin teh možnosti nima. Zakrajšek meni, da prevajalec lahko razišče polje mogočega v ciljnem jeziku in ga preoblikuje oziroma razširi tako, da zmore predstaviti razliko oziroma večjezičje iz izhodiščnega besedila, njegove družbene implikacije in specifično umetniško obdelavo v izhodiščnem besedilu (Zakrajšek 2009).

Primerov, ko bi prevajalec nestandardne strukture sistematično nevtraliziral, nismo zaznali, je pa opaziti modulacijo v smislu višanja registra. To je še najbolj očitno pri prevodu romana *Pivec palmovega vina*. Miriam Drev je pred tem leta 2002 prevedla roman V. S. Naipaula *Maser mistik*, v katerem je nestandardni jezik indijskega prebivalstva na Trinidadu prevajala z regionalno zaznamovanimi narečnimi izrazi, ki spominjajo na gorenjski dialekt. K prevodu romana *Pivec palmovega vina* je pristopila veliko bolj zadržano in preprostih ter neslovničnih prvin v prevodu ni zares upoštevala, temveč je nasprotno register višala z idiomatskim jezikom.

Občutljivost za poetiko izvirnika pogrešamo tudi pri prevodu Marjane Samide *Upognjeno rebro* Nuruddina Faraha. Prevajalka je številne stilistične ponovitve v besedilu dojela kot monotone in jih je reducirala, na leksikalni ravni pa nadomeščala s sopomenkami. S tem je prevod izgubil melodičnost, ki jo ima izvirnik. Ferdinand Miklavc je imel petindvajset let kasneje pri prevajanju Farahovih *Zemljevidov* za to bistveno več občutka.

Časovni pregled prevajanja nestandardnih prvin v postkolonialnih afriških besedilih pokaže, da razvoj prevodnih strategij od začetka prevajanja afriške anglofone književnosti do danes ni premočrten. Pri prenosu neprevedenih vernakularnih izrazov, lokalnih pregovorov, parabol ipd. so prevajalci praviloma v vsem obdobju dovolj konservativni: neprevedene izraze pogosto puščajo v citatni obliki ali pa jih prečrkujejo in prilagodijo sintaksi sobesedila; če so v izvirniku v poševnem tisku, jih večinoma take tudi ohranijo. Ob odsotnosti slovarčkov so v začetnem obdobju primeri, ko prevajalci izraze samodejno eksplicirajo v samem besedilu (prim. Jože Dolenc v romanu *Jokaj, ljubljena dežela*, Mart Ogen in Milka Mirtič-Saje v romanu *Glasovi v temi*). Razumevanje

vloge neprevedenih izrazov v postkolonialnem besedilu in dopolnjevanje prevodov s slovarčki v novejšem obdobju preprečujeta skušnjave po takšnem pojasnjevanju. Nenavadno je, da slovarčka ne vsebujejo nekateri v novejšem času prevedeni romani, npr. vsi trije romani Chimamande Ngozi Adichie, ki takšnih izrazov in fraz vsebujejo res veliko. Začetna norma pri prevajanju neprevedenih lokalnih izrazov, pregovorov in parabol je torej adekvatnost.

Tudi pri prevajanju reprezentacije nigerijskega pidžina oziroma južnoafriške črnske angleščine je v sedemdesetih letih in deloma osemdesetih letih začetna norma adekvatnost. Prevajalca romanov *Božja puščica* (1977) in *Posestnik* (1979) sta v ciljni jezik prenašala tiste sestavine, ki so nestandardne tudi v izvorniku, pri čemer je Alenka Moder-Saje pri prevajanju reprezentacije nigerijskega pidžina z idiosinkratičnim pristopom modificirala slovenščino tako, da zveni neobičajno, ne pa tudi življenjsko in prepričljivo. Podoben pristop opazimo tudi pri prevodu romana *Burgerjeva hči*, ki ga je leta 1987 prevedel Janko Moder. Boris M. Verbič pri prevajanju izreke lika Jacobusa in drugih črncev v romanu *Posestnik* ni bil konsistenten, glagolske strukture pa je pogosto prevajal z nedoločniki, ki izreko zelo otrdijo, poenostavijo, govorec pa vzbuja vtis neartikuliranosti. Podobno strategijo je opaziti skoraj trideset let pozneje pri Gabrieli Babnik pri prevodu romana *Polovica rumenega sonca*, saj je imela pri nestandardni izreki likov prav tako različne pristope, med katerimi so tudi nedoločniške strukture. Pri prevajanju zgolj tistih segmentov, ki so nestandardni v izvorniku, se ne upošteva delovanje prevoda v ciljni kulturi, prav tako ne, kako bodo nestvarne nedoločniške strukture, »tarzanski klišeji«, kot jih imenuje Zakrajšek (2009), berljive in kako si bo bralec predstavljal upodobljeno stvarnost.

V osemdesetih letih se s prevodom *Tolmačev* zgodi preobrat in s podomačevanjem kot začetno normo v ospredje stopi sprejemljivost v ciljni kulturi. Tak prevod je bolj berljiv in živ (Venuti 2001), je pa problematičen, saj se lahko strinjamo z Venutijem (1992), da pomaga ustvarjati stereotipe o tuji kulturi. Narečna govorica je na eni strani lahko prepoznana kot komična, zato tistega, iz čigar ust prihaja, smeši, podomačen prevod pa besedilu odvzame tujost in s tem tudi informativnost.

V naslednjih letih oziroma desetletjih takšen pristop postane norma za prevajanje nestandardnih prvin v postkolonialnih besedilih. Po njem posežeta tako Jana Lavtižar pri prevodu *Mravljšč v savani* kot Irena Duša pri prevodu romana *Brez obraza*.⁸ Podomačevanje je opaziti tudi pri manjših segmentih be-

8 Podomačuje tudi Miriam Drev pri prevodu romana *Maser mistik*, ki je izšel leta 2002.

sedila, denimo pri naslavljanju; Jure Potokar v romanu *V srcu dežele* in Gabriela Babnik v romanu *Polovica rumenega sonca*.

Zanimivo je, da so leta 2008 izšli trije afriški anglofoni romani, pri prevodih katerih prepoznamo tri specifične pristope k prevajanju nestandardnih prvin. Gabriela Babnik je podomačevanje združevala z že preživeli nedoločniškimi strukturami, Miriam Drev je ustvarila tekoč in berljiv prevod romana *Pivec palmovega vina*, ki pa ga je registrsko višala. Tretji prevod je delo Andreja E. Skubica, ki je pri prevajanju *Soldatka* ustvaril samosvoj jezikovni sistem, v katerega je vnesel nekatere elemente nestandardnosti, ki verodostojno in prepričljivo predstavljajo nigerijski pidžin.

Posamezne prevajalske odločitve si verjetno lahko pojasnimo tudi z osebnim habitusom prevajalcev in njihovim osebnim kulturnim kapitalom. K uspešnemu prevodnemu eksperimentu Andreja E. Skubica je gotovo prispevala njegova jezikoslovna izobrazba in raziskovanje sociolektov. Razumljivo je tudi, da so se izkušeni prevajalci z večjim prevajalskim opusom hitreje odločali za idiiosinkratične pristope (prim. Alenka Moder Saje in Janko Moder), si privoščili izpuste (prim. Ferdinand Miklavc) ali vztrajali pri slogovnih ponovitvah, ki bi se urednikom in lektorjem morda zdele nepotrebne – pri prevodu Farahovega romana *Zemljevidi* je Ferdinand Miklavc ponovitve večinoma upošteval, Marjana Samide pa ne pri prevodu romana *Upognjeno rebro*. Zdi se tudi, da so se prevajalci z malo izkušnjami pri prevajanju književnosti prej odločali za podomačevanje kulturno specifičnih prvin (prim. Alenka Puhar, Jana Lavtižar, Gabriela Babnik, Irena Duša).

Zelo zanimiva primerjava se ponuja med prevodoma romanov *Okonkwo/Razpad* in *Čas ptice ubijalke*, ki oba vsebujeta veliko neprevedenih besed. Med prevodoma je minilo več kot petdeset let, toda pristop k prenosu nestandardnih prvin je tako rekoč identičen.

Primer Skubicovega *Soldatka* kaže, po čem bi se morali zgledovati prevajalci, ki bodo v prihodnosti prevajali dela afriške anglofone književnosti – in postkolonialne književnosti nasploh. Pomemben je sistematičen in dosleden pristop, pri katerem nestandardnosti ni smiselno v ciljnem jeziku izraziti na istem mestu, kot je v izvorniku; pomembna pa je tudi zavest, da podomačevanje z lokalnimi narečji ne more na pravi način predstaviti postkolonialnega okolja, obenem pa vnaša v prevod ideološke podtone, ki jih izvornik ne predvideva.

Prevajanje afriških anglofonih romanov je verjetno treba prepustiti prevajalcem, ki se bodo prevajanja hibridnega jezika postkolonialnega pisanja lotili

premišljeno, ki bodo kritično ocenjevali prevode svojih kolegov, ki si bodo izdelali učinkovit sistem za prevajanje nestandardnega jezika in se ga dosledno držali, ki bodo imeli posluh tudi za ne najbolj očitne nianse, s katerimi afriški avtorji prenašajo v jezik centra lokalno poetiko, in ki bodo izbrali pristop, ki kot pravi Bandia (2008) »ni povsem osredotočen niti na izhodiščno besedilo niti na ciljno besedilo, ki torej ne zgolj podomačuje ali potuje, marveč ga usmerja etika prevajanja, ki ščiti specifičnost lokalne jezikovne kulture, a ob tem ne ovira berljivosti prevoda«. Edino tako bodo lahko prispevali k oblikovanju in uveljavljanju takšnih prevodnih norm, ki bodo ohranile sporočilnost literarnega dela, tako na vsebinski kot slogovni ravni.

4

Zaključek

V monografiji smo analizirali enaintrideset afriških anglofonih romanov, ki so v slovenščini izšli med letoma 1960 in 2022, in njihovo recepcijo v slovenski ciljni kulturi. Na začetku raziskave smo opredelili prevodno polje afriškega anglofonega romana v slovenskem literarnem sistemu, potem pa z analizo segmentov besedila določili prevodne strategije slovenskih prevajalcev pri prevajanju nestandardnih kulturno specifičnih jezikovnih prvin v afriških anglofonih romanih.

V raziskavi so zajeti v slovenščino prevedeni romani, ki so jih napisali avtorji z območja nekdanjih britanskih afriških kolonij oziroma iz njih nastalih držav. Od leta 1960, ko je v slovenščini izšel *Divji pohod* Petra Abrahamsa, pa do leta 2022, ko je izšel roman *Pšenično zrno* Ngugija wa Thiong'a, jih je bilo objavljenih enaintrideset. V angleščini pišoči romanopisci prihajajo iz Nigerije (Amos Tutuola, Chinua Achebe, Wole Soyinka, Ben Okri, Chimamanda Ngozi Adichie in Oyinkan Braithwaite), Južne Afrike (Alan Paton, Peter Abrahams, Nadine Gordimer, Alex La Guma, Richard Rive in J. M. Coetzee), Kenije (Ngugi wa Thiong'o in Leonard Kibera), Somalije (Nuruddin Farah), Gane (Amma Darko) in Malavija (Legson Kayira). Od objave izvirnika do izida slovenskega prevoda povprečno mine petnajst let. Največ – šestinpetdeset let – je minilo med objavo izvirnika in prevoda romana *Pivec palmovega vina* Amosa Tutuola, najmanj – eno leto – pa med objavo izvirnika in prevoda romanov *Brez obraza* Amme Darko, *Amerikanka* Chimamande Ngozi Adichie in *Moja sestra, serijska morilka* Oyinkan Braithwaite.

Ne glede na to, od kod prihajajo avtorji, jih povezujejo teme, ki obravnavajo kolonialno preteklost in predvsem posledice, ki jih ima ta na družbo in posameznika. O kolonialnem obdobju pišeta Chinua Achebe v romanih *Okonkwo*/

Razpad in *Božja puščica* ter Peter Abrahams v *Divjem pohodu*; medetnične konflikte in iz njih izvirajoče državljanske vojne opisujejo Ken Saro-Wiwa v *Soldatku*, Nuruddin Farah v *Zemljevidih* in Chimamanda Ngozi Adichie v *Polovici rumenega sonca*; koruptivno oblast v novih državah razkrivajo Chinua Achebe v *Mravljiščih v savani*, Wole Soyinka v *Tolmačih*, Ngugi wa Thiong'o v *Krvavih cvetnih listih*, Leonard Kibera v *Glasovih v temi*, Legson Kayira v *Priporniku* in Chimamanda Ngozi Adichie v *Škrlatnem hibiskusu*. Motiv izseljenstva in vrnitve je tema romanov *Pobran* Nadine Gordimer in *Amerikanka* Chimamande Ngozi Adichie; problematiko zapuščenih otrok v sodobni Gani obravnava Amma Darko v romanu *Brez obraza*; pri Amosu Tutuoli v *Pivcu palmovega vina* in Benu Okriju v *Cesti sestradanih* pa je poudarek na jorubski motiviki in magičnosti. Specifično ženski pogled vsebujejo romani Chimamande Ngozi Adichie, romani *Brez obraza* Amme Darko, *Moja sestra, serijska morilka* Oyinkan Braithwaite, *Upognjeno rebro* Nuruddina Faraha ter romana J. M. Coetzeeja *V srcu dežele* in *Sovražnik*. Zadnji je tudi primer prepisovanja kanonskih besedil s kolonialnim podtonom, konkretno Robinsona Crusoeja.

V romanih južnoafriških pisateljev je vsenavzočna tema medrasnih konfliktov (prim. *Jokaj, ljubljena dežela* Alana Patona, oba prevedena romana Alexa La Guma, *V megli ob izteku poletja* in *Čas ptice ubijalke*, ter romana *Obsedno stanje* Richarda Riva in *Burgerjeva hči* Nadine Gordimer). Problematiko odnosa in lastništva do zemlje obravnavata *Posestnik* Nadine Gordimer in *Sramota* J. M. Coetzeeja. Drugi Coetzeejevi romani (*V pričakovanju barbarov*, *Življenje in časi Michaela K.* in *V srcu dežele*) so pri obdelavi medrasnih odnosov in nasploh hegemonije v družbi manj neposredni.

Gramscijev koncept hegemonije (1974) kot prevlade ene družbene skupine nad drugo se v afriških anglofonih romanih manifestira na različnih ravneh. Hegemonični odnos v kolonialnem kontekstu se nakazuje v zgodnjih romanih Chinua Achebeja *Okonkvo/Razpad* in *Božja puščica*. Toda hegemoničnim silam so podrejeni tudi liki v romanih, ki so umeščeni v postkolonialno obdobje: Napolo v *Priporniku*, prebivalci vasi Ilmorog v *Krvavih cvetnih listih*, bivši borci gibanja Mau mau v *Glasovih v temi*, v južnoafriški književnosti pa predstavniki črnske brezpravne večine med obdobjem apartheida (prim. romana Alexa La Guma *V megli ob izteku poletja* in *Čas ptice ubijalke* ter roman Nadine Gordimer *Burgerjeva hči*). Drugi v romanih ni zgolj »kolonizirani« *drugi*, temveč posameznik, ki se poskuša izviti iz spon hegemoničnega odnosa (prim. *Življenje in časi Michaela K.*) oziroma tisti/skupina tistih, do katerih se oblast čuti superiorna in jih dojema kot manjvredne (prim. *V pričakovanju barbarov*). Pisanje o kolonialni in postkolonialni preteklosti ima tudi psihološko

dimenzijo (Gandhi 1999, Ward 2007, Hirsch 1999), saj se tako razrešujejo psihološke travme preteklosti (prim. *Polovica rumenega sonca* Chimamande Ngozi Adichie).

Značilnost afriške anglofone književnosti je tudi posebna raba jezika, ki je eno osrednjih sredstev reprezentacije postkolonialne stvarnosti v postkolonialni književnosti. Postkolonialna afriška književnost zavrne osrednjo vlogo standardne angleščine. Afriški ustni pripovedni načini se združujejo z evropsko literarno tradicijo, hibridni jezik omogoča, da se v besedilu sliši heteroglosija družbenih glasov in perspektiv (Bandia 2008, Zakrajšek 2009), hegemonizirani drugi, »subaltern«, pa v njem dobi svoj glas (Spivak 2003). V jezik centra, angleščino, so umeščene neprevedene besede in fraze iz lokalnih jezikov: igbojščine (prim. Achebe, Adichie), jorubščine (prim. Soyinka, Okri), svahilija (Kibera, Ngugi), gikujščine (prim. Ngugi, Kibera), v dialogih pa so skozi kodno preklapljanje predstavljene jezikovne variante, v katere se je angleščina razvila ob stiku z lokalnimi jeziki (nigerijska angleščina in pidžin, ganska angleščina in variante črnske južnoafriške angleščine). Nekateri avtorji spajajo angleško besedišče z vernakularno sintakso, ko z glasovnimi besednimi figurami in ponovitvami ustvarjajo ritem lokalne ustne poetike (prim. Nuruddin Farah), pri Amosu Tutuolu pa gre za izviren jezikovni sistem, »medjezik«, ki lokalne jorubske ritme združuje z angleškim besediščem, vendar s stališča nekoga, ki se (še) ni prilagodil jezikovnim normam jezika centra.

Pri določitvi prevodnega polja afriške anglofone književnosti v slovenskem prostoru smo se naslonili na Bourdieujeve koncepte polja, kapitala in habitusa (Bourdieu 1977, Thompson 1991) in jih navezali na Touryjeve predhodne norme (Toury 1995). Polje afriške anglofone književnosti na Slovenskem lahko zgodovinsko razmejimo v tri obdobja glede na dejavnike, ki so vplivali na prevodno politiko.

V prvem obdobju, ki traja od objave romana *Divji pohod* Petra Abrahamsa leta 1960 pa do konca osemdesetih let, slovenske založbe izdajo trinajst afriških anglofonih romanov. V obdobju zatišja v devetdesetih letih izideta zgolj dva. V tretjem obdobju, od leta 2000 do leta 2022, ko je izšel roman *Pšenično zrno* Ngugija wa Thiong'a, pa je objavljenih še šestnajst romanov.

Dejavniki, ki so vplivali na takšno razdelitev, so odvisni od drugih družbenih in kulturnih sistemov (Even-Zohar 1990). V tridesetih letih, od leta 1960 do leta 1990, je na prevodno polje afriškega anglofonega romana vplivala družbenopolitična situacija v Jugoslaviji. Gibanje neuvrčenih je spodbujalo kulturno sodelovanje med članicami, pobuda za navezovanje stikov z neevropskimi

pisatelji pa je prihajala tudi s političnega vrha. Patronat (Lefevere 1992) nad izdajanjem prevodne književnosti je imela država, ki je lahko vplivala na prevodno politiko založb. Zdi se, da v obdobju med 1960. in 1990. prevodi afriške anglofone književnosti niso veliko prispevali k simbolnemu kapitalu založb. Nanje ni bilo prav nobenega odziva ne v tiskanih medijih ne pri strokovni javnosti. Pomen njihovega obstoja so šele v začetku 21. stoletja prepoznali posamezniki, ki so se z afriško književnostjo začeli raziskovalno ukvarjati (prim. Hrastnik).

V devetdesetih letih, po slovenski osamosvojitvi, slovensko založništvo postaja tržno regulirano in pri izdajanju knjig je pomembna tudi finančna plat. Državni patronat je do neke mere še vedno navzoč, saj večino prevodnih izdaj tudi po letu 1990 sofinancira Ministrstvo za kulturo, po letu 2008 pa Javna agencija za knjigo, vendar se zdi, da najmočnejši dejavnik pri prevodni politiki po letu 2000 postane simbolni kapital, ki ga imajo avtorji, ki so za svoje delo ali posamezne romane prejeli prestižne mednarodne nagrade. Ko je leta 1991 Nobelovo nagrado prejela Nadine Gordimer, je bistveno bolj odmevala kot šest let prej, ko jo je prejel Wole Soyinka, ko pa jo je leta 2003 dobil J. M. Coetzee, so številne založbe objavile njegova dela, tudi taka, ki so v izvirniku izšla že pred desetletji (prim. *Življenje in časi Michaela K.* in *V pričakovanju barbarov*).

V obdobju do 1990. večino afriških anglofonih romanov izdajo velike slovenske založbe, Mladinska knjiga štiri, Pomurska založba ter Prešernova družba po tri, založba Obzorja dva in Cankarjeva založba enega. Po letu 1990 od starih založb tri romane izda Cankarjeva založba, dva Celjska Mohorjeva družba ter po enega Državna založba in Prešernova družba, sicer pa v ospredje stopijo druge, manjše založbe: Založba Sanje izda štiri prevode, in založba /cf* dva, Didakta, Študentska založba, Zamik, Hiša knjig in KUD Pólice Dubove po enega.

Značilno je, da afriški anglofoni romani v vseh treh obdobjih izhajajo v okviru zbirk. Obdobje do leta 1990 zaznamujeta zbirki Mostovi pri Pomurski založbi in zbirka Zvezda pri Mladinski knjigi. V zbirki sta izšla tudi oba v devetdesetih letih objavljena romana, *Sovražnik* v zbirki Državne založbe Veliki otroci in *Mravljišča v savani* v zbirki XX. stoletje. V zbirkah izhajajo tudi romani po letu 2000. *V srcu dežele* je izšel pri Cankarjevi založbi v zbirki Moderni klasiki, roman *Sramota* J. M. Coetzeeja pri založbi Didakta v zbirki Nobelovi nagradenci, roman *Brez obraza* Amme Darko znotraj ciklusa štirih romanov »Pod afriškim soncem« pri založbi Sanje in roman *Soldatko* pri Študentski založbi v zbirki Beletrina. Oba pri založbi /cf* izdana romana (*Čas ptice ubijalke* in *Pšenično zrno*) sta izšla v okviru zbirke Kaif.

Tudi vloga urednikov kot ključnih posrednikov v literarnem sistemu (Dovič 2010b) se skozi vsa tri obdobja spreminja. V obdobju do leta 1990 imata vidno mesto Jože Hradil, urednik zbirke *Mostovi* pri Pomurski založbi, ter Aleš Berger, ki je uredil zbirko *Zvezda* pri Mladinski knjigi. V devetdesetih letih in tudi kasneje ima pomembno vlogo Andrej Blatnik, ki je kot urednik pri Cankarjevi založbi sodeloval pri objavi Achebejevih *Mravljjišč v savani* ter dveh Coetzeejevih romanov. Zoja Skušek je kot glavna urednica založbe /cf* prispevala k nastanku zbirke *Kaif*. Zdi se, da so v obdobju do 1990. uredniki po eni strani bolj vpeti v sam prevajalski proces, saj prevod romanov prevajalcem praviloma predlagajo oni, pišejo spremne besede (prim. Jože Hradil), nekateri pa so tudi sami prevajalci (prim. Jože Fistrovič, Milka Mirtič-Saje). Po letu 2000 v ospredju ni več en sam urednik, saj imajo mnoge založbe uredniške odbore, pobuda za prevode pa pogosto pride od prevajalca. Prevod prevajalsko zahtevnega *Soldatka* Kena Saro-Wiwa je Študentski založbi predlagal prevajalec Andrej E. Skubic, pisateljico Chimamando Ngozi Adichie je založbi Sanje predstavila Gabriela Babnik in prevedla tri romane, prevod romana *Cesta sestradanih* Bena Okrija je založbi KUD Pólice Dubove predlagal prevajalec Urban Belina.

Podatki, ki smo jih pridobili od prevajalcev, so pokazali, da glede prevajanja zahtevnega hibridnega jezika v postkolonialnem besedilu nobeden od urednika ni dobil napotkov ali usmeritev, ne Alenka Moder Saje, Vlado Senica in Alenka Puhar v prvem obdobju ne Jana Lavtižar, Andrej Skubic in Gabriela Babnik v času po 1990.

Povezanost določenih prevajalcev z določeni založbami oz. uredniki kaže na sorazmerno močan dejavnik mreženja (Dovič 2010b). Branko Avsenak je deset let po objavi romana *Okonkvo/Razpad* postal urednik založbe Obzorja. Jože Fistrovič je tisto leto, ko je pri Pomurski založbi objavil roman *Pripornik*, pri njej postal urednik. Jože Stabej je dva romana prevedel za Celjsko Mohorjevo družbo, Gabriela Babnik je založbi Sanje predlagala prevod romana *Polovica rumenega sonca* in nato za isto založbo prevedla še dva romana Chimamande Ngozi Adichie, Jure Potokar je oba romana J. M. Coetzeeja prevedel za Cankarjevo založbo, pri kateri je bil urednik Andrej Blatnik; Zoja Skušek je bila urednica pri založbi /cf*, za katero je prevedla *Čas ptice ubijalke*.

Tri obdobja prevajanja afriških anglofonih romanov izkazujejo različne pristope do tega, ali ti romani potrebujejo spremno besedo in kakšna naj bi bila. V obdobju do 1990. romani vsebujejo kratek avtorjev življenjepiš, redke spremne besede pa so osredotočene na zgodovinske okoliščine držav, iz katerih izhajajo

avtorji, na boj za neodvisnost in sorazmerno prizanesljiv odnos do aktualnih razmer v postkolonialnih državah (prim. Jože Fistrovič v spremni besedi k romanu *Pripornik*). Poglobljena spremna beseda k romanu *Mravljjišča v savani* leta 1996 ponudi dragocen vpogled v področje postkolonialne književnosti in je aktualna v smislu, da že črpa iz temeljev postkolonialnih študij, ki se takrat začnejo uveljavljati. Po letu 2000 spremne besede postanejo skorajda redne. Tudi oblikovno in vsebinsko se razlikujejo od tistih pred letom 1990. Gre za eseje, ki niso osredotočeni zgolj na pisatelja in njegove življenjske okoliščine, temveč se analitično posvetijo vsebini in slogu. Njihovi pisci so bodisi literarni kritiki (prim. Urban Vovk, Aleksandra Gačič), literarni teoretiki (prim. Boris A. Novak) ali afrikanisti (prim. Nataša Hrastnik, Gabriela Babnik). Simbolni kapital afriške anglofone književnosti se je torej po letu 1990 in zlasti po letu 2000 bistveno povečal in zavzel vidnejši položaj znotraj slovenskega literarnega polja.

Tudi glede recepcije ima vsako od treh obdobj, ki določajo prevodno polje afriške anglofone književnosti, svoje posebnosti. Odsotnost odzivov na izide prevodov v tiskanih medijih v obdobju do leta 1990 kaže na to, da so romani izšli skoraj neopazno. Našli smo zgolj recenzijo romana *Tolmači* Woleja Soyinka. Leta 1992 je velikega odziva deležna Nadine Gordimer z Nobelovo nagrado – do takrat smo v prevodu že imeli dva njena romana – in takrat medijska javnost začne bolj budno spremljati objavo prevodov in dogajanje v povezavi z anglofono afriško književnostjo (prim. Pogačnik 1997). Recenzijo doživita oba v tem desetletju objavljena romana. Po letu 2000 ima odziv objava malodane vseh romanov, s poudarkom na romanih J. M. Coetzeeja. Knjižne ocene objavljajo revije *Literatura*, *Razgledi*, *Ampak* in *Revija o knjigi*, v zadnjih letih tudi *Mladina*, dnevniki, kot sta *Delo* in *Večer*, in celo lokalni časopisi. Avtorji analitičnih recenzij in kritik so bodisi literarni kritiki (Matej Bogataj, Tina Kozin, Urban Vovk itd.) bodisi poznavalci postkolonialne književnosti, ki so se s tematiko srečali raziskovalno (prim. Nataša Hrastnik, Gabriela Babnik, Katja Zakrajšek). K popularizaciji afriške književnosti prispevajo tudi festivali, kot je bil festival kulture Zahodne Afrike leta 2004, ki ga je obiskala Amma Darko, in festival Fabula, ki ga je leta 2022 obiskala Chimamanda Ngozi Adichie. Prevodnega polja afriške anglofone književnosti ne ustvarjajo več samo prevodi, temveč se simbolni kapital gradi na vseh ravneh, kar vpliva tudi na recepcijo pri bralcih. Število izposoj romanov, izdanih do leta 1990, je zanemarljivo nizko v primerjavi z nekaterimi od tistih, ki so bili izdani po letu 2000 in so bili deležni večje medijske odmevnosti. Pomen razlagalne spremne besede ter spremljevalnih besedil v obliki recenzij se posebej izrazito pokaže

pri ponatisu romana *Okonkvo/Razpad* Chinua Achebeja. Čeprav gre za isti prevod, je število izposoj druge izdaje šestkrat večje kot število prve.

Med tremi obdobji se pokaže tudi ideološki premik pri dojemanju afriške književnosti. Do leta 1990 lahko opazimo posamezne primere eksotizacije afriške književnosti (Grah 1963a) in afriških avtorjev s poudarjanjem barve kože (Pogačnik 1978, 1997). Po letu 2000 je takih opazk manj. Se pa o potencialno diskriminatornem pisanju tudi javno razpravlja (prim. Babnik o romanu Evalda Flisarja *Na zlati obali*, Babnik 2011).

V opisanem polju mnogoterih vzročnosti se določa in oblikuje tudi habitus osrednjega akterja v njem, tj. prevajalca. Ko gre za kulturni kapital prevajalcev, vidimo, da je njihova izobrazbena struktura dokaj podobna. Tako rekoč vsi imajo humanistično izobrazbo: večina je študirala jezike, iz katerih so ali še prevajajo, mnogi v kombinaciji s primerjalno književnostjo in slovenistiko.

Razlike pa so v njihovem simbolnem kapitalu, ki odločilno vpliva na njihove prevodne odločitve v okviru začetnih norm (Toury 1995). Izkušeni prevajalci z obsežnim prevajalskim opusom in nagrajenci so se hitreje odločali za idiosinkratične pristope (prim. Alenka Moder Saje, Janko Moder, Andrej E. Skubic), izpuste in ohranjanje slogovnih posebnosti, kot so ponovitve (prim. Ferdinand Miklavc). Prevajalci s šibkim simbolnim kapitalom pa so se bolj zgledovali po uveljavljenih normah ali pa pri prevajanju prezentacije vernakularnih jezikov podomačevali (prim. Marjana Samide, Alenka Puhar, Jana Lavtižar, Gabriela Babnik, Irena Duša).

V deskriptivno besedilno analizo premikov med izvirnikom in prevodom smo vključili osemindvajset romanov, ki vsebujejo nestandardne jezikovne prvine. Osredotočili smo se na pet jezikovnih strategij za ustvarjanje hibridnega postkolonialnega besedila, ki so se najbolj očitno manifestirale v obravnavanih afriških anglofonih romanih: neprevedene besede in izraze iz vernakularnih jezikov, medjezik, spojitev standardne leksike in vernakularne sintakse, kodno preklapljanje in manifestacije oralne tradicije: pozdravljanje, naslavljanje, pregovore, parabole. Pri tem smo za osnovno izhodišče uporabili strategije jezikovnega prilaščanja v postkolonialnem pisanju, kot so jih opredelili Ashcroft in sod. (2002), dopolnili pa smo jih z načini kulturne reprezentacije, kot jih definira Bandia (2008), ter s ponovitvami kot slogovnim sredstvom za poustvarjanju melodičnosti (Aibo Laurence 2021). S komparativno in deskriptivno metodo Kitty M. van Leuven-Zwart (1989, 1990) smo preverjali, ali so prevajalci nestandardne kulturno specifične prvine modularili, tj. ali so jih nadomestili s slogovno nezaznamovanim ali drugače slogovno zaznamovanim

elementom, z drugimi besedami, ali so nestandardno prvino nevtralizirali, podomačili, registrsko zvišali ali znižali. Preverili smo tudi, kako so se prevajalski pristopi spreminjali skozi vsa tri obravnavana obdobja.

Neprevedene vernakularne izraze, lokalne pregovore, parabole ipd. so prevajalci praviloma puščali v poševnem tisku, bodisi v citatni obliki ali jih prečrkovali in prilagodili sintaksi sobesedila. V obdobju do leta 1990 so v posameznih primerih izraze samodejno eksplicirali v samem besedilu (Jože Dolenc v romanu *Jokaj, ljubljena dežela*, Mart Ogen in Milka Mirtič-Saje v romanu *Glasovi v temi*), po letu 2000 pa so nekateri prevajalci posamezne izraze tudi prevedli ali izpustili (Ferdinand Miklavc v *Zemljevidih*). Po letu 1990 se je uveljavila norma dopolnjevanja prevodov s slovarčki lokalnih izrazov (izjema so prevodi romanov Chimamande Ngozi Adichie).

Primer modulacije v smislu višanja registra ali nevtraliziranja kulturno zaznamovanih sestavin smo opazili pri prevodu romana *Pivec palmovega vina*, pri katerem je prevajalka Miriam Drev prevod registrsko višala in preproste strukture nadomeščala z idiomatskimi izrazi. Ideološko usmeritev prevajalcev bi lahko nakazovala tudi modulacija z izpusti nekaterih kulturno specifičnih prvin v prevodih romanov Nuruddina Faraha, pa tudi nezaznamovanje kulturno specifičnih prvin, ki so v izvirniku v poševnem tisku s prestavljanjem v pokončni tisk (prim. *Upognjeno rebro* in *Božja puščica*).

Pri prevajanju reprezentacije lokalnih jezikovnih variant se je pokazalo, da gre pri začetni normi (Tourey 1995) razvoj od adekvatnosti do sprejemljivosti. Ta razvoj pa vendarle ni linearen in v istem obdobju prevajalci izbirajo različne pristope. V sedemdesetih in osemdesetih letih imamo tako kar štiri pristope k prevajanju reprezentacije lokalnih izrek. V okviru adekvatne začetne norme, pri kateri se v ciljni jezik nestandardno prenašajo tiste prvine, ki so nestandardne tudi v izvirniku, tj. glagolske strukture, je Alenka Moder Saje v *Božji puščici* idiosinkratično prevajala reprezentacijo nigerijskega pidžina. Prav tako idiosinkratičen pristop opazimo pri prevajanju izreke črnških likov v prevodu romana *Burgerjeva hči* Janka Modra. Boris M. Verbič je v romanu *Posestnik* izreko črnških likov poustvaril z nedoločniškimi frazami, zgledujoč se verjetno po prevodih iz nemščine. Alenka Puhar je na drugi strani dala prednost sprejemljivosti prevoda v ciljni kulturi in nigerijski pidžin v romanu *Tolmači* podomačila z ljubljanskim dialektom. Sprejemljivosti prevoda v ciljni kulturi je dal prednost tudi Vlado Senica, ki je nestandardni jezik južnoafriških črncev izrazil z nižanjem registra in z uporabo bolj idiomatskega jezika tudi tam, kjer je v izvirniku nevtralen.

Težko je potrditi, da se je katera od omenjenih norm v času po letu 1990 trdno zasedrila, vsekakor pa največ prevajalcev afriških del z reprezentacijo lokalnih izrek, te podomačuje. Podomačuje Jana Lavtižar v prevodu romana *Mravljjišča v savani*, 1996, Irena Duša v prevodu romana *Brez obraza*, 2003, in Gabriela Babnik v prevodu romana *Polovica rumenega sonca*, 2008. Podomačevanje je opaziti tudi pri manjših segmentih besedila, denimo pri naslavljanju (prim. Jure Potokar v romanu *V srcu dežezele*, 2001, in Gabriela Babnik v romanu *Polovica rumenega sonca*).

Vzporedni obstoj različnih norm se najočitneje pokaže leta 2008, ko so izšli trije afriški anglofoni romani, pri prevodih katerih prepoznamo tri specifične pristope k prevajanju nestandardnih prvin. Gabriela Babnik je podomačevanje združevala z že preživeli nedoločniškimi strukturami, Miriam Drev je ustvarila tekoč in berljiv prevod romana *Pivec palmovega vina*, ki pa ga je registrsko višala z idiomatskimi izrazi. Tretji prevod je delo Andreja E. Skubica, ki je pri prevajanju *Soldatka* ustvaril samosvoj jezikovni sistem, v katerega je elemente nestandardnosti vnašal s kompenzacijo, tako da verodostojno in prepričljivo predstavljajo nigerijski pidžin.

Če je pri prevajanju neprevedenih izrazov lokalnih jezikov adekvatna norma primerna, saj se tako v prevodu ohranijo posebnosti jezikovno hibridnega diskurza, ki je pravzaprav ključna značilnost postkolonialne književnosti, pa se zdi pri prenašanju reprezentacije afriških angleščin v ciljni jezik kot norma primernejša sprejemljivost. Med obema na sprejemljivosti temelječima pristopoma pa so vendarle nekatere ključne razlike.

Podomačevanje kot prenašanje reprezentacije vernakularnih afriških jezikov v ruralne in urbane sociolekte ustvarja berljiv in tekoč prevod, ki pa je problematičen z dveh vidikov. Like z narečno izreko iz ciljne kulture umešča v okolje, ki ni v nikakršni povezavi z izhodiščno kulturo, zato tak prevod bralca prikrajša za realno podobo v izvirniku ubesedene stvarnosti. Obenem se s podomačevanjem v prevod vnašajo stereotipi, ki jih v ciljni kulturi gojimo do govorcev z narečnim naglasom (Skubic 2005), in dodatno stigmatizirajo upodobljenega drugega, ki ga postkolonialna književnost želi rehabilitirati in mu vrniti glas (Spivak 2003). Te ideološke zadržke bi prevajalec vsekakor moral imeti v zavesti, preden se odloči za strategijo prevajanja reprezentirane afriške lokalne izreke. Vsaka diskurzna reprezentacija je pomembna (Foucault 2010), in ker vloga prevodov afriških anglofonih romanov v literarnem polisistemu (Even-Zohar 1990) ni zgolj periferna, vnaša v domačo književnost novo vedenje, prvine in vrednote.

Zdi se, da pristop, pri katerem je začetna norma sprejemljivost, prevajalec pa po bolj ali manj izdelanem sistemu nestandardnost v prevod vnaša s kompenzacijo, ustvarja še najbolj verodostojno in ideološko nevtralno izreko. Ta pristop sta leta 1980 uporabila Vlado Senica in Silvin Košak, izpopolnil pa ga je leta 2008 Andrej E. Skubic. V takšnem prevodu so nestandardne prvine na mestih, kjer bi jih bralec v ciljni kulturi tudi sicer pričakoval.

Zaradi neenakih zgodovinskih in družbenih okoliščin slovenščina nima sredstev, da bi zaobjela vso kulturno in jezikovno heterogenost, ki se manifestira skozi nestandardne prvine v postkolonialnih afriških besedilih, verjamemo pa, da so analizirani primeri pokazali, da je pomemben sistematičen in dosleden pristop, da nestandardnosti v ciljnem jeziku ni smiselno izraziti na istem mestu, kot je v izvorniku, in da podomačevanje z lokalnimi narečji ne more na pravi način predstaviti postkolonialne stvarnosti, obenem pa vnaša v prevod ideološke podtone, ki jih izvornik ne vsebuje. Takšen pristop bi lahko prispeval k oblikovanju in uveljavljanju prevodnih norm, ki bodo ohranile sporočilnost literarnega dela, tako na vsebinski kot slogovni ravni.

Ugotovimo lahko, da se afriški anglofoni roman tako pri recepciji kot pri prevodnih postopkih in strategijah, s katerimi prevajalci prenašajo v ciljni jezik nestandardne kulturno specifične prvine, počasi odmika od obrobja literarnega sistema. To se kaže na mikroravni, kjer so se oblikovale posamezne norme, ki se jih držijo tako rekoč vsi prevajalci (pri strategiji prenosa neprevedenih prvin v ciljni jezik), odzivi javnosti na objave prevodov afriških anglofonih romanov pa postajajo pogostejši in bolj poglobljeni.

Monografija je z opredelitvijo prevodnega polja afriške anglofone književnosti v slovenskem literarnem sistemu zapolnila vrzel v prevodoslovju na področju prevajanja afriškega anglofona romana. Analiza segmentov besedila pa je predstavila prevodne strategije slovenskih prevajalcev pri prevajanju nestandardnih kulturno specifičnih prvin v afriških anglofonih romanih in nakazala, katerim prevodnim normam bi veljalo slediti v prihodnje.

Bibliografija

PRIMARNA LITERATURA

- Abrahams, Peter. 1950. *Wild Conquest*. Penguin Books.
- Abrahams, Peter. 1960. *Divji pohod*. Cankarjeva založba v Ljubljani.
- Achebe, Chinua. 1994 [1959] *Things Fall Apart*. New York: Anchor Books.
- Achebe, Chinua. 1964. *Okonkwo*. Založba Obzorja.
- Achebe, Chinua. 2007. *Razpad*. Založba /*cf.
- Achebe, Chinua. 1989 [1967] *Arrow of God*. New York: Anchor Books.
- Achebe, Chinua. 1977. *Božja puščica*. Murska Sobota: Pomurska založba.
- Achebe, Chinua. 2001 [1987] *Anthills of the Savannah*. Penguin Books.
- Achebe, Chinua. 1996. *Mravljišča v savani*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Adichie, Chimamanda Ngozi. 2003. *Purple Hibiscus*. Algonquin Books of Chapel Hill.
- Adichie, Chimamanda Ngozi. 2017. *Škrlatni hibiskus*. Ljubljana: Sanje.
- Adichie, Chimamanda Ngozi. 2007 [2006] *Half of a Yellow Sun*. Harper Perennial.
- Adichie, Chimamanda Ngozi. 2008. *Polovica rumenega sonca*. Ljubljana: Sanje.
- Adichie, Chimamanda Ngozi. 2017 [2013] *Americanah*. 4th Estate: HarperCollinsPublishers.
- Adichie, Chimamanda Ngozi. 2014. *Amerikanka*. Ljubljana: Sanje.
- Braithwaite, Oyinkan. 2018. *My Sister, the Serial Killer*. Atlantic Books.
- Braithwaite, Oyinkan. 2019. *Moja sestra, serijska morilka*. Hiša knjig, Založba KMSŠ.
- Coetzee, J. M. 1982 [1977] *In the Heart of the Country*. Penguin Books.
- Coetzee, J. M. 2001. *V srcu dežele*. Cankarjeva založba.
- Coetzee, J. M. 1982 [1980] *Waiting for the Barbarians*. Penguin Books.
- Coetzee, J. M. 2005. *V pričakovanju barbarov*. Cankarjeva založba.
- Coetzee, J. M. 1983. *Life & Times of Michael K*. London: Secker & Warburg.
- Coetzee, J. M. 2004. *Življenje in časi Michaela K*. Celje: Mohorjeva družba.
- Coetzee, J. M. 1987 [1986] *Foe*. London: Penguin Books.
- Coetzee, J. M. 1993. *Sovražnik*. Državna založba Slovenije.
- Coetzee, J. M. 2000 [1999] *Disgrace*. Vintage.
- Coetzee, J. M. 2004. *Sramota*. Radovljica: Didakta.
- Darko, Amma. 2004a [2003] *Faceless*. Sub-Saharan Publishers.

- Darko, Amma. 2004b. *Brez obraza*. Ljubljana: Sanje.
- Farah, Nuruddin. 2006 [1970] *From a Crooked Rib*. Penguin Books.
- Farah, Nuruddin. 1978. *Upognjeno rebro*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Farah Nuruddin. 2016 [1986] *Maps*. New York: Arcade Publishing.
- Farah Nuruddin. 2003. *Zemljevidi*. Prešernova družba.
- Gordimer, Nadine. 1983 [1974] *The Conservationist*. Penguin Books.
- Gordimer, Nadine. 1979. *Posestnik*. Pomurska založba.
- Gordimer, Nadine. 2000 [1979] *Burger's Daughter*. Bloomsbury.
- Gordimer, Nadine. 1987. *Burgerjeva hči*. Maribor: Založba Obzorja.
- Gordimer, Nadine. 2002 [2001] *The Pickup*. Bloomsbury.
- Gordimer, Nadine. 2010. *Pobran*. Celjska Mohorjeva družba.
- Kayira, Legson. 1982 [1974] *The Detainee*. Heinemann: African Writers Series.
- Kayira, Legson. 1979. *Pripornik*. Murska Sobota: Pomurska založba.
- Kibera, Leonard. 1974 [1970] *Voices in the Dark*. Modern African Library (Nairobi: Printing and Packaging Corporation Limited).
- Kibera, Leonard. 1981. *Glasovi v temi*. Prešernova družba.
- La Guma, Alex. 1992 [1972] *In the Fog of the Season's End*. Heinemann: African Writers Series.
- La Guma, Alex. 1980. *V megli ob izteku poletja*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- La Guma, Alex. 1987 [1979] *Time of the Butcherbird*. Heinemann: African Writers Series.
- La Guma, Alex. 2018. *Čas ptice ubijalke*. Založba /*cf.
- Ngugi, wa Thiong'o. 2012 [1967] *A Grain of Wheat*. New York: Penguin Books.
- Ngugi, wa Thiong'o. 2022. *Pšenično zrno*. Založba /*cf.
- Ngugi, wa Thiong'o. 2018 [1977] *Petals of Blood*. Vintage Classics: Penguin Random House UK.
- Ngugi, wa Thiong'o. 1980. *Krvavi cvetni listi*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Okri, Ben. 1991. *The Famished Road*. London: Jonathan Cape.
- Okri, Ben. 2016. *Cesta sestradanih*. Vnanje Gorice: KUD Pólice Dubove.
- Paton, Alan. 1971 [1948] *Cry, the Beloved Country*. Penguin Books.
- Paton, Alan. 1968. *Jokaj, ljubljena dežela*. Prešernova družba.
- Rive, Richard. 1993 [1964] *Emergency*. Africasouth Paperbacks.
- Rive, Richard. 1980. *Obsedno stanje*. Prešernova družba v Ljubljani.
- Saro-Wiwa, Ken. 2010 [1985] *Sozaboy*. Longman.
- Saro-Wiwa, Ken. 2008. *Soldatko*. Študentska založba.
- Soyinka, Wole. 1988 [1965] *Interpreters*. Heinemann Educational Publishers.
- Soyinka, Wole. 1980. *Tolmači*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Tutuola, Amos. 2014 [1952] *The Palm-wine Drinkard*. Faber & Faber.
- Tutuola, Amos. 2008. *Pivec palmovega vina*. Ljubljana: Zamik.

SEKUNDARNA LITERATURA

- Adeyemi, Sola. 2013. Interpreting the *Interpreters*: The Narratives of the Postcolony in Wole Soyinka's *The Interpreters*. Lindfors, Bernth in Geoffrey V. Davis (ur.): *African Literatures and Beyond, A Florilegium. Cross/Cultures 168*. Amsterdam/New York: Rodopi: 29–38.
- Adichie, Chimamanda Ngozi in Wale Adebani. 2008. Ljubezen v času vojne. *Ampak* (Letn. 9, št. 4, apr. 2008, str. 64–68).
- Aibo, Laurence Jay-Rayon Ibrahim. 2020. *The Politics of Translating Sound Motifs in African Fiction*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Al-Mohannadi, Sara. 2008. Translation and Ideology. *Social Semiotics* 18/4: 529–42.
- Alo, M. A. in Rajend Mesthrie. 2008. Nigerian English: morphology and syntax. Mesthrie, R. (ur.): *Varieties of English, Africa, South and Southeast Asia*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter: 323–39.
- Althusser, Louis. 2000. *Izbrani spisi*. Ljubljana: Založba I/*cf.
- Álvarez, Román in M. Carmen-África Vidal. 1996. Translating: A Political Act. Álvarez, R. in M. Carmen-África Vidal (ur.): *Translation, Power, Subversion*. Clevedon: Multilingual Matters: 1–9.
- Amuta, Chidi. 2017 [1989] *Theory of African Literature: Implications for Practical Criticism*. ZED Books: London.
- Andindilile, Michael. 2018. *The Anglophone literary-linguistic continuum: English and indigenous languages in African literary discourse*. African Humanities Program. <https://www.nisc.co.za/media/docs/155559613018.pdf>
- Ashcroft, B., G. Griffiths in H. Tiffin. 2002 [1989] *The Empire Writes Back: Theory and Practice in Post-colonial Literatures*. London: Routledge.
- Babnik, Gabriela. 2004a. Kljub pomanjkanju živimo in ljubimo: intervju z Ammo Darko. *Ampak* (Letn. 5, št. 5, maj 2004, str. 33–35).
- . 2004b. Amma Darko Brez obraza. *Ampak* (Letn. 5, št. 6/7, jun.–jul. 2004, str. 91–92).
- . 2004c. *Chinua Achebe, stvari razpadajo in postkolonialni kontekst*. Diplomaska seminarska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- . 2005. *Wole Soyinka, tragično v luči post-kolonialnih študij*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- . 2008. *Prelivanje barv*. Spremnna beseda: Chimamanda Ngozi Adichie *Po-lovica rumenega sonca*. Založba Sanje: 439–47.
- . 2009. Roman Chinua Achebeja *Razpad* kot odgovor na negativno prezentacijo Afričanov. *Ars & humanitas: revija za umetnost in humanistiko* (Letn. 3, št. 1/2, 2009, str. 88–109).

- . 2010. *Nigerijski moderni roman*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- . 2011. Chinua Achebe bi se prijel za glavo. *Literatura* (Letn. 23, št. 238, apr. 2011, str. 201–205).
- . 2012. Epska forma nigerijskega romana. *Literatura* (Letn. 24, št. 257, nov. 2012, str. 156–175).
- . 2013a. Chinua Achebe, prinašalec zgodbene luči: umrl je veliki afriški pisatelj: literaturo je razumel kot obliko protikolonialnega boja. *Delo, Književni listi* (Letn. 55, št. 88, 16. apr. 2013, str. 14).
- . 2013b. Americanah – moderna afriška zgodba. *Pogledi: umetnost, kultura, družba* (Letn. 4, št. 11, 12. jun. 2013, str. 9).
- . 2017. Akvamarinski svetovi Bena Okrija: Ben Okri *Cesta sestradanih. Mentor: mesečnik za vprašanja literature in mentorstva* (Letn. 38, št. 4, nov. 2017, str. 129–130).
- Bahtin, Mihail. 1982. *Teorija romana: izbrane razprave*. Ljubljana.
- Baker, Mona. 1995. *In Other Words. A Coursebook on Translation*. London: Routledge.
- Bandia, Paul F. 2008. *Translation as Reparation: Writing and Translation in Postcolonial Africa*. Manchester, UK & Kinderhook (NY), USA: St Jerome Publishing.
- . 2010. Post-colonial literatures and translation. Gambier, Yves in Luc van Doorslaer (ur.): *Handbook of Translation Studies I*. John Benjamins: 264–69.
- Barnard, Rita. 2007. *Apartheid and Beyond: South African Writers and the Politics of Place*. Oxford University Press.
- Bassnett, Susan in Andre Lefevere. 1990. *Translation, History & Culture*. London/ New York: Pinter Publishers.
- Berberović, Mirna. 2017. Mainstream feminizem? *Časopis za kritiko znanosti* (Letn. 45, št. 268, str. 275–77).
- Berman, Antoine. 1992. *The Experience of the Foreign: Culture and Translation in Romantic Germany*. Albany: State University of New York Press.
- Bhabha, Homi K. 1994. *The Location of Culture*. London: Routledge.
- Blatnik, Andrej. 2017. Prevodno leposlovje. Blatnik A., M. Kovač in S. Rugelj (ur.): *Založniški standardi, kakovostno izdajanje knjig v Sloveniji*. Cankarjeva založba: 89–97.
- Boehmer, Elleke. 2005. *Colonial & Postcolonial Literature*. Oxford University Press.
- Bogataj, Matej. 2001. Stiska jezika, stiska odnosov: J. M. Coetzee *V srcu dežele*. *Literatura* (Letn. 13, št. 119/120, maj/jun. 2001, str. 213–15).

- . 2018a. Ben Okri *Cesta sestradanih*. *Mladina*. [Št.] 7, 16. 2. 2018, str. 55.
- . 2018b. Chimamanda Ngozi Adichie *Škrlatni hibiskus*. *Mladina*. [Št.] 47, 23. 11. 2018, str. 64.
- . 2019. Alex La Guma *Čas ptice ubijalke*. *Mladina*. [Št.] 13, 29. 3. 2019, str. 60.
- Booth, James. 1981. *Writers and politics in Nigeria*. London: Hodder and Stoughton.
- Bourdieu, Pierre. 1977. *Outline of a Theory of Practice*. Cambridge Studies in Social and Cultural Anthropology 16. Cambridge University Press: 159–83.
- . 1990. *The Logic of Practice*. Polity Press.
- . 1996. *The Rules of Art: Genesis and Structure of the Literary Field*. Cal.: Stanford University Press.
- Boyd, William. 2010. Introduction: *Sozaboy*. Longman.
- Casanova, Pascale. 2004. *The World Republic of Letters*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Chesterman, Andrew. 1997. *Memes of Translation: The Spread of Ideas in Translation Theory*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Coetzee, J. M. 2003. Kaj je realizem? *Sodobnost* (Letn. 67, št. 10, okt. 2003, str. 1225–1240).
- Coulmas, Florian. 2005. *Sociolinguistics: The Study of Speakers' Choices*. Cambridge University Press.
- Malej, Gašper in Urška P. Černe. 2017. Anketa o delu in življenju sodobnih slovenskih prevajalk in prevajalcev. *Dialogi*, revija za kulturo in družbo: Literarno prevajanje (Letn. 53, št. 10, str. 9–85).
- Darko, Amma in Irena Duša. 2004. Jezik je odsev zablode naše kulture: intervju z gansko pisateljico Ammo Darko. *Delo* (Letn. 46, št. 156, 7. 7. 2004, str. 11).
- Davidson, Basil. 1992. *The Black Man's Burden: Africa and the Curse of the Nation-State*. New York: Three Rivers Press.
- De Klerk, Vivian in David Gough. 2002. Black South African English. Mesthrie, R. (ur.): *Language in South Africa*. Cambridge: Cambridge University Press: 356–80.
- Deleuze, Gilles in Felix Guattari. 1986. *Kafka: Toward a Minor Literature*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Dolenc, Ivan. 1991. Nekaj za vmesni čas: zgodba iz Južne Afrike. *Srce in oko: revija Prešernove družbe* (Letn. 3, št. 33, december 1991, str. 751–55).
- Dolar, Darko. 2010. Kdo izbira in kdo ponuja v izbiro? *Primerjalna književnost* (Letn. 33, št. 2. PKn Ljubljana: 61–73).
- Dović, Marijan. 2010a. Kdo izbere? Literatura in literarno posredništvo. *Primerjalna književnost* (Letn. 33, št. 2. PKn Ljubljana: 1–8).

- . 2010b. Urednik in posredniška funkcija v literarnem sistemu. *Primerjalna književnost* (Letn. 33, št. 2. PKn Ljubljana: 47–59).
- Edwards, John. 2006. Language Attitudes. Brown, K. in A. Anderson (ur.): *Encyclopedia of Language and Linguistics* (2. izdaja, 6. knjiga). Amsterdam: Elsevier: 324–31.
- Eke, Joseph. 2015. Postcoloniality, Idiomatic Allusion and Intercultural Communication in the Translation of *Things Fall Apart* and *Arrow of God* into German. *Journal of the African Literature Association*, 9:2: 112–39. <https://doi.org/10.1080/21674736.2015.11728727>
- Even-Zohar, Itamar. 1990. The Position of Translated Literature within the Literary Polysystem. *Poetics Today* 11:1.
- Fanon, Frantz. 2008. *Black Skin, White Masks*. London: Pluto.
- Faraclas Nicholas. 2008. Nigerian Pidgin English: morphology and syntax. Mesthrie, R. (ur.): *Varieties of English, Africa, South and Southeast Asia*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Farah, Nuruddin in Minna Niemi. 2012. Witnessing Contemporary Somalia from Abroad: An Interview with Nuruddin Farah. *Callaloo*, Vol. 35, No. 2. The John Hopkins University Press: 330–40. <https://www.jstor.org/stable/23274273>
- Fistrovič, Jože. 1979. Prepričan sem, da nam bo zasijalo sonce! Spremna beseda: Legson Kayira *Pripornik*. Murska Sobota: Pomurska založba: 245–61.
- Foucault, Michel. 2008. *Vednost-oblast-subjekt*. Ljubljana: Krtina.
- . 2010: *Besede in reči: Arheologija humanističnih znanosti*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- Fridl, Ignacija J. 1991. Nadine Gordimer – Nobelova nagrada za literaturo. *Slovenec: časopis za politiko, gospodarstvo, kulturo in religijo* (Letn. 75, št. 87, 5. 10. 1991, str. 7).
- Gačić, Aleksandra. 2021. Leto afriške književnosti. *Dnevnik, Portret* (Letn. 71, št. 301, 28. 12. 2021, str. 16).
- . 2022. Ngugi wa Thiong’o in rojevanje nacionalne države. Spremna beseda: Ngugi wa Thiong’o *Pšenično zrnno*. Ljubljana: Založba /*cf: 289–305.
- Gandhi, Leela. 1999. *Postcolonial Theory: A Critical Introduction*. Delhi: Oxford University Press.
- Gikandi, Simon. 2008. Uvodna beseda: Ngugi wa Thiong’o *Pšenično zrnno*. Ljubljana: Založba /*cf: 5–12.
- Gołuch, Dorota. 2011. Chinua Achebe Translating, Translating Chinua Achebe: *Things Fall Apart* in Polish and the Task of Postcolonial Translation.

- Whittaker, David (ur.): *Chinua Achebe's Things Fall Apart 1958–2008. Cross/Cultures 137*. Amsterdam/New York: Rodopi: 197–218.
- . 2014. What Does Literary Translation Bring to an Understanding of Postcolonial Cultural Perceptions? On the Polish Translation of Amos Tutuola's *The Palm-Wine Drinkard*. Boase-Beier, J., A. Fawcett in P. Wilson (ur.): *Literary Translation Redrawing the Boundaries*. Palgrave Macmillan: 149–67.
- Gordimer, Nadine. 1991a. *Neizbrisni žig cenzure*: Nadine Gordimer, Nobelova nagrajenska. *Delo* (Letn. 33, št. 234, 5. X. 1991, str. 28).
- . 1991b. Prepad med pisateljem in bralcem: za koga pišem. *Naši razgledi* (Letn. 40, št. 19, 11. X. 1991, str. 568–570).
- Grah, Drago. 1963a. Spremna beseda: *Zlato črnih dlani*. Murska Sobota: Pomurska založba: 193–211.
- . 1963b. Amos Tutuola in začetki nigerijskega pripovedništva. *Sodobnost* (Letn. 11, št. 4, str. 352–54).
- . 1963c. V goščavi duhov. *Sodobnost* (Letn. 11, št. 5, str. 433–41).
- Grahek Križnar, Nina. 2015. *Jezikovni prevajalski izzivi ob prevajanju karibske književnosti v slovenščino*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Gramsci, Antonio. 1974. *Izbrana dela*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Grosman, Meta. 1997. Književni prevod kot oblika medkulturnega posredovanja leposlovja. Grosman, Meta in Uroš Mozetič (ur.): *Književni prevod*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete: 11–56.
- Grum, Martin (ur.). 1998. BIO-bibliografije članov DSKP: izbrani biografski podatki in izbirne bibliografije prevodov. Modrov zbornik: 23. *Zbornik Društva slovenskih književnih prevajalcev*. Ljubljana: DSKP.
- Gunn, Jeffrey. 2008. Inside 'Rotten English': Interpreting the Language of Ambiguity in Ken Saro-Wiwa's *Sozaboy*. *eSharp – an international online journal for postgraduate research*, University of Glasgow. https://www.gla.ac.uk/media/Media_81288_smxx.pdf
- Hatim, Basil in Ian Mason. 1997. *Translator as Communicator*. London: Routledge.
- Head, Dominic. 2009. *The Cambridge Introduction to J. M. Coetzee*. Cambridge University Press: 112–28.
- Hermans, Theo. 1999. *Translation in Systems: Descriptive and System-oriented Approaches Explained*. Manchester: St. Jerome Publishing.
- Hirsch, Marianne. 1999. Projected Memory: Holocaust Photographs in Personal and Public Fantasy. Bal, M., J. Crewe in L. Spitzer (ur.): *Acts of Memory: cultural recall in the present*. Hanover, NH: University Press of New England: 3–23.

- Hradil, Jože. 1979. Težavna, a zanesljiva pot iz anonimnosti. Spremná beseda: Nadine Gordimer *Posestnik*. Pomurska založba: 365–72.
- . 1986. O zbirki prezrtih romanov. Brumen, Niki (ur.): *Bibliografija knjižne zbirke Mostovi, 1977–1986*. Pomurska založba: 7–12.
- Hrastnik, Nataša. 2002. *Oblikovanje identitete v literaturi afriških in afroameriških pisateljic*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- . 2003. Spremná beseda: *Brez obraza*. Ljubljana: Sanje.
- . 2005. Vijolični hibiskus. *Delo* (Letn. 47, št. 283, 7. dec. 2005, str. 13).
- . 2007. Afrika pri nas doma. Spremná beseda: *Jutri je predaleč, sodobne afriške zgodbe*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- . 2008a. Samorastnik Amos Tutuola in njegova samosvoja pot med ustnim izročilom in pisno tradicijo. Spremná beseda: Amos Tutuola *Pivec palmovega vina*: 139–54.
- . 2008b. Uvod k slovenski izdaji. Ehling, Holger G. in Peter Ripken (ur.): *Književnost črne Afrike, leksikon avtoric in avtorjev*. Ljubljana: KUD France Prešeren: 5–9.
- Innes, C. L. 2007. *The Cambridge Introduction to Postcolonial Literatures in English*. Cambridge University Press.
- Jahn, Janheinz (ur.) 1973. Spremná beseda: *Afrika pripoveduje, iz sodobne afriške proze*. Ljubljana: Mladinska knjiga: 134–43.
- JanMohamed, Abdul. 2018. La Guma, apartheid in upor. Spremná beseda: Alex La Guma *Čas ptice ubijalke*. Ljubljana: Založba /*cf: 159–67.
- Jeffs, Nikolai. 1996. Chinua Achebe in politične strategije sodobne afriške literature. Spremná beseda: Chinua Achebe *Mravljišča v savani*. Cankarjeva založba v Ljubljani: 259–77.
- . 2007. Vzpon kritičnega bibliomita. Spremná beseda: Chinua Achebe *Razpad*. Ljubljana: Založba /*cf: 165–217.
- (ur.) 2007. *Zbornik postkolonialnih študij*. Ljubljana: Krtina.
- . 2008. Vojna, mir, avtoriteta. Spremná beseda: Ken Saro-Wiwa *Soldatko*. Ljubljana: Študentska založba: 220–79.
- Kajzovar, Vladimir. 2005. J. M. Coetzee *Življenje in časi Michaela K.: Štajerski tednik*, Na knjižni polici (Letn. 58, št. 13, 15. mar. 2005, str. 6).
- . 2007. Chinua Achebe *Razpad. Štajerski tednik*, Na knjižni polici (Letn. 60, št. 95. 4. dec. 2007, str. 10).
- . 2009. Amos Tutuola *Pivec palmovega vina. Štajerski tednik*, Na knjižni polici (Letn. 62, št. 29, 14. april 2009, str. 10).
- Kendall, Judy. 2018. Saro-Wiwa's Language of Dissent: translating between African Englishes. *Translation and Literature* 27(1): 25–52.

- Killam, Douglas in Ruth Rowe (ur.). 2000. *The Companion to African Literatures*. Bloomington & Indianapolis: Indiana University Press.
- Knez, Katja. 2012. *Prevajanje pidžinske angleščine v romanih Soldatko in Nekaj vijoličastega*. Diplomska naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Kolb, Waltraud. 2011. Re-writing *Things Fall Apart* in German. Whittaker, David (ur.): Chinua Achebe's *Things Fall Apart* 1958–2008. *Cross/Cultures* 137. Amsterdam/New York: Rodopi: 177–96.
- Koritnik, Andrej. 2001. John Michael Coetzee *V srcu dežele*. Cankarjeva založba, Moderni klasiki. *Ampak* (Letn. 2, št. 6/7, jun.–jul. 2001, str. 94).
- Koron, Alenka. 1993. Defoe po metafizijsko (!): John M. Coetzee *Sovražnik*. *Razgledi: tako rekoč intelektualni tabloid* (Št. 13, 25. junij 1993, str. 45).
- Kozin, Tina. 2005. Utemeljevanje v konfliktu in samoti. J. M. Coetzee *Sramota*. *Večer* (Letn. 61, št. 170, 25. 7. 2005, str. 10).
- . 2006. (Ne)smiselnost nasilja in trpljenja: John Maxwell Coetzee: *V pričakovanju barbarov*. *Dialogi* (Letn. 42, št. 9, 2006, str. 163–64).
- Lefevere, Andre. 1992. *Translation, Rewriting & Manipulation of Literary Fame*. London, New York: Routledge.
- Lesničar Pučko, Tanja. 2022. Zrno življenja in smrti. *Dnevnik*, Do zadnje strani. (Letn. 72, št. 214, 15. 9. 2022, str. 19).
- Leuven-Zwart, Kitty M. van. 1989. Translation and original: similarities and dissimilarities, I. *Target* 1/2: 151–81.
- . 1990. Translation and original: similarities and dissimilarities, II. *Target* 2/1: 69–95.
- Levačič, Teja. 2017. *Postkolonialni afriški roman: hibridni jezik v Achebejevem romanu Božja puščica: prevajanje hibridnega jezika v slovenski jezik*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Loomba, Ania. 2005. *Colonialism/Postcolonialism*. London: Routledge.
- López, María. J. 2011. *Acts of Visitation: The Narrative of J. M. Coetzee*. Amsterdam/New York: Rodopi.
- Liotard, Jean-François. 2003. *Navzkrižje* (Le différend). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC-SAZU.
- Markelj, Milan. 1996. *Pet romanov XX. stoletja*. *Dolenjski list* (47, št. 16, 18. IV. 1996, str. 19).
- Meierkord, Christiane. 2005. Black South African Englishes – towards a variationist account. Erfurt Electronic Studies in English (EESE). http://webdoc.sub.gwdg.de/edoc/ia/eese/artic25/meierk/1_2005.html
- Meredith, Martin. 2015 [2014] *The Fortunes of Africa*. Simon & Schuster, UK Ltd.

- Mirtič-Saje, Milka. 1981. Afriška neodvisnost Leonarda Kibere. Spremnna beseda: Leonard Kibera *Glasovi v temi*. Ljubljana: Prešernova družba: 171–75.
- Moder, Janko. 1988. Spremnna beseda o avtorju: Wole Soyinka *Aké: leta otroštva*. Cankarjeva založba v Ljubljani: 301–32.
- . 1993. Spremnna beseda o avtorici: Nadine Gordimer *Izbrane novele*. Cankarjeva založba v Ljubljani: 409–35.
- Moore–Gilbert, Bart. 1997. *Postcolonial Theory: contexts, practices, politics*. London: Verso.
- Mufwene, Salikoko S. 2001. *The Ecology of Language Evolution*. Cambridge University Press.
- Nayar, Pramod K. 2010. *Postcolonialism: A Guide for the Perplexed*. London: Bloomsbury.
- Ní Fhlathúin, Máire. 2007. The British Empire. McLeod, J. (ur.): *The Routledge Companion to Postcolonial Studies*. London/New York: Routledge: 21–31.
- Novak, Boris, A. 1990. *Zemljevidi kot umetniška analiza politične diktature: z letošnjega srečanja PEN na Bledu*. *Delo*, Portret (Letn. 32, št. 125, str. 7. 31. V. 1990).
- . 2003. Spremnna beseda: Nuruddin Farah *Zemljevidi*. Ljubljana: Prešernova družba: 325–28.
- Novak Kerbler, Nina. 2001a. *V srcu dežele: John Michael Coetzee*. *Revija o knjigi* (Letn. [2], št. 12, maj 2001, str. 37–38).
- . 2001b. Ena sama odsotnost: John Michael Coetzee *V srcu dežele*. *Večer* (Letn. 57, št. 108, 14. 5. 2001, str. 11).
- Nwapa, Flora. 2007. Women and Creative Writing in Africa. Olaniyan, T. in Ato Quayson (ur.): *African Literature: An Anthology of criticism and theory*. Blackwell Publishing: 526–32.
- Ogrizek, Maša. 2005. Pod drobnogledom: J. M. Coetzee in njegov roman *V pričakovanju barbarov*. *Bukla* (3, nov. 2005, str. 5).
- Okara, Gabriel. 1963. African Speech ... English Words, *Transition* 3(10): 15–16.
- Ossana, Eugenia. 2023. Of ties and lies: Ethical disruptions in Oyinkan Braithwaite's *My Sister the Serial Killer*. *Journal of Postcolonial Writing*, 59: 228–241. <https://www-tandfonline-com.nukweb.nuk.uni-lj.si/doi/full/10.1080/17449855.2023.2170756>
- Osojnik, Iztok. 2016. Spremnna beseda: Ben Okri *Cesta sestradanib*. Vnanje Gorice: KUD Pólice Dubove.
- Osterc, Vesna. 2016. *Magični realizem v romanu Bena Okrija The Famished Road*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.

- Plahuta Simčič, Valentina. 2014. Chimamanda Ngozi Adichie *Amerikanka*. *Delo* (Leto 56, št. 301, 30. dec. 2014, str. 13).
- Pogačnik, Bogdan. 1978. Slišim ritem prihajajoče svobode: srečanje z afriškimi pisatelji. *Delo*, Sobotna priloga (Letn. 20, št. 133. Junij 1978, str. 27).
- Pogačnik, Bogdan in Melita Volk. 1997. Velika vloga Slovenije v intelektualnem življenju zadnjih tridesetih let: z udeleženci blejskega srečanja PEN. *Delo* (Letn. 39, št. 122, 29. 5. 1997, str. 14).
- Pokorn Kocijančič, Nike. 2009. Proučevanje literarnih prevodov. Pokorn Kocijančič, N. (ur.): *Sodobne metode v prevodoslovnem raziskovanju*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani: 40–58.
- Požar, Maša. 2006. John Maxwell Coetzee *Sramota*. *Literatura* (Letn. 18, št. 179–180, maj/junij 2006, str. 227–28).
- Pudgar, Avgust. 1996. Odločen glas pisateljev Llose in Soyinke: obtožba samodrštva. *Delo* (Letn. 38, št. 241, 17. X. 1996, str. 15).
- Pym, Anthony. 1998. *Method in Translation History*. Manchester: St. Jerome Publishing.
- Rangan, H., E. A. Alpers, T. Denham, Ch. A. Kull in J. Carney. 2015. Food Traditions and Landscape Histories of the Indian Ocean World: Theoretical and Methodological Reflections. *Environment and History*, Vol. 21, No. 1, Transoceanic Exchanges: 135–57. <https://www.jstor.org/stable/43299720>
- Resinovič, Boštjan. 1996. Chinua Achebe *Mravljšišča v savani*. *Razgledi: tako rekoč intelektualni tabloid* (Št. 16., 4. september 1996, str. 22).
- Robinson, Douglas. 2014 [1997] *Translation and Empire*. Manchester: St. Jerome.
- Roscoe, Adrian. 1977. *Uhuru's Fire: African literature East to South*. Cambridge University Press.
- Rugelj, Samo. 2017. Slovensko založništvo in knjižni trg. Blatnik A., M. Kovač in S. Rugelj (ur.) *Založniški standardi, kakovostno izdajanje knjig v Sloveniji*. Cankarjeva založba: 31–42.
- Said, Edward W. 1996. *Orientalizem, zahodnjaški pogledi na Orient*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- . 2003 [1978] *Orientalism*. Penguin Books.
- Saksida-Jakac, Iztok. 1980. Pripoved neskončnosti, *Dnevnik* (26. VI. 1980, str. 8).
- Schneider, Edgar W. 2007. *Postcolonial English, Varieties round the world*. Cambridge University Press.
- Simeoni, Daniel. 1998. The Pivotal Status of the Translator's Habitus. *Target* 10/1: 1–39.

- Skubic, Andrej E. 2005. *Obrazi jezika*. Ljubljana: Študentska založba.
- . 2008. Prevajalčev predgovor: *Soldatko*. Študentska založba: 8–12.
- Snell-Hornby, Mary. 1988. *Translation Studies: An Integrated Approach*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Somerville, Keith. 2017 [2015] *Africa's Long Road Since Independence*. Penguin Books.
- Soyinka, Wole. 2006. Izgnanstvo. *Sodobnost* (Letn. 70, št. 6, jun. 2006, str. 743–50).
- Spivak, Gayatri Chakravorty. 2000. The Politics of Translation. Venuti, L. (ur.): *The Translation Studies Reader*. London: Routledge: 397–416.
- . 2003. Can the Subaltern Speak. Ashcroft, B., G. Griffiths in H. Tiffin (ur.): *The Post-colonial Studies Reader*. London/New York: Routledge: 24–28.
- Stabej, Jože. 2010. Prevajalčeva opomba. Nadine Gordimer *Pobran*. Celjska Mohorjeva družba: 301–02.
- Štefanec, Vladimir P. 2001. Vratolomni spust v globine človeške psihe: iz zbirke Moderni klasiki. *Delo* (Letn. 43, št. 72, 28. 3. 2001, str. 29).
- Thompson, John B. 1991. Editor's Introduction to Bourdieu's *Language and Symbolic Power*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Toury, Gideon. 1995. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Tymoczko, Maria. 1999a. *Translation in a Postcolonial Context*. Manchester: St Jerome Publishing.
- . Maria. 1999b. Post-colonial writing and literary translation. Bassnett, S. in H. Trivedi (ur.): *Post-colonial Translation: Theory and practice*. London/New York: Routledge: 19–40.
- Velikonja, Varja. 2005. Mojstrska klasika: J. M. Coetzee *Sramota*. *Delo* (Letn. 47, št. 125, 1. jun. 2005, str. 13).
- . 2006. Meseno prepričljiv in sprijaznjeno izbrušen dvom. *Delo* (Letn. 48, št. 135. 14. VI. 2006, str. 23).
- Venuti, Lawrence. 1991. Genealogies of Translation Theory: Schleiermacher. *Traduction, Terminologie, Rédaction TTR* 4 (2): 125–50.
- . 1992. Introduction. Venuti, L. (ur.): *Rethinking Translation: Discourse, Subjectivity, Ideology*. London in New York: Routledge: 1–17.
- . 1998. *The Scandals of Translation: Towards an Ethics of Difference*. London, New York: Routledge.
- . 2001. Translation, Community, Utopia. Venuti, L. (ur.): *The Translation Studies Reader*. London/ New York: Routledge: 468–88.
- Vešner, Melita. 2009. *Vprašanje identitete v romanu Chinue Achebeja Razpad*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.

- Viljoen, Shaun. 2013. *Richard Rive: A Partial Biography*. Johannesburg: Wits University Press.
- Vogrinc Javoršek, Urša. 2021. *Fluidna hibridnost žanra in politična angažiranost v sodobni britanski literaturi*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Vombek, Jasna. 2010. Nadine Gordimer *Pobran*. Celjska Mohorjeva družba, 2010. *Zvon: kulturno-družbena revija* (Letn. 13, št. 3, 2010, str. 52).
- Vovk, Urban, 2001. Z molkom prežarjena pokrajina. Spremna beseda: J. M. Coetzee *V srcu dežele*. Cankarjeva založba: 157–70.
- . 2004. Sramota kot stanje. Sramota, ki nima konca. Spremna beseda: J. M. Coetzee *Sramota*. Radovljica: Didakta: 247–251.
- . 2006. Barva resnice: J. M. Coetzee *V pričakovanju barbarov. Večer* (Letn. 62, št. 89, 18. IV. 2006, str. 10).
- Vrbnjak, Eva. 2008. Trki celin. *Mag* (Letn. 14, št. 39. 1. okt. 2008. str. 72).
- Ward, Abigail. 2007. Psychological Formulations. McLeod, J. (ur.): *The Routledge Companion to Postcolonial Studies*. London/New York: Routledge: 190–201.
- Whittaker, David (ur.). 2011. Chinua Achebe's *Things Fall Apart* 1958–2008: Introduction. *Cross/Cultures* 137. Amsterdam-New York: Rodopi: IX–XX.
- Wolf, Michaela. 1997. Translation as a process of power: Aspects of cultural anthropology in translation. Snell-Hornby, M. Z. Jettmarová in K. Kaindl (ur.): *Translation as Intercultural Communication*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins: 123–33.
- Zabukovec, Nina. 2006. Moje življenje v goščavi duhov. *Sodobnost* (Letn. 70, št. 1/2, str. 97–105).
- Zakrajšek, Katja. 2005. Črni aperitiv: deset + desert afriških romanov. *Delo*, Sobotna priloga (Letn. 47, št. 82, 9. IV. 2005).
- . 2008a. Chinua Achebe *Razpad*. *Literatura* (Letn. 20, št. 202, april 2008, str. 210–11).
- . 2008b. Ken Saro-Wiwa *Soldatko*. *Literatura* (Letn. 20, št. 205/206, jul./avg. 2008, str. 232–33).
- . 2008c. *Woman, Christian, Igbo?: reading postcolonial identities: Chimamanda Ngozi Adichie's Purple hibiscus and its intertexts*. Diplomsko naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- . 2009. K problematiki prevajanja afriškega evrofonskega romana v slovenščino. *Ars & humanitas: revija za umetnost in humanistiko* (Letn. 3, št. 1/2, str. 157–74).

- Zlatnar Moe, Marija in Nina Grahek Križnar. 2012. The Influence of Ideological Orientation on Target Language Text Production: An Analysis of Summaries and Translations of Third-Year Students. *The Interpreter and translator Trainer* 6/1: 71–90.
- Zlatnar Moe, M., Tanja Žigon in Tamara Mikolič Južnič. 2017. *Center in periferija: razmerja moči v svetu prevajanja*. Zbirka Prevodoslovje in uporabno jezikoslovje. Znanstvena založba Filozofske fakultete v Ljubljani.
- Žagar, Monika. 2013. Oyono in Slovene: Toundi's Visit to Yugoslavia. *PMLA*. Vol. 128, No. 1. Cambridge University Press: 185–92. <https://www.jstor.org/stable/23489276>

Povzetek

Monografija zajema analizo enaintridesetih afriških anglofonih romanov, ki so v slovenščini izšli v času od leta 1960 do leta 2022, in njihovo recepcijo v slovenski ciljni kulturi. Avtorji prihajajo z območja nekdanjih britanskih afriških kolonij oziroma držav, ki so nastale na njihovem ozemlju, iz Nigerije, Gane, Kenije, Malavija, Somalije in Južne Afrike.

Tematsko se romani ukvarjajo s kolonialno preteklostjo in s posledicami, ki jih ima ta na družbo in posameznika, v delih južnoafriških pisateljev pa prevladuje tema medrasnih konfliktov v času apartheida in po njegovem koncu.

Značilnost afriške anglofone književnosti je tudi posebna raba jezika, ki je eno osrednjih sredstev reprezentacije postkolonialne stvarnosti v postkolonialni književnosti. V jezik centra, angleščino, so umeščene neprevedene besede in fraze iz lokalnih jezikov, v dialogih pa so skozi kodno preklapljanje predstavljene jezikovne variante, v katere se je angleščina razvila ob stiku z lokalnimi jeziki.

Polje afriške anglofone književnosti na Slovenskem lahko zgodovinsko razmejimo v tri obdobja. Od leta 1960 do leta 1990 je imela nad prevodno politiko patronat država, ki je prevajanje afriške književnosti spodbujala zaradi kulturnega sodelovanja med državami gibanja neuvrščениh. Izšlo je 13 romanov, na izdajo katerih ne v tiskanih medijih ne pri strokovni javnosti ni bilo odziva. V devetdesetih letih, ob prehodu v tržno založništvo, je nastopilo zatišje, izdana sta bila zgolj dva romana, se je pa s pojavom postkolonialnih študij zanimanje za afriško književnost začelo prebujati tudi pri nas. Po letu 2000 je do danes izšlo še šestnajst afriških anglofonih romanov, izid katerih je spodbudil predvsem simbolni kapital, ki ga prinašajo Nobelova nagrada in druga mednarodna književna priznanja. Zanimanje za afriško anglofono književnost se v zadnjih dvajsetih letih kaže z odzivom tako v medijih kot tudi pri strokovni javnosti. Afriška anglofona prevodna književnost se je z obrobja začela pomikati proti centru literarnega polja, število knjižničnih izposoj pa kaže, da zanjo rase zanimanje tudi med bralci.

Pri prenašanju nestandardnih kulturno specifičnih prvin v ciljni jezik prepoznamo različne pristope: od slabo domišljenih arbitrarnih rešitev prek podomačevanja do sistematičnega vnašanja nestandardnih prvin v ciljni diskurz tako, da v ciljnim jeziku zvenijo naravno.

Monografija z opredelitvijo prevodnega polja afriške anglofone književnosti v slovenskem literarnem sistemu zapolni vrzel v prevodoslovju na področju prevajanja afriškega anglofonega romana. Analiza segmentov besedila pa predstavlja prevodne strategije slovenskih prevajalcev pri prevajanju nestandardnih kulturno specifičnih prvin v afriških anglofonih romanih in nakazuje, katerim prevodnim normam bi veljajo slediti v prihodnje.

Summary

This work analyses thirty-one African Anglophone novels published in Slovenia between 1960 and 2022 and their reception in the Slovene target culture. The focus is on authors from the former British African colonies or their successor states: Nigeria, Ghana, Kenya, Malawi, Somalia and South Africa. Thematically, the novels deal with the colonial past and its effects on society and the individual. By contrast, novels of South African authors focus on the inter-racial dynamics during and after apartheid.

The discourse in post-colonial literature seizes the language of the centre, here English, and adapts it to the formerly colonised space. The language of the centre is embedded with untranslated words and phrases from local languages. Another common method of incorporating otherness is the technique of switching between two or more codes: standard English and the linguistic varieties into which English has evolved in contact with local languages.

Historically, the field of African Anglophone literature in Slovenia can be divided into three time periods. From 1960 to 1990, translation policy was under the patronage of the state, which encouraged the translation of African literature for the sake of cultural cooperation between the countries of the Non-Aligned Movement. Thirteen novels were published, but the response to their publication either in the print media or among the professional public was minimal. There was a lull in the 1990s with the transition to commercial publishing, when only two novels were published. Nonetheless, with the emergence of post-colonial studies, interest in African literature began to emerge. Since 2000, sixteen more African Anglophone novels have been published, stimulated mainly by the symbolic capital of the Nobel Prize and other international book awards. The interest in African Anglophone literature over the last twenty years has also been reflected in its reception by both the media and the professional public. African Anglophone literature in translation has therefore begun to move from the periphery towards the centre of the literary field, and the rising number of library borrowings shows that there is also a growing interest in it among readers.

With the increased interest in African Anglophone literature, there has also been a shift in the translation of non-standard culturally specific elements, from ill-conceived arbitrary solutions, through domestication, to deliberate

insertion of non-standard linguistic elements in a manner that makes them sound natural in the target language.

By defining the field of translation of African Anglophone literature into Slovene, this work aims to fill a gap in translation studies in the field of translation of the African Anglophone novel. The analysis of text segments presents Slovenian translators' translation strategies in rendering non-standard culturally specific elements from Anglophone African novels into Slovene and provides a path forward for future translations of Anglophone African literature into Slovene.

Imensko kazalo

A

Abacha, Sani 94
 Abani, Chris 47, 99
 Aboulela, Leila 98
 Abrahams, Peter 6, 70, 78, 96–97,
 100, 151–153, 167, 175–177
 Achebe, Chinua 6, 37, 44–47, 49,
 51, 54–57, 69, 71, 79, 82–85, 87,
 90–93, 95–97, 99–102, 105–108,
 110–119, 131, 167–168, 175–
 177, 179, 181
 Adebani, Wale 62, 96
 Adebayo, Ayobami 63, 132
 Adeyemi, Sola 58
 Adichie, Chimamanda Ngozi 6,
 18, 36, 45, 61–63, 79, 82–85,
 91–92, 95–96, 98–99, 101–103,
 105–106, 127–132, 167–168,
 172, 175–177, 179–180, 182
 Afolabi, Segun 98
 Aibo, Laurence Jay-Rayon Ibrahim
 29, 50, 104, 181
 Aidoo, Ama Ata 95, 98
 Al-Mohannadi, Sara 25–26
 Alo, M. A. 38, 106
 Althusser, Louis 14
 Álvarez, Román 27
 Amin, Idi 35
 Amuta, Chidi 43–45
 Andindilile, Michael 154
 Armah, Ayi Kwei 57, 97
 Ashcroft, Bill 15–16, 43, 47–49,
 104, 181
 Atta, Sefi 99

Atwood, Margaret 54
 Austen, Jane, 65, 75
 Avsenak, Branko 55–56, 72, 82–84,
 110, 113, 179

B

Babnik, Gabriela 60, 62, 81, 83–85,
 88, 91, 95–96, 99–100, 102–103,
 127, 130–132, 169, 172–173,
 179–181, 183
 Bahtin, Mihail 6, 100
 Baingana, Doreen 98
 Baker, Mona 28
 Baldwin, James 67
 Ballard, J. G. 77
 Banda, Hastings 35–36, 67
 Bandia, Paul F. 22, 25, 28, 45–48,
 104, 174, 177, 181
 Barnard, Rita 45
 Barris, Ken 98
 Bassnett, Susan 9
 Bauer, Jana 98
 Belina, Urban 60, 83–84, 124, 179
 Bellow, Saul 68
 Bennett, Alvin 79, 82, 170
 Berberović, Mirna 96
 Berger, Aleš 58, 65, 74, 79, 82, 98,
 179
 Bergson, Henri 75
 Berman, Antoine 28
 Bhabha, Homi K. 16, 18, 99
 Bismarck, Otto von 31
 Bizjak, Ivan 69
 Blatnik, Andrej 21, 57, 77, 82, 84, 179

- Boehmer, Elleke 14, 16, 43, 55
 Bogataj, Matej 88, 92, 180
 Booth, James 34
 Bourdieu, Pierre 8–9, 19–21, 177
 Boyd, William 48, 122
 Braithwaite, Oyinkan 6, 63, 79, 101, 106, 133–135, 167, 175–176
 Brenk, Kristina 168
 Brodschneider Kotnik, Maja 54, 63
 Burgess, Anthony 65
- C**
 Camara, Laye 82
 Carey, Peter 54
 Cary, Joyce 96, 99
 Casanova, Pascale 8–9, 19
 Chesterman, Andrew 24, 168
 Coetzee, J. M. 6–7, 37, 56–57, 69, 73, 76–78, 81–85, 87–90, 98, 101–103, 116, 149, 164–167, 175–176, 178–180
 Conrad, Joseph 67, 83, 96, 99
 Coulmas, Florian 37
- Č**
 Čander, Mitja 59
- D**
 Darko, Amma 6, 60–61, 79, 81, 95, 101–102, 125–127, 167, 175–176, 178, 180
 Davidson, Basil 33–34
 De Klerk, Vivian 42, 149
 Defoe, Daniel 77–78, 150
 Deleuze, Gilles 22
 Desai, Kiran 56, 116
 Dickens, Charles 73
 Doctorow, E. L. 56
 Dolenc, Ivan 97–98
 Dolenc, Jože 70, 83, 150, 171, 182
 Dolinar, Darko 81
 Dolinar, Ksenija 57
 Dos Passos, John 72
 Dović, Marijan 9, 21–22, 80–81, 84, 179
 Drev, Miriam 54, 83, 86, 91, 108–109, 171–173, 182–183
 Duodu, Cameron 97
 Duša Draž, Irena 61, 83, 95, 98, 125, 169, 172–173, 181, 183
 Duša, Zdravko 56–57
- E**
 Edwards, John 169
 Eke, Joseph 116–117
 Ekwensi, Cyprian 93
 Evaristo, Bernardine 66
 Even-Zohar, Itamar 8–9, 19–21, 23, 177, 183
- F**
 Fanon, Frantz 17–18, 64
 Faraclas, Nicholas 107
 Farah, Nuruddin 6, 18, 37, 45–46, 50, 52, 65, 68–69, 80, 83, 85, 93–94, 98, 100–101, 135, 145–148, 167, 171, 173, 175–177, 182
 Faruk I., kralj 33
 Fistrovič, Jože 67–68, 79–80, 83–84, 143, 145, 179–180
 Flisar, Evald 96, 181
 Foucault, Michel 9, 14–15, 183
 Fridl, Ignacija 94
- G**
 Gačić, Aleksandra 65, 85, 180
 Gandhi, Leela 13, 17, 177
 Gikandi, Simon 65

Glavan, Polona 95, 98
 Golding, William 56, 73
 Gołuch, Dorota 109
 Gordimer, Nadine 6, 15, 37, 52, 56,
 59, 69, 71–73, 82–84, 87, 89, 91,
 94, 97–98, 100–102, 116, 149,
 153–157, 167, 175–176, 178, 180
 Gough, David 42, 149
 Grah, Drago 92–93, 96–97, 103,
 181
 Grahek Križnar 27, 109, 168,
 170–171,
 Gramsci, Antonio 9, 14, 17, 176
 Grass, Günter 73
 Grosman, Meta 27
 Guattari, Felix 22
 Gunn, Jeffrey 34, 122
 Gurnah, Abdulrazak 86, 98

H

Habila, Helon 99
 Han, Suyin 58
 Hardy, Thomas 68, 73, 75
 Hatim, Basil 26
 Head, Dominic 78
 Hemingway, Ernest 73
 Hemon, Aleksandar 61
 Hermans, Theo 23–25, 27
 Hirsch, Marianne 18, 177
 Hradil, Jože 56, 67, 72, 79–80, 82,
 84, 179
 Hrastnik, Nataša 54–55, 61, 85, 95,
 98–99, 103, 178, 180
 Huxley, Aldous 56, 72

I

Ilich, Bojan 97
 Inkret, Andrej 96
 Innes, C. L. 13, 15, 18

Irving, John 56
 Isherwood, Christopher 61

J

Jahn, Janheinz 97
 James, Henry 56
 Jameson, Frederic 99
 Jamnik, Tatjana 60
 JanMohamed, Abdul 75, 85
 Jeffs, Nikolai 15, 44, 55–57, 59,
 84–85, 99
 Jhabvala, Ruth Praver 74

K

Kajzovar, Vladimir 88–91, 102
 Kantai, Parselelo 98
 Karim Rodošek, Ljubica 63, 84,
 132
 Karume, Abeid 36
 Kayira, Legson 6, 36, 52, 67, 100,
 143–145, 175–176
 Kelman, James 59, 124
 Kendall, Judy 106
 Kenyatta, Jomo 33, 40, 135
 Kerouac, Jack 77
 Kibera, Leonard 6, 36–37, 66,
 84, 101, 135, 141–142, 167,
 175–177
 Killam, Douglas 71, 74
 Kipling, Rudyard 31, 73
 Knez, Katja 7, 100
 Kolb, Waltraud 112
 Konjar, Viktor 71, 83, 151
 Koprivec, Tjaša 62
 Koritnik, Andrej 88
 Koron, Alenka 87
 Košak, Silvin 76, 161, 170, 184
 Kourouma, Ahmadou 95
 Kozin, Tina 89, 180

L

La Guma, Alex 6, 15, 37, 74–75, 79, 85, 92, 97, 101, 158–161, 167, 175–176
 Lavtižar, Jana 56–57, 83, 88, 117, 119, 169, 172–173, 179, 181, 183
 Lawrence, D. H. 68, 73
 Lefevere, Andre 9, 25–27, 80, 178
 Lesničar Pučko, Tanja 92
 Lessing, Doris 6
 Leuven-Zwart, Kitty M. van 104, 181
 Levačič, Teja 7, 100
 Lindgren, Astrid 168
 Livingstone, David 31
 London, Jack 67
 Loomba, Ania 14–15
 López, María. J. 78
 Lyotard, Jean-François 18

M

Mahfouz, Naguib 71
 Mailer, Norman 72
 Maja-Pearce, Adewale 98
 Malamud, Bernard 56
 Mannoni, Octave 17
 Marechera, Dambudzo 98
 Markandaya, Kamala 76
 Markelj, Milan 88
 Márquez, Gabriel García 60
 Maser, Werner 76
 Mason, Ian 26
 May, Karl 168
 McEwan, Ian 54
 Medved, Damjana 78
 Meierkord, Christiane 149
 Memmi, Albert 17
 Meredith, Martin 30–32, 34–35
 Mesthrie, Rajend 38, 106

Miklavc, Ferdinand 65, 69, 83, 94, 135, 147, 168, 171, 173, 181–182
 Miller, Henry 72
 Mirtič-Saje, Milka 66–67, 80, 84, 141, 171, 179, 182
 Moder Saje, Alenka 56, 78, 83, 98, 102, 113, 116, 165, 167, 172–173, 179, 181–182
 Moder, Janko 57, 72, 83, 97–98, 155, 172–173, 181–182
 Mohamed, Nadifa 18, 86
 Momoh, Joseph Saidu 36
 Moore-Gilbert, Bart 13
 Morrison, Toni 73
 Mphahlele, Ezekiel 96
 Mufwene, Salikoko S. 37
 Mugabe, Robert 33

N

Naipaul, Vidiadhar Surajprasad 55, 68, 79, 82–83, 171
 Nayar, Pramod K. 13
 Ngugi, wa Thiong'o 6, 37, 45–46, 57, 64–66, 71, 79, 97–98, 100–101, 135–140, 167, 175–177
 Ní Fhlathúin, Máire 32
 Niemi, Minna 45–46
 Nkrumah, Kwame 33, 35
 Novak Kerbler, Nina 88
 Novak, Boris A. 69, 75, 85, 88, 93, 180
 Nwapa, Flora 45
 Nzekwu, Onuora 96

O

O'Brien, Flann 59
 Oates, Joyce Carol 57
 Ogen, Mart 66–67, 76, 83, 141, 171, 182

Ogrizek, Maša 90
 Okara, Gabriel 46–47, 57, 97
 Okri, Ben 6, 47, 59–60, 82, 85, 91,
 98, 100–101, 106, 124–125,
 175–177, 179
 Orwell, George 58, 83, 122
 Osojnik, Iztok 60, 85
 Ossana, Eugenia 63
 Osterc, Vesna 100
 Osundare, Niyi 55
 Oyono, Ferdinand 69, 80

P

Pasternak, Boris Leonidovič 73
 Paton, Alan 6, 15, 69–70, 100, 150–
 151, 167, 175–176
 Plahuta Simčič, Valentina 91
 Pogačnik, Bogdan 93–94, 103,
 180–181
 Pokorn Kocijančič, Nike 20, 24
 Potokar, Jure 77, 83–84, 88, 99, 164,
 169, 173, 179, 183
 Požar, Maša 89
 Pudgar, Avgust 94
 Puhar, Alenka 58, 83, 119, 122, 169,
 173, 179, 181–182
 Pym, Anthony 7, 9

R

Rangan, Haripriya 141
 Remše, Matija 73, 77
 Resinovič, Boštjan 87
 Rhys, Jean 75, 79, 82, 170
 Rive, Richard 6, 37, 75–76, 96–97,
 101, 161–164, 167, 175–176
 Roberts, Sheila 98
 Robinson, Douglas 14–15
 Roscoe, Adrian 66
 Rošker, Jana 55

Rowe, Ruth 71, 74
 Roy, Arundhati 54, 83
 Roy, Modhumita 55
 Rugelj, Samo 80
 Rushdie, Salman 60, 77

S

Said, Edward W. 8–9, 14–16, 27, 99
 Saksida-Jakac, Iztok 86
 Salinger, J. D. 67
 Samide, Marjana 69, 80, 83, 94, 145,
 167, 171, 173, 181
 Saro-Wiwa, Ken 6, 36, 44, 49,
 57–59, 90, 94, 101, 106, 108,
 122–124, 176, 179
 Schneider, Edgar W. 37–40, 42,
 106–107
 Selinker, Larry 49
 Sembène, Ousmane 82
 Senica, Vlado 74, 158, 170, 179,
 182, 184
 Siad Barre, Mohamed 36, 68
 Simeoni, Daniel 8–9, 20–21, 23
 Skubic, Andrej E. 59, 83–84, 86, 98,
 122–124, 169–170, 173, 179,
 181, 183–184
 Skušek, Ivan 71
 Skušek, Zoja 55, 75, 82, 84, 159, 179
 Smith, Ian 33
 Snell-Hornby, Mary 25
 Somerville, Keith 30, 32
 Soyinka, Wole 6, 37, 47, 51, 57–58,
 69, 71, 73, 80, 82, 87, 93–94, 97,
 99–100, 106–108, 119–122, 124,
 167, 175–178, 180
 Spivak, Gayatri Chakravorty 9, 17,
 29, 99, 177, 183
 Stabej, Jože 73, 77–78, 83–84, 86,
 157, 179

Stanič, Alenka 170
 Stanič, Janez 57
 Stein, Gertrude 59
 Steinbeck, John 56
 Strovas, Cynthia 158
 Sumillera, Rocío G. 170
 Sutherland, Efue 96

Š

Šali, Severin 69
 Štefanec, Vladimir P. 88

T

Taufer, Lara Simona 99
 Thompson, John B. 20, 177
 Tito, Josip Broz 80
 Toibin, Colm 77
 Tolar, Tanja 99
 Toury, Gideon, 8–9, 23–24, 27, 80,
 85, 177, 181–182
 Trobentar, Andrej 78, 87
 Truong, Monique 66
 Tutuola, Amos 6, 50, 53–54, 79,
 85, 90, 92–93, 96–97, 101, 106,
 108–110, 167, 175–177
 Tymoczko, Maria 25, 28

U

Umrigar, Thrity 64
 Unuk, Jana 60
 Updike, John 56

V

van Wyk, Chris 98
 Vázquez Montalbán, Manuel 65
 Velikonja, Varja 89
 Venuti, Lawrence 25, 27–28, 172
 Vera, Yvonne 98
 Verbič, Boris M. 72, 83, 153, 172,

182

Vešner, Melita 99
 Vidal, Maria Carmen-África 27
 Vladislavić, Ivan 98
 Vode, Angela 58
 Vodopivec, Špela 61, 96
 Vogrinc Javoršek, Urša 20
 Volk, Melita 94
 Vombek, Jasna 91, 103
 Vovk, Urban 77–78, 85, 87, 90, 180
 Vrbnjak, Eva 91

W

wa Mūtonya, Maina 66
 Wainaina, Binyavanga 132
 Walker, Alice 75
 Ward, Abigail 17–18, 177
 Waugh, Evelyn 68
 Welsh, Irvin 59
 White, Patrick 77
 Whittaker, David 55
 Wolf, Mihaela 25

Y

Yeats, William Butler 90

Z

Zabukovec, Dušanka 98
 Zabukovec, Nina 97
 Zakrajšek, Katja 6–7, 29, 65–66,
 83–84, 86, 90, 95, 98–100, 102–
 103, 137, 170–172, 177, 180
 Zlatnar Moe, Marija 19, 21–23, 27

Ž

Žagar, Monika 80